

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Національний університет цивільного захисту України

Р. Р. СІРЕНКО

**УДОСКОНАЛЕННЯ
ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ФІЗКУЛЬТУРНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

Монографія

Львів
ЛНУ імені Івана Франка
2019

УДК 378.014.5.016:796/799(477)
С 40

Рецензенти:

д-р держ. управл., доц. *С. О. Кравченко*
(Таврійський національний університет імені І. В. Вернадського);

д-р держ. управл., проф. *С. А. Попов*
(Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України);

д-р держ. управл., проф. *І. В. Козюра*
(Полтавський університет економіки і торгівлі)

*Рекомендовано Вченою радою Львівського національного
університету імені Івана Франка
Протокол № 67/4 від 24.04.2019 р.*

*Рекомендовано Вченою радою Національного
університету цивільного захисту України
Протокол № 8 від 5.04.2019 р.*

Сіренко Р. Р.

С 40 Удосконалення державного регулювання фізкультурно-виховної діяльності у закладах вищої освіти України : монографія / Р. Р. Сіренко. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 308 с.
ISBN 978-617-10-0523-5.

У монографії розкрито сутність та зміст фізкультурно-виховної діяльності у закладах вищої освіти з погляду державного регулювання цих процесів. Монографія окреслює та обґрунтовує механізми державного регулювання галузі в межах реалізації соціально-гуманітарної політики держави на сучасному етапі. Запропоновано комплексний підхід за участі органів державної влади, місцевого самоврядування, адміністрацій закладів вищої освіти, громадських організацій і об'єднань щодо фізкультурно-виховної роботи серед студентської молоді та пропаганди здорового способу життя в соціумі.

Монографія рекомендована для науково-педагогічних працівників, аспірантів, докторантів, державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, функціонерів фізкультурно-спортивних організацій та інших осіб, задіяних у фізкультурно-виховній діяльності студентства.

УДК 378.014.5.016:796/799(477)

© Сіренко Р. Р., 2019

© Львівський національний
університет імені Івана Франка, 2019

© Національний університет
цивільного захисту України, 2019

ISBN 978-617-10-0523-5

З М І С Т

ВСТУП	5
Розділ 1. ФЕНОМЕН ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ	9
1.1. Соціально-виховні аспекти впливу фізичної культури і спорту на розвиток молоді в українському суспільстві ..	9
1.2. Педагогічно-виховні чинники державної гуманітарної політики щодо фізичного виховання у системі вищої освіти в Україні	31
1.3. Роль фізичної культури та масового спорту в державній політиці суспільного здоров'я серед студентської молоді.....	52
Висновки до розділу 1	73
Розділ 2. ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ДЕРЖАВНОМУ РЕГУЛЮВАННІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	75
2.1. Реалізація державної молодіжної політики щодо фізичної та громадської активності у закладах вищої освіти в умовах глобалізації.....	75
2.2. Вплив академічної спільноти на студентський соціум в умовах інтеграції до європейського освітнього простору	96
2.3. Соціально-психологічні чинники державного регулювання соціалізації молоді за її активної участі у масовому спорті.....	117
Висновки до розділу 2	139

РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	141
3.1. Роль фізичного виховання у формуванні студентських цінностей унаслідок трансформації сучасних освітніх підходів.....	141
3.2. Ефективність державного регулювання у сфері фізичної культури та масового спорту серед молоді на сучасному етапі розвитку України.....	158
3.3. Уніфікація механізмів державного регулювання процесу фізичного виховання студентської молоді в Україні.....	176
Висновки до розділу 3	199
РОЗДІЛ 4. КОНЦЕПЦІЯ СУСПІЛЬНО-ВЛАДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ В УКРАЇНІ	201
4.1. Державна соціально-гуманітарна політика у сфері фізичного виховання студентської молоді крізь призму соціалізації	201
4.2. Реалізація заходів освітньо-педагогічного напрямку з формування новітньої концепції фізичного виховання молоді в закладах вищої освіти	223
4.3. Удосконалення управлінських підходів у суспільно- владній взаємодії з освітньо-виховної діяльності в Україні.....	246
Висновки до розділу 4.....	267
ВИСНОВКИ.....	270
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	275

ВСТУП

Сьогодні перед українським суспільством постало соціальне завдання щодо інтеграції культурного потенціалу в сучасну практику, це можливо завдяки особистостям нової формації, молоді, яка володіє професійними та власними якостями, що відповідають сучасним реаліям. Важливими особистісними чинниками мають бути мотивація та формування державної політики фізичного виховання, як важливої складової загальної культури суспільства. Сучасне молоде покоління не боїться конкуренції, вміє приймати самостійні рішення, бути творчими, глибокими, активними та високоморальними.

Основою фізичного виховання у закладах вищої освіти має стати формування гармонійної високоморальної особистості, громадянина, який отримує системні навички у галузі фізичної культури. Особливе значення має формування механізмів, які забезпечать системну активність соціуму у фізичному вихованні та освіті. Фізична культура та масовий спорт, фізичне виховання повинні займати особливе місце у суспільстві, бути обов'язковим атрибутом активного відпочинку на основі здорового способу життя.

Державна політика фізичного виховання має передбачати перехід до нової моделі – інтереси, потреби та мотиви молоді людини перебувають у центрі уваги. Це допоможе значно

активізувати процес самореалізації та становлення у закладах вищої освіти пріоритету рухової активності для профілактики асоціативної поведінки. Така політика забезпечить можливість модернізації розвитку фізичної культури з метою збереження та покращення здоров'я серед студентської молоді.

Державну політику щодо фізичного виховання можна проаналізувати як і в якій формі проявляється суспільне ставлення до фізичної культури, її цінностей. Органи освітянського управління мають використовувати фізичне виховання у закладах вищої освіти як засіб профілактики, створювати центри та пункти оздоровлення студентської молоді засобами фізичної культури. Складна система потреб молоді особистості, її здібностей постає як міра освоєння фізичної культури серед студентства і міра творчого самовираження у соціумі. Фізична культура обґрунтовує інтегральну якість молоді особистості як умову і передумову ефективної діяльності, як узагальнений показник культури і як мету самовдосконалення.

У суспільному житті, у системі вищої освіти, виховання, сфері організації праці, повсякденного побуту, здорового відпочинку, фізична культура проявляє своє виховне, освітнє, оздоровче і загальнокультурне значення, сприяє такій соціальній течії, як фізкультурне виховання. Вона характеризує вільне, свідоме самовизначення молоді особистості, яка на різних етапах життєвого розвитку з безлічі цінностей акцентує увагу на тих, які є найбільш значущими.

Соціальні та гуманітарні аспекти фізичної культури студентської молоді варто вивчати як мотиваційно-ціннісний компонент, активне позитивне емоційне ставлення до знань, інтересів, мотивів і переконань, що організують і скеровують вольові зусилля студентської молоді, націленість на здоровий спосіб життя, фізичне вдосконалення молоді особистості в суспільстві. Державну політику з фізичної культури та масового спорту

у закладах вищої освіти доцільно розглядати як особливий вид діяльності, результати якого корисні для студентської молоді; втручатися у цей процес із метою управління ним можна тільки з урахуванням відповідних особливостей.

Сьогодні українське суспільство перебуває на новому етапі свого розвитку, різко зросла роль освіти в житті кожної молодої людини. Держава зобов'язана забезпечувати розвиток фізичної культури, оскільки вона відповідальна за духовне, моральне й естетичне виховання молодих громадян, у тому числі в закладах вищої освіти.

Разом із правом людини на освіту держава закріплює та гарантує право молоді на участь у культурному житті, на користування досягненнями фізичної культури, її цінностями. Держава повинна створювати необхідні умови для залучення студентської молоді до національної культурної спадщини, формувати систему організацій та установ фізичної культури. У подоланні соціальних загроз, що охоплюють сьогоденне молоде покоління, важливу роль може відіграти чітко визначена та послідовно реалізована державна політика фізичного виховання у закладах вищої освіти.

Держава повинна регулювати відносини у сфері фізичної культури і масового спорту шляхом формування дієвої державної політики у цій сфері, координувати дії відповідних державних органів, фінансового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційного, нормативного та іншого забезпечення розвитку фізичної культури і спорту, а також комплексної взаємодії державних органів із громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості.

Сьогодні все більше наголошують на необхідності збереження та зміцнення здоров'я; сприяння здоров'ю та здоровому способу життя визначено як один із головних напрямів державної політики охорони здоров'я та освіти. Водночас, матеріально-

технічна база закладів вищої освіти, яка є основою для реалізації в Україні державної політики в галузі фізичної культури і спорту серед студентської молоді, не адекватна до проведених соціально-економічних реформ, не гарантує права молоді на заняття фізичною культурою і спортом під час навчання у закладах вищої освіти.

Для усунення негативних явищ потрібні передусім удосконалення організації фізичного виховання і державного регулювання цим процесом, розробка регламентації, подальше поглиблення та розвиток, і підвищення якості та ефективності роботи органів державної влади та закладів вищої освіти. На сучасному етапі розвитку українського суспільства зберігається актуальність всебічної підтримки сфери фізичної культури та масового спорту з боку держави. Інвестування в молодь значно важливіше, ніж інвестування у технології, воно полягає, перш за все, у розвитку їхньої обізнаності та інвестування в їхнє здоров'я. Зниження фізичної активності, молоді, обмеження адаптації до мінливої реальності також викликає апатію та відсутність імпульсу з боку суспільства.

Розділ 1

ФЕНОМЕН ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ

1.1. Соціально-виховні аспекти впливу фізичної культури і спорту на розвиток молоді в українському суспільстві

Сучасний розвиток українського суспільства характеризується переорієнтацією на ринкову економіку, трансформаціями в системі публічного управління і державної влади, які ґрунтуються на відмові від моноідеологізації, проголошення пріоритетності демократичних прав і свобод. Зазнають змін ідейні та моральні орієнтири, і все це зобов'язує докласти чималих зусиль для вирішення важливих завдань зміцнення суспільного здоров'я.

Аналіз останніх наукових досліджень свідчить, що питання формування та розвитку суспільного здоров'я залишаються до кінця не дослідженими, це спонукає глибше й детальніше вивчити та дослідити цю проблему. На сучасному етапі питання фізичної культури особистості досліджуються широко й різно-

сторонньо: як невід'ємну частину культури суспільства й особи (Л. Матвєєв, В. Царик, С. Іконнікова), як фізичну культуру особистості (А. Гужаловський, В. Аксакова), як різні форми рухової активності людини, спрямованої на розвиток фізичних якостей, підвищення працездатності, зміцнення здоров'я (В. Бальсевич, Б. Шиян). В останніх дослідженнях фізична культура особистості окреслена як пізнавальний, мотиваційний, поведінковий критерій (А. Огнистий).

На думку багатьох дослідників, зниження інтересу до занять масовим спортом у наш час пояснюється недосконалою системою фізичного виховання (О. Буліч, С. Лисюк, О. Іванов, О. Потапова), невисоким рівнем фізкультурної освіченості фахівців середніх навчальних закладів (О. Молімон, А. Вольчинський, І. Кліш). Причиною є несформованість потреби у спорті, відсутність знань про здоровий спосіб життя, фізичне вдосконалення, нерозуміння ролі фізичної культури як соціальної цінності [121].

Останнім часом у світі побутує думка про здорове і стабільне суспільство, в якому ефективно діють гуманітарні складові розв'язання соціальних проблем. Ідеалом виховання є гармонійно розвинена, соціально активна, здорова людина, що наділена глибокою громадською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими, фізичними і духовними якостями, патріотизмом [197]. Ці поняття необхідно формувати починаючи з раннього віку, закріплюючи в сім'ї, школі, середніх спеціальних і вищих навчальних закладах.

Суспільне виховання відбувається, зазвичай, через усвідомлення прийнятого типу громадянського суспільства. Утвердження в суспільстві засобами громадянської освіти відповідних знань, вивчення норм поведінки, культури відносин, виховання здатності до участі у громадському житті, створення й розвиток державної системи валеологічної освіти, яка б ґрунту-

валася на фундаментальних цінностях здорового способу життя, дає можливість значно підвищити рівень здоров'я населення [131]. Очікуваним результатом суспільно-виховних процесів має бути формування громадянина, якому властиві такі риси, як шанування ідеалів рівності, відчуття власної гідності, здатність визначати проблеми суспільного життя, бажання і вміння вимагати їхнього розв'язання.

Результативність самореалізації особи значно обумовлена її громадянською освітою, відповідні знання потрібні для розв'язання проблем громадського життя, суспільного здоров'я. У демократичному суспільстві розвиток суспільного здоров'я обумовлений необхідністю збереження непорушності цінностей, інституцій та зразків поведінки "здорового громадянина" [50]. Така система формується зі ставлення індивіда до самого себе, до інших людей, до системи "здорового суспільства", до інститутів влади.

На цей час, на жаль, актуальними є ускладнені соціальні умови життя людини; тривале емоційне навантаження; неперервні життєві зміни, сукупність подій; негативна поведінка і психофізична активність індивідів; висока щільність населення. Також варто додати відсутність виховання і навчання, зокрема, валеологічного, гігієнічного та розвиток культури здоров'я. Відсутність знань, неправильне виховання призводять до недотримання здорового способу життя. Здоровий спосіб життя залежить від об'єктивних суспільних умов; конкретних форм життєдіяльності, що дають змогу втілювати його в основні сфери суспільного життя; системи ціннісних відношень, скеровуючи свідому активність людей у русло "здорового мислення" [207].

У соціологічному контексті стиль життя – це синтетична характеристика сукупності типових видів життєдіяльності людей у поєднанні з умовами життя суспільства. Спосіб життя охоплює всі сфери суспільства: працю і побут, суспільне життя і культу-

ру, поведінку людей і їхні духовні цінності. Тобто, поведінка, або стиль життя, є одним із найважливіших елементів способу життя загалом, і не може не впливати на здоров'я окремої людини або на здоров'я тих чи інших соціальних груп населення.

Варто розуміти типові форми і способи повсякденної діяльності людини, які зміцнюють і вдосконалюють резервні можливості людини, забезпечуючи успішне виконання ним своїх соціальних і професійних функцій незалежно від політичних, економічних і соціально-психологічних ситуацій. Здоровий спосіб життя часто характеризують як активну діяльність людей, спрямовану на збереження, зміцнення і поліпшення здоров'я [68]. При цьому необхідно врахувати, що спосіб життя людини і родини не складається сам собою залежно від обставин, а формується протягом життя людини цілеспрямовано і постійно.

Соціальна консолідація суспільства є вищою формою функціонування і розвитку соціальних відносин у суспільстві, забезпечуючи оптимальне поєднання та діяльну реалізацію інтересів різних суспільних груп, а здоровий спосіб життя можна розглядати як універсальну здатність до різносторонньої адаптації стосовно впливу зовнішнього середовища і зміни стану внутрішньої сфери. Відповідно, можна припустити, що масовий спорт – це соціальний рух, який здатний посилювати соціальні зв'язки і слугувати каталізатором соціальної інтеграції.

Сьогодні загальновідомим є уявлення про корисний вплив спорту, який відіграє важливу роль у забезпеченні здоров'я, фізичної підготованості, і як наслідок, національного благополуччя. Потрібно звернути увагу на глобальний рівень функціонування спорту як інституту – на систему міжнародних відносин, вагомим учасником якої стає спорт, продукуючи символічну взаємодію [128].

Питання вдосконалення системи управління розвитком фізичної культури і спорту розробляли такі авторитетні вче-

ні, як М. Бака, В. Платонов, М. Булатова, М. Дутчак, С. Нікітенко [67]. Однак автори не показали, яким чином можна залучити до спортивно-оздоровчих занять різні соціальні групи населення. Роль органів державної влади у розвитку масового спорту, або спорту для всіх є стратегічною і повинна бути спрямована на визнання соціальної цінності масового спорту, як пріоритетного напрямку державної соціально-гуманітарної політики. Все це потребує вироблення нових системотворчих підходів аналізу масового спорту як складного соціального і культурного феномену.

Соціально-філософський базис спорту та фізичної активності у своїй основі поєднує філософію і фізичну культуру, пізнання світу через спорт і завдяки фізичним навантаженням. Обґрунтування фізичної активності людини також відбувається через висвітлення широкого контексту понять фізичної культури. Останнім часом спостерігаються стрімкі зміни в розвитку саме масового спорту в умовах глобальної трансформації суспільства. Спорт є засобом інвестування та заробляння грошей, що має безпосередній вплив на сучасну державну політику [140].

Ці динамічні зміни потребують фундаментального осмислення проблем масового спорту та переосмислення постулатів філософії фізичної активності. У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває побудова прогнозів стосовно майбутнього розвитку масового спорту в умовах інтеграційних змін сучасного суспільства. Сьогодні структурна трансформація цінностей в умовах реформування суспільства є не просто соціальним процесом, а соціальною і гуманітарною проблемою. Це зумовлено завданнями соціально-економічного реформування суспільства, що має своїм безпосереднім витоком процес національного державотворення, в основі якого лежить формування ціннісно-сміслових параметрів.

До недавнього часу панувала думка, що заняття фізичною діяльністю удосконалюють людину тільки фізично. Сучасні дослідження свідчать, що спорт, окрім впливу на тіло і психіку, впливає на інтелект і моральність, причому не опосередковано, а безпосередньо. Фізична активність є засобом для уникнення стресів, депресій та психічних розладів, які все частіше трапляються в урбанізованому середовищі в сучасних умовах глобалізації. Окреслена проблема гуманізації сучасного змагального спорту передбачає пошук таких моделей організованої змагальності, яка має високу культурно-духовно-моральну і гуманістичну цінність.

Найважливіші соціально-філософські проблеми спорту, які сьогодні є актуальними – це проблеми гуманізації спорту, підвищення його духовно-моральної цінності, змагальності спорту, долі тих чи інших масових спортивних змагань. У процесі розгляду цього питання важливо не втратити теоретико-методологічний вимір соціально-філософського базису спорту як діяльності, що має гуманістичний характер, виконує культурну і виховну функції, що залежать від особливостей соціальної структури суспільства, у межах, де функціонує масовий спорт, від того, яку модель спорту при цьому застосовують.

Змагальний спорт виконує важливі соціокультурні функції, у тому числі й через масовий спорт. Об'єктом соціально-філософського базису спорту є відносно самостійні, але й не пов'язані між собою об'єкти: фізкультурна діяльність – певні форми активності людини, які часто називають “заняттями фізичними вправами”; спорт – особливий різновид змагань “спортивні змагання”, підготовку до них, а також пов'язані з ним соціальні відношення, інститути, норми поведінки [159, 162]. Багато проблем пов'язані з аналізом фізичної культури як такої сфери культури, основним змістом якої уособлюється процес соціалізації соціокультурної модифікації людини, що допомагає

виявити співвідношення соціального і біологічного у фізичному розвитку людини.

Це дає можливість порушити питання про співвідношення стихійного і свідомого соціального впливу на фізичний стан людини, на взаємовідносини різних засобів такого впливу в цілеспрямованому формуванні фізичного стану людини на різних етапах розвитку суспільства, у тому числі і в сучасний період. Варто висловити припущення, що у процесі розвитку суспільства все більше зростатиме значущість різних засобів свідомого впливу на фізичний стан людини [115]. Відкривається можливість аналізу питання про ймовірні та реальні ціннісні орієнтири особистості, різних соціальних груп і суспільства загалом, еволюції системи цінностей, її характеру у межах сучасної культури.

Гуманна сутність спорту виявляється у тому, що він зародився та існує у якості унікального способу максимального виявлення здібностей людини, розкриття смислу талантів, перманентного стимулювання найбільшого розвитку певних людських здібностей, фізичних можливостей людини. У сфері спорту, особливо у спорті високих досягнень, створюються все нові й нові засоби і методи виявлення особливих здібностей людини, потім їх переносять на масову спортивну практику.

На сучасному етапі, на жаль, актуальними є ускладнені соціальні умови життя людини; тривале емоційне навантаження; безперервні життєві зміни, сукупність подій; негативна поведінка і психофізична активність індивіда; висока щільність населення. Також сюди варто додати: відсутність виховання і навчання, зокрема, валеологічного, гігієнічного; розвитку культури здоров'я. Відсутність знань, неправильне виховання призводять до недотримання здорового способу життя. Здоровий спосіб життя залежить від об'єктивних суспільних умов; конкретних форм життєдіяльності, що дають змогу втілювати його

в основні сфери суспільного життя; системи ціннісних відношень, скеровуючи свідому активність людей у русло “здорового мислення” [66].

Численні зв'язки між фізичною активністю та здоров'ям ясно показують, що в нинішній цивілізації жодна фізична діяльність не є обов'язком і невід'ємним елементом щоденного ритму життя людини. Фізична культура і спорт – це специфічні об'єкти людської діяльності, які спрямовані на ефективну та планомірну роботу для забезпечення фізичного вдосконалення громадян.

Система фізичної культури – це історично обумовлений тип соціальної практики фізичного виховання, який ґрунтується на ідеологічних, програмно-нормативних, науково-методичних та організаційних засадах, що забезпечують фізичне виховання різних верств населення, особливо студентства [132]. Ефективність системи фізичного виховання визначається вибором мети і завдань, організаційних форм, методів та засобів навчання, оздоровлення та виховання, а також їхнього раціонального поєднання у навчально-виховному процесі.

Сьогодні не існує єдиної державної молодіжної політики з фізичного виховання студентів, яка б обґрунтувала концепцію фізичного виховання з розкриттям компетентностей студентів, окреслила б рівень фізкультурної освіти, яким би повинен був володіти випускник вищої школи, визначила б фізичний стан студентів, необхідний рівень їхньої фізичної підготованості [48, с. 368]. Система фізичної культури повинна відповідати таким вимогам: забезпечувати цілеспрямовану рухову активність усіх верств населення і на цій основі сприяти зростанню фізичної підготованості, зміцненню здоров'я та профілактиці захворювань; гарантувати доступність і якість рухових оздоровчих послуг; формувати необхідні кадрові, фінансові і матеріально-технічні ресурси, їхнє раціональне використання [66].

Такі глобальні організації, як зокрема WHO (Всесвітня організація охорони здоров'я), FIMS (Інтернаціональна федерація спортивної медицини), CDDS (Комітет розвитку спорту), NIH (Національні інститути охорони здоров'я в Сполучених Штатах), UNESCO (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти) стурбовані величезними втратами, які несе суспільство внаслідок низької фізичної підготованості громадян, вони закликають до популяризації фізичної активності в інтересах здоров'я як основної мети сучасної стратегії у гуманітарній політиці [239].

Учені наукових товариств, таких як ESC (Європейське товариство кардіологів), EAS (Європейське товариство атеросклерозу), ESH (Європейське товариство гіпертонії) наголошують, що підвищення рівня фізичної активності суспільства настільки ж важливе, як і боротьба з наркоманією та курінням [209]. Вони вказують на підвищення фізичної активності, як на основну мету сучасної стратегії гуманітарної політики. Держави-члени ЄС розробили національні плани на підтримку фізичної активності, а також рекомендації, які допоможуть урядам та приватним особам підвищити обізнаність про переваги регулярних фізичних вправ і уникання шкідливих звичок [195, 234].

Поінформованість про ефективність фізичних вправ у профілактиці та лікуванні цивілізаційних хвороб має на меті пропаганду підвищення фізичної активності та мотивації до щоденних занять фізичними вправами. Підвищення рівня освіти є тим чинником, що поглиблює усвідомлення у формуванні потреби та звички активного способу життя не тільки в окремої особи, але й у всього суспільства [137]. Актуальними сьогодні є залучення населення до рухової активності, які б відповідали конкретному середовищу та специфіці України, а саме, високі темпи скорочення тривалості життя людей, низький рівень рухової активності населення, відсутність традицій здорового способу життя, недосконале фізичне виховання в навчальних

закладах, відсталість матеріально-технічної бази сфери фізичної культури і спорту.

До сьогоднішнього часу вона набула строго окресленої структури, змісту й умов, функціонування якої уклалося як власне змагальна діяльність людини, норми якої закріплені у глобальному масштабі, що детермінуються загальнолюдськими нормами етики [16]. Перш за все, важливо акцентувати, що змагальність, проявляється не лише в спорті, а в її основі лежить потреба індивіда у позитивній оцінці оточуючими людьми результатів фізичної діяльності. Потреба в оцінці суспільством, яку називають самоствердженням, самовираженням, виконанням суспільного обов'язку, часто визначає суспільний прогрес.

Важливо зрозуміти, що в загальній соціокультурній динаміці масовий спорт має залишатися в центрі національного державотворення і може вплинути на розвиток суспільства. Тому, саме сьогодні повинні формуватися нові функції спорту в динаміці державотворення, яка формує нові види сучасного спорту – професійний спорт, аматорський спорт, “спорт для всіх”, дитячо-юнацький спорт, студентський спорт, спорт для інвалідів [134]. Водночас, необхідно визначити систему взаємодії спорту з іншими видами діяльності та усвідомити реальні механізми державного регулювання змін у масовому спорті, запропонувавши органам державної влади нову програму дій.

Масовий спорт може виконувати інтегративну роль у якості організаційного механізму державного регулювання. Сьогодні, загальновідомим є уявлення про корисний вплив спорту, який відіграє важливу роль у забезпеченні здоров'я, фізичної підготованості, і як наслідок, національного благополуччя. Потрібно звернути увагу на глобальний рівень функціонування спорту як інституту – на систему міжнародних відносин, вагомим учасником якої стає спорт, продукуючи символічну взаємодію [107].

Фізичну активність також можна вважати сферою самовираження людини, адже спортивним результатом є не лише рекорд, а цілий комплекс людських якостей, у якому в нерозривній єдності представлені краса, сила, справедливість і здоров'я. Саме під час занять спортом формуються, виявляються і розвиваються індивідуальні якості особи, її характер, нехтування соціально-філософськими знаннями, цінностями й ідеалами основ культури ведуть до дегуманізації галузі фізичної культури та спорту.

Співвідношення біологічного і соціального у спорті є однією зі специфічних методологічних проблем, оскільки концентрує в собі вихідні положення, що лежать в основі пояснення багатьох актуальних питань. Соціальний аспект у фізичній культурі та спорті знаходить свій прояв у певній ролі соціальних умов і систем, у суспільній сутності спорту, в закономірностях виникнення і розвитку фізичної культури та спорту, а також у педагогічних аспектах фізичного виховання. Фізкультурно-спортивна діяльність є такою системною організацією, в якій постійно змінюються об'єктно-суб'єктні відносини й утворюються ціннісно-цільові структури.

До сучасного розвитку формування громадянина як соціальної особи, фізкультурно-спортивна діяльність почала істотно змінювати умови життєдіяльності, до яких була пристосована у своєму історично-біологічному розвитку, ці зміни останнім часом підтверджено дослідженнями і набули актуального значення. Значення фізичної культури і спорту зростає і підтверджує, що вони сприяють всебічному розвитку організму, відновленню втраченої рівноваги між його інтелектуальним і фізичним розвитком. Зважаючи на соціальні функції фізичної культури і масового спорту, у людини самозацікавлене смислове відображення виникає на основі практичної діяльності та спілкування.

Смисли і значення, які постають у процесі практичної діяльності, утворюють арсенал усвідомлення буття, який кожного разу збагачується і ускладнюється на основі цього процесу. У психологічній структурі фізичної активності під час виконання фізичних вправ неодмінно присутні соціальні компоненти. Завдяки цьому, за визначених умов у процесі виконання фізичних вправ разом із функціональним проявляється й інтелектуальний ефект.

Завдання соціально-філософського підходу до спорту є також у тому, щоб зберегти культурну цінність спорту, яка стала здобутком цивілізації та дієвим чинником освоєння методів фізичного удосконалення й організації здоров'яформуючої діяльності, яка актуалізована у здоровому і спортивному житті суспільства. Якщо говорити про позитивний прогноз розвитку спорту в XXI столітті, то обов'язковими умовами стають актуалізація і вирішення проблем соціальної політики в контексті національного державотворення.

Масовий спорт та фізичні навантаження – це одні з надійних і безпечних для психічного і фізичного здоров'я засобів відійти від сучасних стресів, пов'язаних із урбанізацією і технічним прогресом [109]. Масовий спорт володіє значним потенціалом, аби стати системоутворюючим елементом у численності складових розвитку суспільства. В основі структури формування громадянина лежить комплекс взаємопов'язаних особливостей, а “здоровий спосіб життя” виражає орієнтованість діяльності особистості в напрямі зміцнення і розвитку особистого та суспільного здоров'я. Він пов'язаний із особистісно-мотиваційним втіленням своїх соціальних, психологічних, фізичних можливостей і здібностей.

До того ж, дається взнаки спрощене уявлення про державне регулювання суспільного здоров'я, як однобічно зорієнтований процес, де особа постає в ролі об'єкта, а не активної сили. Для

вирішення цих проблем необхідно чітко уявляти, як індивід інтегрує суспільні цілі й цінності [185]. Тож і реалізація виявлених проблем потребує глибокого аналізу сутності суспільно-виховних процесів, визначення особливостей їх провадження в сучасній Україні.

Реалізація консолідуючої функції масового спорту відбувається завдяки комунікативним можливостям та національній свідомості, оскільки масовий спорт – одна зі складових суспільного здоров'я. Суспільне здоров'я визначається як філософська, соціальна, економічна, біологічна, медична категорії, як об'єкт споживання, вкладу капіталу, суспільна цінність, явище системного характеру, динамічне, постійно взаємодіюче з оточуючим середовищем. Здоров'я людини не зводиться до фізичного стану, а передбачає психоемоційну врівноваженість, а також і суспільне здоров'я.

На суспільне здоров'я впливають міжетнічні стосунки, вагомість різниці у прибутках різних соціальних прошарків суспільства, рівень матеріального виробництва, техніки і технологій, їх суперечливий вплив на здоров'я взагалі. Ці чинники і складові створюють відчуття соціальної захищеності, що суттєво позначається на здоров'ї людини. У загальному вигляді суспільне здоров'я детерміноване характером і рівнем розвитку важливої сфери соціального життя у середовищі – суспільного виховання [66].

Виділяють такі компоненти суспільного виховання: об'єктивні суспільні умови; конкретні форми життєдіяльності; систему ціннісних орієнтацій, що формують свідому активність, особливо у молоді. На жаль, сьогодні масовий спорт помітно втрачає своє ціннісне значення серед сучасної молоді. Комерційні види спорту віддаляють реальні можливості занять фізичними вправами на задній план, що знижує інтерес до занять фізичною культурою і спортом та є однією з причин по-

гіршення стану здоров'я сучасної молоді – майбутнього нашого суспільства. “Здоровий спосіб життя”, на думку провідних фахівців у сфері медицини та фізичної культури, – це реалізація комплексу єдиної науково обґрунтованої медико-біологічної і соціально-психологічної системи профілактики заходів, у яких важливе значення має фізичне виховання.

Формування “здорового способу життя” – складний та системний процес, що охоплює багато компонентів способу життя у сучасному суспільстві [196]. Його сутність – забезпечення оптимального задоволення потреб людини за умов оптимізації її розвитку, функціонування організованих внутрішніх і зовнішніх систем організму у тісному взаємозв'язку зі суспільством. Його структура охоплює духовний, соціокультурний і правовий простір розвитку та діяльності, як в екологічному, так і предметно-речовому середовищі, що своєю чергою, залежить від економічних, промислово-виробничих, агрокультурних та комунікаційних чинників. “Здоровий спосіб життя” можна окреслити як спосіб життєдіяльності, спрямований на збереження і поліпшення здоров'я людей як умови і передумови існування та розвитку інших сторін способу життя [207].

Проблему формування здорового способу життя досить ретельно висвітлено в багатьох соціально-філософських, педагогічних, соціологічних, медичних працях. Особливу актуалізацію ця проблематика набула у другій половині ХХ століття. Сучасний етап розвитку суспільства пов'язаний із демографічною кризою, зниженням тривалості життя, погіршенням психічного стану та зниженням рівня здоров'я населення, що викликає стурбованість багатьох учених і фахівців [204, 242].

Аналіз розуміння способу життя в соціологічно-психологічній літературі дає підстави виділити основні складові його змісту [73]. Це історично зумовлені способи організації

суспільних відносин, способи та соціальні механізми закріплення і передачі досвіду іншим поколінням, а також індивідуальна система поглядів, норм, ціннісних орієнтацій, мотивів і оцінок, самосвідомості особистості і Я-концепції, що проявляються в конкретній індивідуальній життєдіяльності людини, в її поведінці й діяльності, це також певний спосіб переживання життєвих ситуацій, подолання людиною труднощів і вирішення життєвих проблем.

Завдання освіти полягає в тому, щоб допомогти молоді зробити свідомий вибір суспільних цінностей і сформувати на їх основі стійку, несуперечливу індивідуальну систему орієнтації, здатну забезпечити саморегулювання і мотивацію поведінки та діяльності [29]. Питання взаємозв'язку здоров'я людини та регулярних занять фізичною культурою і спортом досліджували вітчизняні вчені М. Дутчак, В. Платонов, Л. Волков, Ю. Мічуда, А. Цьось, А. Зеленюк [188]. Здоровий спосіб життя, як показує аналіз літератури, об'єднує все, що сприяє виконанню людиною професійних, громадських і побутових функцій в оптимальних для здоров'я умовах і виражає орієнтованість особистості в напрямі формування, збереження і зміцнення індивідуального і суспільного здоров'я.

Аналізуючи дані літературних джерел, вдалося встановити, що наявна занадто мала кількість фундаментальних суспільно-педагогічних досліджень, які розглядали б формування здорового способу життя як комплексну систему освітньо-виховних заходів. У них бере участь не тільки індивідуум, який піклується про своє здоров'я, але і держава, яка дбає про здоров'я свого народу [23]. Ю. Гавриленко в дисертаційному дослідженні вказує вчених (Л. Даниленко, Савченко, Е. Пехота, С. Шмалей), на думку яких, однією з найважливіших передумов і складових формування здорового способу життя є система освіти, яка функціонує в суспільстві.

У багатьох дослідженнях стверджено, що серед об'єктивних і суб'єктивних причин різкого зниження рівня здоров'я громадян основними є: глибока соціально-економічна криза, слабка матеріально-технічна база навчальних і оздоровчих установ, недосконала структура системи охорони здоров'я, відсутність у багатьох людей пріоритету здоров'я та мотивації до ведення здорового способу життя, відсутність мотивацій до систематичних занять фізичними вправами, розумові та фізичні перевантаження.

На наш погляд, необхідно розглядати проблему формування здорового способу життя молоді як важливу складову молодіжної та соціальної державної політики. Дослідження цієї проблеми передбачає: вивчення уявлень молоді про здоровий спосіб життя і розробку методів оцінювання здоров'я індивіда; формування свідомості і культури здорового способу життя; розробку методик навчання молоді здоровому способу життя; впровадження соціальних програм культивування здорового способу життя та збереження здоров'я; розробку і впровадження системи скринінгу і моніторингу здорового способу життя молоді.

Складові здорового способу життя містять різні елементи, що стосуються всіх сфер здоров'я – фізичного, психічного, соціального і духовного. Найважливіші з них – харчування (споживання якісної питної води, необхідної кількості вітамінів, мікроелементів, білків, жирів, вуглеводів, спеціальних продуктів і харчових добавок), побут (якість житла, умови для пасивного і активного відпочинку, рівень психічної і фізичної безпеки життєдіяльності), умови праці (безпека не тільки у фізичному, а й психічному аспекті, наявність стимулів і умов професійного розвитку), рухова активність (фізична культура і спорт, використання засобів різних систем оздоровлення, спрямованих на підвищення рівня фізичного розвитку, його

підтримку, відновлення сил після фізичних і психічних навантажень) [212].

Поведінкові чинники можуть бути як сприятливими, так і шкідливими для здоров'я, це залежить від вибору способу життя конкретного індивідуума. Поведінка людини важлива для здоров'я, оскільки впливає на нього безпосередньо через спосіб життя або опосередковано – через економічні чи соціоекономічні умови, які, безперечно, є основною детермінантою здоров'я [133]. Щоб вплинути на поведінку людини, необхідні зусилля з її боку, а також з боку сім'ї та суспільства.

Чим вищий освітній і загальнокультурний рівень індивідуума і його соціального середовища, тим кращі показники здоров'я. Адже поліпшення індивідуального та громадського здоров'я неможливе без знання того, чому і як необхідно це робити. Освіту при цьому варто розглядати комплексно: і як мережу потоків отримання, переробки і передачі інформації, і як школу здорового способу життя, тобто навчання методам, прийомам і навичкам, і як складний виховний процес, спрямований на визнання пріоритету цінностей індивідуального та суспільного здоров'я.

Сьогодні для сприяння поліпшенню здоров'я населення виділяють такі напрями діяльності: формування державної політики, сприятливої для здоров'я, створення сприятливого для здоров'я довкілля, активізація громадськості в напрямі поліпшення здоров'я як особистості зокрема, так і нації загалом, розвиток навичок людей діяти в інтересах власного здоров'я [70]. Акцентуємо увагу на формуванні здорового способу життя саме молоді, оскільки саме в молоді роки відбувається сприйняття певних норм та зразків поведінки, накопичення відповідних знань і умінь, усвідомлення потреб і мотивів, визначення ціннісних орієнтацій, інтересів та уявлень.

Також важливим напрямом поліпшення здоров'я є організація в навчальних закладах зовнішніх впливів на активізацію у молоді мотивації до здорового способу життя [211]. Для цього необхідно формувати світогляд, у якому здоров'я є найвищою соціальною цінністю особистості, нації та людства, давати їм уявлення і знання про здоровий спосіб життя, формувати навички, що допомагають зробити вибір на користь здорового способу життя, ділитися власним життєвим досвідом. Зокрема, ці обов'язки покладені на фахівців фізичної культури і спорту [246].

Аналіз нормативно-правових актів світової спільноти та законодавства щодо впровадження здорового способу життя, а також вітчизняного законодавства дає підстави узагальнити та підсумувати, що світова спільнота все більше керується необхідністю забезпечення права людини на збереження та зміцнення здоров'я. Це право передбачено Декларацією прав людини, Європейською соціальною хартією та іншими міжнародними документами [95]. Проблема сприяння здоровому способу життя відображена в низці спеціальних документів, які прийнято під час регулярних міжнародних конференцій з проблем пропаганди здорового способу життя.

Зокрема, це "Оттавська хартія за здоровий спосіб життя", "Аделаїдські рекомендації: Політика в громадському здоров'я", "Сандстальська угода про здорове довкілля", "Джакартська декларація з питань пропаганди здорового способу життя" [63]. Вони є логічним продовженням і доповненням одне, їх одного і приймали в зв'язку з розвитком як науково-теоретичного розуміння проблеми, так і усвідомлення широкою громадськістю необхідності активізації практичної діяльності та фактично заклали правову основу на міжнародному рівні в цій сфері життєдіяльності.

Основні ідеї, які вони містять, – це чітке усвідомлення того, що основний шлях досягнення максимально можливого здоров'я проходить через запровадження здорового способу життя та створення сприятливого навколишнього середовища, яке розуміють у широкому сенсі, як соціально-економічне і фізичне оточення людини [31]. Сприяння здоров'ю та здоровому способу життя визначено як один із основних напрямів державної політики охорони здоров'я, яке передбачає необхідність ведення багатосекторальної діяльності, залучення до неї держави, суспільства, некомерційних і комерційних неурядових організацій та індивідумів.

До цього ставляться завдання з вибору здорового харчування, фізичних вправ, сексуального життя; зменшення шкоди речовин, що зумовлюють залежність, і тютюну; забезпечення здорового середовища шляхом створення багатосекторальних механізмів, які дають змогу зробити здоровішими житло, школи, робочі місця і населені пункти; створення безпечних і сприятливих фізичних, соціальних і економічних умов життя з метою забезпечення здоров'я молоді [86]. Здоров'я людини в соціумі розглядають як одне з головних благ особистості і визначають як стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів.

Що стосується змісту права на охорону здоров'я, то воно, зокрема, охоплює: життєвий рівень, який є необхідним для підтримання здоров'я людини, безпечно для життя і здоров'я довкілля, безпечні і здорові умови праці, навчання, побуту та відпочинку, доступну кваліфіковану медичну допомогу, безперешкодне отримання інформації про стан свого здоров'я і здоров'я населення, втім числі існуючі і можливі чинники ризику, їхні ступінь і шляхи запобігання захворюванням, можливість об'єднання в громадські організації з метою сприяння охороні

здоров'я, можливість участі в управлінні охороною здоров'я через своїх представників, делегованих у виборні органи влади і самоврядування, правовий захист від будь-яких форм дискримінації, пов'язаних зі станом здоров'я, відшкодування порушень здоров'я [24].

Головними принципами охорони здоров'я є визнання охорони здоров'я пріоритетним напрямом діяльності суспільства і держави, одним із головних чинників виживання та розвитку народу, дотримання прав і свобод людини та громадянина в галузі охорони здоров'я та забезпечення пов'язаних із ними державних гарантій, гуманістична спрямованість, забезпечення пріоритету загальнолюдських цінностей над класовими, національними, груповими й індивідуальними інтересами, підвищений медико-соціальний захист найвразливіших верств населення, рівноправність громадян, демократизм і загальнодоступність медичної допомоги та інших послуг у галузі охорони здоров'я, наукова обґрунтованість, матеріально-технічна і фінансова забезпеченість, орієнтація на сучасні стандарти здоров'я та медичної допомоги, поєднання вітчизняних традицій і досягнень зі світовим досвідом, запобігально-профілактичні заходи [46].

Застосування навичок здорового способу життя принципово вимагає свідомого ставлення кожного конкретного індивіда до власного здоров'я, до необхідності його збереження і зміцнення. Змусити людину дотримуватися тих чи інших навичок в обов'язковому порядку держава майже не в змозі, оскільки такий примус певною мірою можна розглядати як втручання в особисті права людини. Спосіб життя – найважливіший чинник детермінації процесу формування особистості, розвитку її фізичних, психологічних і духовних якостей.

Незважаючи на пропаганду з формування здорового способу життя, яку проводять державні та громадські структури, сьогодні значних позитивних зрушень у поліпшенні фізичної,

духовної, психічної, соціальної складових здоров'я населення не відбувається. Процес усунення причин порушень і відхилень у становленні особистості, створення умов сприятливого її розвитку в освіті і соціальній політиці стали називати процесом формування здорового способу життя.

Держава за допомогою раціонально побудованого законодавства може створити умови, що сприяють суспільним відносинам, мотивувати певні види діяльності або поведінки, застосовуючи здоровий спосіб життя і відповідно сприяючи охороні здоров'я як на індивідуальному, так і на популяційному рівнях. Такі умови повинні припускати забезпечення відповідної поінформованості членів суспільства, фізичної та економічної доступності товарів і послуг, використання яких сприяє збереженню та зміцненню здоров'я, формування відповідного освітнього рівня населення, забезпечення моральної та економічної зацікавленості людей вести здоровий спосіб життя.

Ефективність державного регулювання суспільно-виховними процесами залежить від внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на індивідів. Вплив кожного чинника позначається вибірково через низку обставин, включаючи наявність у громадянина внутрішніх переконань, цінностей та ідеалів. Суспільно-активна особа вміє відстоювати свої соціальні інтереси, володіє розвинутою свідомістю і культурою, бере активну участь у громадському житті суспільства [240].

Соціально-філософські основи спорту сьогодні повинні охоплювати аналіз прогнозу розвитку спорту як соціокультурного феномену в умовах глобалізації та євроінтеграції, вивчати зарубіжний досвід розвитку спорту у передових країнах, нові нетрадиційні види спорту. Інтерес людей до нових видів спорту формується у зв'язку з бажанням освоювати нові види діяльності для їхньої соціальної активності [115]. Тому, соціально-філософський підхід до спорту, повинен зайняти гідне місце у

системі наукових підходів та у системі вищої освіти, оскільки дає можливість суспільству визначитися зі соціальною цінністю масового спорту, його затребуваністю у національному державотворенні.

Розвиток масового спорту – один із найважливіших показників соціальної політики держави, яка може забезпечити реальне втілення в життя гуманістичних ідеалів, цінностей і норм, які відкривають широкий простір для виявлення здібностей особистості, задоволення її інтересів і потреб. Участь у масовому спорті виражає спрямованість особистості на зміцнення і розвиток індивідуального та суспільного здоров'я, сприяє задоволенню життєво важливих потреб в активно-рухових діях, фізичних вправах.

Соціальний підхід до спорту актуальний у поступовому охопленні все більшої верстви населення: від спорту найвищих досягнень, що потребують екстремальних затрат фізичного і психологічного здоров'я до масового спорту, суспільного руху, "спорту для всіх", організованого під егідою ЮНЕСКО, метою якого є збереження спорту як культурної цінності людства. Водночас, на соціальний базис спорту впливають глобальні процеси і вважається, що спорт є інтернаціональним за своєю суттю та слугує зближенню народів і країн.

Втрата національного змісту у спорті в процесі сучасної глобалізації може його деформувати, нівелювати, сприяти втраті моральної підтримки і посиленні комерціалізації.

1.2. Педагогічно-виховні чинники державної гуманітарної політики щодо фізичного виховання у системі вищої освіти в Україні

Сучасний стан української освіти підтверджує залежність структури і функціонування цього інституту від умов соціокультурного і політичного середовища. Державне регулювання в галузі освіти найтісніше пов'язані зі сучасними модернізаційними процесами, які виявили кризові явища в українському суспільстві, торкнулися майже всіх сфер суспільного життя, надалі продовжують чинити серйозний вплив на функціонування головних соціально-політичних інститутів. Стабілізація і вихід на новий рівень соціально-економічного і політичного розвитку України можливі за умови формування нового підходу до системи освіти.

До XVI століття мета фізичного виховання полягала у вихованні повноцінного здорового громадянина – воїна; завдання фізичного виховання зводилися до завдань тіловиховання: зміцнити здоров'я, розвинути рухові якості, сприяти утвердженню духовних сил людини, зокрема зміцненню її волі, вихованню наполегливості, вмінню керувати своїм тілом як знаряддям духу [198]. Такі теоретичні підходи до тіловиховання формуються ще й сьогодні, концентруються й передаються наступним поколінням у вигляді досвіду.

Починаючи з XVI і до XX століття метою фізичного виховання було виховання людини праці та воїна, забезпечення здоров'я людини-працівника, яка б володіла сукупністю виробничих функцій. На цьому історичному етапі фізичне виховання виконує такі завдання: зміцнення здоров'я людей, формування в них умінь, спрямованих на підвищення продуктивності праці та навчання; оволодіння низкою знань і навичок, потрібних для бойової міцності армії.

Відбувся поділ фізичної культури в суспільстві на дві автономні сфери, різні за формою й засобами діяльності: спорт як галузеве виробництво з орієнтацією на відтворення спортсменів та рекордів і масову фізичну культуру з орієнтацією на рухову активність і декларативне забезпечення здоров'я. Як наслідок цього розподілу, в колишньому Радянському Союзі склалася парадоксальна ситуація, яка полягала в тому, що на найпрестижніших змаганнях радянська спортивна еліта здобувала перемоги та показувала високі результати, а в той же час фізична культура громадян країни була в занепаді. Простір фізичної культури звужувався до рекреативного та реабілітаційного змісту.

У розвитку методичної системи фізичного виховання почали стихійно з'являтися нові технології фізичного виховання, однак, більшість закладів вищої освіти не здатні були їх запровадити у навчальний процес через брак матеріально-технічної бази, кадрового забезпечення [47].

Незважаючи на значні зусилля партійних і державних органів, відбувся суттєвий спад інтересу різних верств населення, зокрема студентської молоді, до існуючої державної системи фізичного виховання. Система фізичного виховання, як і всі інші галузі, виявилася зачиненою, спрямованою лише на внутрішні потреби за односторонніх помилкових критеріїв; ідеологічна зашореність і командно-адміністративні методи управління гальмували розвиток не лише методичної системи, а взагалі всієї фізкультурно-виховної діяльності і призвели до суттєвого відставання від стандартів багатьох розвинених країн світу.

Метою фізичного виховання на початку XXI століття постає формування основ фізичної та духовної культури людини-творця в умовах інформатизації суспільного життя. Відбувається трансформація та модифікація завдань фізичного виховання: формування усвідомленої потреби в освоєнні цінностей здоров'я, фізичної культури та спорту; зростання ролі

здорового способу життя; забезпечення раціонального формування індивідуального фонду рухових умінь і навичок; формування мотиваційних установок на фізичне й духовне самовдосконалення; забезпечення фізичного вдосконалення як умови досягнення високого рівня професіоналізму в соціально значущих видах діяльності [52].

За минулий період отримано низку даних у цій царині та досягнуто певних позитивних результатів у практичній управлінській діяльності. Однак, незважаючи на цей факт, у галузі державного управління цією проблематикою, у сучасних соціально-економічних умовах вони вже не відповідають об'єктивним потребам суспільства. Переважно у вітчизняних дослідженнях домінували роботи з формування теоретичних основ управління галуззю, були визначені принципи, функції та методи управління, досліджували управлінську діяльність керівників державних і громадських фізкультурно-спортивних організацій і деякі інші проблеми [206, с. 11].

Істотний вплив на розвиток теоретико-методологічних засад державного управління фізичною культурою і спортом внесли роботи С. Вавренюка, І. Гасюка, Н. Дацій, С. Домбровської, І. Парубчака, І. Рибчича, О. Шаптали. Отже, поштовхом до вирішення цієї проблематики має бути узгодження з реаліями сьогодення системи залучення населення до рухової активності оздоровчої спрямованості на основі програмно-цільового підходу та відхід від стереотипів, характерних для часів Радянського Союзу [110, с. 164]. Незважаючи на ці та інші наукові роботи в галузі державного управління фізичною культурою і спортом на цей час відсутні дослідження з управління системою фізичної культури і спорту на основі програмно-цільового підходу. Вчені аналізували різні аспекти системи управління цією сферою. Найважливішими питаннями, які потребують дослідження, є такі, як розгляд сутності управління, аналіз системи фізичної

культури і спорту як об'єкта управління в сучасних соціально-економічних умовах, однак, вони ще залишилися поки мало-вивченими. Сучасний рівень поставлених завдань перед вітчизняним фізкультурно-спортивним рухом висуває підвищені вимоги до державного управління цим соціальним явищем [92]. Накопичені наукові і практичні знання про систему управління не дають можливості успішного вирішення цих завдань.

Водночас не часто трапляються роботи, в яких повною мірою використовують методологію програмно-цільового управління. У цих дослідженнях використання програмно-цільового підходу в управлінні є фрагментарним, невпорядкованим, не визначені сутність, структура і особливості управління на основі цього підходу [107]. Спостерігається нерівномірність подання інформації, що висвітлює теоретико-методологічні основи програмно-цільового управління сферою фізичної культури і спорту. Комплексне дослідження зазначених питань є складним завданням, котре полягає у вдосконаленні державного регулювання процесами розвитку фізичної культури і спорту в Україні та пошуку шляхів системних трансформацій для цього вдосконалення.

Дослідження етапів формування, розвитку і трансформації системи державного регулювання фізичною культурою і спортом в Україні показали, що вони не завжди відповідали конкретним соціально-економічним інтересам розвитку суспільства і держави. При цьому головною характерною рисою залишалось недостатнє поєднання державницьких основ і громадських ініціатив. Успіх розвитку цієї сфери залежить від реалізації державної політики – комплексу заходів щодо створення правових, економічних та організаційних умов для задоволення потреб різних категорій і груп населення у фізкультурно-спортивній діяльності всіх рівнів: від оздоровчої фізкультури до спорту вищих досягнень [51].

Проведений аналіз засвідчив, що в Україні визначено загальні засади організації діяльності у сфері фізичної культури і спорту фізкультурно-спортивними організаціями, установами, підприємствами, особливості діяльності суб'єктів фізичної культури і спорту, порядок визнання видів спорту та спортивних дисциплін [60]. Особливістю досягнення мети дослідження є створення умов, які забезпечать можливість усім громадянам вести здоровий спосіб життя, систематично займатися фізичною культурою і спортом, отримати доступ до розвиненої спортивної інфраструктури, підвищити конкурентоздатність масового спорту.

Нові соціально-економічні умови, обумовлені глобалізацією і світовою економічною кризою, породили безліч проблем, вирішення яких пов'язане з розробкою принципово інших теоретико-методологічних підходів до управління освітою в контексті сучасних реалій [55]. Особливого значення, у зв'язку з цим, набуває аналіз державного регулювання в галузі освітньої сфери, тенденцій інноваційного розвитку сучасної системи підготовки професійних кадрів, політики розвитку конкурентоспроможності освітніх організацій, формування іміджу діяльності держави у підготовці професійних кадрів, соціально-економічного моніторингу пріоритетних напрямів розвитку освіти в Україні.

Формування нового освітнього простору як умов успішної модернізації сучасної державності є об'єктивною потребою країни в якісній вищій і середній освіті, що своєю чергою, вимагає трансформації державної гуманітарної політики та регуляторних механізмів у цій сфері. Вивчення світового досвіду оптимізації механізмів в освітній політиці, виявлення векторів і умов трансформації цієї сфери сприяє процесам модернізації. Сучасність ставить перед науковим співтовариством завдання вивчення технологій і методів формування громадянськості у

процесі залучення молодого покоління не тільки в освітню сферу загалом, але і в систему громадської освіти.

У цьому контексті необхідно виявити й узагальнити теоретичні та методологічні підходи до системи державного регулювання в галузі освіти; охарактеризувати стан і динаміку сучасних концепцій державного регулювання у сфері освіти; розкрити основні механізми реалізації освітньої політики і державного регулювання у процесі сучасної модернізації в галузі освіти [14]. Проблема розвитку освіти в сучасних реаліях полягає у формуванні такого уявлення про неї, яке було б визначальним чинником і засобом збільшення якісного стану людського капіталу, що своєю чергою, сприяло б розвитку держави та підвищення її іміджу на міжнародній арені. Сьогодні ми можемо констатувати, що стан освіти є одним із найважливіших чинників у процесі формування громадянської, економічної і соціальної життєдіяльності сучасного суспільства.

Поняття інноваційності процесу освіти залишаються доволі абстрактними, чітко не сформульованим у нормативно-правових актах; відсутні конкретні механізми її здійснення і впровадження в систему управління освітою. Недостатньо розроблений механізм взаємодії потреб ринку і економіки зі штатом висококваліфікованих кадрів, їхнього рівня підготованості зі системою перенавчання та підвищення кваліфікації [15]. Освіта є складною і багатогранною системою, що охоплює велику кількість елементів, які активно взаємодіють один з одним з метою досягнення результатів, що мають важливе державно-суспільне значення.

Пильна увага до проблеми людини та її діяльності в умовах загострення соціально-економічних умов у країні, а також зростання науково-технічного прогресу викликали потребу поглибленого і різнобічного вивчення проблеми адаптації до освітньої діяльності у закладах вищої освіти, розробки її у багатьох

напрямах різними науками на основі наукової методології. Ця проблема порушує широкий спектр соціальних, психологічних, економічних та інших питань, які стосуються не лише матеріальної, а й духовної діяльності людини.

Дослідження процесу адаптації студентів до навчання у закладах вищої освіти набувають останнім часом особливої актуальності, у зв'язку зі зростанням інтенсивності дії та збільшенням кількості чинників, які посилюють динамічність співіснування людини і навколишнього середовища й обумовлюють підвищені вимоги до адаптаційних механізмів особистості. Постійні зміни зовнішнього середовища вимагають від людини тих чи інших форм реакцій, які, залежно від характеру адаптації, можуть бути більш чи менш адекватними.

Існуюча система освіти має велику кількість проблем і питань, що виникають у процесі функціонування та державного регулювання нею. Проведене в Україні постійне реформування системи державного управління освітою зокрема, і всієї системи загалом, призводить до ще більшого ускладнення її функціонування та виникнення проблем та завдань, нових за своїм характером і змістом. Такий підхід потребує постійного моніторингу, запобігання і швидкого вирішення, що в підсумку ускладнює державне регулювання, породжуючи необхідність його постійної перебудови залежно від складності та обставин.

Державне управління системою освіти покликане реалізуватися на принципах демократії і законності, автономії освітніх структур і організацій, використання принципу інформаційної відкритості та врахування громадської думки, бути державно-громадським. Політичні конотації поняття "освіта" пов'язані з проблематикою соціальної та національної безпеки, політичною та громадянською активністю, демократизацією політичного життя [105]. Прагнення різних груп впливати на освітні процеси в державі є одним із чинників сучасного по-

літичного процесу загалом і вектора політичної модернізації зокрема.

Заходи, які використовують сучасні громадсько-політичні сили з метою впливу і контролю на освітні процеси та освітній простір, пов'язані з тим, що освіту як інститут вони розглядають як ресурс досягнення політичних цілей і завдань, у тому числі як ресурс легітиматії влади. На сучасному етапі домінуючими напрямками державної політики в сфері освіти постають особистісно-орієнтована і компетентнісна концепції. Не зважаючи на розбіжності в їхніх концептуальних підходах, вони оперують основними доктринальними положеннями, які пов'язані з формуванням "особи громадянина" в сучасній політико-економічній системі.

Таку схожість підходів можна пояснити тим, що вони сформульовані в межах ліберальної моделі політичної модернізації. Особливістю трансформації української політики та державного регулювання в галузі освіти є прагнення до інтеграції освіти України у систему освіти економічно розвинених країн, з одного боку, і відстоювання власних національно-державних інтересів, з іншого [18]. Це призводить до розбалансування державно-управлінських механізмів, девальвації критеріїв ефективності результатів модернізації, зникнення соціального і політичного консенсусу.

Політичні та соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні вимагають істотного реформування системи освіти, яка має забезпечити кожному студентові реальні умови для інтелектуального, духовного і фізичного розвитку та підвищення загальнокультурного і професійного рівня, що відповідають світовим стандартам. Теоретичний аналіз проблеми психологічної адаптації студентів до навчання у закладах вищої освіти допоміг визначити поняття адаптації студента до нових умов життєдіяльності та життєтворчості як складний, динамічний і

багатосторонній психологічний процес внутрішньої та зовнішньої перебудови діяльності студента, що відбувається у процесі пристосування до умов навчання й активного оволодіння ними [8, 34, 90].

У процесі зростання рівня адаптації студента послідовно проступає відповідність якостей його особистості вимогам діяльності, щоб оптимально здійснювати її. Цей процес дає змогу індивідууму задовольняти актуальні потреби та реалізовувати пов'язані з ними значущі цілі (при збереженні психічного і фізичного здоров'я), забезпечуючи водночас відповідність психічної діяльності людини, її поведінки вимогам середовища. При цьому варто виділити етапність адаптаційного процесу: часткова адаптація, реалізована на основі сформованих раніше психологічних і психофізіологічних механізмів, замінюється достатньою і повною довгостроковою психологічною адаптацією [8].

Психологічна адаптованість – це емоційна складова комплексного поняття адаптованості. Її зміст полягає у суб'єктивному відчутті емоційного комфорту у соціумі, де перебуває суб'єкт [8]. Потреба у відчутті емоційного комфорту відчувається як потреба у прийнятті тим оточенням, яке розглядають як референтну групу. Психологічна адаптованість має прояв у відчутті емоційної близькості зі соціальною групою, у нашому випадку зі студентською групою, факультетом й університетом загалом.

Одним із психологічних показників рівня адаптованості є “сила Я”, що виражається у здатності особистості реалістично оцінювати свої слабкі і сильні сторони у контексті тих чи інших можливостей, наданих середовищем. Однак, якщо середовище студент сприймає як несприятливе для оцінювання сторін своєї особистості і реалізації цілей, то можна говорити про неадапованість студентів-першокурсників.

Для студентів-першокурсників соціальне середовище університету є новим, тому на формування психологічного компонента адаптованості потрібен деякий час. Окрім того, психологічна адаптованість є найважчою для зовнішнього впливу (формування) компонентів адаптованості, оскільки суб'єктивним є відчуттям емоційного комфорту [34]. Про рівень соціально-психологічної адаптованості свідчить переживання задоволеності собою, у зв'язку зі своєю належністю до соціуму.

На думку студентів, головні причини труднощів у їхньому навчанні: 35 % – незрозуміння матеріалу, який викладають, важко сприймається матеріал; 12 % – слабка базова шкільна підготовка; 10 % – великий обсяг матеріалу, “багато термінів – запам'ятовувати важко”; 10 % – брак часу; 8 % – високі вимоги викладачів; 6 % – дуже швидкий виклад матеріалу; 6 % – лень; 4 % – важко знайти матеріал; 3 % – немає труднощів; 2 % – некоректне звернення викладача до студентів; 2 % – конфлікти з викладачем; 2 % – необ'єктивність оцінювання [49].

Узагальнюючи результати дослідження ставлення студентів до себе як суб'єктів навчального процесу, можна зробити висновок: найвагоміші суб'єктивно усвідомлювані студентами труднощі, пов'язані з навчальним процесом, а також труднощі, пов'язані з недостатніми навичками самоорганізації. У процесі адаптації до соціально-психологічного простору закладів вищої освіти виникають особистісні проблеми:

- мотиваційні (недостатність внутрішньої та зовнішньої мотивації у разі труднощів у навчанні);
- раціональні (ілюзорна уява щодо системи навчання у закладах вищої освіти);
- поведінкові (відсутність стереотипів поведінки, адекватних соціально-психологічному простору закладу).

Психологічне спостереження за процесом адаптації студентів-першокурсників припускає реалізацію декількох прак-

тичних, теоретичних і методичних завдань: збереження контингенту, відстеження вікових та індивідуальних особливостей, що впливають на адаптаційні процеси, виявлення суб'єктивних й об'єктивних критеріїв успішності/неуспішності, створення і відпрацювання методичного апарату для психологічного забезпечення швидшого й ефективнішого долучення студента в колектив і навчальний процес.

На цей час зниження рівня фізичного розвитку, фізичної підготованості та здоров'я студентської молоді в Україні набули критичних показників. Причинами незадовільного стану фізичної підготованості молоді та погіршення стану її здоров'я є суттєве зниження рухової активності та недостатня увага до фізичного виховання у школах та закладах вищої освіти України [171].

Концептуальні положення державного регулювання фізкультурно-виховною діяльністю у закладах вищої освіти ґрунтуються на засадах Конституції України, Законів України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Державної національної програми “Освіта” (“Україна XXI століття”), Національної доктрини розвитку освіти, Болонської декларації (1999), Євросоюзу, рекомендаціях ЮНЕСКО, які наголошують на необхідності фундаменталізації, неперервності, диверсифікації й гнучкості, прогностичності, доступності, відкритості, гуманістичної спрямованості фізкультурної освіти.

Система фізичного виховання студентської молоді функціонує у двох важливих площинах – у межах закладів вищої освіти у межах продуктивного використання вільного часу. В Україні особливості національного менталітету сприяли тому, що традиційно освіта й виховання розвивалися у нерозривній єдності [203]. Освіта, з одного боку, стає одним із засобів виховання гуманістично-орієнтованої людини. З іншого боку, виховання духовно й інтелектуально розвиненого громадянина сучасного

інформаційного суспільства стає неможливим без освіти. В існуючих соціально-економічних умовах освіта і виховання особистості студента набули високого статусу, оскільки саме вони сприяють переходу до інформаційного суспільства, а отже до формування пріоритетів розвитку української незалежної правової демократичної держави.

Розвиток фізичної культури і масового спорту в Україні є одним із пріоритетних напрямів соціально-гуманітарної політики держави. Сформовані підходи і методи державного регулювання фізичною культурою і спортом почали активно розробляти в середині ХХ століття. На початку ХХІ століття сфера фізичної культури і спорту наштовхнулася на низку серйозних проблем, пов'язаних із погіршенням стану здоров'я людей, їхнім фізичним розвитком і фізичною підготованістю; з необхідністю модернізації системи державного регулювання фізичною культурою і спортом. Поширення здорового способу життя передбачає впровадження у суспільство усіх складових сфери фізичної культури і спорту. А, відповідно, розвиток фізичної культури і спорту є складовою частиною державної соціально-гуманітарної політики в Україні. Тому в Національній стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року "Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація" до завдань, що потребують вирішення, віднесено вдосконалення управління фізичною культурою і спортом на державному рівні [77].

Для вирішення зазначених проблем державним і громадським органам управління всіх рівнів необхідно вживати адекватних організаційно-управлінських, нормативно-правових та соціально-економічних заходів. Цільові орієнтири державної політики мають бути спрямовані на ефективне використання можливостей галузі у формуванні в населення цінностей здорового способу життя; залучення жителів України до регулярних

занять фізичною культурою та спортом; збільшення кількості учнів і студентів, які систематично займаються фізичною культурою і спортом; підвищення рівня забезпеченості населення спортивними спорудами; збільшення кількості спортивних клубів та центрів фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Університетська освіта покликана створювати сприятливі умови для формування мотивації студентства на здорове, тривале, повноцінне життя, на виховання культури здоров'я і дбайливого ставлення до нього. Ціннісні орієнтири мають сприяти цілепокладанню і проектуванню діяльності, визначають пріоритети та критерії педагогічного процесу, скеровувати педагогічну діяльність і спілкування учасників педагогічної системи. Здоровий спосіб життя повинен трактуватися, як гнучкий індивідуальний спосіб успішної життєдіяльності відповідно до мінливих рівнів біологічного і соціального розвитку людини на основі пріоритету ціннісно-сислової установки на здоров'я і з метою соціальної адаптації та самореалізації особистості [164, с. 23].

Сутність здорового способу життя полягає у тому, що це обґрунтований, культурний, найраціональніший у сучасних умовах спосіб життя, що забезпечує здоров'я й усвідомлений особистістю як життєва необхідність. Будучи базовою цінністю людини, здоровий спосіб життя забезпечує біологічний потенціал життєдіяльності організму, створює передумови для гармонійного розвитку особистості. Студентство, незалежно від часу і соціального устрою завжди було і залишається однією з найбільш незахищених категорій, що відчуває комплекс педагогічних, соціально-гігієнічних та матеріально-побутових впливів.

Студентська молодь належить до групи населення з підвищеним ризиком захворювань у зв'язку з великим психоемоційним та розумовим навантаженням, необхідністю адаптації до

нових умов проживання та навчання, формуванням особливих міжособистісних стосунків поза сім'єю, пошуком позанавчальних додаткових джерел доходу [53, с. 18]. Студентський період для формування готовності з ведення здорового способу життя є важливим у зв'язку з тим, що це етап завершення засвоєння людиною системи цінностей і процесів інтелектуального та соціального інтегрування молодшої людини у площину суспільних відносин.

У більшості вищих закладів освіти програми й організація валеологічної освіти не мають чіткої методологічної бази, не підтримані навчально-методичним забезпеченням [174]. Потреби у формуванні готовності студентів до ведення здорового способу життя багато в чому визначаються вихідним рівнем сформованості у студентів цінностей, знань, умінь і навичок у сфері здорового способу життя. Серед суб'єктивних проблем можна виділити низьку стартову обізнаність студентів у сфері здоров'я, а також недосконалість вимог до змісту та організації навчального процесу в структурі професійної підготовки.

Вирішення завдань щодо формування у студентів готовності до реалізації здорового способу життя має такі проблеми та перешкоди: нормативно-організаційні (відсутність сучасних вимог до освіти у сфері здоров'я з боку держави); економічні (відсутність необхідного фінансового забезпечення); кадрові (недостатність системи кваліфікованої підготовки викладачів за цим напрямом); психологічні (низький стартовий рівень мотивації студентів на здоровий спосіб життя); відсутність комп'ютерного моніторингу способу життя і здоров'я студентів; відсутність системи охорони здоров'я у вищих закладах освіти[29].

Формування готовності студентів до ведення здорового способу життя може бути досягнуто, залучивши здоровий спосіб життя до складу пріоритетних цілей освіти майбутнього

фахівця; також треба сприяти розробці і впровадженню у вищому закладі освіти моделі освітнього процесу, що охоплює єдність навчальної, наукової і виховної роботи у сфері здорового способу життя; посилити педагогічний супровід формування у студентів готовності до реалізації здорового способу життя, що ґрунтується на системі загальних і приватних дидактичних принципів; залучення критеріїв готовності майбутніх фахівців до реалізації здорового способу життя у систему управління якістю освіти у закладах вищої освіти [54].

Готовність студентів до ведення здорового способу життя в контексті особистісно-професійного розвитку повинно розглядатися як інтегральне особистісне утворення, що формується в спеціально створених умовах цілеспрямованої професійної підготовки майбутніх фахівців. Наявність готовності студентів до ведення здорового способу життя повинна забезпечити ефективну здоров'язберігаючу діяльність особистого і професійного планів. Критерії сформованості готовності студентів до ведення здорового способу життя мають містити показники розвитку ціннісно-мотиваційного, когнітивного, діяльнісного і рефлексивного компонентів.

Основними завданнями в напрямі до єдиної державної політики є: створення нової національної системи фізкультурно-спортивного виховання населення; розробка та реалізація комплексу заходів щодо пропаганди фізичної культури і масового спорту як важливої складової здорового способу життя; модернізація системи фізичного виховання різних верств населення, в тому числі й в освітніх установах. Організація державного регулювання фізичною культурою і спортом має характеризуватися провідною роллю держави в процесах розвитку фізичної культури і спорту з одночасним залученням і розширенням участі в цих процесах громадських органів управління та інших суб'єктів цієї сфери. Необхідним є створення умов для

розвитку фізичної культури і спорту в Україні, сприяння фізичному удосконаленню громадян, підвищення рівня спортивно-масової роботи, забезпечення культурного розвитку суспільства [187].

Про рівень законодавчого забезпечення державного управління сферою фізичної культури і спорту у суспільстві можна зробити висновки з основних напрямів державної політики, зафіксованої в Конституції України, Законі України “Про фізичну культуру і спорт”, Постанові Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2015 року № 1045 “Про затвердження Порядку проведення щорічного оцінювання фізичної підготованості населення України”, Указі Президента України від 9 лютого 2016 року “Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року “Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація”, Постанові Верховної Ради України від 19 жовтня 2016 року “Про забезпечення сталого розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні в умовах децентралізації влади” [52, с. 111].

Важливим також є визначення основних завдань та напрямів розвитку фізичної культури і спорту, прийняття та реалізація державних регіональних програм розвитку фізичної культури і спорту; встановлення почесних звань, нагород та премій у сфері фізичної культури і спорту таких суб’єктів; організацію та проведення регіональних офіційних фізкультурних та спортивних заходів, а також забезпечення комплексу заходів, пов’язаних з їхнім проведенням; організацію розвитку національних видів спорту; організацію підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів з фізичної культури і спорту; забезпечення діяльності регіональних центрів фізичної підготовки [51].

Розвиток фізичної культури і спорту, організація спортивно-масової діяльності з метою покращення фізичного стану та фі-

зичної підготованості нації є обов'язком держави. Потрібно дотримуватися відповідних принципів державного регулювання сферою: розвиток фізичної культури і спорту має сприяти демографічному зростанню країни, зміцненню національної безпеки, забезпечувати розвиток суспільства. Пропаганда має бути спрямована на популяризацію фізичної культури і спорту серед широких верств населення; підвищення державних стандартів у галузі має створити умови для розвитку видів спорту, підвищити рівень спортивних досягнень; галузь фізичної культури і спорту долучити в загальнодержавні плани розвитку.

Одним із можливих підходів до вдосконалення державного регулювання треба розглянути створення системи дієвих інструментів, за допомогою яких інтегрується діяльність галузевих і міжгалузевих організацій, раціонально витрачають людські та фінансові ресурси для досягнення поставлених завдань, зокрема йдеться про програмно-цільовий підхід. Цей підхід у різних сферах життєдіяльності суспільства стає домінуючим, практичні результати підтверджують його ефективність. Програмно-цільове управління опирається як на загальні принципи управління, так і враховує специфічні особливості об'єктів управління і цільового планування, а відповідно – широке використання методології програмно-цільового управління характеризує його універсальність.

Дослідження розвитку і вдосконалення системи масових занять різними категоріями населення фізкультурно-оздоровчою діяльністю дає підставу констатувати, що одним із визначальних чинників для забезпечення позитивної динаміки є адекватний і сучасний розвиток матеріально-технічного ресурсу цієї галузі. Це будівництво і реконструкція комплексних спортивних споруд різного фізкультурного профілю, забезпечення множинними спортивними спорудами місць проживання та відпочинку населення, створення на підприємствах

фізкультурно-оздоровчих і реабілітаційних центрів. У сучасних умовах характерною рисою організації державного регулювання є перенесення значної частини функцій фізкультурно-масової діяльності на рівень муніципальних утворень. Це викликано тим, що саме вони мають реальні важелі управління розвитком масового спорту і можуть вибудовувати власну політику в межах загальної стратегії розвитку галузі [106, с. 361].

Основними напрямками програмно-цільового управління в державній політиці у сфері фізичної культури і спорту повинні бути створення необхідних умов для фізичного виховання дітей та молоді з метою покращення їхнього фізичного та розумового здоров'я; забезпечення розвитку фізичної культури та спорту, спортивних талантів; забезпечення розвитку фізкультурної освіти та науково-дослідницької діяльності у сфері фізичної культури і спорту, впровадження наукових досягнень, технологій у практику фізкультурно-спортивної роботи. Потрібно передбачити розробку та реалізацію національних програм з фізичної культури і спорту, державних стандартів з фізичної підготованості населення, проведення моніторингу за фізичним станом та здоров'ям усіх вікових груп [201].

Органи виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту відповідних адміністративно-територіальних утворень у межах своїх повноважень мають вживати заходи щодо розвитку фізичної культури і спорту з урахуванням національних традицій, умов, можливостей. Не завжди враховують вплив, котрий чинять зовнішнє і внутрішнє середовище об'єкту програмного планування; переважно досліджують різні аспекти розвитку фізичної культури і спорту конкретної території, а не процеси управління на основі програмно-цільового підходу. Основними причинами є слабка розробленість загальної теоретичної концепції програмно-цільового управління, використання цільових програм розвитку фізичної культури і спорту, як ефектив-

ного інструментарію цього виду управління. Внаслідок цього, ще не створено цілісне уявлення про програмно-цільове управління комплексною системою фізичної культури і спорту.

Органи державної влади мають мати на меті підвищення показників фізичної підготованості та здоров'я населення, насамперед дітей і молоді. Усі програмні заходи повинні бути спрямовані на залучення кожного громадянина до щоденних занять фізичною культурою і спортом, оволодіння двома та більше видами рухової активності, на проходження щорічного медичного огляду. Стратегічною метою державної політики має бути створення дієвої системи народного зміцнення здоров'я, сучасної, доступної спортивної інфраструктури, передусім обладнаних ігрових та тренажерних майданчиків у парках, місцях відпочинку та проживання населення. Органи державної влади мають звітувати щодо проведених заходів, змагань, участі в змаганнях жінок, людей з обмеженими можливостями здоров'я, результатів реалізації програмних заходів щодо аматорського та масового спорту [36].

Фізична культура і масовий спорт мають бути обов'язковим компонентом середньої та вищої освіти і забезпечити всебічний розвиток особистості. Обов'язком закладів вищої освіти є створення умов для фізичного виховання студентів, проведення спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи. Заняття фізичною культурою і спортом має відбуватися відповідно до навчальних програм і стандартів, а спортивні змагання бути невід'ємною складовою навчального процесу. Медичне та кадрове забезпечення навчально-виховного процесу, моніторинг фізичного стану та здоров'я молоді є важливими напрямками роботи з розвитку шкільної та студентської фізичної культури та спорту.

Методологічною основою концепції програмно-цільового управління системою фізичної культури і спорту є системний

підхід, який дав змогу розглянути комплекс фізичної культури і спорту, як відкритий соціальний простір, програмно-цільовий підхід, за допомогою якого розкривається сутність управлінської діяльності, визначаючи в якості її основного інструменту цільову програму, інформаційно-аналітичний підхід, що забезпечує ефективність управлінської діяльності, надаючи суб'єкту по каналах зворотного зв'язку необхідну інформацію, як для прийняття управлінських рішень, так і для внесення відповідних корективів у діяльність системи [26].

Основними завданнями програмно-цільового підходу є координація та організація заходів щодо розвитку масового спорту; організація змагань усіх рівнів на території країни; сприяння розвитку фізкультурно-спортивного руху в країні; розроблення та впровадження програми розвитку фізичної культури і спорту; реалізація нормативного регулювання та сприяння розвитку спортивної інфраструктури, фізкультурно-спортивних послуг; організація проведення наукових досліджень у сфері спортивної медицини; забезпечення дотримання законності з питань тендерної рівності; розроблення календарів спортивних заходів, програм; сприяння залученню до спортивно-масової діяльності інвалідів [201]. Встановлено, що функціонування механізму програмно-цільового управління фізичною культурою і спортом відбувається лише з урахуванням названих чинників.

Для успішного ведення управлінської діяльності важливи є організаційний механізм програмно-цільового управління системи фізичної культури і спорту, який представлено як складний багатокомпонентний об'єкт, що охоплює сукупність органів державного і муніципального управління фізичною культурою та спортом, громадських організацій, які розробляють і реалізують цільову програму, а також інформаційно-аналітичну систему, що забезпечує зворотний зв'язок. Організаційний механізм складається з кількох компонентів, кожен із яких є складним

утворенням. Принципово важливим є взаємодія цих компонентів, яке забезпечує організаційний механізм, надаючи їм організаційний зв'язок між собою і цілеспрямований вплив на об'єкт управління.

Це досягається різними засобами і методами як індивідуального, так і колективного впливу. Модернізація організаційного механізму в державному регулюванні фізичною культурою і спортом показала ефективність взаємодії управлінських структур з громадськими організаціями. Одним із напрямів оптимізації та підвищення ефективності їх діяльності є зміна правового статусу частини державних і муніципальних організацій фізкультурно-спортивної спрямованості – з бюджетного на автономний, що надає організації більше самостійності, спрощення адміністративних процедур і розширення можливостей для підвищення позабюджетних доходів.

Держава визначає політику та напрями розвитку фізичної культури і спорту, сприяє підприємствам, організаціям, установам, громадським організаціям, громадянам, діяльність яких спрямована на розвиток та підвищення ефективності функціонування фізичної культури і масового спорту в країні. Державне регулювання фізичною культурою і спортом в Україні забезпечує центральний виконавчий орган державної влади, а інші міністерства та відомства керують фізичною культурою і спортом у частині покладених на них функцій та повноважень. Держава, громадські організації, професійні спілки мають створювати усі необхідні умови для залучення до занять фізичною культурою і спортом інвалідів, людей, які мають обмежені можливості здоров'я [60].

Виконання поставлених завдань можливе лише завдяки дотриманню таких чинників: політичних – посилення ролі державних структур з управління галуззю через систему цільових комплексних програм розвитку фізичної культури і спорту; ор-

ганізаційних – функціонування державного органу управління галуззю у статусі міністерства з покладанням на нього функцій регулювання та контролю, а також розроблення стратегії розвитку фізичної культури і спорту; правових – формування галузевого законодавства на державному рівні; фінансових – фінансування галузі за рахунок використання державного бюджетного фінансування, а також постійне підвищення обсягів позабюджетного фінансування, спонсорства та особистих коштів населення на оплату фізкультурно-спортивних послуг та придбання спортивного інвентарю; демографічних – соціально-демографічна структура, що характеризує склад населення за статтю, віком, місцем проживання, і є підставою для планування кількості осіб, які займаються фізичними вправами.

Розвиток фізичної культури і спорту пов'язаний передусім з розробкою комплексних програм, що дають можливість вирішення поставлених проблем системно, з урахуванням міжгалузевих взаємодій.

1.3. Роль фізичної культури та масового спорту в державній політиці суспільного здоров'я серед студентської молоді

Сучасний розвиток українського суспільства характеризується переорієнтацією на ринкову економіку, трансформаціями в системі державної влади, які ґрунтуються на відмові від моноідеологізації, проголошенням пріоритетності демократичних прав і свобод. Важливим чинником має бути формування громадянськості, ступінь якої визначається тим, наскільки особа інтегрується у суспільно-владні відносини та сприяє розвитку громадянського суспільства [115]. Зазнають змін ідейні та моральні орієнтири, все це зобов'язує докласти великих зу-

силь для вирішення важливих завдань зміцнення суспільного здоров'я.

Перетворенню індивіда на свідомий та активний суб'єкт державотворення сприяє така система суспільно-виховних процесів, що не тільки задає йому мотивацію до активності та створює умови й можливості для участі у житті суспільства, але й водночас забезпечує громадянина необхідним обсягом знань і навичок практичної діяльності, формує у нього здатність розуміти соціальну дійсність у державі. Відповідальний громадянин має мати високий ступінь розвитку громадянської свідомості, та відповідне усвідомлення важливості суспільного здоров'я.

Вивчення цієї проблематики дало змогу виявити низку протиріч між визнанням необхідності пріоритетів соціально-гуманістичних цінностей у студентської молоді та сучасними соціально-економічними умовами життя студентства; розумінням значущості системи освіти у формуванні соціальних і державницьких цінностей майбутніх фахівців та відсутністю систематизованої, заснованої на міждисциплінарному науковому підході, цілеспрямованої педагогічної діяльності. Об'єктивним потенціалом фізичної культури у формуванні соціально-гуманістичних цінностей також є відсутність адекватних ефективних педагогічних концепцій.

Перехід суспільства до сучасних ринкових відносин загострює актуальність проблем якісного навчання студентів у системі вищої школи і підвищує соціально-педагогічну значущість суспільної адаптації, оскільки від цього залежить ставлення до навчання, якість знань, умінь і навичок, стійкість моральної спрямованості молоді особистості. У структурі ефективності освіти вітчизняні дослідники виділяють: грамотність, освіченість, професійну компетентність, культуру і менталітет особистості. Сучасна вітчизняна система освіти є самостійною соціально-педагогічною галуззю, яка перебуває у безперервній

динаміці та має враховувати у своєму розвитку не лише національний досвід, а й провідні світові тенденції. Державницькою позицією формування педагогічної освіти постає ідея універсальності знань про людину у її взаємозв'язках з державою та її органами, суспільством, культурою.

Аналіз останніх наукових досліджень свідчить, що питання формування та розвитку суспільного здоров'я залишаються до кінця не дослідженими, це спонукає глибше й детальніше вивчити та дослідити цю проблему. На сучасному етапі проблему фізичної культури особистості досліджують широко й різносторонньо: як невід'ємну частину культури суспільства й особи (Л. Матвеев, В. Царик, С. Іконнікова), як фізичну культуру особистості (А. Гужаловський, В. Аксакова), як різні форми рухової активності людини, спрямованої на розвиток фізичних якостей, підвищення працездатності, зміцнення здоров'я (В. Бальсевич, Б. Шиян). В останніх дослідженнях фізичну культуру особистості визначено як пізнавальний, мотиваційний, поведінковий критерій (А. Огнистий) [150].

На думку багатьох дослідників, зниження інтересу до занять масовим спортом у наш час пояснюється недосконалою системою фізичного виховання (О. Буліч, С. Лисюк, О. Іванов, О. Потапова) [66], невисоким рівнем фізкультурної освіченості фахівців середніх навчальних закладів (О. Молімон, А. Вольчинський, І. Кліш) [64]. Причиною є несформованість потреби у спорті, відсутність знань про здоровий спосіб життя, фізичне вдосконалення, нерозуміння ролі фізичної культури як соціальної цінності.

На основі аналізу літературних джерел, що належать до державного управління, загальної педагогіки, психології, соціології, культурології, ми дійшли висновку, що соціально-гуманістичні та державницькі цінності є різноманітною, багатогранною системою утворень у свідомості індивіда, в якій

відображаються актуальні потреби, інтереси, смаки, культура поведінки, спілкування, комунікації та діяльності, її творча спрямованість і громадська позиція. Аналіз джерел показав, що визначальним у процесі державного впливу на формування соціально-гуманістичних цінностей студентської молоді є створення відповідних педагогічних умов: Н. Іванова, В. Лободин, С. Палій [160].

Формування соціально-гуманістичних цінностей особистості студента – це цілеспрямований, багатогранний і водночас цілісний процес, обумовлений сукупністю чинників, які складають причину і рушійну силу її розвитку та становлення молоді особистості [160]. Оскільки процес розвитку соціально-гуманістичних цінностей є результатом безлічі взаємозв'язків і взаємодій, її внутрішніх сфер та зовнішніх обставин, спостерігається прояв різноманіття чинників. Вони з погляду управлінського впливу поділяються на зовнішні та внутрішні, домінуючі і додаткові основні та неосновні, прямі й непрямі, тимчасові і постійні, керовані і некеровані, контрольовані і неконтрольовані (М. Борисов, М. Віленський, Г. Соловйов) [61].

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що до сьогоденішнього дня у науці державного управління немає однозначного визначення поняття “формування соціально-гуманістичних цінностей” і уявлень про їхні формуючі складові, компоненти та ознаки якостей, що не дає змоги конкретизувати, оптимізувати й структурувати навчально-виховний процес. Відсутні наукові роботи, в яких представлений цілісний спектр соціально-гуманістичних цінностей, який розкриває зміст, прояв і формування у навчальному процесі студентської молоді. Не осмислені та не розкриті повністю змістовно-фундаментальні можливості фізичної культури у цьому напрямі; спостерігається також недостатня дослідженість цієї тематики в базисно-теоретичному та морально-психологічному аспектах.

У разі значного обсягу наукових праць щодо трансформації суспільного життя надто мало досліджень присвячують проблемам суспільно-виховних процесів щодо розвитку здорового соціуму. До того ж, дається взнаки спрощене уявлення про державне регулювання суспільним здоров'ям, як однобічно зорієнтований процес, де особа постає в ролі об'єкта, а не активної сили. Для вирішення цих проблем необхідно чітко уявляти, як індивід інтегрує суспільні цілі й цінності [131, с. 4]. Тож і реалізація виявлених проблем потребує глибокого аналізу сутності суспільно-виховних процесів, визначення особливостей їх провадження в сучасній Україні.

Не дивлячись на різноманіття наукових підходів, у вітчизняній і західній науці досліджують лише загальні тенденції суспільно-виховних процесів, а питання особливостей розвитку суспільного здоров'я майже не знаходять свого відображення. Проведений аналіз наукової дослідженості свідчить, що питання суспільного здоров'я ще належно не висвітлено у науковій літературі з державного управління, відсутній єдиний підхід до визначення сутності соціогуманітарних аспектів управління суспільно-виховними процесами.

Вивчення теорії державного управління суспільно-виховними процесами допомагає об'єктивно підійти до вироблення певних підходів щодо участі особи у суспільному житті з урахуванням особливостей сучасного стану суспільного здоров'я. Адже людина набуває статусу громадянина в результаті тривалої взаємодії з навколишнім світом. Громадянин значною мірою детермінований економічними, соціальними, політичними, національними, ідеологічними відносинами та зв'язками між ними [76].

Останнім часом у світі побутує думка про здорове і стабільне суспільство, в якому ефективно діють гуманітарні складові розв'язання соціальних проблем. Ідеалом виховання є гармо-

нійно розвинена, соціально активна, здорова людина, що наділена глибокою громадською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими, фізичними і духовними якостями, патріотизмом [144, с. 9]. Ці поняття необхідно формувати, починаючи з раннього віку, закріплюючи в сім'ї, школі, середніх спеціальних і закладах вищої освіти.

Суспільне виховання формується, як правило, через усвідомлення прийнятого типу громадянського суспільства. Утвердження у суспільстві засобами громадянської освіти населення відповідних знань, вивчення норм поведінки, культури відносин, виховання здатності до участі у громадському житті, створення й розвиток державної системи валеологічної освіти, яка б ґрунтувалася на фундаментальних цінностях здорового способу життя, дає можливість значно підвищити рівень здоров'я населення [22]. Очікуваним результатом суспільно-виховних процесів має бути формування громадянина, якому властиві такі риси, як шанування ідеалів рівності, відчуття власної гідності, здатність визначати проблеми суспільного життя, бажання і вміння вимагати їх розв'язання.

Результативність самореалізації особи значно обумовлена її громадянською освітою. Відповідні знання потрібні для розв'язання проблем громадського життя, суспільного здоров'я. У демократичному суспільстві розвиток суспільного здоров'я обумовлений необхідністю збереження непорушності цінностей, інституцій та зразків поведінки "здорового громадянина" [50]. Така система складається зі ставлення індивіда до самого себе, до інших людей, до системи "здорового суспільства", до інститутів влади.

На цей час, на жаль, актуальними є ускладнені соціальні умови життя людини; тривале емоційне навантаження; неперервні життєві зміни, сукупність подій; негативна поведінка і психофізична активність індивіда; висока щільність населення. Також

сюди варто додати: відсутність виховання і навчання, зокрема, валеологічного, гігієнічного; розвитку культури здоров'я. Відсутність знань, неправильне виховання призводять до недотримання здорового способу життя. Здоровий спосіб життя залежить від: об'єктивних суспільних умов; конкретних форм життєдіяльності, що допомагають втілювати його в основні сфери суспільного життя; системи ціннісних відношень, скеровуючи свідому активність людей у русло "здорового мислення" [121].

Соціальна консолідація суспільства є вищою формою функціонування і розвитку соціальних відносин у суспільстві, забезпечуючи оптимальне поєднання та діяльну реалізацію інтересів різних суспільних груп; а здоровий спосіб життя можна розглядати як універсальну здібність до різносторонньої адаптації щодо відношенні до впливу зовнішнього середовища і зміни стану внутрішньої сфери.

Доречним видається розгляд передумов формування національної ідентичності, які охоплюють проблему патріотичного виховання молоді. В історії українського народу фізичне виховання входило в повсякденне життя сім'ї, роду, суспільства, формувалася своєрідна система фізичного виховання, що відображала особливості життя українського народу. До сучасного розвитку формування громадянина, як соціальної особи, вона почала істотно змінювати умови життєдіяльності, до яких була пристосована в своєму історично-біологічному розвитку.

Відповідно, можна припустити, що масовий спорт – це соціальний рух, який здатний посилювати соціальні зв'язки і слугувати каталізатором соціальної інтеграції [150]. Масовий спорт може виконувати інтегративну роль у якості організаційного механізму державного регулювання. Сьогодні загальновідомим є уявлення про корисний вплив спорту, який відіграє важливу роль у забезпеченні здоров'я, фізичної підготованості, і як на-

слідок, національного благополуччя. Потрібно звернути увагу на глобальний рівень функціонування спорту як інституту – на систему міжнародних відносин, вагомим учасником якої стає спорт, продукуючи символічну взаємодію [196, с. 13].

Сучасний етап розвитку вищої освіти в Україні, євроінтеграційні процеси, що відбуваються у суспільстві, висувають принципово нові вимоги до теоретико-методичних, нормативно-правових та організаційних основ системи фізичного виховання та спорту у вищій школі зі забезпеченням формування належного рівня інтелектуального потенціалу нації, реалізацією вроджених задатків та удосконаленням здібностей молодшої особи. На теперішній час майже відсутні комплексні наукові праці, які були б присвячені дослідженню досвіду системно-організаційних аспектів системи фізичного виховання та спорту молоді в системі вищої освіти України.

Регресивні інновації Міністерства освіти і науки України щодо фізичного виховання та спорту у вищій школі України суттєво підвищують відповідальність фахівців галузі за стратегію розвитку та збереження здоров'я студентської молоді. Увага фахівців до наукового вивчення різних аспектів студентського спорту припадає на завершення ХХ – початок ХХІ століття. Значна частина наукових досліджень присвячена студентському спорту у різних країнах світу, його значенню у формуванні культури особистості молодшої людини, загальним проблемам міжнародного студентського руху [165].

Загальновідомо, що перед галуззю фізичної культури і спорту стоять завдання, пов'язані зі зміцненням здоров'я населення та підвищенням авторитету держави на міжнародній арені. Завдання реалізуються шляхом залучення населення до занять фізичною культурою і масовим спортом, а також завдяки результативності виступів представників країни у спорті вищих досягнень. У зв'язку із цим студентський спорт, який є

складовою фізичного виховання молоді, володіє значними резервами для реалізації вищезазначених завдань.

Студентський спорт, як одна з організаційних форм фізичного виховання, орієнтований на залучення студентів до систематичних занять фізичними вправами і спортом, організацію активного відпочинку, самореалізацію студентської молоді. Він є зв'язковою ланкою між масовим спортом та спортом вищих досягнень. Отже, студентський спорт доповнює та збагачує професійну підготовку висококваліфікованих фахівців в умовах закладів вищої освіти для різних галузей суспільної діяльності [169]. Заняття спортом стають усе помітнішими не тільки соціальними, а й політичними чинниками в сучасному світі. Залучення молоді до занять спортом, а також їхні успіхи на міжнародних змаганнях є безперечним доказом життєздатності та духовної сили нації, сприяють створенню позитивного іміджу держави на міжнародній арені. Тому державна підтримка студентського спорту є одним із важливих напрямів соціально-економічної політики нашої країни.

Головна мета цієї політики полягає в реалізації державної діяльності в галузі спорту, визначеної в стратегії розвитку Олімпійського руху в Україні на період до 2020 року, у створенні умов, що орієнтують студенську молодь на здоровий спосіб життя, розвиток спортивної інфраструктури, а також на підвищення конкурентоспроможності українського спорту [132]. Проблеми студентського спорту, що потребують розв'язання в сучасних умовах України, можна згрупувати так: соціополітичні; нормативно-правові, організаційні, матеріально-технічні та методологічні. Насьогодні в Україні, на відміну від країн Європи, слабо розвинена система спортивних клубів у закладах вищої освіти, а координатором студентського спорту є Спортивна студентська спілка України, яка не має прописаних повноважень у Законі України "Про фізичну культуру та

спорт” та не має фінансового і ресурсного забезпечення з боку держави.

Головними проблемами розвитку студентського спорту України є: соціополітична складова: відсутність цілісної системи виховання, фізичного, морального і духовного розвитку та соціалізації молоді як наслідку падіння суспільної моралі; нормативно-правова складова: недосконалість нормативно-правової законодавчої бази розвитку студентського спорту, у тім числі питання його планомірного бюджетного фінансування, статусу та діяльності спортивних клубів; організаційна складова: незадовільна ефективність управління системою та закладами освіти, недостатні розвиток самоврядування навчальних закладів, залучення до управління громадських інституцій та інших користувачів фізкультурно-спортивних послуг, слабка мотивація адміністрації закладів вищої освіти щодо розвитку студентського спорту, діяльності спортивних клубів та участі студентів у змаганнях різного рівня; матеріально-технічна складова: відсутність механізмів фінансового та ресурсного забезпечення процесу вдосконалення фізичного виховання та спорту в системі освіти і науки України; сповільнений розвиток та впровадження інноваційних спортивних технологій, що істотно ускладнює розвиток фізичної культури та масового спорту, підготовку спортсменів високого класу, негативно позначається на конкурентоспроможності студентського спорту [132, 165].

Трансформація ролі студентського спорту в процесі освіти української молоді обумовена загальними зрушеннями в соціально-економічній системі, зокрема виведенням держави з різних сфер життя суспільства, в тому числі й зі спортивної сфери. Проблеми погіршення здоров'я, фізичного розвитку і фізичної підготованості населення, відсутності ефективного переходу від системи дитячо-юнацького спорту до спорту вищих

досягнень, посилення суперництва в спорті вищих досягнень створюють актуальність розв'язання проблем студентського спорту, що наявні в ХХІ столітті.

Реалізація масовим спортом, у тому числі на рівні студентства, консолідуючої функції відбувається завдяки комунікативним можливостям та національній свідомості, оскільки масовий студентський спорт – одна зі складових суспільного здоров'я. Суспільне здоров'я окреслюють як філософську, соціальну, економічну, біологічну, медичну категорії, як об'єкт споживання, вклад капіталу, суспільну цінність, явище системного характеру, динамічне, постійно взаємодіюче з оточуючим середовищем [45]. Здоров'я людини не зводиться до фізичного стану, а передбачає психоемоційну рівноваженість, суспільне здоров'я.

Суспільне здоров'я пов'язане з економічними чинниками, стосунками індивіда зі структурними одиницями соціуму. На суспільне здоров'я впливають міжетнічні стосунки, вагомість різниці у прибутках різних соціальних прошарків суспільства, рівень матеріального виробництва, техніки і технологій, їх суперечливий вплив на здоров'я взагалі. Ці чинники і складові створюють відчуття соціальної захищеності, що суттєво позначається на здоров'ї людини. У загальному вигляді суспільне здоров'я детерміноване характером і рівнем розвитку важливої сфери соціального життя у середовищі – суспільного виховання.

Виділяють такі компоненти суспільного виховання: об'єктивні суспільні умови; конкретні форми життєдіяльності; систему ціннісних орієнтацій, що формують свідому активність, особливо у молоді [10, с. 69]. На жаль, сьогодні масовий спорт помітно втрачає своє ціннісне значення серед сучасної молоді. Комерційні види спорту віддаляють реальні можливості занять фізичними вправами на задній план, що знижує інтерес до занять фізичною культурою і спортом та є однією з причин по-

гіршення стану здоров'я сучасної молоді – майбутнього нашого суспільства.

Під суспільним вихованням розуміють діяльність, спрямовану на зміцнення не тільки фізичного і психічного, але й етичного здоров'я, такий спосіб життя громадян повинен реалізовуватися в усіх основних форм життєдіяльності [21]. “Здоровий спосіб життя” в єдності його компонентів біологічного і соціального уособлює соціальну цінність, зміцнення якого – найважливіше завдання цивілізованого суспільства. “Здоровий спосіб життя”, на думку провідних фахівців у сфері медицини та фізичної культури, – це реалізація комплексу єдиної науково обґрунтованої медико-біологічної і соціально-психологічної системи профілактики заходів, у яких важливе значення має фізичне виховання [83].

Формування “здорового способу життя” – складний системний процес, що охоплює багато компонентів способу життя у сучасному суспільстві [41]. Його сутність – забезпечення оптимального задоволення потреб людини за умов оптимізації її розвитку, функціонування організованих внутрішніх і зовнішніх систем організму у тісному взаємозв'язку з суспільством. Його структура охоплює духовний, соціокультурний і правовий простір розвитку та діяльності як в екологічному, так і предметно-речовому середовищі, що своєю чергою залежить від економічних, промислово-виробничих, агрокультурних та комунікаційних чинників. “Здоровий спосіб життя” можна окреслити як спосіб життєдіяльності, спрямований на збереження і поліпшення здоров'я людей як умови і передумови існування та розвитку інших сторін способу життя. Він втілює грань життєдіяльності, органічно властивої суспільству і спрямованості на турботу про людей.

“Здоровий спосіб життя” виражає орієнтованість діяльності особистості в напрямку зміцнення і розвитку особистого та сус-

пільного здоров'я. Він пов'язаний із особистісно-мотиваційним втіленням індивідами своїх соціальних, психологічних, фізичних можливостей і здібностей, можна розуміти як формування оптимальних умов функціонування індивіда в суспільстві [116, с. 7]. "Здоровий спосіб життя" – це типова суспільно-економічна формація життєдіяльності особистості, що зміцнює адаптивні можливості організму людини, сприяє повноцінному виконанню нею соціальних функцій і досягненню активного довголіття, а також сукупність духовних цінностей, їхніх реальних видів, форм і сприятливих для здоров'я ефектів для забезпечення оптимального задоволення потреб людини.

Масовий спорт володіє значним потенціалом, аби стати системоутворюючим елементом у складових розвитку суспільства. В основі структури формування громадянина лежить комплекс взаємопов'язаних особливостей, а "здоровий спосіб життя" виражає орієнтованість діяльності особистості в напрямі зміцнення та розвитку особистого і суспільного здоров'я. Він пов'язаний із особистісно-мотиваційним втіленням індивідами своїх соціальних, психологічних, фізичних можливостей і здібностей.

Актуальним видається розгляд консолідаційних процесів у внутрішньогруповій та міжгруповій взаємодії населення, зокрема, інтегративного потенціалу масового спорту [123]. Розвиток масового спорту – один із найважливіших показників соціально-гуманітарної політики держави, яка може забезпечити реальне втілення в життя гуманістичних ідеалів, цінностей і норм, що відкривають широкий простір для виявлення здібностей особистості, задоволення її інтересів і потреб. Участь у масовому спорті виражає спрямованість особистості на зміцнення і розвиток індивідуального та суспільного здоров'я, сприяє задоволенню життєво важливих потреб в активно-рухових діях, фізичних вправах.

Неусталеність соціально-структурних складових суспільства спричинилася до системної кризи в різних сферах життя [175]. Варто зазначити, що у цих процесах задіяні політичні, економічні та культурні чинники у якості об'єктивних передумов суспільно-виховних процесів [194]. Розгляд суспільства крізь призму структурно-функціонального аналізу дає можливість стверджувати, що у дисонансі зазначених суб'єктивних та об'єктивних чинників зароджуються дезінтегративні процеси, які руйнують систему функціонування суспільства і не сприяють розвитку процесів суспільного виховання населення.

Сутність процесу виховання тісно пов'язана зі соціально-гуманістичними цінностями фізичної культури молоді особистості й полягає в планомірному і систематичному розвитку якостей молоді людини. Використання у фізичному вихованні науково-обґрунтованих досягнень спорту є найбільш перспективним шляхом розвитку інтеграції фізичної та спортивної культур на користь молодій людині [4, с. 9]. Особливо потрібно наголосити на необхідності цих аспектів спортивної підготовки, які формують особистісну культуру і є, ймовірно, одним із найвищих досягнень культури взагалі. Сюди можна віднести культуру тренування, відновлення, самоконтролю, а також формування зібраності, організованості та наполегливості у досягненні поставлених цілей, а також здатності до багаторічної систематичної роботи над своїм удосконаленням та умінням перемагати і програвати не втрачаючи своєї гідності й віри в майбутній успіх.

Із позицій утворення цінностей фізична культура постає як багатогранне та інтегративне явище. Її розглядають в єдності та взаємозв'язку компонентів фізкультурної рекреації, фізкультурної освіти, фізкультурної реабілітації, фізкультурної адаптації; видів фізкультурної діяльності та фізичної культури; структурних компонентів; системи потреб, здібностей, відносин та

інститутів; цінностей, спрямованих на формування духовно-тілесної єдності молодшої людини через свідомо окультурену фізкультурну діяльність, у якій переважає натхненність фізичного [161].

Фізична культура допомагає виконувати важливі соціальні функції: вона дає змогу порівнювати й оцінювати здібності людей, стимулювати їхню активність, прагнення до вдосконалення своїх здібностей. Виникає соціальна проблема гуманізації суперництва, створення таких умов змагання, які створюють можливість: порівнювати здібності учасників змагання; об'єктивно оцінювати їхні здібності; не принижувати гідності особистості суперників. Це стимулює активність студентства і, навпаки, "гальмує" дії негативних чинників, які викликають пасивне ставлення до діяльності, спрямованої на формування соціально-гуманістичних цінностей особистості студента. До властивих суспільству загалом і тих, що мають істотний вплив на студентство, відносять чинники: суспільні відносини, матеріально-економічні умови життєдіяльності, соціальне середовище, екологічні та кліматичні умови, систему соціальної політики, стан системи фізичного виховання [155].

Набір об'єктивних специфічних чинників, властивих конкретному закладу вищої освіти і соціальній групі студентів детермінує стан системи освіти в конкретно взятому закладі вищої освіти, соціальне середовище, що формує культуру особистості студента, зміст і дієвість системи соціально-виховної політики, ступінь ефективності функціонування системи фізичного виховання; формування фізичної культури особистості студента, матеріально-побутові умови життєдіяльності студентів, умови, що відображають специфіку і характер навчальної діяльності студентів [27].

Загальні індивідуально-неспецифічні чинники охоплюють: знання, їхній ступінь науковості та усвідомленості; мо-

тиваційно-ціннісні орієнтації; соціально-духовні цінності; біологічні вікові та психологічні особливості; поведінкове ставлення до цінностей фізичної культури; соціальні контакти. Групу індивідуально-специфічних чинників становлять: інтелектуальні та психомоторні здібності; особливості психічних процесів; темперамент, типи характеру, риси [1]. На підставі об'єднання однорідних ознак можна умовно виділити чинники, що впливають на формування соціально-гуманістичних цінностей особистості: соціально-психологічний; організаційно-методичний; психолого-педагогічний; матеріально-побутовий; соціально-демографічний.

Соціально-психологічний чинник охоплює чотири складові незалежні змінні: соціально-психологічний клімат, сформований у вищому навчальному закладі; фізкультурно-спортивні традиції; соціальне оточення, приклад близьких друзів; думка батьків, викладачів, старших [127]. Важливу роль у формуванні соціально-гуманістичних цінностей молоді особистості відіграє організаційно-методичний чинник, він охоплює усі сторони, різноманіття впливу на студента. У ньому відображається сукупність принципів побудови, методів і форм організації навчальної та позанавчальної діяльності студентів.

Структуру організаційно-методичного чинника становлять: визначення місця і ролі предметного змісту фізичної культури як підсистеми освітнього процесу; вибір компонентів змісту; встановлення сенсу і логіки зв'язків між компонентами змісту; визначення оптимальних варіантів навчальної діяльності студентів (обґрунтування їх з позицій психолого-педагогічних і фізіологічних закономірностей фізичного виховання, теорії оптимізації та педагогічних технологій); вибір найцікавіших для студентів форм фізкультурно-оздоровчої, спортивно-масової та освітньої діяльності; підготовка складо-

вих педагогічної технології; визначення діагностичних і функціональних дій; підготовка кадрів [127].

Складовими навчального процесу є форми та методи, що впливають на процес передачі та засвоєння знань, умінь і навичок, чітко злагоджена робота викладачів із використанням прогресивних методів навчання. Удосконалення системи контролю та корекції, оцінки рівня фізичної культури студентів, облік їхніх соціально-демографічних характеристик, індивідуальних особливостей та інтересів дають змогу удосконалювати навчальну діяльність, зробити її більш керованою та ефективною. Агітаційна робота у закладах вищої освіти є важливим чинником успішного формування соціально-гуманістичних цінностей особистості студента [101, с. 34].

Психолого-педагогічний чинник охоплює якість і рівень проведення навчальних занять. Професійна спрямованість, облік індивідуально-психологічних, фізичних, духовних особливостей студентів, адекватне можливостям студентів фізичне навантаження, рішення оздоровчих освітньо-виховних завдань, врахування бажань та інтересів студентів, різноманітність, новизна, емоційність занять, а також особистість викладача. Отже, об'єктивні та суб'єктивні чинники процесу формування соціально-гуманістичних цінностей студентської молоді взаємопов'язані, взаємообумовлені та утворюють цілісну структуру. На їхній основі необхідна розробка комплексу навчально-педагогічних, державно-управлінських рішень, практичних дій, алгоритму педагогічних технологій, які забезпечать ефективність навчального процесу [173, с. 19].

Враховуючи психолого-педагогічні позиції формування за допомогою фізичної культури соціально-гуманістичних цінностей у студента, – це виховання потреб, мотивів та інтересів до систематичних занять фізичною культурою, як соціального явища у процесі навчальної та самостійної фізкультурної діяль-

ності [134, с. 8]. Мотиваційна сфера студента є системним чинником усіх виховних впливів і формується у процесі соціально-психологічного, інтелектуального і рухового виховання. Потреби, мотиви та інтереси студентів до фізичної культури є психологічним механізмом перетворення суспільних цінностей фізичної культури в цінності молодшої особистості.

Суб'єктивні чинники, що визначають рівень соціально-гуманістичної культури студента є сукупністю якостей і властивостей особистості, які самостійно формуються, регулюються, змінюються і визначають спрямованість і схильність. Їх можна, так само як і об'єктивні чинники, поділити на загальні індивідуально-неспецифічні, притаманні всій соціальній групі студентів, і індивідуально-специфічні, які відображають виражену індивідуальність, її специфіку якостей і властивостей. У сукупності чинників, що підвищують активність студентів, певна роль належить фізкультурно-спортивним традиціям, за допомогою яких успішно вирішуються завдання з формування активної соціальної та професійної позиції, залучення їх до фізкультурно-спортивної діяльності, формування позитивного ставлення, виховання поваги до навчального закладу [87].

Характерною особливістю процесу формування фізичної культури студента є вплив викладачів на розвиток молодого покоління. Удосконалення системи контролю та корекції, оцінки рівня фізичної культури студентів, облік їхніх соціально-демографічних характеристик, індивідуальних особливостей та інтересів допомагають удосконалювати навчальну діяльність, зробити її більш керованою та ефективною. Отже, об'єктивні і суб'єктивні чинники процесу формування соціально-гуманістичних цінностей студентської молоді взаємопов'язані, взаємообумовлені та утворюють цілісну структуру [61].

Сучасна фізична культура багата за змістом і складна за своєю структурою, в ній закладені величезні можливості для

соціально-гуманістичного виховання людини, розвитку здатності сприймати, відчувати і правильно розуміти прекрасне у вчинках, у відточених до високого ступеня досконалості рухах. Під впливом правильно організованих фізичних вправ гармонійно розвивається статура, рухи людини стають скоординованими, енергійними і красивими.

Фізична культура загалом є специфічною формою прояву таких фізичних якостей, як спритність, швидкість, сила, витривалість та інші. Вони надають специфічний вплив на розвиток здібностей до рухової творчості, отже, мають тісний зв'язок із рівнем розвитку інтелекту і духовних якостей особистості [104]. У процесі систематичних занять фізичною культурою і спортом реалізується глибокий зв'язок фізичного виховання з моральним, розумовим і естетичним, оскільки духовні якості людини, її моральні принципи розкриваються повніше. Здібності, що формуються у процесі занять фізичною культурою, соціального спілкування та наукового пізнання, стають необхідними компонентами та найважливішою умовою розвитку молоді людини і різних видів її суспільної діяльності. Сутність процесу виховання тісно пов'язана зі соціально-гуманістичними цінностями фізичної культури особистості й полягає в планомірному і систематичному розвитку позитивних якостей у молодих людей, особливо студентства [2, с. 127].

Перспективи розвитку суспільно-виховних процесів полягають, насамперед, у розбудові громадянського суспільства, демократичних форм управління, пріоритеті прав і свобод громадян, здоровому суспільстві [190, с. 76]. Цінності, традиції, зразки поведінки людина освоює безперервно, і процес цей може бути обмежений тільки тривалістю її життя. Сприймаючи одні ідеї і навички, людина у той же час може поступатися іншими орієнтирами, обирати для себе нові напрями життєдіяльності. Конфлікт між повсякденними потребами та інтересами

у реальному житті часто відбувається на особистому рівні, породжує широкий спектр масових настроїв – від байдужості й апатії до агресії та ненависті. Сутність суспільно-виховних процесів є зростання довіри молодого громадянина до своєї держави, усвідомлення ним свого місця і ролі в процесах суспільного оновлення.

Ефективність державного регулювання суспільно-виховними процесами залежить від внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на індивідів. Вплив кожного чинника позначається вибірково через низку обставин, у тім числі завдяки наявності у громадянина внутрішніх переконань, цінностей та ідеалів. Суспільно-активна молода особа вміє відстоювати свої соціальні інтереси, володіє розвинутою свідомістю і культурою, бере активну участь у громадському житті суспільства. Також наявний процес розвитку громадянином існуючої системи суспільного здоров'я завдяки його активній життєвій позиції. Сучасний етап державного регулювання суспільно-виховними процесами відрізняється складністю, суперечністю, високим ступенем взаємодії суб'єктів цієї системи.

Темпи уповільнення розвитку свідомості молоді в Україні можуть отримати позитивну тенденцію на основі всебічного розвитку особистості студента – не просто вдосконалення його підготовки, а гармонійного його розвитку, що забезпечує високий ступінь активності, мобільності та адаптації до швидко мінливих умов ринку. Для цього необхідно розвивати у студентів уміння поповнювати свої знання, вчитися думати, робити самостійні висновки на основі конкретних знань, формувати навички перетворювального інтелекту, який допоможе їм стати конкурентоспроможними особистостями.

Вирішення цих завдань можливе лише за умови сфокусованого впливу держави на зміст освіти, в якому повинні бути цілісно й гармонійно представлені цінності матеріальної та ду-

ховної культури, науки, провідні сфери мистецтва, економічна культура і культура праці, політична, правова, комунікативна культура. Важливе значення має фізична культура, як історично детермінована галузь загальної культури та історії людства. Процес формування фізичної культури молоді особистості з позицій гуманістичної та соціальної спрямованості розрахований на створення системи уявлень про цей процес і реалізацію в контексті цілей демократизації та гуманізації держави й особистісних потреб студентів у галузі фізичної культури.

Висновки до розділу 1

Історичне формування кожної моделі фізкультурно-виховної роботи у закладах вищої освіти України обумовлене певними чинниками: суспільно-історичними умовами, рівнем розвитку теорії і методики фізичного виховання, рівнем розвитку вищої педагогічної освіти в країні, рівнем розвитку фізкультурно-масової роботи серед молоді та розвитку спорту, наявністю науково-методичних видань з фізичного виховання. При цьому перехід від однієї моделі до іншої відбувався шляхом взаємопроникнення, взаємодії, продуктивного діалогу традиційних та інноваційних елементів у методичній підготовці.

Сучасні тенденції розвитку сфери фізичної культури і спорту на державному рівні характеризуються зміною та ускладненням функцій органів, що складають вертикаль управління галуззю; створенням галузевої нормативно-правової бази, що регулює різні суспільні відносини в цій сфері; стрімким розвитком системи комерційних фізкультурно-спортивних організацій, фізкультурно-оздоровчих послуг, які потрібні населенню; зміною конфігурації галузі суспільних фізкультурно-спортивних об'єднань. Встановлено існуючі протиріччя: відсутність відповідних теоретичних підходів щодо нових можливостей цієї діяльності; недосконалість організаційних механізмів реалізації програмно-цільового управління сферою фізичної культури і спорту; необхідність використання існуючих інноваційних механізмів управління та слабкою адаптацією їх до реалій управління розвитком фізичної культури та спорту.

Однією з основних проблем соціального базису масового спорту є і залишається проблема формування ціннісного ставлення особистості та суспільства до здорового способу життя. Не менш важливо вивчати проблеми формування особистості у сучасному світі й у контексті національного державотворення.

Подолати відчуження фізичного виховання від молоді особистості можна тільки шляхом гуманізації, повороту всієї системи поваги до людини, її особистості, гідності та довіри до неї, прийняття і розуміння її інтересів, особистісних цілей і мотивів її діяльності. Фізична культура по-своєму докладається до формування цілісної особистості з достатньо розвиненою гуманістичною орієнтацією, здатної адекватно діяти у процесах становлення державності. Вона стимулює молоду людину на різні форми соціальної активності, серед яких громадянськість, гуманізм, творча спрямованість, працьовитість, високий рівень моральності. Формування соціально-гуманістичних якостей особистості студента має бути цілеспрямованим, багатограним і водночас цілісним процесом впливу держави, що обумовлений сукупністю чинників, які складають причину і рушійну силу її розвитку та становлення.

Дослідження наявних підходів щодо вдосконалення державного управління фізичною культурою і спортом дали підстави обґрунтувати теоретичну основу програмно-цільового управління. Її суть полягає в органічній цілісності програмного і цільового підходів, об'єднання яких конкретизує розробку цільової комплексної програми, що охоплює програмні заходи для досягнення поставленої мети, концентрацію необхідних ресурсів, узгодження термінів і відповідальних виконавців.

Розділ 2

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ДЕРЖАВНОМУ РЕГУЛЮВАННІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

2.1. Реалізація державної молодіжної політики щодо фізичної та громадської активності у закладах вищої освіти в умовах глобалізації

Трансформація сучасного світу, якій підлягають усі рівні соціально-культурного життя молоді, є глобальною проблемою сучасності, яка характеризується різномірністю, невпевненістю і багатозначністю [143, с. 4]. Парадоксально, але процеси глобалізації, які несуть за собою новий вимір реальності, для молодого покоління є не лише джерелом загроз, але, водночас, і шансом для розвитку. Негативність такого впливу криється у можливості втрати молоддю культурної самобутності, що відбувається під час акультурації й асиміляції. Головна загроза, котра виникає паралельно із глобалізацією, полягає у тому, що відбувається уніфікація різних суспільних проявів.

Соціалізація молоді виробляє основні принципи поведінки, норми й ідеали суспільства, надає цілісності та інтегрованості

управлінській сфері в державній молодіжній політиці, так, як загальнонаціональна соціалізація надає цілісності й інтегрованості суспільному життю загалом. Життя у багатовимірній реальності надає молоді різні можливості для власного розвитку. З широкого спектру виборів, які пропонує сучасний світ, молода людина має вирішити, які її дії є значущими у щоденному побуті та чи допоможуть вони у конструюванні власного життєвого простору, у виборі життєвих цінностей. Це стосується молоді, як суб'єкта перспективних змін, яка має значущий вплив на трансформацію суспільства, залишаючись одночасно його учасником [210].

Сучасне життя, яке пов'язане зі споживчою культурою благ цивілізації, вимагає від людини нових способів організації праці з повною віддачею та професіоналізмом, високим прагненням і сильною потребою в самореалізації. Воно пов'язане з новою концепцією життя, яке наповнене новими підходами до відпочинку, високими матеріальними та споживчими устремліннями, участю у культурі. У цій дійсності міцне здоров'я та фізичний стан розглядають як умову головних професійних та соціальних компетенцій, а також як засіб досягнення кращої якості життя.

Сьогодні прогрес у галузі науки збільшує середню тривалість життя, але процес старіння починається раніше і прогресує значно швидше, ніж у попередніх поколіннях, цивілізаційні хвороби і симптоми починають проявлятися в молодшому віці. Відновна медицина часто безпорадна перед хворобами цивілізації та іншими новими загрозами здоров'ю, які часто трапляються, у зв'язку з глобалізаційними процесами у розвитку суспільства.

Суспільно-історичний та економічний розвиток України має бути спрямований на зміну фізичних, розумових, морально-вольових та духовних можливостей особистості за посередни-

цтвом організаційних заходів, що визначають та регламентують розвиток фізичної культури у суспільстві. Фізична культура є однією з найважливіших складових життя будь-якої сучасної держави через активну пропаганду здорового способу життя, який безпосередньо впливає на працездатність населення.

Соціально-економічний та суспільно-історичний розвиток України обумовлений удосконаленням системи організаційних заходів, які регламентують розвиток фізичного виховання у суспільстві й освітньому просторі та спрямовані на розкриття потенціалу людини у межах її фізичних, духовних та морально-вольових можливостей. Трансформація системи фізичного виховання студентської молоді України має відбуватися відповідно до закономірностей нової парадигми освіти, яка передбачає всебічний розвиток особистості, професіоналізм та високий рівень здоров'я майбутніх фахівців у процесі інтеграції у європейський освітній простір.

Розбудова національної системи освіти в сучасних умовах з урахуванням кардинальних змін у всіх сферах суспільного життя, історичних викликів XXI століття потребує критичного осмислення досягнутого і зосередження зусиль та ресурсів на розв'язанні найгостріших проблем, які стримують розвиток та не дають можливості забезпечити нову якість освіти [132]. Для виконання цих завдань необхідне створення потужної нормативно-правової бази функціонування соціально-гуманітарної сфери в ринкових умовах, зокрема, в освітянській галузі. Пріоритетне ставлення до фізичної культури і спорту у закладах вищої освіти необхідне у зв'язку з різким зниженням рівня фізичної підготованості молоді, поглибленням соціально-економічної, екологічної та демографічної кризи в країні.

Упродовж останніх десятиліть проблема вдосконалення системи фізичного виховання студентів стала об'єктом уваги багатьох дослідників у різних галузях наукових знань. У їхніх

працях окреслено теоретико-методичні засади й практичні аспекти вирішення актуальної проблеми фізичного виховання студентської молоді. Розвитку національної системи фізичного виховання учнівської та студентської молоді присвятили свої дослідження Б. М. Шиян, А. С. Куц, В. Г. Арєф'єв, А. Д. Дубогай, М. Д. Зубалій, Т. Ю. Круцевич, Р. Т. Раєвський. Водночас, системний аналіз наявних джерел свідчить про їхню вузькопрофесійність.

Результати досліджень показують, що хронічні захворювання частіше трапляються у молодих людей, які не займаються фізичними вправами або взагалі не мають фізичного навантаженнями у повсякденному житті [115]. Окрім того, помірні, систематичні фізичні зусилля зазвичай впливають на імунну систему, підвищуючи стійкість організму до хвороб.

Дослідженнями доведено, що молоді люди, які систематично тренуються, мають вищу суб'єктивну оцінку власного стану здоров'я, почувають себе краще з погляду фізичного і психічного здоров'я [121]. Регулярна фізична активність призводить до позитивних змін у функціонуванні нервової системи, підтримує інтелектуальні здібності, зменшує нервову напругу. Роль фізичної активності надзвичайно важлива для запобігання захворюванням цивілізації та одним із головних завдань державної молодіжної політики.

Соціально-гуманітарні тенденції розвитку фізичної культури і спорту в Україні розкрито у працях Є. Приступи, А. Цьося, О. Вацеби, І. Гасюка, Л. Лютої, А. Кухтія, М. Солопчука. Нормативно-правову базу та організаційну структуру державного управління галуззю розглядали такі науковці, як В. Платонов, М. Дутчак, Ю. Мічуда, Ю. Шкрєбтій, В. Гузарь, Ю. Довгенько. Теоретико-методичні аспекти державної політики у системі фізичного виховання студентської молоді потребують застосування комплексного підходу, з повним обґрунтуванням мети, завдань, напрямів, засобів та висновків, із розро-

бленням конкретних пропозицій, які б сприяли розвитку галузі фізичної культури та спорту в Україні та вирішенню стратегічних завдань фізичного виховання у закладах вищої освіти.

У науковій літературі наявні суперечливі позиції щодо терміна “глобалізація”. Деякі дослідники обґрунтовують появу терміна “глобалізація” стрімким розвитком електронних і цифрових засобів комунікації у глобальному масштабі, які допомагають людям розв’язати багато ситуацій. Універсальний та необмежений доступ до інформації призводить до того, що люди є учасниками великих змін і переосмислюють образи реальності, в якій живуть, це складний виклик для молодих людей, який породжує багато дилем [71].

Деякі дослідники вкрай критично ставляться до глобалізації, зазначаючи, що “чутки про глобалізацію сильно перебільшені”. Крім того, викликає заперечення погляд на глобалізацію як на безальтернативний процес, або, щонайменше провідну тенденцію, тому владні інституції у сфері державної молодіжної політики мають докладати максимум зусиль для координації впливу глобалізаційних факторів [219, с. 41]. Концепція глобалізації є нині дуже вживаною, але недостатньо розробленою в науковому сенсі державного управління, дуже часто в цей термін вкладають різний зміст.

Глобалізація є процесом інтеграції у господарському вимірі з виразним протиставленням їй процесів локалізації, або динамікою глобальної культури, яка зумовлює процес економічної уніфікації і політичності світу [56, с. 19]. Аналізуючи питання глобалізації, як складного і багатоаспектного процесу, варто наголосити необхідність розгляду процесів глобалізації у державноуправлінській, політичній і соціально-культурній площинах. Широкий спектр глобалізаційних процесів, у своєму позитивному і негативному вимірах, однаково впливає на молоде покоління.

На основі теоретико-методичного аналізу літературних джерел категорію “життєвих цінностей” було визначено, як цілісний підхід особи до суспільної реальності, сформований на підставі цінностей, поглядів, досвіду, а також знань, які формують життєві цілі та способи їхньої реалізації [231, с. 23]. Варто наголосити, що життєва позиція не є фундаментом, притаманним особі постійно. Обраний погляд на суспільну реальність абсолютно не мусить тривати впродовж усього життя, молода особа реалізує свою свободу через вибір; зміни, які трапляються в житті молоді, необов’язково мають бути стрімкими або радикальними.

Глобалізація у її державно-управлінському вимірі стає переважаючим чинником світового розвитку, котрий формується у світовому порядку і системі глобального управління. Особливе значення має процес формування національної соціалізації, котра б поставала системою суспільних норм, настанов, правил, інститутів. У цьому розумінні є очевидним, що культура молоді може не тільки реформуватися під впливом зміни державної молодіжної політики, а й навпаки, впливати на цю систему.

Глобальні перетворення сучасного світу є багатовимірними, ведуть до радикальних суспільних змін, стаючи підставою трансформації сучасного суспільства. Це не лише процес, який відображає звуження взаємин і зростання співвідношення у глобальному масштабі, але також світ, у якому інші відчують наслідки наших дій, а молодь відчуває соціальні проблеми. Глобалізація сприяє розширенню культурних зв’язків між молоддю й міграцією людей, але глобалізація має як позитивні, так і негативні сторони, тому завданням державної молодіжної політики є регулювання впливу глобалізаційних чинників на соціалізацію молоді [152].

У ситуації, коли молода людина має відчуття, що обрана нею життєва позиція не є вже такою привабливою як колись,

достатньо внести незначні модифікації, щоб змінити зміст свого життя [122]. Важливою ознакою життєвих орієнтацій молоді є їхня внутрішня згуртованість, тобто система визначених поглядів і переконань, які визначають зміст життя молодої людини. Життєві цінності можуть трактувати як індикатор сенсу життя, а водночас як наслідок існування змісту життя у свідомості молоді. З погляду державної молодіжної політики потрібно проаналізувати підходи, пов'язані з процесами соціалізації та виховання, як найважливішими чинниками, що формують цінності молоді.

У контексті змін сучасного світу, істотної уваги заслуговують середовища, які виконують виховно-соціалізаційну функцію. Для молодого покоління у виборі життєвих орієнтацій важливу роль відіграють заклади вищої освіти. Молодь, яка перебуває в особливому періоді, переходу з юності до зрілості, здобуттям освіти виходить на ринок праці із особливим ситуативним контекстом [103, с. 28]. Постає потреба розв'язання низки життєвих завдань: початку сімейного життя, виконання професійних обов'язків, прийняття на себе громадянської відповідальності, здатність до вибору і реалізації своїх можливостей.

Трансформація сучасного суспільства змушує молодь шукати відповіді на питання щодо ролі молодіжної політики з боку держави та про стан суспільства, в якому ми живемо. З одного боку, соціум, і молоде покоління зокрема, є учасниками багатьох змін, які безпосередньо не залежать від них, з іншого, молоді люди ніколи не мали таких великих можливостей вирішувати власну долю та використовувати переваги цивілізації, як це є тепер [39]. Соціальні зміни в державній молодіжній політиці, які ми спостерігаємо, є результатом процесів глобалізації в Україні, вплив глобалізаційних викликів необхідно розпочати із питання щодо генезису і масштабів глобалізації.

Феномен глобалізації є результатом політичних, економічних, культурних та соціальних процесів, завдяки розвитку інформаційних і телекомунікаційних технологій збільшилися темпи і масштаби взаємодії між молоддю в усьому світі. Важливими є наслідки прогресу глобалізації, пов'язані з державно-управлінськими процесами: розвиток національних та регіональних механізмів управління, бізнесу і громадських молодіжних організацій [232]. Невідворотність глобалізаційних процесів спостерігається і в соціокультурному вимірі, а культурні зміни, що відбуваються у глобальному масштабі за допомогою мережі Інтернет, мають гібридний характер.

Молоді люди не мають можливості відокремитися або ізолювати себе від зміни реальності; зміни викликані впливом глобалізації, все більше визначаються появою нових сфер у молодіжному соціумі [209]. Державна молодіжна політика значно змінюється, часто впливає на вибір молодого покоління в процесі навчання чи кар'єри. Молодь повинна бути готовою до постійної зміни, до інновацій, бути відкритою для глобалізованого світу, якщо хоче досягнути успіху, який часто асоціюється з успіхом у бізнесі і політиці.

Найважливіші ризики, пов'язані з глобалізацією у культурному вимірі, можуть охоплювати: об'єднання даних за змістом засобів масової інформації, небезпеку релятивізму та нігілізму, піддавання культурних продуктів вільним ринковим механізмам, надмірне об'єднання, позбавлене творчих пошуків [195]. На відміну від цього, позитивні ефекти культурної глобалізації охоплюють: загальний доступ до інформації і необмеженої здатності поширювати продукти культури, перетинаючи просторові межі, що дає змогу досліджувати віддалені культури.

Одночасно безперечним є факт значного впливу глобалізації на молоду людину з культурного, економічного політичного аспектів функціонування сучасного суспільства. Молода особа

в епоху глобалізації пов'язана з потенційно безкінечною павутиною взаємин, контактів, впливу, загроз і можливостей [11, с. 141]. Динамічність і невизначеність молодіжної політики в державі може бути причиною багатьох труднощів для самоідентифікації молоді людини на своєму життєвому шляху розвитку. Глобальна складність багатовимірності, яка охоплює всі аспекти соціального існування, неминуха і часто ускладнюється, стан особистості і суспільства в державі, світі пов'язаний із перетвореннями в соціально-культурній площині, що передбачає зміну аспектів ідентичності суспільства.

Формування молоді особистості – це створення власного визначення самого себе, що ґрунтується на психічному функціонуванні, взаємодії з іншими особами та їхньому відношенні до культурних цінностей [59]. Молода людина формується в умовах соціальної взаємодії і досвіду, який повинен інтегруватися в узгоджену систему [40]. Проблеми молоді особистості фокусуються на людських дилемах та потребах, формування ідентичності молоді насправді є проблемою покоління. У соціальному житті молода людина прагне активно засвоїти знання про механізми регуляції соціального світу, разом із вірою у його корисність, готовності висловлювати думки про пріоритети розвитку держави.

Щоб побудувати власну ідентичність, молоді необхідно мати переконання про те, що вона уособлює та який напрям шукає у житті. Ідентичність є сталим елементом особистості, незважаючи на те, що навколишній соціальний контекст змінюється кардинально. На основі теоретичних міркувань та результатів емпіричних досліджень існує комплекс ознак, що характеризують “сучасний” менталітет, активність у процесах соціальних змін [13]. Запропонований аналіз допомагає з'ясувати, якою є бажана модель державної молодіжної політики, що виступає рушійною силою змін у розвитку відносин молоді та держави.

Беззаперечним є факт значного впливу глобалізації на молодшу людину з культурної, економічної і політичної сфер щодо функціонування сучасного суспільства. Молода особа в епоху глобалізації постійно перебуває з потенційно безкінечною кількістю взаємин, контактів, впливу, загроз і можливостей. Процеси глобалізації є фрагментарними або епізодичними, викликають численні наслідки для визначення індивідуальної і соціальної ідентичності молодої людини. Формування особистості молодої людини в суспільстві має бути завданням цілісного підходу державної молодіжної політики [237].

Життя молоді у глобалізованому світі має багато різних труднощів та проблем на рівні особистості; вирішення цих питань є одним із завдань державної молодіжної політики. Життєві цінності молоді в епоху глобалізації формуються з урахуванням постійного вибору з: об'єднання і фрагментації, довіри і постійного ризику, почуття безпорадності і можливості контролю, особистого досвіду і ринкових відносин. Соціалізація молоді в суспільстві, становлення і розвиток її свідомості та поведінки має бути умовою ефективної роботи органів державної влади.

Процеси демократичного перетворення стали поштовхом для актуалізації умов не стільки збереження стабільності, виживання системи, скільки її змін, трансформації. Важливо визначити чинники впливу глобалізації й глобалізаційних процесів на державну молодіжну політику в суспільствах, що трансформуються [248, с. 19]. Трансформаційні процеси ґрунтуються на подоланні існуючих елементів, виробленні сучасних цілей і формуванні нових відповідних способів їх досягнення.

Значення соціалізації молоді набуває особливої вагомості останнім часом, коли посилюються глобалізаційні процеси, що зумовлюють ліквідацію кордонів між державами, прискорення руху інформації та поширення відповідних універсальних ідеалів і цінностей. Молоде населення нашої держави вважає, що

переважно впливає на хід свого життя і майже не впливає на діяльність що центральних, що місцевих органів влади.

Важливою ознакою життєвих орієнтацій у суспільстві є їхня внутрішня згуртованість, система визначених поглядів і переконань, які визначають зміст життя молоді людини. Життєві цінності можна трактувати як індикатор сенсу життя, а водночас як наслідок існування змісту життя у свідомості. З погляду державної молодіжної політики потрібно проаналізувати підходи, пов'язані з процесами виховання, як найважливішими чинниками, що формують цінності. У контексті змін сучасного світу, істотної уваги заслуговують середовища, які виконують виховно-соціалізаційну функцію. Необхідність удосконалення державного регулювання сфери фізичної культури та спорту зумовлена динамічно розвинутими фізкультурно-спортивними потребами населення, які потребують неперервного і якісного забезпечення фізкультурно-оздоровчими послугами.

У цей час певні зміни у підході до активного способу життя спостерігаються в заможних колах – бізнесу, культури та медіа. Все більше людей із цього середовища грають у теніс або інші спортивні ігри, займаються аеробікою, відвідують тренажерні зали, використовують для дозвілля сезонні види спорту [247]. Такий спосіб проведення вільного часу у клубах приваблює людей і показує, що в сучасній цивілізації фізична активність є обов'язком і невід'ємним елементом щоденного ритму життя людини; це спосіб поводження, спосіб життя.

У сучасній цивілізації споживча масова культура переважно спирається на гедоністичні та естетичні цінності, важливо поводитися з організмом раціонально, піклуватися про здоров'я. У суспільстві, в якому дисгармонія між фізичною, розумовою та психічною працездатністю, здоров'ям та імунітетом людини і поставленими завданнями постійно зростає, це стає культурним обов'язком формування моделей поведінки щодо здоров'я

[220]. Це одне з визначень того, що ми називаємо рівнем фізичної культури певної спільноти, або капіталом фізичної культури в певній соціальній групі. Державна молодіжна політика значно змінюється, молодь повинна бути готовою до постійної зміни, до інновацій, бути відкритою для глобалізованого світу.

Найважливіші ризики, пов'язані з глобалізацією у культурному вимірі, можуть охоплювати: об'єднання інформації за змістом засобів масової інформації, небезпеку релятивізму та нігілізму, піддавання культурних продуктів вільним ринковим механізмам, надмірне об'єднання, позбавлене творчих пошуків [158]. Сучасна фізична культура, як підсумок поведінки в таких сферах: культура руху, харчування, спілкування, організації вільного часу, турбота про тіло та зовнішній вигляд – ідеально вписується в цю картину. Це ті види діяльності, які необхідні для належного функціонування організму молодої людини, забезпечують її оптимальним рівнем фізичної підготованості, надають життєвих сил і в певному сенсі мають профілактичне значення. До них належить туризм, спорт, рекреаційна діяльність, ресоціалізація, реабілітація та дозволя.

В аналітичних матеріалах Всесвітньої організації охорони здоров'я (2012) зазначено, що в Європі спосіб життя кожної п'ятої людини характеризується ще незначним рівнем або повною відсутністю рухової активності [229]. Ця проблема найактуальніша для країн східної частини континенту і передусім для України. У соціальному житті молода людина прагне активно засвоїти знання про механізми регуляції соціального світу, разом із вірою в його корисність, готовності висловлювати думки про пріоритети розвитку держави.

Щоб побудувати власну ідентичність, молоді необхідно мати переконання про те, що вона уособлює і який напрям шукає у житті. Ідентичність є сталим елементом особистості, незважаючи на те, що навколишній соціальний контекст зміню-

ється кардинально. На основі теоретичних міркувань та результатів емпіричних досліджень існує комплекс ознак, що характеризують “сучасний” менталітет, активність у процесах соціальних змін. Запропонований аналіз допомагає з’ясувати, якою є бажана модель державної молодіжної політики, що є рушійною силою змін у розвитку відносин молоді та держави [66].

Беззаперечним є факт значного впливу глобалізації на модулю людини з культурного, економічного і політичного аспектів щодо функціонування сучасного суспільства. В українському соціумі через низку об’єктивних та суб’єктивних причин недооцінюють можливості рухової активності у веденні здорового способу життя та зміцненні здоров’я громадян, профілактиці шкідливих звичок та у вирішенні інших важливих соціально-економічних проблем. Глобальні перетворення сучасного світу, що є багатомірними, призводять до радикальних суспільних змін, стаючи підставою трансформації сучасного суспільства.

Це не лише процес, який відображає звуження взаємин і зростання співвідношення у глобальному масштабі, але також світ, у якому інші відчують наслідки наших дій, а молодь відчуває соціальні проблеми. Глобалізація сприяє розширенню культурних зв’язків, але глобалізація має як позитивні, так і негативні сторони, тому завданням державної молодіжної політики є регулювання впливу глобалізаційних чинників на молодь у суспільстві. Систематична фізична діяльність сучасних українців – це процес, який постійно розвивається, з одного боку, він охоплює все більше і більше молодих людей, з іншого – він все ще недоступний певним соціальним колам.

Дослідження соціальної різноманітності використання вільного часу українцями зазвичай обмежується аналізом традиційних демографічних чинників, як, зокрема, стать, вік, професійна належність, освіта або дохід [229]. Звичайно, важливість цих чинників дуже велика для пояснення масштабу і

характеру соціальної різноманітності у цій галузі, проте було б добре визначити інші суб'єктивні чинники, які вказують на критерії соціального престижу.

Хоча різноманітність форм фізичної активності є очевидною (і навіть бажаною), оскільки це обумовлено індивідуальними потребами, мотивами, уподобаннями, соціальною диверсифікацією рівня цієї діяльності, але водночас це є важливою соціальною проблемою. З погляду державної молодіжної політики бажано, щоб українське суспільство мало високу фізичну активність, оскільки це виконує багато соціальних та економічних функцій. Основні з них (здоров'я, рекреація, освіта, когнітивні навички) перестали бути справою окремої молоді людини, і стали важливою соціальною проблемою та елементом державної політики.

У нашій країні це проблема, яка потребує постійного контролю та діагностики, низький рівень, відсутність фізичного навантаження виявляється майже в третини молодого населення [56]. Крім того, спостерігається тенденція до зниження рівня фізичної активності молоді під час вступу до закладів вищої освіти. Гіпотетично, українська освіта повинна мати серйозний вплив на подальшу фізичну культуру молоді (як з погляду зору кількості та якості), оскільки фізична культура є достатньо різноманітною. Однак, за час навчання у закладах вищої освіти, окрім практичних навичок, студенти не отримують достатньо знань щодо переваг фізичної активності над пасивним способом життя, їм не вистачає обізнаності у методиці самостійного виконання вправ і це призводить до того, що звичка до систематичних занять фізичними вправами у вільний час є несформованою.

Тому використання вільного часу представниками різних соціально-професійних груп – і особливо його активних форм (спорт, відпочинок, туризм) – є дослідницькою галуззю, яку не

можна оминати в оцінках економічних та соціальних процесів. Вимірювання фактичної участі в цих формах та оцінювання загального рівня фізичної активності молоді може бути мірилом споживання вільного часу – як суттєвого елемента життєдіяльності сучасної людини.

Сьогодні діяльність молодих людей, у форматі процесу фізичної активності та самовиховання, самоаналізу і самоконтролю власного фізичного розвитку, оздоровлення, удосконалення рухових умінь та навичок, покращення постави та тілобудови удосконалюється на основі занять фізичною рекреацією. Зазвичай, ці заняття для здорової особи не пов'язані зі значними фізичними навантаженнями, перетренуванням та вольовими зусиллями, однак створюють величезний дисциплінарний, тонізуючий і оздоровчий ефект для всіх сторін її суспільної діяльності.

Процеси демократичного перетворення стали поштовхом для актуалізації умов не стільки збереження стабільності, виживання системи, скільки її змін, трансформації. Важливим є визначити чинники впливу глобалізації й глобалізаційних процесів на державну молодіжну політику в суспільствах [181]. Ці процеси ґрунтуються на подоланні існуючих елементів, виробленні сучасних цілей і формуванні нових відповідних способів їхнього досягнення. Як відомо, соціальна диверсифікація стосується як ступеня, так і характеру фізичної активності.

Фізична культура і спорт у закладах вищої освіти – це складова частина розвитку освіти, яка сприяє збереженню і зміцненню здоров'я, вихованню фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей усіх учасників навчально-виховного процесу, організації змістовного дозвілля студентської молоді та оптимізації спорту вищих досягнень [167]. Одним із завдань є вдосконалення форм мотивації та залучення студентів до регулярних занять фізичною культурою і спортом із урахуванням

інтересів, побажань, здібностей та індивідуальних особливостей кожного, як під час обов'язкових занять фізичною культурою, так і її видами в позанавчальний час.

Виконання окреслених завдань повинно сприяти досягненню істотного зниження захворюваності молоді, підвищенню рівня профілактичної роботи, стимулюванню у студентській молоді прагнення до здорового способу життя та зменшенню впливу шкідливих звичок на здоров'я молоді [217]. Для досягнення цієї мети необхідно забезпечити комплексний підхід до гармонійного формування всіх складових здоров'я; удосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя і професійної діяльності на принципах, що забезпечують оздоровчу спрямованість та індивідуальність підходів; використання різних форм рухової активності та інших засобів фізичного удосконалення.

Головними видами занять фізичною культурою і спортом є навчальні заняття за розкладом, що спрямовані на формування загальних компетенцій збереження здоров'я та фізичного розвитку, що забезпечує кафедра фізичного виховання закладів вищої освіти, та позанавчальні, які скеровані на збільшення рухової активності, спортивно-масової діяльності та вдосконалення спортивної майстерності студентів, які має забезпечувати спортивний клуб закладу вищої освіти в Україні для ефективного процесу інтеграції національної системи виховання у європейський освітній простір.

Актуальними проблемами фізичного виховання, вважаємо: відсутність конкретного соціального замовлення виробництва і працедавців на фізичну готовність випускників і, як наслідок, нерозуміння доцільності фізичного виховання та неефективність керування цим процесом; недостатня гуманістична і професійна спрямованість процесу фізичного виховання; неефективна теоретична і методична підготовка студентів з питань

особистої фізичної культури; обмеження арсеналу практико-діяльнісних компонентів, що забезпечують сукупність виконання функцій фізичної культури [169, с. 69].

Також негативний ефект створює низька дієвість дидактичного наповнення практичних розділів програми з фізичного виховання; неадекватність форм організації процесу фізичного виховання до сучасного менталітету і мотиваційної зрілості студентів; відсутність належних дієвих умов для його ефективного функціонування, тобто достатнього кадрового, науково-методичного, медичного, матеріально-технічного, фінансового забезпечення; недостатня мотивація студентів до власної фізкультурної освіти та її вдосконалення; тобто відсутність науково обґрунтованої моделі подальшого розвитку системи в найближчому і віддаленому майбутньому.

Найголовнішими проблемами, які потрібно вирішити, є: демографічна криза, яка зумовлена зменшенням кількості населення України; погіршення стану здоров'я населення; невідповідність вимогам сучасності та значне відставання від світових стандартів ресурсного забезпечення сфери фізичної культури і спорту; відсутність сформованих сталих традицій та мотивацій щодо фізичного виховання як важливого чинника фізичного та соціального благополуччя, поліпшення стану здоров'я, ведення здорового способу життя і подовження його тривалості [241].

Для розв'язання наявних проблем, потрібно вжити комплекс заходів, спрямованих на створення умов для відведення фізичній культурі і спорту в Україні провідної ролі у новій політиці інтеграції України до європейського простору; для фізичного виховання і спорту у всіх навчальних закладах; для усвідомлення та закріплення у суспільстві поняття рухової активності, як невід'ємного чинника здорового способу життя та успішної життєдіяльності.

Розв'язання цих проблем можливе вибором за основну європейську модель побудови взаємовідносин між державою та сферою фізичної культури, яка передбачає наявність центрального органу влади, що розробляє та реалізує державну політику в галузі фізичної культури і спорту; збільшення у навчальних закладах усіх типів обсягів рухомої активності на тиждень; підтримання закладів фізичної культури і спорту, зокрема центру студентського спорту; популяризація здорового способу життя. У Стратегії розвитку фізичного виховання та спорту серед студентської молоді до 2025 року окреслено головні актуальні проблеми і виклики подальшого розвитку системи фізичного виховання в Україні.

Передусім, це незадовільний стан фінансового та матеріально-технічного забезпечення закладів вищої освіти; відсутність цілісної системи виховання, фізичного, морального та духовного розвитку, соціалізації молоді; зниження суспільної моралі, духовності, культури поведінки частини учнівської та студентської молоді; слабка мотивація суспільства та бізнесу до інвестування освіти; наявність у системі освіти фактів неефективного використання фінансових і матеріальних ресурсів, нецільового використання спортивної інфраструктури; відсутність системи мотивацій і стимулювання інноваційної діяльності в системі освіти, нівелювання ризиків у зазначеній діяльності; відсутність заходів щодо мотивації студентів до занять фізичною культурою та спортом, участі у спортивно-масових заходах [108].

Труднощі періоду реформування та головні проблеми зумовлюють низку ризиків, які можуть ускладнити реалізацію поставлених завдань. Серед них: нестабільність економіки, обмежений обсяг ресурсів для забезпечення системного виконання всіх завдань і заходів; негативний вплив складної демографічної ситуації; неготовність певної частини працівників

освіти до інноваційної діяльності; недостатня підготованість органів управління освітою до комплексного розв'язання нових завдань, до забезпечення координованості діяльності всіх служб та інституцій; зменшення годин на фізичне виховання та низька кількість годин на рухову активність студентів на тиждень, що призводить до зниження рухової активності студентської молоді; потреба в ремонті, оновлення та модернізація існуючих спортивних споруд, спортивних баз, спортивних залів, майданчиків, стадіонів та басейнів [162].

Також необхідне оновлення спортивного інвентарю та обладнання; відсутність медичних довідок під час вступу абітурієнтів до закладів вищої освіти ускладнює роботу з організації фізичного виховання та ставить загрозу безпеки життєдіяльності студентів під час проведення навчальних занять, секційної роботи та проведення змагань і заходів; відсутність фінансування оплати позааудиторної роботи; відсутність відповідних спортивних баз для підготовки збірних команд для участі у Всеукраїнських змаганнях; недостатність обсягів фінансування на підготовку та участь команд у спортивних заходах, організацію грантових державних конкурсів спортивних проєктів.

В умовах сучасного суспільства функції фізичного виховання студентів значно змінюються, що зумовлено істотною зміною мотивів та ціннісних установок щодо професійної діяльності в суспільстві. Сьогодні функції фізичного виховання отожднюють з наданням послуг рекреаційного характеру з метою проведення повноцінного дозвілля, забезпечення здорового способу життя, тобто процес фізичного виховання набуває іншого соціального виміру [59, с. 149]. Отже, існує необхідність в об'єднанні зусиль як державних органів, навчальних закладів, так і громадських організацій щодо реалізації заходів із забезпеченням права студентської молоді для формування здорового способу життя в Україні.

Передбачено забезпечення підвищення якості освіти на інноваційній основі, сучасного психолого-педагогічного та науково-методичного супроводу навчально-виховного процесу; розвиток взаємодії органів управління освітою та органів громадського самоврядування навчальних закладів, забезпечення об'єктивного оцінювання якості освіти; розроблення стандартів вищої освіти, зорієнтованих на компетентнісний підхід, узгоджених із новою структурою освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій; внесення змін до організаційного, нормативно-правового, кадрового, матеріально-технічного, фінансового, науково-методичного, медичного, інформаційного забезпечення фізичного виховання та спорту у закладах вищої освіти; забезпечення ефективного функціонування та вдосконалення мережі спортивних об'єктів, розбудову спортивної інфраструктури, у тому числі будівництва та модернізації спортивних споруд із використанням залучених коштів органів влади та місцевого самоврядування.

У сучасних концепціях вільного часу, встановлюються закономірності й принципи ефективного формування системи умінь і навичок, знань, переконань, мотивів і загалом активної життєвої позиції у сфері рекреаційної діяльності, відбувається диференціація часу на "час вільний" та "час цільової рекреаційної активності людини" [167]. У першому значенні розуміємо загальну кількість часу, необмежену працею (навчанням) і не заповнену людською активністю. У другому значенні вільний час особи окреслюється як активний спосіб проведення дозвілля для досягнення поставленої мети і задоволення переважно гедоністичних потреб. Різноманітна рекреаційна поведінка, а відтоді і мотивація до занять фізичними вправами у вільний час, спричинена генетичними та соціальними чинниками.

У процесі фізкультурно-виховної діяльності студент повинен гармонійно розвивати емоційну сферу, задовольняти різні

потреби для підтримання функціональної рівноваги організму, відкривати новий простір для вдосконалення особистості, нові форми самореалізації, стимулювати процес самовдосконалення. Фізкультурно-виховна діяльність рекреаційного характеру задовольняє низку потреб повсякденного життя студентів: відпочинку та релаксу; зміни способу життєдіяльності в умовах урбанізованого суспільства; емоційного задоволення; зменшення рівня самоконтролю; емоційного задоволення; гальмування агресії; задоволення амбіцій; пізнання; самовдосконалення та самореалізації; естетичні та соціальні.

Фізкультурно-виховна діяльність студентів має реалізуватися на засадах: систематичного формування усвідомлення, потреб і навичок використання вільного часу; інтегрування виховної діяльності усіх осередків впливу – сім'ї, навчального закладу, засобів масової інформації, осередків відпочинку. У розвинених країнах державне регулювання системою фізичного виховання і спорту є у прерогативі держави і реалізується відповідними державними органами влади, а відмінність полягає лише у ступені децентралізації й фокусуванні певних повноважень з управління галуззю на рівні суб'єктів держави або інших територіально-адміністративних одиниць.

Глобалізація збільшує інтеграцію й знімає не тільки культурні бар'єри, але й багато негативних вимірів культури; глобалізація є життєво необхідним кроком як до світу більш стабільного, так і до покращення життя молоді у цьому світі. Зменшення соціальних розбіжностей стає мірилом прогресу цивілізації та відчутним кроком завдячуючи ролі владних інституцій у координації впливу глобалізаційних чинників до зміцнення взаєморозуміння. Глобалізація чинить тиск на молодіжний соціум, спричиняє дефрагментацію, оскільки цінності глобального порядку, що приходять з-за меж національних кордонів подекуди суперечать традиційним національним цінностям.

Системний аналіз державної політики фізичної культури дає підстави стверджувати, що на ефективність системи фізичного виховання студентів значно впливає соціально-економічна ситуація, яка склалася в державі, яка зумовлює необхідність перегляду ставлення до фізичної культури з погляду розширення взаємозв'язків між фізичним вихованням в освітньому просторі й такими соціальними складовими, як культура та економіка. Існуюча у державі система фізичного виховання студентів виявилася малоефективною, вона не забезпечує психофізичну і професійну готовність випускників до практичної діяльності й потребує подальшого удосконалення.

Трансформація системи фізичного виховання студентської молоді повинна відбуватися у напрямі розвитку програмного, науково-методичного, нормативного і правового забезпечення, узгодження освітніх стандартів та нормативів з новими вимогами і можливостями розвитку суспільства. У цьому контексті актуальним залишається питання розробки дієвої організаційної структури державної політики фізичного виховання студентів, національного законодавства, яке враховувало б національні особливості, менталітет українського народу, стан та перспективи розвитку галузі фізичної культури і спорту та соціально-економічні можливості держави.

2.2. Вплив академічної спільноти на студентський соціум в умовах інтеграції до європейського освітнього простору

Не зменшуючи значущості інтенсивного впровадження інноваційних освітніх програм і педагогічних технологій у процеси навчання і виховання, технологічні інновації особистісно-орієнтованого змісту в системі фізичного виховання студентської молоді досі не набули значного поширення. Тому обґрун-

тування необхідності модернізації системи фізичного виховання в університетах і його побудова на принципах особистісно-орієнтованого змісту сьогодні є важливим завданням оптимізації рухової активності студентської молоді. Особистісно-орієнтований підхід передбачає розгляд цього процесу з позиції гармонійності і доцільності, при цьому освітній процес має виховний, розвивальний і формувальний вплив на особистість студента.

Протягом тривалого часу фізичне виховання є однією із головних потреб людської цивілізації; на ранніх етапах розвитку людства виховання, як таке, було насамперед фізичним, у той час це відповідало соціальним вимогам та потребам життя. Із розвитком цивілізації ускладнювалися соціальні взаємини, це вимагало удосконалення фізичного виховання, поступово розвивався процес залучення фізичного виховання до сфери духовного життя людей [230]. Соціалізаційні зміни в житті суспільства спричинили значні зміни у світогляді та ідеології, в освіті та культурі, у тому числі й у формуванні фізичної культури студентської молоді. Суперечності між усвідомленням необхідності формування фізичної культури і недостатньо розробленою педагогічною системою реалізації цього процесу багато в чому зумовили критичну ситуацію, характерну для сучасної системи фізичного виховання студентської молоді [7].

Невипадково, сьогодні активно обговорюють питання соціальної та біологічної складової у фізичній культурі, культурологічні аспекти фізичної культури, проблеми фізкультурного виховання молоді [28, 118, 119]. Важливими є альтернативні форми організації фізичного виховання в умовах трансформації освіти, конверсії засобів, методів і форм у практиці фізичного виховання, соціально-культурні аспекти фізичної культури і здорового стилю життя.

Пильна увага суспільства до фізичного виховання й спорту в університетській спільноті потребує науково обґрунтованого підходу до управління саме таким навчальним процесом, який би враховував морфо-функціональні можливості, психофізичні особливості, структуру та динаміку захворюваності студентів, специфіку майбутньої професійної діяльності. Ринок праці обумовлює новітні вимоги до особистісних якостей працівників. Сучасний роботодавець прагне, щоб працівник був не тільки висококваліфікованим фахівцем за певним профілем, а й здоровою людиною, спроможною витримувати фізичні та інтелектуальні навантаження, стан здоров'я фахівця відіграє значну роль у його працевлаштуванні [225].

Вивчення практичного досвіду і теоретично-методичний аналіз показали наявність несприятливої ситуації у процесі формування соціально-духовних цінностей з формування особистості у студентської молоді, яке визначається здебільшого сукупністю чинників об'єктивного і суб'єктивного характеру, відсутністю в системі освіти цілеспрямованої, структурно-системної та систематичної навчально-виховної роботи, а також уявлень про можливості фізичної культури в цьому напрямі [5, 68]. Становлення соціально-духовних цінностей особистості студента є мікроструктурою у формуванні фізичної культури особистості та позиціонується як функціональна система організаційних способів соціального управління навчально-пізнавальною і практичною діяльністю студентів, забезпечує засобами фізичної культури становлення молоді особистості.

У системі формування фізичної культури особистості студента педагогічні технології виступають як одні з аспектів цілісного прояву культури людини цивілізованого суспільства, єдності духовного і тілесного, сутності та явища, форми і змісту, історичного і логічного. Система фізичної культури і спорту передбачає цілісність, структурність, взаємозв'язок, ієрархічність

і множинність. Як історично визначений тип соціальної практики, вона залежить від конкретних соціально-економічних умов, тому, стан її окремих елементів визначає рівень розвитку системи загалом.

Процес формування фізичної культури студентської молоді опирається на наукову теорію, яка синтезує універсальну науку, що інтегрує в собі дані багатьох інших. Охоплюючи елементи інших дисциплін, вона адаптує певний досвід технологій їхнього викладання і, водночас, екстраполює і свій досвід в інші дисципліни. Потреби студента є головною спонукальною, скеровуючою і концентруючою мотивацією поведінки молоді особи у сфері фізичної культури.

Фізична досконалість передбачає такий рівень здоров'я, фізичного розвитку, психофізичних та фізичних можливостей молоді особистості, які становлять фундамент її активної, перетворюючої, соціально значущої, фізкультурно-спортивної діяльності та життєдіяльності загалом. Соціально-духовні цінності визначають загальнокультурний і специфічний розвиток культури молоді особистості, а фізкультурно-спортивна діяльність відображає ціннісні орієнтації і потреби, характеризує фізкультурну активність молоді особистості.

Вивчення практичного досвіду і теоретично-методичний аналіз літературних джерел показали наявність несприятливої ситуації у процесі формування соціально-духовних цінностей із формування особистості студентської молоді, яке визначається переважно сукупністю чинників об'єктивного і суб'єктивного характеру, відсутністю в системі освіти цілеспрямованої, структурно-системної та систематичної, заснованої на технологічному підході навчально-виховної роботи, а також уявлень на можливості фізичної культури в цьому напрямі.

Розкриваючи сутність педагогічних технологій, пов'язаних із ідеєю соціального управління навчанням, японський учений

Т. Сакамото писав, що: “педагогічна технологія – це впровадження в педагогіку системного способу мислення, який можна інакше назвати “систематизацією освіти” [96], отже, актуальність проблеми дослідження чітко визначається як у соціальному, так і в науковому плані.

На підставі аналізу сутнісних характеристик педагогічних підходів соціального управління можна сказати, що педагогічні технології формування соціально-духовних цінностей особистості студента є технологічною мікроструктурою в макроструктурі формування фізичної культури особистості і позиціонується нами як функціональна система організаційних способів соціального управління навчально-пізнавальною і практичною діяльністю студентів, забезпечує засобами фізичної культури гуманітарне становлення молоді особистості.

Перманентне зростання вимог щодо розвитку молоді в аспекті їхньої самоосвіти та самовдосконалення інтелектуальних, креативних і фізичних можливостей, потребують від педагогічної спільноти впровадження у навчальний процес новітніх освітньо-виховних технологій та засобів [57,79]. Це обумовлює, зокрема, формування широкого світогляду, самосвідомості й фахових компетенцій на засадах відповідального ставлення до власного здоров'я як основи, на якій будується майбутня стратегія кар'єрного та життєвого успіху. З позицій педагогічного підходу в умовах університетської опіки повинні відбуватися процеси сучасної трансформації методології викладання фізичного виховання студентів у напрямі впровадження загальнолюдських цінностей та реалізації трансформації вищої освіти.

Очевидною є модернізація педагогічного підходу до створення організаційно-методичного забезпечення системи фізичного виховання студентської молоді з урахуванням досягнень сучасної системи педагогіки в нинішніх соціально-економічних умовах. Особливого значення набуває проблема формування

моделі, яка б забезпечувала системну активність студентів у фізичному вихованні й самовихованні. Серед таких чинників важливе місце посідають стимулювання, мотивування та формування потреб студентів до самостійної фізкультурної діяльності, як важливої складової частини загальної культури особистості, засобу особистісного розвитку. Фізична культура та масовий спорт, методи й системи оздоровлення мають посісти особливе місце в університеті та стати обов'язковим атрибутом відпочинку кожного студента на засадах здорового способу життя [85, 191].

Реалізація суспільних можливостей у сфері фізичного виховання й спорту передбачає перехід до нової моделі цього напрямку. Коли в центрі уваги виховної системи будуть інтереси, потреби та мотиви молоді особи, це уможливить значну активізацію процесу самореалізації та утвердить у громадській думці й суспільній практиці пріоритетність оздоровчої рухової активності для профілактики захворювань й асоціативної поведінки. Відповідно, такий підхід надасть можливість модернізувати моделі розвитку фізичної культури та масового спорту із розв'язанням завдань збереження та покращення здоров'я студентської молоді [177, 212].

Головними складовими аспектами формування соціально-духовних цінностей у процесі формування фізичної культури особистості студента є: етичне й естетичне виховання, моральне виховання, формування світоглядних поглядів, трудове виховання, культура здорового способу життя і, звичайно ж, фізичне вдосконалення. Ці складові формують соціально-духовні цінності студента у структурі фізичної культури особистості.

За основу поняття “фізична культура особистості” ми беремо вислів М. Я. Віленським та Г. М. Соловйова [71, с. 167]: “соціально-детермінована сфера загальної культури людини, що уособлює якісний, системний, динамічний стан, що харак-

теризується певним рівнем спеціальної освіченості, фізичної досконалості, мотиваційно-ціннісних орієнтацій і соціально-духовних цінностей, набутих у результаті виховання та інтегрованих у фізкультурно-спортивну діяльність, культуру способу життя, духовність і психофізичне здоров'я”.

Під час організації фізичного виховання значну увагу треба приділяти фізкультурно-оздоровчій роботі, сучасним методам оздоровлення, вивченню оздоровчої дії фізичних вправ і можливості їхнього застосування для оздоровлення й фізичної культури особистості. Основним акцентом має бути виховання у студентів чіткого розуміння й усвідомлення, що пріоритетним завданням є індивідуальне здоров'я людини, її можливості управління станом здоров'я. На основі інтегрованих знань студенти мають навчатися цінувати власне здоров'я та постійно турбуватися про здоров'я підрастаючого покоління, вважати здоров'я найвищою загальнолюдською цінністю.

Сьогодні перед студентською молоддю й суспільством поставило соціальне завдання з інтеграції культурного потенціалу у сьогоденну практику [157]. Проте ця реалізація під силу особам нової формації, що мають комплекс професійних та особистих якостей, які відповідають сучасним реаліям. Ці особи повинні мати високі фізичні кондиції й працездатність, особисту фізичну культуру, духовність. Сучасні молоді люди не повинні боятися конкуренції, уміти ухвалювати самостійні рішення, бути творчими, глибокодумними, активними й високоморальними особистостями. Стратегія розвитку фізичної культури студентів має виявляється у послідовній гуманізації педагогічного процесу – гаранта формування особистості нової формації. Структура фізичної культури студентів повинна містити три самостійні блоки – фізичне виховання, студентський спорт та активне дозвілля.

Мета фізичного виховання в умовах університетської освіти – сприяти підготовці гармонійно розвиненої студентської молоді [191]. Гуманістична спрямованість педагогічного процесу має охоплювати цілеспрямовану інтеграцію біологічних і соціальних потреб, інтелектуальних та етичних базисів при реалізації генетично зумовлених природних задатків кожного студента впродовж його навчання в університеті. Фізичне виховання студентів визначає специфіку виділення диференційованих цілей і педагогічних завдань. Основою фізичного виховання студентів має бути формування гармонійно розвиненої високодуховної й високоморальної особистості, кваліфікованого фахівця, який оволодів системними навичками у сфері фізичної культури [236].

У сучасному суспільстві фізична культура студентів набуває статусу субкультури, суть якої полягає у виконанні біологічної, інформаційної, естетичної, комунікативної, та низки інших функцій, які характерні тільки фізичній культурі. Водночас, вона виконує неспецифічні функції соціального інституту, що допомагає студентській молоді добре орієнтуватися в сучасних умовах соціально-економічних реалій. Для цього, педагоги засобами фізичної культури мають виховувати у студентів прагнення до лідерства, успіху, готовності приймати життєво важливі рішення. Фізичне виховання студентів потрібно організовувати та проводити, щоб забезпечити максимальний професійно-прикладний ефект у вихованні заповзятливості, оригінальності мислення, наполегливості.

Фізичне виховання студентів уособлює узагальнену категорію діяльності молоді у різних формах. Це вимагає від студента прояву морально-психологічних кондицій, мобілізації його резервних можливостей. Заняття спортом постають формою самовираження і самоутвердження студента, визначаючи його спосіб життя, загальнокультурні і соціально значущі пріорите-

ти. На передній план має висуватися прагнення до успіху, захочуватися прагнення особи до реалізації нових можливостей. Результатом поєднання навчальної й спортивної діяльності студентів є формування соціально значущих якостей, соціальної активності та впевненості в своїх силах.

У сфері активного дозвілля реалізуються, головню, біологічні потреби в руховій активності, здоровому способі життя, отриманні задоволення від занять різними формами фізичної культури. Висока варіативність вибору студентами форми активного дозвілля схильна до сильного впливу на розвиток культурних і соціальних чинників, взаємодіючих із біологічними запитами особи. Метою фізичного виховання студентів має бути цілеспрямоване формування гармонійно розвиненої, високодуховної і високоморальної особи, кваліфікованого випускника університету, що оволодів стійкими знаннями із обраної спеціальності та навиками у сфері фізичної підготованості.

Значне місце у фізичному вихованні студентів має бути відведене набуттю теоретичних знань, які стають основою для трансформації свідомості студентів та визначають рівень їхніх потреб у руховій активності. Системний підхід до пізнання фізичної культури стимулює студентів до аналізу фактів, їхнього узагальнення й висновків, що, поза сумнівом, актуалізує їхню здатність до ретроспективного пошуку інформацій, систематизації, аналізу й синтезу, накопичення індивідуального інформаційного банку.

Основою реалізації теоретичних засад є формування потреби студентів в освоєнні системи знань у сфері фізичної культури. Процес освоєння інформації має три аспекти: концептуальний; категоріальний та гносеологічний [237]. У технології навчально-пізнавальної діяльності студентів використовують різні форми абстрактного мислення: поняття, думки і висновки, сьогодні не існує чітких офіційних вимог до фізичного ви-

ховання студентів. Формування фізичної культури студента повинне ґрунтуватися на передумовах і джерелах, які відповідали б стилю мислення і сприяли б корекції рухової активності, потреби в ній у студентів за допомогою освоєння ними потенціалу фізичної культури.

Фізичне виховання є природним містком, що дає змогу з'єднати соціальне і біологічне в розвитку молодшої людини. Фізичне виховання з властивим йому дуалізмом може значно впливати на стан організму, психіки, статус людини. При цьому, добираючи спеціальні вправи, дозуючи їх, залежно від фізичного стану, можна цілеспрямовано впливати на організм, змінювати його певні функції, відновлюючи ушкоджені системи. Поступово зростаючі дозовані фізичні навантаження забезпечують загальну тренуваність організму, що є основою для покращення загального фізичного стану та працездатності студентів.

Під впливом систематичних занять фізичними вправами в організмі поступово відбуваються зміни, які зумовлюють своєрідну перебудову органів і систем. Незважаючи на наявний багатий арсенал засобів, методів і форм розвитку фізичних якостей, спорт безпосередньо не може стати провідним у формуванні фізичної культури особистості. Найважливішими компонентами фізичної культури є світогляд, цінності, мотиваційна сфера, широта і глибина знань у галузі фізичної культури, а головне – діяльнісний аспект реалізації усієї сукупності фізкультурних цінностей.

Методологічні принципи фізичного виховання як принципи методико-технологічного ланцюжка суттєво доповнюють інформаційну складову педагогічних технологій [191]. Усі зазначені принципи містять у своїй основі об'єктивні, незалежні від бажання людини закономірності, а це значить, що фахівець: педагог, викладач, тренер – не може керуватися у своїй прак-

тиці довільними постулатами. Фізична культура в освітньому процесі університету має орієнтувати всю педагогічну систему на стратегічно новий на сьогодні цільовий підхід – формування фізичної культури особистості.

При цьому, основними концептуальними постулатами повинні бути: лібералізація процесу виховання; гуманізація процесу виховання; безперервність розвитку фізичної культури, що уособлює динамічний рух інноваційних технологій освіти; гармонізацію змісту формування фізичної культури, що забезпечує єдність духовного і фізичного розвитку особистості. Потужна основа інформаційної складової – ідеологія формування фізичної культури передбачає широкі можливості технологізації цього процесу [75, с. 16]. Питання полягає лише в уточненні мети і завдання фізичного виховання в контексті їхньої діагностичності й розвитку цієї теорії в аспекті критеріальних вимог сучасних педагогічних технологій.

Ресурсна складова технології фізичного виховання студентів визначається: наявністю спортивних залів, стадіонів, басейнів, спортивних майданчиків, навколишнім природним середовищем і їхніми санітарними умовами; наявністю спортивного інвентарю та обладнання, тренажерів, різних пристроїв і пристосувань, їхнім технічним станом; наявністю аудіо- та відеотехніки, комп'ютерів, діагностичної апаратури і спеціальної апаратури, що дає змогу проводити наукові дослідження; наявністю підручників, навчальних і методичних посібників з різних напрямів фізичної культури, програм і наочних посібників.

Соціальна основа формування фізичної культури у студентів є головною ланкою фізичного виховання. Успіх діяльності викладачів багато в чому залежить від злагодженості їхньої праці, узгодженості дій, розуміння і прийняття кожним її членом цілей і завдань, значущості та специфіки своєї діяльності; ролі, місця, можливостей їхньої реалізації. З іншого боку, со-

годні кожен викладач повинен володіти навичками демократичного спілкування, адже воно лежить в основі педагогіки співробітництва і передбачає реалізацію установок педагога через прийняття студентами педагогічної інформації.

Ця модель повинна забезпечувати процес соціалізації, який входить до освітнього простору, детермінуючи одночасно узгальнену мету і структуру фізичної культури студента. У сукупності з функціональною складовою процесу формування фізичної культури студентів та педагогічними вміннями, вони визначають загалом складові професіограми викладача й акцентуються на його професійній готовності. Ступінь її рівня детермінує результати професійно-педагогічної діяльності та відображається у фізичній культурі студента. У результаті, фізична культура особистості студента є відображенням певної культури викладача й одночасно похідною його професійної підготовленості.

У педагогічну структуру фізичного виховання молоді особистості залучено: знання та інтелектуальні здібності; фізичну досконалість; мотиваційно-ціннісні орієнтації; соціально-духовні цінності; фізкультурно-спортивну діяльність. У цій структурі фізична культура особистості студента є складним системним утворенням, всі представлені в ній елементи доповнюють один одного. Знання та інтелектуальні здібності визначають бачення особистості, ієрархію її оцінок, цінностей і результатів діяльності; мотиви характеризують спрямованість особистості, стимулюють і мобілізують її на прояв активності у сфері фізичної культури; ціннісні орієнтації виражають сукупність відносин особистості до фізичної культури в житті, професійній та творчо-активній діяльності [17].

Становлення і розвиток у їхній свідомості системи соціально-духовних утворень, у яких відображається соціальна й особистісно значуща мотиваційна сфера: знання, моральність,

етика поведінки, естетика почуттів і смаків, здоровий спосіб життя, ставлення до праці і фізкультурно-спортивної діяльності, інтегрована у світогляд і духовні здібності особистості студента, що акумулюють сукупність її властивостей і якостей сприймати, відчувати, усвідомлювати духовно-культурні цінності суспільства. Педагогічний вплив уособлює розімкнуте, замкнуте і змішане соціальне управління. Розімкнутий педагогічний вплив передбачає контроль і корекцію процесу навчання, зазвичай, за кінцевим результатом [136].

Замкнутий педагогічний вплив потребує постійного, за кожним навчальним елементом стеження за основними параметрами навчання; контролю і корекції навчальної діяльності при відхиленні значень цих характеристик від заздалегідь визначених еталонів; наявності прямого зв'язку педагога і студента, призначеного для передачі інструкцій про необхідність навчальних дій; наявності зворотного зв'язку, який слугує для передачі інформації про результати навчальної діяльності від студента до педагога.

Безумовно, замкнутий педагогічний вплив значно ефективніший, але потребує значно більше сил і часу. Оскільки педагогічний вплив на одних етапах відбувався за розімкнутою схемою, а на інших – за замкнутою, загалом можна сказати, що потрібно застосовувати змішаний вплив. До організаційно-педагогічних чинників та умов, які забезпечують ефективність будь-якої педагогічної технології, в тому числі й технології формування соціально-духовних цінностей засобами фізичної культури, можна віднести: матеріально-технічне та навчально-методичне оснащення; систему методів, організації і функцій педагогічного впливу на діяльність студентів [182, с. 9].

Усі ці умови є об'єктивними, безпосередньо впливають на ставлення студентів до занять фізичною культурою, але в тому випадку, коли під час їхнього забезпечення використовують

культурологічний, антропологічний, особистісно-орієнтований, особистісно-розвивальний підходи, а в основі навчального процесу лежить принцип гуманізації, гуманітаризації, демократизації, диференціації та індивідуалізації. Відбувається інтеграція всіх можливостей виховних сил суб'єктів освітнього процесу; створюється відповідний духовно орієнтований соціальний простір та посилюється увага до особистості кожного студента, як важливої професійно-соціальної цінності суспільства з установкою на формування громадянина з високими інтелектуальними, духовно-моральними, моральними і фізичними якостями.

У центрі уваги педагогічного спілкування ставлять студента як суб'єкта життя, як вільну і духовну особистість, що має потребу в саморозвитку внутрішнього світу. При цьому створюють передумови для розвитку активності, ініціативи, творчості, зацікавленої взаємодії. Формування особистості студента засобами фізичної культури здійснюється на міждисциплінарній науковій основі, – студентів долучають до сенсу, значущості соціально-духовних цінностей і прояву їх у фізкультурно-спортивній діяльності, а не тільки до знань [137, с. 56]. У цьому випадку використовують комплексний педагогічний підхід і варіативність засобів та методів у формуванні всіх складових соціально-духовних цінностей особистості.

До суб'єктивних чинників, що визначають диференціацію та індивідуалізацію навчального процесу, належать особливості психічних процесів; знання, потреби, установки, переконання, інтереси, властивості особистості студента. Серед усього різноманіття властивостей особистості студента можна виділити групи, які визначають різноманіття особистісних проявів суб'єктивних чинників, що обумовлюють ефективність педагогічних технологій формування соціально-духовних цінностей особистості студента: природні властивості студента, швид-

кість виникнення і стійкість психічних процесів, інтенсивність психічних процесів, темп психомоторної діяльності [65].

Усі ці особливості проявляються в міміці, жестах, емоційній забарвленості мови, різних мимовільних і довільних рухах та діях. Особистісні якості, які відображають ставлення студента до самого себе, – це: вимогливість, самокритичність, впевненість у собі та інші якості, пов'язані зі самосвідомістю, самоспостереженням, самоаналізом і самооцінкою. Організаторські якості студента полягають у комунікативності, цілеспрямованості, відповідальності, вимогливості, ініціативності, працездатності, вмінні організувати себе [112, с. 369].

Оздоровча функція фізичного виховання дає підставу вважати її такою, що сприяє розв'язанню найважливішого соціально-суспільного завдання – досягнення високого рівня здоров'я та його компонентів, що забезпечують гармонійний розвиток студентів і їхню адаптацію до ефективної професійної діяльності та соціальної успішності. Фізичне виховання в університетах стоїть перед необхідністю різкого посилення педагогічного змісту, корінної зміни програмно-методичного забезпечення, освітньої спрямованості та особистісно-орієнтованого спрямування на оздоровлення і проведення дозвілля.

Студент опановує певну систему знань, практичних умінь і навичок, формує світогляд, розвиває фізичні здібності. Такий підхід до процесу фізичного виховання дає змогу сформулювати ключові завдання, під якими варто розуміти процес цілеспрямованого освоєння студентом ціннісного потенціалу фізичної культури і спорту, ціннісних орієнтацій на фізичне самовдосконалення і здоровий спосіб життя, розвиток рухових навичок і умінь, індивідуального фізкультурно-оздоровчого стилю життя і соціальної активності.

Трансформація вищої освіти в широкому контексті має передбачати переорієнтацію на особистість, на виховання моло-

дої людини як унікальної творчої індивідуальності, яка прагне максимальної самоактуалізації своїх можливостей, відкритої до сприймання нового масиву інформації, здатної зробити свідомий та відповідальний вибір у різних життєвих ситуаціях. Важливим компонентом трансформації системи вищої освіти є формування у студентів стійкого інтересу до зміцнення власного здоров'я, оволодіння засобами його збереження та покращення, що мають стати щоденною першочерговою справою кожної молоді людини.

Феноменологія здоров'я інтегрує тілесну, психічну, духовну та соціальну сфери, які у сукупності зумовлюють стан здоров'я молоді людини. При цьому, гармонія взаємодії тілесного і духовного, біологічного і соціального, індивідуального та глобального, залежного від самої молоді людини і поза межами її діяльності, є вирішальними чинниками досягнення досконалості у професійному та особистому житті. Засадничі домінанти педагогічних підходів до фізичного виховання студентської молоді мають охоплювати комплекс соціокультурних сфер, що інтегрують фізичну, психічну, духовну і соціальну діяльність студента та зумовлюють стан його здоров'я.

У цьому сенсі фізичне виховання можна розглядати як важливий компонент культури гармонійно розвиненої, фізично загартованої молоді особистості, майбутнього конкурентоспроможного фахівця, здатного ефективно працювати в умовах глобалізованого світового ринку праці. Сучасна молода людина повинна намагатися встановлювати життєві пріоритети, серед яких не останнє місце належить тілесному здоров'ю. Власне тому, головним завданням педагогічних колективів університетів повинно стати формування у студентів мотиваційних потреб до здорового способу життя та оволодіння навичками досягати тілесної досконалості та саморозвитку особистості.

У системі формування фізичної культури особистості студента педагогічні технології виступають як одні з аспектів цілісного прояву культури людини цивілізованого суспільства, єдності духовного і тілесного, сутності та явища, форми і змісту, історичного і логічного. Система фізичної культури і спорту передбачає цілісність, структурність, взаємозв'язок, ієрархічність і множинність. Як історично визначений тип соціальної практики, вона залежить від конкретних соціально-економічних умов, тому, стан її окремих елементів визначає рівень розвитку системи загалом.

Процес формування фізичної культури студентської молоді опирається на наукову теорію, яка синтезує універсальну науку, що інтегрує в собі дані багатьох інших. Охоплюючи елементи інших дисциплін, вона адаптує певний досвід технологій їхнього викладання і, водночас, екстраполює і свій досвід в інші дисципліни. Потреби студента є головною спонукальною, скеровуючою і концентруючою мотивацією поведінки молоді особи у сфері фізичної культури. Фізична досконалість передбачає такий рівень здоров'я, фізичного розвитку, психофізичних та фізичних можливостей особистості, які становлять фундамент її активної, перетворюючої, соціально значущої, фізкультурно-спортивної діяльності та життєдіяльності взагалі. Соціально-духовні цінності визначають загальнокультурний і специфічний розвиток культури особистості, а фізкультурно-спортивна діяльність відображає ціннісні орієнтації і потреби, характеризує фізкультурну активність особистості.

Виховання позитивного й активного ставлення до здорового способу життя є можливим через вирішення низки взаємообумовлених завдань [111, с. 12]. До них варто віднести: формування теоретичних наукових знань, які розкривають змістовні та критеріальні характеристики здорового способу життя; методичних знань, практичних умінь і навичок різних

фізкультурно-оздоровчих систем; створення пізнавального, діяльнісно-практичного та агітаційно-пропагандистського середовища, що забезпечить інтереси і мотиваційно-потребнісну сферу особистості студента.

До сучасних принципів, на які опирається фізична культура, входять: принцип єдності світоглядного, інтелектуального та фізичного компонентів у формуванні фізичної культури особистості; принцип діяльнісного підходу до освоєння фізкультурно-спортивної практики, який характеризується реалізацією цінностей фізичної культури, залученням студентів у процес фізичної самоосвіти, фізичного самовдосконалення; принцип варіативності та різноманіття фізичного виховання, який ґрунтується на індивідуалізації та диференціації; принцип оптимізації фізичного виховання, що визначає необхідність розумної достатності фізичних навантажень в організації педагогічних впливів, забезпечує вибір оптимальних варіантів діяльності в конкретних умовах, найкращого з можливих для певної конкретної ситуації.

Методологічні принципи фізичного виховання, як принципи методико-технологічного ланцюжка, суттєво доповнюють інформаційну складову освітніх технологій. Усі зазначені принципи містять у своїй основі об'єктивні, незалежні від бажання людини закономірності, а це значить, що фахівець: педагог, викладач – не може керуватися у своїй практиці довільними постулатами [159]. Фізична культура в освітньому процесі закладів вищої освіти орієнтує всю педагогічну систему на стратегічно новий на сьогодні цільовий підхід – формування фізичної культури особистості.

При цьому, основними концептуальними постулатами проголошують: лібералізацію процесу виховання; гуманізацію процесу виховання; безперервність розвитку фізичної культури, що уособлює динамічний рух інноваційних технологій

освіти; гармонізацію змісту формування фізичної культури, що забезпечує єдність духовного і фізичного розвитку особистості. Потужна наукова основа інформаційної складової – ідеології формування фізичної культури передбачає широкі можливості технологізації цього процесу [94, с. 16]. Питання полягає лише в уточненні мети і завдання фізичного виховання в контексті їхньої діагностичності й розвитку цієї теорії в аспекті критеріальних вимог сучасних освітніх технологій.

Інструментальна складова технології фізичного виховання студентів визначається: наявністю спортивних залів, стадіонів, басейнів, спортивних майданчиків, навколишнім природним середовищем і їхніми санітарними умовами; наявністю спортивного інвентарю та обладнання, тренажерів, різних пристроїв і пристосувань, їхнім технічним станом; наявністю аудіо- та відеотехніки, комп'ютерів, діагностичної апаратури і спеціальної апаратури, що допомагає проводити наукові дослідження; наявністю підручників, навчальних і методичних посібників з різних напрямів фізичної культури, програм і наочних посібників [125].

Соціальна складова технології формування фізичної культури є головною ланкою державного регулювання. Успіх діяльності викладачів фізичного виховання багато в чому залежить від злагодженості їхньої праці, узгодженості дій, розуміння і прийняття кожним її членом цілей і завдань, значущості та специфіки своєї діяльності; ролі, місця, можливостей їхньої реалізації. З іншого боку, сьогодні кожен викладач повинен володіти навичками демократичного спілкування, адже воно лежить в основі педагогіки співробітництва і передбачає реалізацію установок педагога через прийняття студентами педагогічної інформації.

Зазначимо, що ця модель повинна забезпечувати соціальне замовлення, яке визначає структуру державного освітнього

стандарту, детермінуючи одночасно і соціальне замовлення, а також узагальнену мету та структуру фізичної культури студента. У сукупності з функціональною складовою процесу формування фізичної культури студентів та педагогічними вміннями, вони визначають загалом складові професіограми викладача фізичної культури й акцентуються на його професійну готовність [147, с. 89]. Ступінь вираженості її рівня детермінує результати професійно-педагогічної діяльності та відображається у фізичній культурі студента. У результаті, фізична культура особистості студента є відображенням певної культури викладача й одночасно похідною його професійної підготованості.

У педагогічну структуру фізичної культури молоді особистості залучені: знання та інтелектуальні здібності; фізична досконалість; мотиваційно-ціннісні орієнтації; соціально-духовні цінності; фізкультурно-спортивна діяльність, а також компоненти й ознаки якостей цих компонентів [104]. У цій структурі фізична культура особистості студента є складним системним утворенням, усі представлені в ній елементи доповнюють один одного. Знання та інтелектуальні здібності визначають бачення особистості, ієрархію її оцінок, цінностей і результатів діяльності; мотиви характеризують спрямованість особистості, стимулюють і мобілізують її на прояв активності у сфері фізичної культури; ціннісні орієнтації виражають сукупність відносин особистості до фізичної культури в житті, професійній та творчо-активній діяльності [139, с. 32].

Становлення і розвиток в їхній свідомості системи різних соціально-духовних утворень, у яких відображається соціальна й особистісно значуща мотиваційна сфера: знання, моральність, етика поведінки, естетика почуттів і смаків, здоровий спосіб життя, ставлення до праці і фізкультурно-спортивної діяльності, інтегрована у світогляд і духовні здібності особистості студента, що акумулюють сукупність її властивостей і якос-

тей сприймати, відчувати, усвідомлювати духовно-культурні цінності суспільства [17, с. 258].

Педагогічні аспекти формування особистості студента є технологічною мікроструктурою в макроструктурі формування фізичної культури особи. Це функціональна система організаційних способів соціального управління навчально-пізнавальною і практичною діяльністю студентів. Ці технології забезпечують засобами фізичної культури гуманітарне становлення особистості студента, розвиток у його свідомості системи соціально-духовних утворень, у яких відбивається соціальна й особистісно значуща мотиваційна сфера, інтегрована у світогляд та духовні здібності особистості студента.

Ефективність педагогічного впливу на формування фізичної культури особистості студента є багатофакторними і загалом визначають результативність моделі фізичного виховання. Вони унеможливають перебільшення значущості окремих методів роботи, засобів навчання і виховання, гіперболізацію ролі методичних розробок, які не враховують конкретних умов та індивідуальних можливостей студентів: раціональності, розумності, почуття міри, єдності фізичного, світоглядного, духовного та інтелектуального розвитку молодшої особистості. За наявності відповідної педагогічної роботи у структурі університету студент може досягти значних результатів у навчанні, долучатися у постійний процес самовдосконалення та самоосвіти, розширюючи і поглиблюючи свої знання, виробляючи і нагромаджуючи нові навички та вміння інтелектуальної діяльності.

Під час фізичного виховання студент внутрішньо істотно змінюється, удосконалює свої потреби і здібності. Педагогічна система повинна охоплювати весь освітньо-виховний простір і відобразиться у певних результатах професійно важливих якостей особистості студента. Підводячи підсумки стану проблеми формування фізичної культури студентів, структури і

змісту їх фізичного виховання, організаційних форм фізичного виховання з метою підвищення соціалізаційної активності молоді, можна зазначити, що в умовах трансформації вищої освіти необхідні якісно нові підходи до осмислення сутності фізичної культури, її впливу на духовну сферу молоді людини.

2.3. Соціально-психологічні чинники державного регулювання соціалізації молоді за її активної участі у масовому спорті

Соціально-психологічний базис спорту та фізичної активності у своїй основі поєднує філософію і фізичну культуру, пізнання світу через спорт і завдяки фізичним навантаженням. Обґрунтування фізичної активності людини також відбувається через висвітлення широкого контексту понять фізичної культури. Останнім часом спостерігаються стрімкі зміни в розвитку саме масового спорту в умовах глобальної трансформації суспільства. Спорт є засобом інвестування та заробляння грошей, що має безпосередній вплив на сучасну державу політику. Такі динамічні зміни потребують фундаментального осмислення проблем масового спорту та переосмислення постулатів філософії фізичної активності.

У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває побудова прогнозів стосовно майбутнього розвитку масового спорту в умовах інтеграційних змін сучасного суспільства. Сьогодні структурна трансформація цінностей в умовах реформування суспільства є не просто соціальним процесом, а соціальною і гуманітарною проблемою. Актуальність проблеми зумовлена завданнями соціально-економічного реформування суспільства, що має своїм безпосереднім витоком процес національного державотворення, в основі якого є формування ціннісно-смыслових параметрів.

Соціалізуюча функція спорту, яка реалізується за допомогою залучення молодих осіб у спортивну діяльність, активно впливає на різноманітні сторони розвитку молоді особистості, має неоднаковий прояв у різних суспільствах, але загалом, від рівня залученості до спортивної діяльності залежить ефективність самої соціалізації як процесу. Сучасний період суспільного розвитку в Україні характеризується соціальною нестабільністю, наростанням рівня конфліктності суспільних відносин, зниженням загального рівня якості життя, в результаті непродуманих реформ держава втратила свої позиції у багатьох сферах суспільного життя. Названі чинники зумовили негативну ситуацію у масовому українському спорті та вплинули на розвиток молоді, як суспільної категорії.

Увага до молодого покоління в цьому контексті далеко не випадкова: саме від молоді залежить майбутнє держави. Водночас, від ступеня залучення молоді у масову спортивну діяльність, багато в чому залежить її фізичне і моральне здоров'я, працездатність. Відображення масштабних трансформацій, що відбулися на Україні, потребує детального аналізу через певне спотворення процесів соціалізації. Перебудова суспільного ладу, яка охопила різні сфери суспільного життя, у тім числі і масовий спорт, у комплексі з відсутністю цілеспрямованої політики держави у цій сфері обернулася руйнуванням системи масового спорту, вилученням фізичної культури з пріоритетних напрямів населення на рівні масової свідомості.

Сучасний етап дослідження державного регулювання фізичної культури і масового спорту характеризується залученням великої кількості науковців, які працюють у цій сфері, та появою значної кількості соціологічних досліджень і теоретичних робіт з окресленого напрямку. Цей період також характеризується активним використанням досліджень західних авторів із розвитку фізичної культури і масового спорту. Наукові дослі-

дження та фундаментальні роботи В. І. Столярова, М. А. Кутепова, М. А. Арвісто продемонстрували значимість виховної ролі фізичної культури і масового спорту як дієвого засобу формування, розвитку і соціалізації молоді особистості [99, 108]. Соціальні трансформації та ціннісні зрушення, що відбулися, викликали істотні зміни в ціннісних орієнтаціях молоді України.

До недавнього часу панувала думка, що заняття фізичною діяльністю удосконалюють людину тільки фізично. Сучасні дослідження свідчать, що спорт, окрім впливу на тіло і психіку, впливає на інтелект і моральність, причому не опосередковано, а безпосередньо. Фізична активність є засобом для уникнення стресів, депресій та психічних розладів, які все частіше зустрічаються в урбанізованому середовищі в сучасних умовах глобалізації. Окреслена проблема гуманізації сучасного змагального спорту передбачає пошук таких моделей організованої змагальності, яка має високу культурно-духовно-моральну і гуманістичну цінність.

Питання удосконалення системи державного регулювання розвитком фізичної культури і спорту розробляли такі авторитетні вчені, як М. М. Бака, В. М. Платонов, М. М. Булатова, М. В. Дутчак, С. В. Нікітенко [29]. Однак автори не показали, як можна залучити до спортивно-оздоровчих занять різні соціальні групи населення. Роль органів державної влади у розвитку масового спорту, або спорту для всіх, є стратегічною і повинна бути спрямована на визнання соціальної цінності масового спорту, як пріоритетного напрямку державної соціально-гуманітарної політики. Все це потребує вироблення нових системотворчих підходів аналізу масового спорту як складного соціального і культурного феномену.

Аналіз стану втручання держави у цю сферу дає підстави стверджувати, що в Україні відбувався глобальний процес ресоціалізації, руйнування статусно-рольових зв'язків, створення

нової ієрархії цінностей і зміни соціальних орієнтацій молодих верств населення [115]. Монографія Л. І. Лубишевої [35] присвячена соціалізаційним аспектам фізичної культури і масового спорту, в якій спорт ґрунтовно розглянуто як агент соціалізації. Водночас, варто зазначити, що при всьому різноманітті наукових праць, які певною мірою стосуються особливостей впливу масового спорту на процес соціалізації молоді, це не питання є недостатньо розробленим.

Найважливіші соціально-психологічні проблеми спорту, які сьогодні є актуальними – це проблеми гуманізації спорту, підвищення його духовно-моральної цінності, змагальності спорту, долі тих чи інших масових спортивних змагань. У процесі розгляду цього питання важливо не втратити теоретико-методологічний вимір соціально-психологічного базису спорту як діяльності, що є гуманістичним, виконує культурну функцію і має виховний характер, що залежать від особливостей соціальної структури суспільства, у межах держави, де функціонує масовий спорт, від того, яку модель спорту при цьому застосовують.

Змагальний спорт виконує важливі соціокультурні функції, у тому числі й через масовий спорт. Об'єктом соціально-психологічного базису спорту є відносно самостійні, але й не пов'язані між собою об'єкти: фізкультурна діяльність – певні форми активності людини, які часто називають “заняттями фізичними вправами”; спорт – особливий різновид змагань “спортивні змагання”, підготовку до них, а також пов'язані з ним соціальні відношення, інститути, норми поведінки [158]. Багато проблем пов'язані з аналізом фізичної культури як такої сфери культури, основний зміст якої уособлює процес соціалізації соціокультурної модифікації людини. Це допомагає виявити співвідношення соціального і біологічного у фізичному розвитку людини.

Останнім часом у світі побутує думка про здорове і стабільне суспільство, в якому ефективно діють гуманітарні складові розв'язання соціальних проблем. Ідеалом виховання є гармонійно розвинена, соціально активна, здорова людина, що наділена глибокою громадською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими, фізичними і духовними якостями, патріотизмом [183]. Ці поняття необхідно формувати, починаючи з раннього віку, закріплюючи в сім'ї, школі, середніх спеціальних і закладах вищої освіти.

Це дає можливість порушити питання про співвідношення стихійного і свідомого соціального впливу на фізичний стан людини, на взаємовідносини різних засобів такого впливу у цілеспрямованому формуванні фізичного стану людини на різних етапах розвитку суспільства, у тому числі в сучасний період. Варто висловити припущення, що у процесі розвитку суспільства все більше зростатиме значущість різних засобів свідомого впливу на фізичний стан людини [115]. Відкривається можливість аналізу питання про можливі та реальні ціннісні орієнтири особистості, різних соціальних груп і суспільства загалом, еволюції системи цінностей, її характеру у межах сучасної культури.

Гуманна сутність спорту виявляється у тому, що він зародився та існує у якості унікального способу максимального виявлення здібностей людини, розкриття смислу талантів, перманентного стимулювання найбільшого розвитку певних людських здібностей, фізичних можливостей людини. У сфері спорту, особливо у спорті високих досягнень, створюються все нові й нові засоби і методи виявлення особливих здібностей людини, потім вони переносяться на масову спортивну практику.

На цей час, на жаль, актуальними є ускладнені соціальні умови життя молодшої людини; тривале емоційне навантаження; неперервні життєві зміни, сукупність подій; негативна по-

ведінка і психофізична активність індивіда; висока щільність населення. Також сюди варто додати: відсутність виховання і навчання, зокрема, валеологічного, гігієнічного; розвитку культури здоров'я. Відсутність знань, неправильне виховання призводять до недотримання здорового способу життя. Здоровий спосіб життя залежить від: об'єктивних суспільних умов; конкретних форм життєдіяльності, що дають змогу втілювати його в основні сфери суспільного життя; системи ціннісних відношень, скеровуючи свідому активність людей у русло "здорового мислення" [66].

До сьогоденішнього часу вона набула строго окресленої структури, змісту й умов, функціонування якої уклалося як власне змагальна діяльність людини, норми якої закріплені у глобальному масштабі, що детермінуються загальнолюдськими нормами етики [16]. Перш за все, важливо акцентувати, що змагальність проявляється не лише в спорті, а в її основі лежить потреба індивіда у позитивній оцінці оточуючими людьми результатів фізичної діяльності. Потреба в оцінці суспільством, яку називають самоствердженням, самовираженням, виконанням суспільного обов'язку, часто визначає прогрес.

Важливо зрозуміти, що в загальній соціокультурній динаміці масовий спорт має залишатися в центрі національного державотворення і може вплинути вплив на розвиток суспільства. Тому саме сьогодні повинні формувати нові функції спорту у динаміці державотворення, яка формує нові види сучасного спорту – професійний спорт, аматорський спорт, "спорт для всіх", дитячо-юнацький спорт, студентський спорт, спорт для інвалідів [133]. Водночас, необхідно визначити систему взаємодії спорту з іншими видами діяльності та усвідомити реальні механізми державного управління змін у масовому спорті, запропонувавши органу державної влади нову програму дій.

Масовий спорт може виконувати інтегративну роль у якості організаційного механізму державного регулювання. Сьогодні загальновідомим є уявлення про корисний вплив спорту, який відіграє важливу роль у забезпеченні здоров'я, фізичної підготованості, і як наслідок, національного благополуччя. Потрібно звернути увагу на глобальний рівень функціонування спорту як інституту – на систему міжнародних відносин, вагомим учасником якої стає спорт, продукуючи символічну взаємодію [107].

Фізичну активність також можна вважати сферою самовираження молоді людини. Адже спортивним результатом є не лише рекорд, а цілий комплекс людських якостей, у якому в нерозривній єдності представлені краса, сила, справедливість і здоров'я. Саме під час занять спортом формуються, виявляються і розвиваються індивідуальні якості особи, її характер. Нехтування соціально-філософськими знаннями, цінностями й ідеалами основ культури призводять до дегуманізації галузі фізичної культури та спорту.

Співвідношення біологічного і соціального у спорті є однією зі специфічних методологічних проблем, оскільки концентрує в собі вихідні положення, що лежать в основі пояснення багатьох актуальних питань. Соціальний аспект у фізичній культурі та спорті знаходить свій прояв у певній ролі соціальних умов і систем, у суспільній сутності спорту, в закономірностях виникнення і розвитку фізичної культури та спорту, а також у педагогічних аспектах фізичного виховання. Фізкультурно-спортивна діяльність є такою системною організацією, в якій постійно змінюються об'єктно-суб'єктні відносини й утворюються ціннісно-цільові структури.

До сучасного розвитку формування громадянина, як соціальної особи, вона почала істотно змінювати умови життєдіяльності, до яких була пристосована в своєму історично-біологічному розвитку. Ці зміни в останній час підтверджено

дослідженнями і набули актуального значення. Значення фізичної культури і спорту, зростає і зумовлює всебічний розвиток організму, відновлення втраченої рівноваги між його інтелектуальним і фізичним розвитком. Враховуючи соціальні функції фізичної культури і масового спорту, у людини самозацікавлене смислове відображення виникає на основі практичної діяльності і спілкування.

Смисли і значення, які виникають у процесі практичної діяльності, створюють арсенал усвідомлення буття, який щоразу збагачується і ускладнюється на основі цього процесу. У психологічній структурі фізичної активності при виконанні фізичних вправ неодмінно наявні соціальні компоненти. Завдяки цьому за визначених умов у процесі виконання фізичних вправ разом із функціональним проявляється й інтелектуальний ефект.

Завдання соціально-психологічного підходу до спорту є також у тому, щоб зберегти культурну цінність спорту, яка стала достоїнстю цивілізації та дієвим чинником освоєння методів фізичного удосконалення й організації здоров'яформуючої діяльності, яка актуалізована у здоровому і спортивному житті суспільства. Якщо говорити про позитивний прогноз розвитку спорту у XXI столітті, то обов'язковими умовами стають актуалізація і вирішення проблем соціальної політики в контексті національного державотворення.

Масовий спорт та фізичні навантаження – це одні з надійних і безпечних для психічного і фізичного здоров'я молоді засобів відійти від сучасних стресів, пов'язаних із урбанізацією і технічним прогресом [108]. Масовий спорт володіє значним потенціалом, аби стати системоутворюючим елементом у численності складових розвитку суспільства. В основі структури формування громадянина лежить комплекс взаємопов'язаних особливостей, а “здоровий спосіб життя” виражає орієнтованість діяльності особистості в напрямі зміцнення і розвитку осо-

бистого та суспільного здоров'я. Він пов'язаний із особистісно-мотиваційним втіленням своїх соціальних, психологічних, фізичних можливостей і здібностей.

До того ж, дається взнаки спрощене уявлення про державне регулювання суспільним здоров'ям, як однобічно зорієнтований процес, де особа постає в ролі об'єкта, а не активної сили. Для вирішення цих проблем необхідно чітко уявляти, як індивід інтегрує суспільні цілі й цінності [185]. Тож, і реалізація виявлених проблем потребує глибокого аналізу сутності суспільно-виховних процесів, визначення особливостей їх провадження в сучасній Україні.

Ефективність державного регулювання суспільно-виховними процесами залежить від внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на індивідів. Вплив кожного чинника проявляється вибірково через низку обставин, включаючи наявність у громадянина внутрішніх переконань, цінностей та ідеалів. Суспільно-активна молода особа вміє відстоювати свої соціальні інтереси, володіє розвинутою свідомістю і культурою, бере активну участь у громадському житті суспільства.

Соціально-психологічні основи спорту сьогодні повинні охоплювати аналіз прогнозу розвитку спорту як соціокультурного феномену в умовах глобалізації та євроінтеграції, вивчати зарубіжний досвід розвитку спорту у передових країнах, нові нетрадиційні види спорту. Інтерес людей до нових видів спорту формується у зв'язку з бажанням освоювати нові види діяльності для їх же соціальної активності [115]. Тому, соціально-психологічний підхід до спорту, повинен зайняти гідне місце у системі наукових підходів та у системі вищої освіти, оскільки дає можливість суспільству визначитися зі соціальною цінністю масового спорту, його затребуваністю у національному державотворенні.

Однією з умов ефективного розвитку фізичної культури і спорту в Україні є зміцнення матеріально-технічної бази шляхом експлуатації фізкультурно-спортивних споруд, які повинні забезпечувати оздоровлення різних верств населення та спеціалізовану підготовку спортивного резерву. Обсяги ресурсного забезпечення сфери фізкультурно-оздоровчої діяльності залежать визначальною мірою від державного регулювання щодо її розвитку, соціально-економічної політики держави, а також окремих територіально-адміністративних одиниць.

Зважаючи на те, що ресурсне забезпечення фізичної культури і спорту відбувається переважно з державного та місцевих бюджетів, фондів підприємств та організацій, важливого значення набувають механізми державного регулювання процесів складання, прогнозування, формування видаткової частини бюджетів усіх рівнів з утримання сфери фізичної культури і спорту. Саме тому, важливим питанням державного регулювання фізкультурно-оздоровчої діяльності є комплексна перебудова, мобілізація потрібних коштів як за рахунок державного бюджету, так і позабюджетних джерел, однак, враховуючи умови обмеженого ресурсного забезпечення.

Доцільно не лише визначити бажаний кінцевий стан функціонування такої системи, але й створити план дій, який повинен стати базою для переходу від існуючої ситуації до умов, коли за мінімальних витрат досягається максимальна соціальна та економічна ефективність, забезпечуються доступність умов для дотримання населенням здорового способу життя. У Законі України “Про фізичну культуру і спорт” у ст. 48 “Матеріально-технічне забезпечення сфери фізичної культури і спорту” визначені основні вимоги до споруд і обладнання фізкультурно-спортивної галузі [82, с. 9].

Матеріально-технічне забезпечення сфери фізичної культури і спорту відбувається шляхом будівництва та використан-

ня спортивних споруд, створення, придбання та використання фізкультурно-спортивного спорядження та обладнання, іншого майна, призначеного для занять фізичною культурою і спортом. Центральний орган виконавчої влади у сфері фізичної культури та спорту визначає нормативи матеріально-технічного забезпечення сфери фізичної культури та спорту в Україні [144, с. 12].

Зміна моделі господарювання в Україні призвела до необхідності адаптації сфери фізичної культури і спорту до ринкових умов. Це має сприяти відтворенню здоров'я нації, поповненню бюджетних ресурсів за рахунок розвитку спортивних заходів, платних послуг у цій сфері та доходів від діяльності підприємств спортивного обладнання [130, с. 19]. Перемоги на міжнародних змаганнях національних команд значно підвищують імідж держави, свідчать про її соціально-економічний та культурний розвиток. У зв'язку з цим, реформа ресурсного забезпечення сфери фізичної культури і спорту в ринкових умовах є актуальною.

Відповідного удосконалення потребує також механізм фінансування надання фізкультурних послуг, а саме: врахування особливостей бюджетного планування в Україні з практичним впровадженням системи надання послуг безпосередньому їх отримувачу; врахування потреб громади при плануванні бюджетних видатків на фінансування системи надання фізкультурних послуг населенню; розробки та затвердження обґрунтованої методики розрахунку повної вартості відповідних послуг, що фінансуються за рахунок бюджету [126, с. 14].

Ринок фізкультурних послуг потребує негайного розвитку, який можливо реалізувати за допомогою розробки відповідних механізмів державного регулювання. Проблема здорового способу життя громадян і фізичного виховання нових поколінь протягом найближчих років згідно із прогнозами може зрости в Україні до масштабів стратегічного характеру,

пов'язаних із перспективами національної безпеки й самостійності держави.

Органи державної влади повинні стимулювати розвиток сфери фізкультурно-оздоровчої діяльності шляхом розширення матеріально-технічної бази, надання пільг щодо оподаткування та кредитування, а також морального та матеріального заохочення фахівців цієї галузі, інших суб'єктів фізкультурно-оздоровчої діяльності. Як зазначено у Розпорядженні Кабінету Міністрів від 27 жовтня 2010 р. "Про схвалення концепції Державної цільової соціальної програми розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури у 2011–2022 роках" за спортивною інфраструктурою Україна в 10–15 разів поступається країнам, збірні команди яких є головними нашими конкурентами на світовій спортивній арені [178, с. 9].

Однією з головних причин виникнення проблеми є відсутність державної політики розвитку спорту та невідповідність спортивної інфраструктури міжнародним стандартам, незначний обсяг інвестицій, низький рівень фінансового та матеріально-технічного забезпечення, недостатня кількість дитячо-юнацьких шкіл. Особливо гостро стоїть проблема матеріально-технічного забезпечення спортивних споруд для занять зимовими видами спорту.

Система дитячо-юнацького спорту об'єднує спортивні школи всіх типів, які забезпечують відбір обдарованих осіб із системи дитячого спорту, поступову спеціалізацію юних спортсменів, що мають високий рівень підготованості, для участі у міжнародних спортивних змаганнях дітей та школярів, а також для подальшого переходу в систему резервного спорту. У Львові забезпечують вищу освіту 28 ВНЗ III–IV рівнів акредитації.

Проаналізувавши ступінь забезпеченості закладів вищої освіти спортивними спорудами, варто зазначити, що частина споруд також не відповідає вимогам сьогодення, інфраструкту-

ра є застарілою, у більшості відсутні стадіон, плавальні басейни тощо. Пропускна здатність споруд є низькою і не здатна забезпечити якісне проведення занять з різних видів спорту.

За десятиліття реформ у масштабі держави виявилися зруйнованими і перестали функціонувати тисячі спортивних майданчиків, не фінансується діяльність багатьох дитячо-юнацьких спортивних шкіл. Такі обставини призводять до катастрофічного зниження показників здоров'я молоді.

Більшість спортивних залів закладів вищої освіти не відповідають міжнародним вимогам, які ставляться до таких споруд і тому не можуть використовуватися для проведення змагань високого рівня. Під соціально-економічним розвитком галузі розуміють одержання прибутку від утримання спортивних споруд і надання фізкультурно-оздоровчих послуг [135, с. 17–19]. Надання таких послуг є сферою підприємницької діяльності, яка забезпечує зайнятість людей у ній та, з іншого боку, поповнює бюджет держави за рахунок сплати податків. У підвищенні соціально-економічної ефективності фізична культура і спорт постають як чинник впливу на продуктивність праці та якість робочої сили, яка залежить від життєвої позиції, творчої ініціативи, фізичних та інтелектуальних можливостей громадян.

Власне, через це завантаженість спеціалізованих спортивних споруд, які відповідають міжнародним стандартам, є надзвичайно високою. Водночас, щороку зростає кількість осіб, які здобувають вищу освіту й це відповідно ще більше посилює завантаженість споруд вищих закладів освіти, оскільки першочерговим завданням навчального закладу є забезпечення навчального процесу з фізичного виховання студентів та підвищення рівня їхньої спортивної майстерності.

Найбільш простою і логічною моделлю розвитку кожного з умовно позначених сегментів у сфері фізкультурно-оздоровчої діяльності є висування тези про необхідність посилення дер-

жавної регуляції у підтримці через різні форми податкового й іншого пільгування зі залученням фахівців і формуванням довгострокових державних програм [133]. Однак реальні можливості державного бюджету надзвичайно обмежені; ринкові відносини мають на увазі певний механізм взаємодії й економічну відособленість виробників і споживачів фізкультурних послуг.

Цей механізм містить певну ієрархію взаємодії: державна влада-фінансові структури-виробники фізкультурно-оздоровчих послуг. Доцільно зазначити, що структура взаємодії й сфера охоплення ринковими відносинами тих або інших сторін може змінюватися, основними елементами ринкового механізму є спортивні клуби як прибуткові організації. Ключовим моментом, що виражає сутність ринкових відносин, є поняття конкуренції. З позиції структурної організації ринку фізкультурно-оздоровчих послуг визначальне значення має кількість виробників цих послуг, що бере участь у процесі обміну [141, с. 9].

В існуючих умовах важливим напрямом розвитку фізкультурно-оздоровчої діяльності в його нових специфічних проявах може бути визнаний умовно певний комерційний сегмент, що припускає розвиток різних центрів здоров'я, іменованих у загальноприйнятій термінології фітнес-клубами. Їхня діяльність відбувається на базі вітчизняного й закордонного капіталів і хоча метою створення таких клубів є одержання прибутку, проте, їхня роль і значення для забезпечення ведення громадянами здорового способу життя доведено безумовно й продовжують зростати.

Масовий спорт у сучасному світі займає вагоме місце, відіграючи важливу роль у багатьох соціальних процесах і явищах. Як соціальне явище, яке увійшло в життя багатьох держав, масовий спорт сформувався відносно недавно, проте, сучасне суспільство неможливо уявити без нього. Розвиваючись разом із

соціумом у процесі трансформації сучасного суспільства, посилюючи свій вплив, поширюючись у всьому світі, масовий спорт став переймати багато значущих соціальних функцій.

Масовий спорт є одним із найважливіших інститутів соціалізації в сучасному суспільстві, особлива роль масового спорту як агента соціалізації обумовлена акумуляцією таких соціальних ситуацій, що дають змогу молодій особі засвоювати нові практики, знаходити своє місце у суспільстві, та займає певну життєву позицію. Молода особа, яка займається спортом, долучається у величезну мережу соціальних людських контактів, масовий спорт допомагає індивідові у процесі спортивної діяльності відпрацювати соціальні ролі та набутти необхідного досвіду. Соціальна активність охоплює активність суспільну, професійно-трудова й активність у сфері фізичної культури.

Соціальна активність молоді, залученої у спортивно-масовий процес, значно перевищує соціальну активність людей, які не займаються фізичним вправами. У цьому контексті масовий спорт необхідно розглядати як ефективний засіб фізичного виховання активності у вигляді інтересів, спілкування [25]. Змінюється значення спорту в системі цінностей української молоді, чому суттєво сприяли як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники. Домінування в середовищі української молоді матеріальних пріоритетів об'єктивно знижує питому вагу ціннісних орієнтацій та спортивну діяльність, оскільки заняття спортом у принципі, не є тим, від чого можна отримувати прибуток [179].

Активне прагнення до спорту, реальне входження в нього, введення його в життєвий стандарт, у звичний уклад власного життя в української молоді багаторазово нижче, ніж декларована нею соціальна оцінка фізичної культури і спорту. Державне регулювання процесу масового спорту постає в якості пріоритетного завдання офіційних інституцій у всіх розвинених країнах світу, а зміна статусу спорту до зменшення у системі цін-

ностей молоді негативно позначається на процесі її соціалізації. Сучасне українське суспільство не в змозі самостійно вирішити проблему масовості фізкультурно-спортивного руху молоді без підтримки держави [162]. Тому проблеми розвитку масового спорту та фізичної культури повинні знаходити своє вирішення на державному рівні.

У результаті трансформацій у соціально-економічному і політичному житті України відбулося значне зниження основних показників масовості спорту серед молоді. Ці обставини пов'язані з послідовним ігноруванням держави цієї сфери життя суспільства, що призвело до зниження фінансування можливостей з масового спорту, до погіршення матеріальної бази і структурної перебудови системи державного регулювання масовим спортом. Унаслідок цього, у спортивній і фізкультурній сферах України спостерігаються значні інституційні зміни переважно негативного характеру [186]. На цей час спорт як життєва цінність в особистісній орієнтації сучасної української молоді займає вельми скромне місце.

Водночас, набуває сили тенденція, пов'язана зі споживчим і безвідповідальним ставленням до особистого життя, вигоди якої потрібно шукати в порушенні процесу державного регулювання соціалізаційних процесів молоді в Україні. У сучасному українському суспільстві спорт має слугувати задоволенню важливих суспільних потреб, виконуючи різні соціальні функції. За своїми функціями масовий спорт – це школа виховання здібностей, необхідних у сфері рухової діяльності, соціальний інститут пізнання умов, засвоєння і вдосконалення засобів, форм життя. Серед соціальних функцій спорту одна з найважливіших – соціалізуюча функція, вона відображена у глибокому і багатосторонньому його впливі на сутнісні сторони молоді людини і на розвиток її фізичних та інтелектуальних здібностей.

Державне регулювання процесу соціалізації молоді соціальної спільноти, багато в чому залежить від того, наскільки він залучений у систему цінностей представників цього суспільства. Напрямок ціннісних орієнтацій молоді у спортивній сфері збільшує роль масового спорту в процесах соціалізації [97, с. 12]. Характер функціонування масового спорту як сфери, в якій ґрунтується здоровий потенціал суспільства, обумовлений сукупною дією як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників. Ці обставини зумовлюють державне регулювання масового спорту в межах соціальних властивостей за допомогою двох аспектів, які постають в якості головних об'єктів вивчення науки державного управління.

З одного боку, передбачається виявлення таких об'єктивних чинників, як ставлення масового спорту з боку суспільства, його місця в межах організації суспільної системи і структури цінностей, соціальних чинників, які обумовлюють орієнтацію української молоді на заняття спортом. З іншого боку, цей підхід передбачає уточнення суб'єктивних чинників, а саме виявлення позиції до спорту самого індивіда як представника молодіжної соціальної спільноти. Масовий спорт є потужним каталізатором у процесі соціалізації молоді людини, яка пришвидшує процес його формування з особи, що засвоїла соціальні норми і норми суспільного життя в соціально зрілу і гармонійно розвинену особистість.

Масовий спорт впливає на загальний процес соціалізації молоді за допомогою впливу на тісно взаємопов'язані соціальну і фізичну сферу життя [106, с. 198]. Соціалізуючий вплив масового спорту проявляється по-різному: через підвищення активності, трудової та громадської діяльності молоді людини, через інтеграційні функції спорту. Специфіка спорту потребує тісних спільних дій, що веде до утворення великої кількості громадських зв'язків офіційного і неофіційного характеру, на

основі яких формуються специфічні форми суспільної поведінки, що діють і за межами спортивного руху [66, с. 21].

Водночас, масовий спорт не в змозі виконати свою частину функцій у межах соціалізації молодшої особи за пасивної або негативної дії інших агентів соціалізації – сім'ї, школи та навчальних закладів, ЗМІ, роботи і громадської думки. Серед чинників і умов, що мають визначальний вплив на залучення молодих людей у масовий спорт, істотне значення належить: допомозі держави, розвитку системи фізичного виховання в школі, спортивним захопленням поза навчальними закладами, укладу сімейного життя.

Розкриття позитивного впливу фізичних вправ на здоров'я молоді полягає краще зрозуміти механізми, за допомогою яких спорт впливає на суспільну діяльність і активність молодшої особи. Масовий спорт діє на ефективність соціалізації не тільки безпосередньо, забезпечуючи його здоров'я, але і за допомогою безлічі інститутів і різного роду механізмів – психічних, соціологічних, фізіологічних [183].

Соціальна активність української молоді охоплює активність суспільну, професійно-трудова й активність у сфері фізичної культури; активність молодих людей, залучених у спортивний масовий процес, значно перевищує активність тих, які не займаються спортом. У цьому контексті масовий спорт необхідно розглядати, як ефективний засіб виховання активності у вигляді інтересів, спілкування; соціальна активність нерозривно пов'язана з руховою активністю і здоров'ям.

Масовий спорт перешкоджає поширенню девіантних форм поведінки молоді, загалом формуючи нове здорове покоління. Розвиток масового спорту залежить не тільки від покращення ефективності державного регулювання, але також від чинників суб'єктивного порядку і від особистого ставлення молодих людей до спорту, від того, яке місце він займає в системі цінностей

українського суспільства й окремого індивіда. Ціннісні орієнтації є мотиваційним ядром спортивної діяльності, тією найважливішою умовою, яка забезпечує високу ефективність занять фізичною культурою і спортом.

Тиражування цінностей суспільства споживання призводить до суттєвих трансформацій у системі цінностей молодого покоління українців, культ споживництва панує у свідомості молоді й набуває універсальності. Змінилося становище спорту в системі цінностей молоді, чому чималою мірою сприяли як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники [132]. Домінування в середовищі молоді матеріальних цінностей об'єктивно знижує питому вагу ціннісних орієнтацій на спортивну діяльність, оскільки заняття фізичною культурою і спортом у принципі не є тим видом діяльності, від якого можна отримувати прибуток.

Активне прагнення до фізичних вправ, реальне входження в нього, введення його в стандарт, у звичний уклад власного життя в молоді на цей час нижча. Зміна статусу спорту в системі цінностей молоді негативно позначається на процесі соціалізації [107]. Сучасне суспільство не в змозі повністю вирішити проблему масовості фізкультурно-спортивного руху без підтримки держави. Тому проблеми розвитку спорту та фізичної культури повинні знаходити своє вирішення у результатах роботи органів державної влади, поширення масового спорту має виступати в якості пріоритетного завдання державних інститутів в Україні.

Важливе значення має те, що перманентна криза влади в Україні різко погіршила демографічну ситуацію і здоров'я населення, в тому числі здоров'я молоді, об'єктивно скорочуючи її можливість займатися спортом. Розглянуті макросоціальні чинники взагалі сприяли до зниження рівня масового спорту. Внаслідок цього, послабився вплив масового спорту на процес

соціалізації молоді, що посилюється неефективним державним регулюванням, пасивністю освітніх установ.

Змінені соціальні трансформації та ціннісні зрушення викликали істотні зсуви в ціннісних орієнтаціях української молоді, на цей час, спорт як цінність у життєвій особистісній орієнтації сучасної молоді займає вельми скромне місце. Водночас, набирає сили тенденція, пов'язана зі споживчим і безвідповідальним ставленням до життя, витоки якої потрібно шукати в порушенні процесу соціалізації [42]. Вже згадана тенденція в сучасних умовах призводить до порушення громадських зв'язків і до різних відхилень у поведінці молоді, що об'єктивно виводить її зі сфери масового спорту, як соціально позитивної і легітимної діяльності.

Соціально-психологічний підхід до спорту актуальний у поступовому охопленні все більшої верстви населення: від спорту найвищих досягнень, що потребують екстремальних затрат фізичного і психологічного здоров'я до масового спорту, суспільного руху, "спорту для всіх", організованого під егідою ЮНЕСКО, метою якого є збереження спорту як культурної цінності людства. Водночас, на соціально-психологічний базис спорту впливають глобальні процеси і вважається, що спорт є інтернаціональним за своєю сутністю і слугує зближенню народів і країн.

Втрата національного змісту у спорті у процесі сучасної глобалізації може його деформувати, нівелювати, сприяти втраті моральної підтримки і посиленої комерціалізації. Якщо говорити про пріоритети проведення наукових досліджень на найближче десятиліття, то однією з основних проблем соціально-психологічного базису масового спорту є і залишається проблема формування ціннісного ставлення особистості та суспільства до здорового способу життя. Не менш важливо вивчати проблеми формування особистості у сучасному світі в контексті і національного державотворення.

За роки реформ відбулося систематичне зниження загальної кількості фізкультурно-спортивних споруд. Одна з основних причин скорочення кількості фізкультурно-спортивних споруд – відмова підприємств і організацій як державної, так і приватної власності від утримання спортивних та оздоровчих об'єктів під приводом економічної недоцільності їхньої експлуатації. Відсутність системи загальної фізкультурної підготовки, яка б охоплювала всі верстви населення, і, в першу чергу молодь, негативно відображається на загальному розвитку суспільства. Внаслідок цього, послабився вплив спорту, як агента соціалізації, що зумовлено неефективною координацією масового спорту з боку органів державної влади та місцевого самоврядування.

Для підтримання у молоді, стійкої мотивації та інтересу до занять руховою активністю і масовим спортом, відповідними механізмами державного регулювання необхідно створити умови для задоволення потреби у фізичному розвитку у доступних спортивних спорудах, розвитку сучасної інфраструктури для активного дозвілля, пропагування серед української молоді цінностей спорту та здорового способу життя. Соціальний ефект від функціонування масового спорту, або спорту для всіх відбудеться за умови системного державного втручання. Ефективна державна політика, спрямована на зміну свідомості та поведінки громадян стосовно здорового способу життя, правильної, виваженої позиції молоді може спричинити позитивний вплив на соціалізаційні процеси української молоді, зокрема студентства.

Матеріально-технічне забезпечення галузі фізичної культури та спорту потребує значного оновлення та фінансування. Більшість фізкультурно-спортивних споруд не відповідають міжнародним стандартам для проведення змагань та мають низьку пропускну здатність. Спортивні споруди закладів вищої

освіти забезпечують заняття різними видами спорту студентській молоді, однак майже не мають резерву для надання спортивних послуг іншим верствам населення, наведене потребує будівництва державних спортивних споруд для забезпечення оздоровлення населення.

Висновки до розділу 2

Методологія державного управління в умовах глобалізації має створити нову базу, що дасть можливість усвідомити, в якому напрямі розвиваються міжнародні стосунки, в якому стані перебуває молодь країни, позитивні й негативні наслідки суспільного розвитку держави. Як соціалізація молоді у суспільстві може реформуватися під впливом змін системи державного управління, так і система може змінюватися внаслідок трансформації соціалізації молоді. Підсумком глобальних змін стали значні проблеми в державному управлінні, котрі нині вимагають фундаментального перегляду і комплексного перегляду.

У реформованому соціально-економічному і культурному середовищах, з цілком непередбачуваним характером, потрібно знаходити необхідні рішення політики держави. Значної ролі набуває адаптація державної молодіжної політики та її інститутів до національної культури, дякуючи вдосконаленню засобів масової комунікації вона все більше розмиває кордони та поширює світом універсальні культурні зразки та цінності. Вони, також, впливають на формування нового типу соціалізації молоді окремих держав, змінюючи з часом їхні системи. Тому існує пряма залежність між динамікою глобалізації, владними інституціями та молодіжною політикою в державі.

На сьогоднішній день фізичну культуру молодь розглядає як умову основних професійних та соціальних компетенцій, а також засіб для досягнення кращої якості життя. Зв'язки між фізичною активністю та здоров'ям ясно показують, що фізичне навантаження є обов'язковим та невід'ємним елементом щоденного ритму життя людини. Головна мета держави може бути досягнута за умови впровадження заходів щодо покращення життя населення України, готуючи на ринок праці освічену, здорову та активну робочу силу.

Сучасна гуманітарна криза має прояв у неспроможності як молоді людини, так і суспільства протистояти їй через незадовільний моральний та фізичний стан. Це свідчить про недосконалість державного регулювання сфери фізичної культури та спорту, зокрема, про відсутність дієвого механізму. Необхідно й далі обґрунтовувати роль фізичної активності та її користі для здоров'я, а також окреслити проблеми, що стоять перед суспільством у контексті важливості фізичної активності в житті сучасної молоді людини.

Прагнення студентів досягти життєвого успіху може слугувати дієвим підґрунтям формування мотивації до занять фізичними вправами і спортом, як засобів творення досконалої особистості, що є складовим компонентом ймовірності успішної майбутньої фахової кар'єри та гармонійного особистого життя. Сьогодні гостро стоїть потреба педагогічного впливу на формування у студентів бажання в заняттях з фізичної культури, обґрунтовуванні теоретичних, методологічних і організаційних інновацій, виділенні їхньої змістовної сутності в аспекті освітньої та соціалізаційної спрямованості. Трансформація освітніх процесів з акцентом на фізичне виховання студентської молоді може поставити на престижне місце заняття різними видами фізичної активності, розкрити їхній потенціал, специфічні особливості кожного у формуванні сучасної молоді особистості.

Трансформація державного регулювання масового спорту в процесі соціалізації української молоді виявилася обумовленою загальними зрушеннями в соціально-економічній системі, зокрема самоусунення держави з різних сфер життя суспільства, в тому числі і зі спортивної сфери. Відсутність спортивних об'єктів відпочинку та оздоровлення для молоді в сільських районах і міських районах новобудов, слабе матеріально-технічне оснащення спортивних установ, що не відповідає рівню потреби сучасної молоді, а також недостатнє фінансування цих об'єктів унеможливорює ефективне державне регулювання соціалізації української молоді, зокрема студентства.

Розділ 3

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

3.1. Роль фізичного виховання у формуванні студентських цінностей унаслідок трансформації сучасних освітніх підходів

Перехід до ринкової економіки загострює актуальність проблем якісного професійного навчання в системі професійної освіти і підвищує соціально-педагогічну значущість професійної адаптації, оскільки від цього залежить ставлення до професії і до навчання, якість знань, умінь і навичок, стійкість професійної спрямованості молоді особистості. У структурному ланцюжку результативності освіти вітчизняні дослідники виділяють: грамотність, освіченість, професійну компетентність, культуру і менталітет особистості [38]. Сучасна вітчизняна система освіти є самостійною соціально-економічною галуззю, для якої характерна безперервна динаміка, яка враховує у своєму розвитку не тільки національний досвід, а й світові тенденції.

Зміст освіти має відображати найважливіші виміри буття молоді людини і її діяльності в природі, суспільстві і культурі

і, особливо, – в царині освіти. Сутнісна характеристика такого відображення – цілісність картини світу і людини в ньому, що досягається комплексом різних дисциплін, які взаємодіють на основі філософсько-антропологічної методології. При цьому вектором орієнтації є феномен освіти як підсистеми соціуму, “вписаної” в метасистему культури, яку засвоюють, наприклад, майбутні учителі в історико-культурному контексті як законо-мірний процес соціалізації людини.

Якщо розглядати педагогічну освіту, то логічним центром її змісту виступає ідея універсальності знань про людину в її взаємозв'язках з природою, суспільством, культурою.

Соціально-економічна політика – найбільш значуща сфера інтересів сучасного суспільства і є найважливішою ланкою діяльності держави, вона тісно пов'язана з метою і завданнями, які ставить суспільство перед собою у своєму соціальному розвитку. Студентська молодь є частиною відповідної соціально-демографічної групи і, відповідно, характеризується певними ознаками, властивими їй, попри все те, що сама студентська молодь також має низку ознак, які відрізняють її від молоді загалом.

Соціальна ж роль студентства полягає у підготовці до висококваліфікованої праці, обслуговуванні соціальних потреб та інтересів у всіх сферах теоретичної і практичної діяльності, в оновленні усього суспільства в цілому. Серед специфічних особливостей, що характеризують студентську молодь, варто виділити, перш за все навчальну діяльність, пов'язану з підготовкою до обраної професії; належність до одного віку, що надзвичайно важливо з огляду на те, що з віком пов'язане своєрідне сприйняття світу та психофізіологічні особливості особистості [91].

Аналіз науково-методичної літератури та вивчення практичного досвіду дають підстави констатувати наявність несприятливої ситуації у формуванні соціальних цінностей

студентської молоді, яка визначається сукупністю чинників об'єктивного і суб'єктивного характеру, відсутністю в системі освіти цілеспрямованої, структурно-системної та систематичної, заснованої на технологічному підході навчально-виховної роботи, а також уявлень про можливості фізичної культури в цьому напрямі.

Процес формування фізичної культури студентської молоді будується на науковій теорії, яка синтезує в собі багато інших наук і, маючи досвід технологій їхнього викладання, екстраполює власний практичний досвід в інші галузі. Незважаючи на заходи щодо пропаганди та формування здорового способу життя, які застосовують з боку державних та громадських структур, на сьогодні в Україні значних позитивних зрушень у покращенні фізичної, духовної, психічної та соціальної складових здоров'я молоді не відбувається. На сучасному етапі розвитку суспільства фізична культура є самостійною і особливою галуззю загальної культури, яка спрямована на зміцнення здоров'я людини, продовження її творчої активності та життя, вдосконалення всебічного і гармонійного розвитку та використання набутих якостей у суспільній, трудовій та інших видах діяльності.

Під соціалізацією розуміють процес активного відтворення особистістю соціального досвіду, який реалізується в її діяльності та спілкуванні. В основі чинників соціалізації є активна творча діяльність людини, завдяки якій відбувається залучення її в життя суспільства, розвиток свідомості та самосвідомості, формування соціальних зв'язків, здатність орієнтуватися в суспільних подіях [3].

Аналіз концепцій соціалізації показує, що вони можуть бути поділені на групи, залежно від ролі самої молоді людини у процесі соціалізації. Перша група концепцій ґрунтується на тому, що процес соціалізації – процес адаптації людини до суспільства, а людина займає пасивну позицію. Цей підхід отри-

мав назву об'єкт-суб'єктного, де суспільство є суб'єктом впливу, а людина – об'єктом. Друга група – розглядає молоду людину в процесі соціалізації як активну, яка не лише адаптується до суспільства, але й впливає на власні життєві обставини та на себе саму, такий підхід визначено як суб'єкт-об'єктний.

Студентський вік є періодом активного становлення й соціалізації, у цей період відзначаються найвища активність, розвиток пізнавальної мотивації, становлення професійної самосвідомості, розуміння сенсу життя і свого визнання. Відбуваються зростання самостійності, самовизначення в новому колі спілкування, осмислене прийняття рішень, формування професійної спрямованості особистості, підвищена потреба в комунікації. Це пов'язано як із позитивними явищами в розвитку українського суспільства, в якому принципово змінюється роль молоді та її значущість у системі суспільного розвитку, так і з негативними, в тому плані, що у молодіжному середовищі сучасного суспільства фіксується зростання ризикогенних чинників як у сфері її фізичного, так і духовного становлення та розвитку.

Студентська група характеризуються наявністю спільних цілей; взаємодією й регуляцією інтересів; зовнішніми й внутрішніми зв'язками; участю в єдиній системі розподілу ролей; сприйманням групи чи її членів як певної цілісності; координацією дій стосовно зовнішнього середовища. Студентство – особлива соціальна категорія, специфічна спільність людей, організаційно об'єднаних інститутом вищої освіти, що цілеспрямовано, систематично оволодівають знаннями і професійними вміннями [205]. Студентам, порівняно з іншими групами молоді цього віку, притаманні такі риси: вищий освітній рівень; прагнення до знань; висока соціальна активність; достатньо гармонійне поєднання інтелектуальної й соціальної зрілості тощо.

У студентства найбільш виражена динаміка змін основних форм і напрямів психічного розвитку індивіда [154]. У цей пері-

од відбуваються кількісні та якісні зміни психіки й особистості молоді людини, зокрема: найскладніше структурування інтелекту, наростання функціональної працездатності і продуктивності, самостійності, критичності й самокритичності, пов'язаних із прийняттям відповідальних рішень, піком інтелектуальних і пізнавальних можливостей, і, нарешті, розвиток творчого професійного мислення. Період студентства максимально важливий у формуванні основних соціальних властивостей.

Молодіжний вік – це сенситивний період для розвитку основних соціогенних потенцій людини як особистості. До них належать: формування професійних, світоглядних і громадських якостей майбутнього фахівця; розвиток професійних здібностей як передумова подальшої самостійної професійної творчої діяльності; становлення інтелекту і стабілізація рис характеру; перетворення мотивації та всієї системи ціннісних орієнтацій; формування соціальних цінностей у зв'язку з професіоналізацією. Тобто, під час навчання у закладах вищої освіти відбувається соціалізація студента як особистості [29].

Процес соціалізації студентської молоді надзвичайно складний і суперечливий. Особливий, як науковий, так і практичний інтерес цей процес уособлює в межах окремої соціальної організації – певного закладу вищої освіти, який, маючи власне специфічне інституціональне середовище впливає на перебіг цього процесу, створюючи свої унікальні умови [184]. Вагому роль в соціалізації молоді людини має також і практика виховної, самоорганізаційної діяльності студентської спільноти.

Фізична культура не тільки постає ефективним способом збереження і укріплення здоров'я молоді людини, але й уособлює форму організації вільного часу, є інструментом спілкування і підвищення соціально-комунікативної активності [208]. Вона виступає практикою, що уособлює комплекс функціонування атрибутів, що допомагають впливати на соціальні

і культурні трансформації суспільства. Дотримання здорового способу життя впливає на формування та зміцнення здоров'я, сприяє інтелектуальному і духовному розвитку особистості, успішному навчанню молоді.

Однак певній частині молоді бракує психічних якостей зрілої особи – самостійності, критичності, відповідальності, далекоглядності, що пов'язано з недостатнім соціальним досвідом [98, 180]. Усе це виявляється в конкретній поведінці, в тому числі й щодо проведення вільного часу. Свідомість сучасного студента надзвичайно суперечлива: з одного боку, наявна висока індивідуальна, колективна та масова активність у суспільному житті, енергійність, діловитість; а з іншого – страх, конформізм, нездатність протистояти та успішно пристосовуватися до мінливих соціальних умов життя.

У сучасних умовах гуманізації та демократизації суспільства зроблено акцент на моральне самовизначення студента, його особистісну орієнтованість, що значно покращує умови для формування потреби у фізкультурній активності індивіда. Вирішення цих завдань можливе лише за умови культуроутворюючого характеру змісту освіти, в якому повинні бути цілісно і гармонійно представлені цінності матеріальної та духовної культури, науки, провідні сфери мистецтва, економічна культура і культура праці, політична, правова, комунікативна культура. Найважливіше значення має фізична культура, як історично детермінована галузь загальної культури та історії людства.

Фізична культура по-своєму долучається до формування цілісної особистості з достатньо розвиненою гуманістичною орієнтацією, здатною адекватно діяти в різноманітному соціокультурному світі. Вона спонукає молоду людину до різних форм соціальної активності, серед яких громадянськість, гуманізм, творча спрямованість, працьовитість, високий рівень

моральності. Фізична культура в освітньому процесі вищого закладу освіти орієнтує всю педагогічну систему на стратегічно новий на сьогодні цільовий підхід – формування фізичної культури особистості. Основними концептуальними положеннями проголошено: лібералізацію процесу виховання (перехід відносин об'єкта і суб'єкта в суб'єкт-суб'єктні відносини, до педагогіки співробітництва, надання кожній особистості можливості оволодіння основами фізичної культури на шляхах вільної реалізації фізичних здібностей); гуманізацію процесу виховання (облік індивідуальних особливостей кожного студента, розвиток самостійності, залучення до здорового способу життя, високих естетичних ідеалів і етичних норм поведінки в суспільстві); безперервність розвитку фізичної культури, що представляє собою динамічний рух інноваційних технологій освіти (обумовлює творчий пошук і новаторство педагогів, самостійність і ініціативність студентів); гармонізацію змісту формування фізичної культури, що забезпечує єдність духовного і фізичного розвитку особистості [65].

Фізична культура призначена виконувати найрізноманітніші соціальні функції, серед яких особливе місце займає функція формування духовності, моральності, естетичних якостей, світогляду, працьовитості, здорового способу життя; всіх їх можна об'єднати в єдиний термін “соціально-духовні цінності”. У формуванні потреби в заняттях фізичною культурою велике значення мають матеріальні умови і загальний культурний рівень студента. З погляду державного регулювання, фізична культура і спорт постають специфічним об'єктом людської діяльності, спрямованої на ефективну і планомірну роботу для забезпечення потреби у фізичному самовдосконаленні. Ефективність фізкультурно-спортивної роботи зі студентами залежить від створення педагогічних умов, що сприяють формуванню мотивації до занять фізичними вправами, які враховують їхні інтер-

еси і схильності до занять різними видами спорту, спрямованих на підготовку до майбутньої професійної діяльності.

Низький рівень фізичної активності та підготованості не дає змоги особистості повністю реалізувати свої природні здібності й виконати своє соціальне призначення. Гіподинамія, на яку страждає більшість студентства, призводить до патологічних змін обміну речовин, зниження активності ферментів, деструктивних змін у клітинах і взагалі негативно впливає на роботу всіх органів та систем організму. Молодь є найдорожчим інтелектуальним, репродуктивним, економічним і культурним резервом держави, з неї поповнюються трудові резерви та збройні сили України.

Фізкультурно-оздоровча та спортивна діяльність становлять органічну частину студентського життя, тісно пов'язана з навчальним процесом і є системою організованих та цілеспрямованих занять, які допомагають досягнути успіхів у навчанні, виробляють у студентів соціальні навички, свідому дисципліну, колективізм, сприяють моральному, розумовому вихованню духовно і фізично здорової особистості, задовольняють їхні культурні запити і спрямовують активність у русло корисної діяльності.

Соціально-аксіологічний зміст фізичної культури та спорту у становленні молодої людини полягає у розвитку фізичних, духовних та моральних цінностей. Соціальна освіта у спортивній діяльності передбачає формування особистості молодої людини, впливаючи на її ставлення до життя, поведінку, звичаї, спосіб мислення тощо. Систематичне навчання, наполеглива фізична праця, самодисципліна, взаємоповага до суперників, дотримання правил – сприяє формуванню особистості і є елементами соціалізації студента.

Через освітній простір фізична культура і спорт задовольняють наступні потреби студента: необхідність відпочинку

та релаксації; потребу в психофізичній активності; потребу в контакті з природою; необхідність приємних емоцій і відчуттів; потребу в безтурботності та веселошарі; необхідність неформальних контактів з іншими людьми; потребу у підвищенні власного статусу, домінуванні; необхідність суперництва та конкуренції; потребу у новому досвіді, розширенні знань і вмінь [62].

Соціалізація студентської молоді відбувається у процесі позанавчальної діяльності студента, коли відбувається процес розширення сфери діяльності [1, 6]. Позанавчальну діяльність, розглядають насамперед, як педагогічно доцільну форму організації вільного часу студентів. До її сутнісних характеристик варто віднести позанормативність, що виявляється у відсутності регламентування щодо відбору форм, змісту та методів, індивідуальний характер, що передбачає орієнтацію на потреби та інтереси студентів. Це зумовлює необхідність систематичного дослідження того, як особистість студента чи група, до якої вона належать використовують вільний час; як розподіляється він між різними сферами діяльності; які основні тенденції щодо зміни структури та змісту вільного часу; за допомогою яких соціальних механізмів він реалізовується.

Здоровий спосіб життя формує світоглядну систему науково-практичних знань і ставлення громадян до фізичної культури. Ці знання необхідні, щоб розуміти природні та соціальні процеси функціонування фізичної культури суспільства й особистості, вміти їх творчо використовувати для особистісного розвитку, самовдосконалення, щоб держава мала можливість організувати здоровий спосіб життя при виконанні навчальної, фізкультурної та соціокультурної діяльності. В соціальному житті, в системі освіти, виховання і сфері організації праці, повсякденного побуту, здорового відпочинку фізкультурно-оздоровча діяльність виявляє своє виховне, освітнє, оздоровче,

економічне та загальнокультурне значення, сприяє виникненню такої соціальної течії, як фізкультурний рух.

Серйозною проблемою є вивчення вмінь студентської молоді розподіляти свій робочий та вільний час, аналіз мотивів організації свого дозвілля та відпочинку, оскільки останні є передумовою високопродуктивної навчальної діяльності. Сьогодні вільний час молоді зазнає значних деструктивних змін, у зв'язку з цим кризу переживає уся система, що пов'язана з інфраструктурою молодіжного вільного часу [12]. Аналіз наукової літератури та вивчення практичного досвіду свідчать про те, що до сьогоднішнього дня в науці немає однозначного визначення поняття "соціальних цінностей", що не дає змоги конкретизувати, оптимізувати і структурувати навчально-виховний процес на основі діагностики та перевірки мети.

Майже відсутні роботи, в яких представлена цілісна картина соціально-духовних цінностей, яка розкриває їхній зміст, прояв і формування в процесі професійної підготовки студентської молоді. Не осмислені та не розкриті повністю змістовно-процесуальні можливості фізичної культури в цьому напрямі. Спостерігається також нерозробленість цієї проблеми в концептуально-теоретичному і конструктивно-технологічному контекстах.

Вивчення стану питання допомогло виявити провідні протиріччя між:

- визнанням необхідності пріоритетів соціальних цінностей у розвитку українського суспільства та сучасними соціально-економічними умовами, які недостатньо їх забезпечують;
- розумінням значущості системи професійної освіти у формуванні соціальних цінностей майбутніх фахівців і відсутністю систематизованої, заснованої на міждисциплінарному науковому підході, цілеспрямованої педагогічної діяльності;

- об'єктивним потенціалом фізичної культури у формуванні соціальних цінностей і відсутністю адекватних йому ефективних педагогічних технологій.

Формування соціальних якостей особистості студента – цілеспрямований, багатогранний і водночас цілісний процес, обумовлений сукупністю чинників, які є причиною та рушійною силою її розвитку та становлення. Об'єктивні чинники існують незалежно від волі та свідомості студента і служать своєрідним фундаментом для виникнення суб'єктивних чинників, скеровують, регулюють, стимулюють активність студентства і, навпаки, “гальмують”, заглушають дії негативних чинників, які викликають пасивне ставлення до діяльності, спрямованої на формування соціальних цінностей особистості студента.

До групи загальних об'єктивних неспецифічних чинників, властивих суспільству загалом і студентству зокрема, відносять [91]:

- суспільні відносини (зміст і стан соціально-економічної формації, політики, ідеології);
- матеріально-економічні умови життєдіяльності;
- соціальне середовище (культура, моральність, духовність, образ життя, ціннісні орієнтації);
- екологічні та кліматичні умови;
- систему соціальної політики (ступінь зацікавленості суспільства і держави у формуванні фізичної культури особистості, її агітації та пропаганди);
- стан системи фізичного виховання (концепції, принципи, широта охоплення);
- стан системи освіти в державі (зміст соціального замовлення, цілей, стандартів, концепцій, принципів, фінансування).

Набір об'єктивних специфічних чинників, властивих конкретному вищому навчальному закладу і властивих соціальній групі студентів детермінує [9]:

- стан системи освіти в конкретно взятому закладі вищої освіти (інформаційної, інструментальної, кадрової);
- соціальне середовище, що формує культуру особистості студента (культура, моральність, духовність);
- зміст і дієвість системи соціально-виховної політики, спрямованої на формування загальної культури;
- ступінь ефективності функціонування системи фізичного виховання, формування фізичної культури особистості студента;
- матеріально-побутові умови життєдіяльності студентів;
- умови, що відображають специфіку і характер навчальної діяльності студентів (соціально-психологічні, організаційно-методичні, психолого-педагогічні).

Суб'єктивні чинники, що визначають рівень соціально-духовної культури студента, є сукупністю якостей і властивостей особистості, які самостійно формуються, регулюються, змінюються та визначають спрямованість і схильність студента. Їх можна, так само як і об'єктивні чинники, поділити на загальні індивідуально-неспецифічні, притаманні всій соціальній групі студентів, та індивідуально-специфічні, які відображають виражену індивідуальність, її специфіку якостей і властивостей [101].

Загальні індивідуально-неспецифічні чинники охоплюють: знання, їхній ступінь науковості та усвідомленості; мотиваційно-ціннісні орієнтації (мотиви, інтереси, установки, переконання, потреби); соціально-духовні цінності (культура, світогляд, моральність, етика, естетика, працьовитість); біологічні, вікові та психологічні особливості; поведінкове ставлення до цінностей фізичної культури; соціальні контакти [166].

Групу індивідуально-специфічних чинників становлять: інтелектуальні і психомоторні здібності; особливості психічних процесів (відчуття, сприйняття, увага, пам'ять, мислення,

уява, лабільність нервових процесів, емоції, почуття, воля); темперамент, типи характеру, риси особистості (вимогливість, працездатність, організаторські та творчі здібності, здатність до самопізнання, самоспостереження, самоаналізу, самооцінки, самовиховання) [205].

На підставі об'єднання однорідних ознак можна умовно виділити чинники, що впливають на формування соціально-духовних цінностей особистості: соціально-психологічний; організаційно-методичний; психолого-педагогічний; матеріально-побутовий; соціально-демографічний.

Соціально-психологічний чинник охоплює чотири складові незалежні змінні: соціально-психологічний клімат (згуртованість колективу, індивідуальний і груповий соціометричний статус, громадська думка, взаємини в групі тощо); сформовані в закладі вищої освіти фізкультурно-спортивні традиції; соціальне оточення, приклад близьких друзів; думка батьків, викладачів, старших.

У сукупності чинників, що підвищують активність студентів, певна роль належить фізкультурно-спортивним традиціям, за допомогою яких успішно вирішуються завдання з формування у майбутніх фахівців активної соціальної і професійної позиції, залучення їх до фізкультурно-спортивної діяльності та формування позитивного ставлення до неї, виховання любові до своєї професії, закладу вищої освіти.

Важливою інстанцією соціалізації у фізичній культурі в студентські роки залишається сім'я, у родині формуються і підтримують важливі установки, манери поведінки, орієнтири мотиваційної поведінки.

Характерною особливістю процесу формування фізичної культури студента є вплив викладача на розвиток вихованця, спостерігається і зворотна взаємодія. Якщо викладач фізичної культури не розуміє або не поділяє тієї думки, що виховання є

процесом взаємодії студента та викладача і трактує виховання як односторонній, лінійний процес, у процесі якого джерелом будь-яких видів активності є він сам, причому реакція студента буде для нього байдужа, то така позиція теж певною мірою вплине на здійснення поставленої мети. Важливу роль у формуванні соціальних цінностей молоді особистості відіграє організаційно-методичний чинник. Він охоплює всі сторони і різноманіття впливів на студента. У ньому відображено сукупність принципів побудови, методів і форм організації навчальної та позанавчальної діяльності студентів.

Структуру організаційно-методичного чинника становлять: визначення місця (функцій, зв'язків) і ролі предметного змісту фізичної культури як підсистеми освітнього процесу майбутнього фахівця; вибір компонентів змісту (зважаючи на діагностично поставлену мету освіти); встановлення сенсу і логіки зв'язків між компонентами змісту; визначення оптимальних варіантів навчальної діяльності студентів (обґрунтування їх із позицій психолого-педагогічних і фізіологічних закономірностей фізичного виховання, теорії оптимізації та педагогічних технологій); вибір найдієвіших і найцікавіших для студентів форм фізкультурно-оздоровчої, спортивно-масової та освітньої діяльності; підготовка інструментальної складової педагогічної технології; визначення діагностичних і функціональних дій; підготовка кадрів [180].

Складовими навчального процесу є мета і завдання, форми та методи, що впливають на процес передачі і засвоєння знань, умінь і навичок, чітко злагоджена робота викладачів із використанням прогресивних методів навчання. Удосконалення системи контролю та корекції, оцінки рівня фізичної культури студентів, облік їхніх соціально-демографічних характеристик, індивідуальних особливостей та інтересів дають змогу удосконалювати навчальну діяльність, зробити її більш керованою

та ефективною. Агітаційно-пропагандистська робота у закладі вищої освіти (стендовий друк, лекції, бесіди тощо) також є важливим чинником успішного формування соціально-духовних цінностей особистості студента.

Психолого-педагогічний чинник охоплює зміст, якість і рівень проведення навчальних занять. Професійна спрямованість, облік індивідуально-психологічних, фізичних, духовних особливостей студентів, адекватне можливостям студентів фізичне навантаження, рішення оздоровчих освітньо-виховних завдань, врахування бажань та інтересів студентів, різноманітність, новизна, емоційність занять, а також особистість викладача (його загальнокультурний рівень, ерудиція, наукова і методична підготованість, відповідальність, працьовитість, переконливість, розумна вимогливість, педагогічна майстерність).

Отже, об'єктивні і суб'єктивні чинники процесу формування соціальних цінностей молоді взаємопов'язані, взаємобумовлені й утворюють цілісну структуру. На їхній основі необхідна розробка комплексу психолого-педагогічних, організаційно-педагогічних рішень, практичних дій, алгоритму педагогічних технологій, які забезпечать ефективність навчального процесу.

З позицій розвитку цінностей фізична культура постає як багатогранне ц інтегративне явище. Її розглядають в єдності і взаємозв'язку форм – компонентів (фізкультурної рекреації, освіти, спортизації, реабілітації, адаптації); видів фізкультурної діяльності та фізичної культури (рекреаційної, освітньої, спортивної, реабілітаційної, адаптивної); структурних компонентів (інтелектуального, соціально-психологічного, рухового); системи потреб, здібностей, відносин та інститутів; функцій (загальнокультурних, специфічних і внутрішніх); цінностей (предметних і особистісних), спрямованих на формування духовно-тілесної єдності (фізкультурної досконалості) людини через

свідомо окультурену рухову (фізкультурну) діяльність, у якій переважає натхненність фізичного [29].

Зокрема, В. І. Бальсевич та Л. І. Лубишева відзначають, що використання у фізичному вихованні науково-технологічних досягнень спорту є найперспективнішим шляхом розвитку інтеграції фізичної і спортивної культур на користь людині [28]. Особливо наголошено на необхідності тих аспектів спортивної підготовки, які формують особистісну культуру і є, ймовірно, одним із найвищих досягнень спортивної культури взагалі.

Сюди можна віднести і методи виховання характеру, високих якостей спортивного лицарства та шляхетності, високу культуру тренування, відновлення, самоконтролю, а також формування зібраності, організованості та наполегливості в досягненні поставлених цілей, здатності до багаторічної систематичної роботи над своїм удосконаленням, умінням перемагати і програвати, не втрачаючи своєї гідності й віри в майбутній успіх.

Сучасна фізична культура і спорт багаті за змістом і складні за своєю структурою, в них закладені величезні можливості для соціально-духовного виховання людини, розвитку здатності сприймати, відчувати і правильно розуміти прекрасне у вчинках, у відточених до високого ступеня досконалості рухах. У процесі систематичних занять фізичною культурою і спортом реалізується глибокий зв'язок фізичного виховання з моральним, розумовим і естетичним, оскільки духовні якості людини, її моральні принципи розкриваються повніше.

Багатогранні здібності, що формуються у процесі занять фізичною культурою і спортом, їхнє залучення в процес праці, соціального спілкування і наукового пізнання, стають необхідними компонентами, найважливішою умовою подальшого розвитку людини і різних видів її суспільної життєдіяльності. Тому елементи духовного і фізичного вдосконалення людини, набуті

у процесі фізкультурної та спортивної діяльності, виступають важливими сторонами її індивідуального соціально-духовного розвитку.

Із психолого-педагогічних позицій формування фізичної культури студента вирізняються виховання потреб, мотивів та інтересів до цінностей фізичної культури і до систематичних занять фізичною культурою в процесі навчальної, позанавчальної і самостійної фізкультурної діяльності [120]. Потребнісно-мотиваційна сфера студента є системоутворюючим чинником усіх виховних впливів і формується в процесі соціально-психологічного, інтелектуального та рухового виховання. Потреби, мотиви та інтереси студентів до цінностей фізичної культури є психологічним механізмом перетворення суспільних цінностей фізичної культури в особисті цінності.

Вже не одне десятиліття найактуальнішими проблемами в галузі молодіжної проблематики є ті, які свідчать про зниження самопочуття молоді, її життєвого потенціалу, духовного обличчя. До них, перш за все, потрібно віднести високий рівень захворюваності молоді, девіантної поведінки, екстремізму і жорстокості, низький рівень культури, освіченості, вихованості та патріотизму.

Образ сучасного фахівця повинен охоплювати, крім вузько-професійних знань і умінь, також головні властивості особистості, гармонійний розвиток яких лежить в основі морального здоров'я та високої духовної культури. Духовна аксіологічність постає в сукупності філософських, наукових, релігійних, моральних, художніх, естетичних, політичних, правових та інших цінностей [84].

Заняття фізичною культурою та масовим спортом – важлива як соціальна, так і особиста цінність, що має свої індивідуальні зміст і форму і, по суті, є і головним засобом, і метою суспільного розвитку. Однак у викладанні фізичної культури

педагогічна діяльність з формування соціально-духовних цінностей поки не отримала цілеспрямованого втілення на практиці. Пояснюється це, перш за все, не відсутністю можливостей, потенціалу або коштів у цій навчальній дисципліні, а відсутністю відповідних педагогічних технологій як у теорії і практиці фізичної культури, так і в теорії та методиці професійної освіти.

3.2. Ефективність державного регулювання у сфері фізичної культури та масового спорту серед молоді на сучасному етапі розвитку України

Сьогодення ставить нові вимоги щодо удосконалення та адаптації механізмів державного регулювання фізичною культурою та масовим спортом відповідно до вимог сучасного етапу розвитку України. Практика фізкультурно-оздоровчої роботи потребує напрацювання нових підходів із урахуванням політичних та соціально-економічних викликів перед сучасною українською державою, які зумовлені внутрішніми причинами й інтеграцією у міжнародне співтовариство в контексті світової глобалізації. Фізична культура і масовий спорт є специфічними об'єктами людської діяльності, спрямованими на ефективну та планомірну роботу для забезпечення можливостей громадян у фізичному самовдосконаленні. Масовий спорт, як соціальне явище виконує у суспільстві низку суттєвих соціальних функцій, які допомагають нарощувати людський капітал і розширювати потенціал суспільства загалом.

Актуальним є отримання принципово нових знань про особливості залучення населення, особливо молоді, до рухової активності, які б відповідали соціально-демографічній політиці України. А це – високі темпи скорочення тривалості життя людей, низький рівень рухової активності населення, відсутність традицій здорового способу життя, недосконале фізичне

виховання в навчальних закладах, відсталість матеріально-технічної бази сфери фізичної культури і спорту.

Сьогодні у світі все більше наголошують на необхідності забезпечення права людини на збереження та зміцнення здоров'я. Сприяння здоров'ю та здоровому способу життя визначене законодавством України як один із основних напрямів державної політики охорони здоров'я та освіти. Адаптація законодавства України до світових стандартів – важлива складова української зовнішньої політики. До пріоритетних сфер державного регулювання належить адаптація законодавства про “Охорону здоров'я і життя людини” до законодавства Європейського Союзу.

Водночас, законодавча, нормативна та матеріально-технічна бази, що є основою для реалізації державної політики в галузі фізичної культури і спорту, неадекватні до проведених соціально-економічних реформ, не гарантують конституційного права кожного громадянина України на заняття фізичною культурою і спортом, оскільки не забезпечені достатнім фінансуванням і не мають надійних механізмів реалізації. Для усунення негативних явищ, насамперед, потрібно вдосконалення організації фізичного виховання і державного регулювання ним, розробка регламентації цього процесу, подальше поглиблення і розвиток демократичних засад і підвищення якості та ефективності роботи органів та закладів фізичної культури.

Зазначене актуалізує вдосконалення організаційно-правових відносин в українському фізкультурно-спортивному русі та визначення оптимальної системи державного регулювання фізичною культурою і спортом в Україні з метою створення для молоді оптимальних умов для занять фізичною культурою і спортом. Концептуальні аспекти досліджуваної нами проблеми окреслені в роботах О. І. Шиян, М. О. Олійника, О. М. Ольхового, присвячених питанням державного управління сферою здо-

ров'я і здорового способу життя, фізичної культури і спорту, а також загальносоціальним аспектам розвитку суспільства.

Нормативно-правове забезпечення фізичного виховання молоді супроводжується покладанням певних обов'язків на державні та муніципальні органи, а також на державні та недержавні організації. Проблеми організації фізичної культури і спорту та управління ними в теоретичних і прикладних аспектах розглядають у своїх дослідженнях Б. Ф. Ведмеденко, С. В. Шмале, Т. І. Щербина, В. О. Темченко. Необхідний пошук оптимальних шляхів систематизації законодавства, що своєю чергою є необхідною умовою забезпечення ефективності організаційно-правового регулювання відносин у сфері фізичної культури і спорту.

Аналіз наукового доробку та міжнародного досвіду розвитку масового спорту свідчить про певний ступінь опрацювання теоретичних засад цього процесу, особливостей формування та реалізації відповідної державної політики, нормативно-правових, соціальних та економічних аспектів функціонування системи "спорту для всіх". Водночас в аналітичних матеріалах Всесвітньої організації охорони здоров'я зазначено, що в Європі спосіб життя кожної п'ятої людини характеризується ще незначним рівнем або повною відсутністю рухової активності. Ця проблема найактуальніша для країн східної Європи і передусім для України.

Принциповим є узгодження реалій сьогодення системи залучення населення до рухової активності та оздоровчої спрямованості й відхід від твердо вкорінених стереотипів, характерних для часів Радянського Союзу (В. М. Платонов, М. М. Булатова, Т. Ю. Круцевич). В українському суспільстві, на жаль, через низку об'єктивних та суб'єктивних причин недооцінюють значення рухової активності у веденні здорового способу життя та зміцненні здоров'я громадян, профілактиці шкідливих зви-

чок та у вирішенні інших важливих соціально-економічних проблем.

Зокрема М. В. Дутчак. [66] класифікував видові ознаки спорту для всіх: наявність доступної рухової активності, яка є визначальною ознакою цього соціального явища; заняття у вільний від навчання або трудової діяльності та побутових турбот і транспортних послуг час, тобто під час дозвілля; заняття у формальних та/або неформальних групах, самостійно; спрямованість на збереження здоров'я людини та покращання якості її життя. Саме останні як видові характеристики вирізняють спорт для всіх від іншого соціального явища спортивного характеру – спорту вищих досягнень. Натомість І. Гасюк [37] зазначає, що фінансування галузі фізичної культури та спорту містить низку протиріч, зокрема: зміну участі держави у забезпеченні життєдіяльності фізкультурно-спортивних організацій, значне проникнення у галузь ринкових відносин і формування, раніше непритаманного цій галузі, приватного сектора, активне формування ринку фізкультурно-спортивних послуг.

Для сучасного українського суспільства винятково важливого значення набуває вивчення особливостей зняття психологічно-емоційних обмежень на шляху впровадження у діяльність молоді рухової активності на основі гуманізації цього процесу, орієнтування його на інтереси кожної молодої людини з урахуванням її потреб, можливостей, здібностей, мотивації та ціннісних настанов. Це викликає нагальну потребу проведення досліджень проблем формування в Україні якісно нової системи залучення населення до рухової активності – масового спорту, що стане складовою системи державної політики здорового способу життя у суспільстві.

Від знаходження оптимальної структури законодавства про фізичну культуру і спорт багато в чому залежить, чи залишиться воно розрізненим комплексом, з притаманними йому

слабкими координуючими зв'язками, або ж перетвориться в струнку комплексну галузь законодавства з вертикальними зв'язками управління. Долучення спорту у зовнішню політику держави лише з метою демонстрації потужності нації за допомогою успіхів на міжнародних змаганнях, варто розглядати як безперспективний та економічно неспроможний шлях розвитку фізичної культури і спорту.

Необхідний принципово новий функціонуючий інституційний базис, який визначатиме характер подальшої трансформації у цій сфері. Треба вживати заходів щодо розвитку державної системи охорони здоров'я, заохочувати діяльність, що сприяє зміцненню здоров'я молоді, розвитку фізичної культури і спорту, екологічному благополуччю.

Історичне становлення масового спорту на теренах Європи розпочалось у 60-х роках ХХ століття і модифікувалось у міжнародну систему спорту для всіх, який у різних країнах має певні назви та детермінований різними державними і регіональними програмами та має свої особливості регулювання на державному рівні. Підвищення інтересу до системи масового спорту було визначено такими чинниками: зростанням гіпокінезії, зумовленої бурхливим розвитком виробництва і зростанням частки розумової праці під час трудової діяльності; низьким рівнем залученості населення до занять руховою активністю (переважно займалося молоде покоління); стрімким розвитком економіки країн Європи, який допоміг збільшити інвестування коштів у покращення якості життя, зокрема в оздоровлення та рекреацію [129].

Спорт для всіх, який зародився як спортивний рух (нестійке соціальне утворення), завдяки важливості та корисності для суспільства, зростаючій популярності, соціальному визнанню та певній типовості в реалізації оформився як соціальне явище (закономірна тенденція життєдіяльності суспільства) з

відповідними властивостями та ознаками. У поняття масового спорту входить діяльність людей, у форматі процесу фізичного виховання і самовиховання, самоаналізу та самоконтролю для загального фізичного розвитку, оздоровлення, удосконалення рухових умінь та навичок, покращення постави та тілобудови на основі занять на рівні фізичної рекреації. Фізична рекреація – це процес використання фізичних вправ, ігор, розваг, а також природних чинників для активного відпочинку, що зумовлюють фізичну, психічну й інтелектуальну втому, отримання задоволення від занять фізичними вправами [32].

Міжнародний олімпійський комітет велику увагу приділяє координації зусиль спортивних організацій у використанні можливостей масового спорту, що стосується профілактики різних захворювань шляхом використання доступних форм рухової активності. У провідних країнах світу більше половини населення залучено до масового спорту, що в поєднанні з раціональним харчуванням, боротьбою зі шкідливими звичками, відповідними екологічними умовами забезпечує належний рівень здоров'я та високу тривалість активного життя громадян.

В основних документах ООН (резолуції Генеральних Асамблей “Спорт як засіб сприяння вихованню, здоров'ю, розвитку і миру”), ЮНЕСКО (Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту), Всесвітньої організації охорони здоров'я (Глобальна стратегія з харчування, рухової активності та здоров'я), Ради Європи (Європейська спортивна хартія), Європейського Союзу (Біла книга про спорт) наголошено значущість масового спорту та спорту для всіх у вирішенні важливих соціально-економічних питань та у сприянні здоров'ю, вихованню, освіті, загальному розвитку особи та зміцненню миру [213].

Зазвичай, ці заняття для здорової особи не пов'язані зі значними фізичними навантаженнями, перетренуванням та вольовими зусиллями, однак створюють величезний дисци-

плінарний, тонізуючий і оздоровчий ефект для всіх сторін її діяльності. У колишньому Радянському Союзі фізична культура і спорт як галузь діяльності, включно зі спортом вищих досягнень і масовим спортом, була представлена єдиною системою в практиці управління до 90-х років ХХ століття. Спорт, як система, охоплює такі окремі елементи: масовий спорт (спорт для всіх), спорт вищих досягнень та професійний спорт.

Розвитку спорту для всіх на міжнародному рівні сприяють міжнародні міжурядові організації – ООН, ЮНЕСКО, ВООЗ, Рада Європи, Європейський Союз та громадські організації – МОК та Міжнародна асоціація спорту для всіх. Вони відіграють провідну роль у питаннях формування базових принципів, визначенні пріоритетних напрямів державної політики розвитку “спорту для всіх”, а також постійно моніторять та дають рекомендації урядам і неурядовим громадським організаціям для забезпечення доступності занять спортом для різних груп населення. Принципи підтримки масового спорту з боку зазначених організацій ґрунтуються на врахуванні інтересів, побажань, здібностей та індивідуальних особливостей громадян, а також культурних традицій, соціально-економічних, кліматичних та географічних умов країн.

Головне завдання органів державної влади та місцевого самоврядування у системі масового спорту – це створення сприятливих умов для його розвитку; законодавча та нормативно-правова база, підготовка кадрів, наукова робота, будівництво та утримання спортивних споруд, встановлення необхідних економічних та інших преференцій, а безпосередня організація занять привабливими видами рухової активності – завдання спортивних організацій різних форм власності [19]. Основну відповідальність за розвиток масового спорту беруть на себе органи державної влади на місцях та органи місцевого самоврядування.

В Україні система залучення населення до масової спортивної діяльності є доволі малоефективною. Розбудова національної системи валеологічної освіти в соціально-економічних умовах України, характерних для ХХІ століття вказує на потребу критичного осмислення досягнутого рівня і зосередження зусиль та ресурсів на вирішенні найактуальніших проблем, які гальмують розвиток державної освітньої галузі, зокрема фізкультурно-оздоровчого напрямку [193]. Загальновідомо, що перед галуззю фізичної культури і масового спорту України стоять основні завдання, пов'язані зі зміцненням здоров'я населення та підвищенням авторитету держави на міжнародній арені.

Перше з них має можливість бути реалізованим через залучення населення до занять фізичною культурою і масовим спортом, друге – здебільшого, через результативність виступів представників країни у спорті вищих досягнень. Окремим видом спортивної діяльності можна вважати студентський масовий спорт, як позаурочну форму виховання, орієнтовану на залучення студентів до систематичних занять фізичними вправами і спортом, організацію активного відпочинку, самореалізацію студентської молоді.

Головними проблемами, які виникають у розвитку студентського спорту в Україні є: відсутність цілісної системи виховання фізичного, морального виховання, духовного розвитку і соціалізації молоді та як наслідок падіння суспільної моралі, низької культури поведінки частини студентської молоді; значне відставання від провідних спортивних держав у розвитку та впровадженні інноваційних спортивних технологій, що істотно ускладнює розвиток фізичної культури і масового спорту, підготовку спортсменів високого класу в умовах вищої школи [66].

Визначальною рисою галузі фізичної культури та спорту є те, що в економічному ракурсі вона проявляється як невироб-

нича нематеріальна галузь народного господарства, яка не обмежується одним органом управління, що створює специфіку її економічного розвитку і фінансового регулювання. Економічна підтримка спорту вищих досягнень призводить до занепаду масового спорту, який визначає рівень здоров'я нації. Тому ефективною вважається модель роздільного управління спортом, де різні структури відповідатимуть за спорт вищих досягнень та масовий спорт [88, 148].

Вагомими негативними чинниками є відсутність цілісної системи соціально-економічних стимулів у педагогічних і науково-педагогічних працівників до реалізації програм, пов'язаних зі студентським спортом, та недосконалість нормативно-правової законодавчої бази розвитку студентського спорту, невизначеність статусу організацій студентського спорту різного рівня у системі відносин з державними органами виконавчої влади в галузях освіти і науки, спорту та загалом відсутність чіткого регламентування вищеназваних відносин [133].

На сучасному етапі необхідно посилити регуляторні функції держави для вирішення стратегічного розвитку масового спорту в Україні, завдяки посиленню пропаганди масового спорту серед населення. Проблемамаи в цьому контексті стали відсутність прописаних повноважень Спортивної студентської спілки України та інших організацій у Законі України "Про фізичну культуру і спорт", незважаючи на те, що вони є суб'єктами фізичної культури і спорту та невідповідність нормативно-правового і фінансового механізмів вдосконалення процесу фізичного виховання і спорту в системі освіти та науки України, а також відсутність правового статусу студентських збірних команд, що створює значні труднощі закладам вищої освіти під час відрядження студентів для участі в студентських спортивних змаганнях.

Значне навантаження (понад 50 %) з фінансування фізичної культури та спорту припадає на місцеві бюджети. У неприбуткових фізкультурно-спортивних організаціях та установах основну частку фінансування становлять бюджетні кошти, виділені державою на розвиток фізичної культури і спорту. Сьогодні, державне регулювання галузі фізичної культури та спорту не у повному обсязі забезпечує функціонування фізкультурно-спортивного руху, незабезпечуючи ефективне використання наявної матеріально-технічної бази та інтеграцію цієї галузі у ринкове середовище [19].

Для підтримання у населення, зокрема у молоді, стійкої мотивації та інтересу до занять руховою активністю і масовим спортом необхідно створити умови для задоволення потреби у фізичному розвитку та привабливій тілобудові, у доступних спортивних спорудах, розташованих поряд із місцем проживання, розвитку сучасної інфраструктури для активного дозвілля, пропагуванні цінностей масового спорту та здорового способу життя. Соціальний ефект від функціонування масового спорту або спорту для всіх відбудеться за умови, якщо достатній рівень рухової активності матиме понад 30 % громадян. З одного боку, існуюча нормативно-правова база фізичної культури і спорту не повністю відповідає сучасним потребам розвитку цієї галузі. З іншого боку, складність організаційної структури сучасного фізкультурного руху, взаємодія різних соціо-нормативних регуляторів у фізкультурно-спортивній сфері суспільних відносин, також актуалізує проблему вдосконалення законодавства в сфері фізичної культури і спорту.

У результаті систематизації усуваються протиріччя між правовими нормами, скасовують і створюють нові, досконаліші, що відповідають потребам суспільного розвитку. Вони групуються за особливими системними ознаками, зводяться в кодекси, зібрання законодавства й інші акти [23]. Недостатньо повно

відрегульовані обов'язки суб'єктів фізкультурного і спортивного руху у сфері фінансового забезпечення їхньої діяльності; не визначені конкретні джерела фінансової підтримки спортивно-освітніх установ різного рівня і різних форм власності. Істотним недоліком сучасного законодавства є і те, що воно по суті не містить норм, спрямованих на регулювання економічної діяльності організацій фізичної культури і спорту як учасників ринку спортивних та фізкультурно-оздоровчих послуг [27].

У ньому відсутня вказівка на державні стандарти в галузі фізичної культури і спорту, потребують уточнення положення, пов'язані з ліцензуванням і сертифікацією спортивно-оздоровчих послуг. На цей час розвиток сучасного законодавства у сфері фізичної культури і спорту відбувається за рахунок прийняття підзаконних актів. Це викликано, з одного боку, недосконалістю базового галузевого законодавства про фізичну культуру і спорт, з іншого, складністю внутрішньої структури фізичної культури і спорту. На сучасному етапі все це вказує на субсидіарну роль держави в розвитку фізичної культури і спорту, в тому числі і законодавства.

Заходи, що вживають як періодичні спроби модернізації діючого законодавства в сфері фізичної культури і спорту шляхом внесення окремих поправок до чинної редакції нормативних правових актів, показали свою низьку ефективність, оскільки у своїй методологічній основі ці поправки ґрунтувалися на застарілих абстрактних схемах і моделях нормотворчості [46]. Необхідно враховувати також, що в наш час реально склалася повноцінна соціальна галузь – фізкультурно-спортивна, зі своїм специфічним виробництвом і продукцією: показниками оздоровлення населення, спортивними досягненнями, зростаючою виробничою базою, кадровим потенціалом.

Під поняттям права на заняття фізичною культурою і спортом мається на увазі повноцінний елемент правового статусу

особистості. Це підтверджується тим, що чітко визначаються суб'єкти у процесі реалізації цього права, а також конкретні права й обов'язки сторін, а саме: права громадян та обов'язки держави, пов'язані з реалізацією їхнього права на заняття фізичною культурою і спортом.

Фізична культура і спорт – одна з галузей соціальної сфери, що виконує комплекс важливих соціокультурних функцій [63]. Законодавство у сфері фізичної культури і спорту – основа ефективної реалізації державної політики в цій галузі. В обов'язок держави входить забезпечити населення необхідною кількістю спортивних споруд; встановити порядок доступу до користування цими спорудами, що враховує можливості різних категорій населення; забезпечити і стимулювати створення установ додаткової освіти спортивної спрямованості; стимулювати проведення спортивних змагань.

Забезпечення права кожного на вільний доступ до фізичної культури і спорту як до необхідних умов розвитку фізичних, інтелектуальних і моральних здібностей особистості повинен бути гарантований для всіх категорій громадян і груп населення [65]. У зв'язку з цим доцільно закріпити права кожної молодої людини на вільне заняття фізичною культурою і спортом, що надасть цьому праву особливого механізму реалізації, забезпечить його підвищеною правовою охороною та унеможливить його зміни або скасування в межах діючої системи права.

Важливо поліпшити пропаганду фізичної культури і спорту, зосередивши увагу на розвитку потреби у студентів до щоденних занять фізичною культурою, популяризації комплексів вправ для різних вікових груп населення, широкому залученні передового досвіду організації фізкультурної та спортивної роботи. Водночас відбуваються соціально-економічні зміни і склалися певні передумови до вдосконалення законодавчої

бази, які вимагають зміни чинного законодавства, узгодження до нових умов у сфері фізкультури і спорту.

Розвиток економічних та інших відносин у суспільстві значно випереджає розвиток правового регулювання цих відносин: по суті, прийняті закони констатували ситуацію, яка склалася до моменту їхнього прийняття, анітрохи не сприяючи впорядкуванню останньої [69]. Величезна кількість правових актів має суттєвий вплив на ситуацію в таких сферах, як оподаткування, банківська діяльність.

Сучасна система фізичного виховання ґрунтується на широкому комплексі наукових даних, є передумовою розуміння і раціонального використання законів, яким підпорядковане фізичне виховання. Науково-методичну основу системи фізичного виховання утворюють суспільні (історія та організація фізичної культури, соціологія спорту та ін.), природні (прикладні спеціалізовані розділи анатомії, фізіології, біохімії, біофізики, гігієни, медицини та ін.) і психолого-педагогічні (психологія фізичного виховання, педагогіка та ін.) науки, які безпосередньо обслуговують практику фізичного виховання.

Рухова активність, яка переважно у студентів має прояв на заняттях фізичним вихованням, значно сприяє дотриманню молоддю здорового способу життя, а також, в окремих випадках, зменшенню негативного впливу на їхній організм шкідливих звичок, підвищенню стресостійкості та відволікає від асоціальної поведінки [72]. Рухова активність є генеруючим і стимулюючим чинником у системі здорового способу життя, має важливе значення для вдосконалення фізичного розвитку і підготованості студента, профілактики надлишкової маси тіла та ожиріння, а також сприяє зменшенню ризику виникнення серцево-судинних захворювань, діабету, окремих онкологічних захворювань і депресії [74].

Сучасні умови соціально-економічної та екологічної ситуації висувають на перший план проблему компетентності збереження здоров'я як передумову і запоруку здорового способу життя. Вирішення цієї проблеми засобами фізичного виховання і спорту особливо важливо для студентської молоді в якості активних учасників державного управління. Особистісно-орієнтована освіта в галузі фізичного виховання студентів створює стійку мотивацію до сприйняття ними здорового способу життя, озброює засобами і методами, що забезпечують фізичний і психічний добробут індивіда [82].

Водночас, існують причини безвідповідального ставлення молоді до здоров'я: незнання особливостей розвитку; відсутність систематичної, цілеспрямованої оздоровчої просвітницької роботи. Тривогу викликає несформованість у молоді стійкої мотивації до тривалого ведення здорового способу життя, відсутність спеціальних уявлень про необхідність дотримання здорового способу життя в умовах руйнівного впливу негативних чинників [81].

Дослідники виділяють такі функції формування здоров'я [213, 215]:

- **формуюча:** реалізується на основі біологічних і соціальних закономірностей становлення особистості;
- **діагностична:** полягає в моніторингу розвитку студентів на основі прогностичного контролю;
- **рефлексивна:** полягає в переосмисленні попереднього особистісного досвіду, в збереженні і примноженні здоров'я;
- **інтеграційна:** об'єднує історичний досвід, наукові концепції і системи виховання щодо збереження здоров'я підрастаючого покоління;

- виховання культури здоров'я (факультативні заняття з розвитку особистості молоді, самостійні заняття різними формами рухової активності, спортивні заходи, фестивалі, конкурси).

Українське законодавство в сфері охорони прав людини, збереження здоров'я та забезпечення здорового способу життя має певну специфіку, яка складається зі законів і значної кількості підзаконних актів (постанов Кабінету Міністрів України, указів Президента України, наказів Міністерства охорони здоров'я, Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства освіти і науки) [145].

Основою законодавства про права людини перш за все є Конституція України, де проголошено право на охорону здоров'я. Важливе значення для захисту прав людини мають Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435, яким закріплено право на життя і право на охорону здоров'я. З метою вирішення соціально значущої проблеми запобігання захворюваності шляхом зміцнення здоров'я здорових людей як вищої цінності, згідно з Конституцією України, прийняті "Основи законодавства України про охорону здоров'я", "Про освіту", "Про фізичну культуру і спорт", "Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення", "Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення", "Про державні цільові програми", Указ Президента України від 19 вересня 2007 року № 895 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України", резолюції Всеукраїнського форуму "Здорова нація" та інші нормативно-правові документи [151].

Аналіз термінології законів і підзаконних нормативних документів показав, що терміна "освітня політика з питань здорового способу життя" в них не виявлено [153]. До того ж задекларовані в документах заходи та завдання часто занадто

загальні, що не дає можливості визначити в подальшому ступінь досягнення цілей, результативність або ефективність політики. Також не сформульовані конкретні критерії, показники, характеристики, за якими можна оцінити ступінь забезпечення здорового способу життя молоді в освітній сфері. При цьому деякі з проголошених політичних напрямів або завдань не знаходять належного підтвердження і розвитку в нормативних документах практичного спрямування [188]. Через це державна політика з питань забезпечення ЗСЖ молоді в Україні часто є нерезультативною.

Ми виявили, що організація фізичного виховання і масового спорту відбувається відповідно до Конституції України, Законів України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Про фізичну культуру і спорт”, постанови Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2015 року № 1045 “Про затвердження Порядку проведення щорічної оцінки фізичної підготовленості населення України”, Указів Президента України “Про Національну стратегію освіти в Україні на період до 2021 року” та від 9 лютого 2016 року “Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року “Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація”, Постанови Верховної Ради України від 19 жовтня 2016 № 1695-VIII “Про забезпечення сталого розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні в умовах децентралізації влади”, Постанови Кабінету Міністрів України від 21 березня 2016 року № 212 “Про внесення змін до пункту 6 типової форми контракту з керівником державного вищого навчального закладу про “Розвиток і модернізацію змісту, форм фізичного виховання студентів, студентського спорту і відповідної матеріально-технічної бази, підготовку і оприлюднення щорічного звіту про стан фізичного виховання та спорту у ВНЗ”, наказів МОН від 25.05.1998 року № 188 “Про нормативні документи з фізичного виховання”, від 14.11.2003 року № 7

“Про затвердження навчальних програм з фізичного виховання у вищих навчальних закладах III, III–IV рівнів акредитації”; рекомендаційним листом МОН від 25 вересня 2015 № 1/9-454 “Про організацію фізичного виховання у вищих навчальних закладах”, листів від 23.02.2016 року № 1/9-97 “Про підготовку та проведення щорічної оцінки фізичної підготовленості студентів”, наказу Міністерства молоді та спорту України від 15.12.2016 року № 4665 “Про затвердження тестів і нормативів для проведення щорічної оцінки фізичної підготовленості населення України” [198].

На основі аналізу чинного законодавства України в сфері фізичної культури і спорту, а також фізичного виховання студентів закладів вищої освіти, ми виявили суперечності. У Законі України “Про фізичну культуру і спорт” (редакція від 01.01.2016 року) зазначено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування сприяють розвитку фізичної культури в навчальних закладах [199]. Фізична культура у сфері освіти має на меті забезпечити розвиток фізичного здоров'я учнів і студентів, комплексний підхід до формування розумових та фізичних здібностей молоді особистості, вдосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя, професійної діяльності на принципах індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого використання різних засобів і форм фізичного виховання та масового спорту, безперервності цього процесу протягом усього життя [204].

Водночас, Міністерство освіти і науки України в роз'ясненнях і рекомендаціях до наказу від 26.01.2015 року № 47 “Про особливості формування навчальних планів на 2015/2016 навчальний рік” визначило, що “заняття з фізичної культури в спортивних секціях можуть бути організовані як факультативи (тобто за бажанням студентів, до загальної кількості кредитів

ЄКТС і в навчальні плани не вносять, форм підсумкового контролю немає)» [213].

Це значно вплинуло на зменшення навчального навантаження кафедр фізичного виховання і скорочення штату викладачів. При цьому, відповідно до “Положення про організацію фізичного виховання і спорту у вищих навчальних закладах”, затвердженого наказом того ж Міністерства освіти і науки України від 11.01.2006 року № 4, передбачено “включення в навчальні плани всіх спеціальностей обов’язкових навчальних занять з фізичного виховання протягом усього періоду навчання, за винятком останнього випускного семестру в обсязі 4 годин на тиждень”.

Фізична культура у сфері освіти повинна ґрунтуватися на затверджених, відповідно до закону, державних стандартах освіти, спрямованих на забезпечення науково-обґрунтованих норм рухової активності дітей і молоді з урахуванням стану їхнього здоров’я, рівня фізичного та психічного розвитку. Навчальний процес у ЗВО має відбуватися шляхом проведення обов’язкових занять і реалізується відповідно до навчальних програм, затверджених в установленому порядку [214]. Одночасно з цим, закон зобов’язує керівників навчальних закладів забезпечувати створення сприятливих умов для належної рухової активності учнів і студентів.

Одним із головних завдань держави є задоволення загальних людських потреб, у тому числі потреб у здоровому способі життя і в заняттях фізичною культурою та спортом. Майбутнє будь-якої країни визначає фізичне і духовне здоров’я членів суспільства. Розуміння цього має зумовити до посилення ролі фізичної культури і спорту в діяльності зі зміцнення держави і суспільства. Активне використання фізичної культури і спорту в підтримці та зміцненні здоров’я населення повинно стати запорукою сильної і здорової держави.

Нормативно-правове забезпечення фізичної культури і спорту полягає у визначенні пріоритетів державної політики, розподілі повноважень між рівнями державної влади і заохоченні з боку держави діяльності, яка сприяє зміцненню здоров'я молоді, розвитку фізичної культури і спорту. Держава ставить перед собою завдання охоплювати спортивними та фізкультурно-оздоровчими заходами всі вікові групи населення. Робота державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських організацій повинна будуватися так, щоб фізична культура і спорт були в житті молоді систематично.

Протиріччя в нормативно-правових актах, що регулюють питання організації фізичного виховання у закладах вищої освіти негативно вплинули на залучення студентів до практичної рухової активності, регулярних занять фізичною культурою і спортом, призвели до зменшення навчального навантаження кафедр фізичного виховання і скорочення штату викладачів. Підтверджується доцільність висновків щодо необхідності удосконалення законодавства України, яке забезпечує реалізацію політики сприяння здоров'ю та формування здорового способу життя молоді, а також державне регулювання сфери фізичної культури і спорту.

У документах переважно не сформульовані конкретні критерії, показники, характеристики, за якими можна оцінити ступінь забезпечення здорового способу життя молоді в освітній сфері.

3.3. Уніфікація механізмів державного регулювання процесу фізичного виховання студентської молоді в Україні

На сучасному етапі розвитку українського суспільства зберігається актуальність всебічної підтримки сфери фізичної культури і масового спорту з боку держави, такий стан речей

унормовано чинним законодавством. Держава регулює відносини в сфері фізичної культури і спорту шляхом формування державної політики створення відповідних державних органів, фінансового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційного, нормативно-правового та іншого забезпечення розвитку фізичної культури і спорту.

Також важливе визнання широкого самодіяльного статусу фізкультурно-спортивного руху в Україні і комплексної взаємодії державних органів з громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості. Масовий спорт сьогодні є одночасно національним надбанням і предметом національної гордості, вагомим соціальним капіталом і ефективним інструментом суспільного життя. Це найважливіший економічний ресурс, який впливає на рівень економічного розвитку країни і відтворення носіїв робочої сили, а також здатний створювати особливу сферу економічних і ділових відносин.

Головна мета держави може бути досягнута за умови вживання певних заходів щодо поліпшення життя населення України, готуючи на ринок праці освічену, здорову й активну робочу силу. Сучасна криза має прояв у нездатності людини і виробництва протистояти їй через незадовільний моральний та фізичний стани. Це свідчить про фіаско державного регулювання сфери фізичної культури і спорту, зокрема, про відсутність дієвого механізму.

Удосконалення сучасної системи державного регулювання розвитком масового спорту є актуальною науковою проблемою, оскільки цей вид управлінської діяльності відіграє важливу роль в ефективному функціонуванні соціально-гуманітарної сфери. Масовий спорт є однією з найважливіших складових життя будь-якої сучасної держави, досягнення в галузі масового спорту пропагують здоровий спосіб життя, який безпосередньо впливає на дієздатність населення.

Загальновизнаним є той факт, що сфера фізичної культури і спорту, особливо масовий спорт або спорт для всіх, має вирішувати різні соціально-економічні проблеми, такі, як об'єднання суспільства, відволікання молоді від згубних звичок, профілактика захворювань, збільшення середньої тривалості життя та її якісного рівня. Володіючи незаперечною соціальною значущістю, спортивні послуги є важливими об'єктами державного регулювання. Органи державної влади, які безпосередньо дотичні до координації масовим спортом серед населення повинні уніфікувати механізми державного регулювання розвитком масової фізичної культури й оздоровчого спорту.

Державне регулювання розвитку масового спорту є процесом впливу держави на цей вид діяльності за допомогою комплексу механізмів забезпечення його ефективного функціонування. Механізми державного регулювання розвитку масового спорту є системою адміністративних, правових, економічних, організаційних та інформаційних методів і засобів впливу на взаємини між об'єктами системи масового спорту та суб'єктами управління [37].

Створення сучасної системи ефективного державного регулювання розвитком масового спорту є актуальною науковою проблемою, оскільки цей вид діяльності відіграє важливу роль в ефективному функціонуванні регіонального соціального комплексу. Масовий спорт є однією з важливих складових життя будь-якої сучасної держави, а досягнення в галузі спорту не тільки піднімають престиж України, приносять прибуток спортсменам та їхнім федераціям, створюють додаткові робочі місця, а й пропагують здоровий спосіб життя, що безпосередньо впливає на працездатність населення.

Загальновизнаним є той факт, що сфера фізичної культури і спорту, особливо масовий спорт або спорт для всіх, покликана вирішувати багато соціально-економічних проблем регіону,

таких, як об'єднання суспільства, відволікання молоді від згубних звичок, профілактика захворювань, збільшення середньої тривалості життя і її якісного рівня [19]. Тому, володіючи незаперечною соціальною значущістю, спортивні послуги є важливими об'єктами державного регулювання, а спорт для всіх, як соціокультурний феномен, входить у загальний простір фізичної культури і може розглядатися з позиції теорії фізичної культури.

Проблемі класифікації та систематизації принципів державного регулювання присвячено низку фундаментальних наукових праць, що своєю чергою, дає нам можливість зупинитися лише на висвітленні найзагальніших тенденцій цього процесу. Необхідність удосконалення державного регулювання сфери фізичної культури і масового спорту обумовлена розвиненими фізкультурно-спортивними потребами населення, яке потребує безперервного і якісного забезпечення спортивними послугами.

Головна мета держави – правильно обрати соціальну політику і визначити необхідні пріоритетні напрями та шляхи для поліпшення якості життя населення країни, поліпшити зростання економіки завдяки підвищенню ефективності виробництва за рахунок праці і соціально-економічної активності людей та оздоровлення нації. Розвиток спорту в Україні допоможе нашій країні стати однією з провідних спортивних держав світу [33]. Однак рішення цих завдань неможливе без вдосконалення вітчизняної нормативно-правової бази, наукового, матеріально-технічного та медичного забезпечення, оптимізації системи державного регулювання сферою фізичної культури і масового спорту, а також без достатнього фінансування сфери з боку державного і місцевих бюджетів.

Теоретичний аналіз літературних джерел виявив, що найбільш значна частка у фінансуванні фізичної культури і спорту

в розвинених країнах припадає на населення [24, с. 17]. Роль органів державної влади у розвитку масового спорту, або спорту для всіх, є стратегічною і повинна бути спрямована на визнання соціальної цінності масового спорту, як пріоритетного напрямку державної соціально-гуманітарної політики. Запропоновані підходи до державного регулювання спортивно-оздоровчих занять населення копіюють технології управління розвитку спорту вищих досягнень, спираються на адміністративні важелі управління, при цьому відсутнє теоретико-технологічне обґрунтування концепції управління розвитком спорту для всіх, створення сучасної системи ефективного управління розвитку спорту в регіоні.

Однією з важливих проблем розвитку суспільства є питання пошуку розумного співвідношення між державним і приватним секторами економіки, між загальнодержавною, регіональною та корпоративною економічною політикою. Для розвитку системи масового спорту, або спорту для всіх, в Україні необхідна уніфікація механізмів державного регулювання фінансово-ресурсного забезпечення галузі, умови для прояву суспільних ініціатив, гнучке планування, державна протекціоністська підтримка [77, с. 2]. Необхідно активізувати процес наукового пошуку і науково-технічних розробок, інформаційного забезпечення та координувати підготовку і перепідготовку кадрів для роботи у сфері державного регулювання розвитку системи масового спорту в Україні.

Комплексне вирішення зазначених завдань є складною проблемною ситуацією, яка зачіпає вдосконалення державного регулювання процесами розвитку фізичної культури і масового спорту в Україні та пошук шляхів перетворень для цього вдосконалення. Зміни, які відбуваються в сучасному спорті, вимагають свого законодавчого оформлення в різних аспектах на міжнародному та державному рівнях. Оскільки, прогрес спор-

тивних відносин у нашій країні йде досить динамічно, це своєю чергою, вимагає постійної роботи з удосконалення нормативно-правової бази, створення принципово нових законодавчих актів, що закріплюють досягнення українського масового спорту.

Сучасне законодавство досі залишається недостатньо систематизованим, у ньому багато прогалин і суперечностей, застарілих норм і неоднозначних формулювань, що породжує труднощі в практиці. Складність організаційної структури сучасного фізкультурно-спортивного руху, взаємодія різних соціонормативних регуляторів у спортивній сфері суспільних відносин актуалізують проблему вдосконалення законодавства в галузі фізичної культури і масового спорту [138]. Механізм державного регулювання в сфері фізичної культури і спорту допоможе знайти ефективні варіанти його модернізації і гармонізації відповідно до вимог міжнародного спортивного руху та специфіки формування сучасної управлінської системи України.

Державне регулювання сферою фізичної культури і масового спорту в Україні ще перебуває на стадії вдосконалення. Реформування цього напряму потребує вирішення комплексу організаційних, економічних і правових питань з урахуванням досвіду європейських країн. Сфера фізичної культури і спорту виконує специфічні організаційні функції, пов'язані зі задоволенням специфічних потреб. Продуктом виробництва, насамперед, є оздоровчі та видовищні послуги, які сьогодні задовольняють різні потреби спортивної спрямованості людей різного віку, інтересів і статків [36].

Професійне забезпечення виробничого процесу досягається багаторівневою системою підготовки кадрів, представленої середніми та вищими спеціальними навчальними закладами, післяуніверситетської освіти і різними формами підвищення кваліфікації. Державне регулювання галузі фізичної культури і масового спорту є системою законодавчих, фінансових, еконо-

мічних норм для відповідних державних органів і громадських організацій, що забезпечують формування та розвиток інтелектуалізованих продуктивних сил людини.

Об'єктом державного регулювання можуть бути економічні підсистеми сектора економіки, стадії виробництва та соціально-економічні процеси. Сфера масового спорту, завдяки створюваним нею соціальному і галузевому ефектам, визначається як соціально-економічна, а отже, є об'єктом державного регулювання [33]. Також показником регулювання є соціально-економічний ефект від збільшення вільного часу, продовження терміну життя, поліпшення здоров'я людини, підвищення творчих можливостей і соціальної віддачі людини; активізації суб'єктів, що позначиться на їхній прибутковості.

Суб'єктом державного регулювання сфери фізичної культури і масового спорту є держава в особі державних органів влади, що мають власну ієрархічну послідовність виконання завдань і цілей держави; громадські організації і фонди; галузі і підгалузі; установи, що займаються спортивною діяльністю, видають певний спортивний продукт, та індивід як представник продуктивної робочої сили [80, с. 12]. Фізкультурно-спортивний рух, як об'єкт державного регулювання, діятиме відповідно до визначених державою напрямів, які здійснюються певним механізмом регуляції.

Основою державного регулювання, як у всіх сферах діяльності, так і в сфері фізичної культури і масового спорту України, є законодавча база, тобто правове регулювання, задіяне механізмом правового регулювання, який призначений для врегулювання інтересів і дій усіх суб'єктів фізкультурно-спортивного руху. Найважливішими проблемами державного регулювання галузі фізичної культури і спорту є [116]: відсутність системності та послідовності в реалізації намічених заходів; не створена система моніторингу розвитку сфери фізкультурно-

спортивних послуг; міжвідомче узгодження стратегічних завдань фізкультурно-спортивної політики залишається слабким, незважаючи на зусилля, які роблять зі створення нових координуючих структур.

На сучасному етапі розвитку цієї галузі в Україні існує потреба у визначенні подальшої стратегії дій на основі узагальнення вітчизняної практики з урахуванням положень Конституції України, законодавчих та нормативних актів, декларацій Організації Об'єднаних Націй та інших авторитетних світових інститутів, Міжнародної хартії фізичного виховання і спорту ЮНЕСКО, Спортивної хартії Європи й адаптації національного законодавства у сфері фізичної культури і спорту до трансформаційних процесів у державі та світових тенденцій.

Реформування суспільного ладу, перехід до ринкових відносин зачепив усі сторони спортивної діяльності: організаційну структуру управління спортом, джерела його фінансування, правове становище спортсменів і тренерів, змінивши місце спорту в системі суспільних цінностей. Прийняті законодавчі акти [168, 172, 178] свідчать про велику увагу з боку держави до впорядкування і визначення тенденцій і механізмів розвитку галузі фізичної культури та масового спорту в Україні. Однак надзвичайно важливою в цих процесах є проблема фінансування галузі.

Орієнтованість державної політики на становлення ринкової економіки в Україні не зменшує, а навпаки, викликає пріоритетність регулювання державою економічного життя країни, таке регулювання пов'язане з використанням і розподілом державних фінансових ресурсів. Методи бюджетного регулювання перебувають за межами впливу конкурентної боротьби і не зорієнтовані винятково на отримання прибутку, що є основною метою господарської діяльності комерційних структур. Бюджетна політика передбачає регулювання державних витрат

і доходів із метою підтримки ринкової рівноваги і стимулювання розвитку соціальної сфери і галузей економіки, в тому числі і масового спорту.

На сучасному етапі розвитку світової економіки значна кількість країн, які раніше функціонували на основі адміністративно-командної економіки, зіткнулися з низкою проблем, пов'язаних з адаптацією сфери фізичної культури і масового спорту до нових соціально-економічних умов. Перехід до ринкових засад передбачає формування такої системи господарювання, яка функціонувала б на принципах самоокупності та самофінансування. Однак, як показує практичний досвід, досягти такого результату у сфері надання фізкультурно-спортивних послуг можливо лише за наявності ефективного фінансово-економічного механізму, який би стимулював популяризацію і розвиток цих послуг.

Часто відбувається умовний розподіл системи фінансування діяльності галузі на чотири підсистеми, а саме: фінансування сфери спорту з державного, місцевого бюджетів та коштів соціального страхування; змішаний характер фінансування, тобто кошти надходять як з державного бюджету, так і з відомчих, громадських організацій та установ; фінансування спорту з НОК України, національні спортивні федерації, спортивні клуби з видів спорту; фінансування фізкультурно-спортивної діяльності через організації, установи, підприємства різних форм власності, які займаються підприємницькою діяльністю [138, с. 21].

Незважаючи на різноплановість ефекту фізкультурно-спортивних послуг, їхніми покупцями-споживачами можуть бути як окремі особи, так і суб'єкти господарської діяльності, а також певні соціальні інститути. Одним зі споживачів фізкультурно-спортивних послуг є і держава, яка намагається використовувати досягнення своїх спортсменів на найпрестижніших міжна-

родних змаганнях у політичних цілях, сподіваючись на поліпшення свого міжнародного іміджу [163]. Крім цього, держава потенційно зацікавлена в підтримці та зміцненні здоров'я населення країни, одним із дієвих чинників якого є фізична культура і масовий спорт.

В Україні закладено основи національного ринку фізкультурно-спортивних послуг із наступними параметрами, які характеризують його сучасний стан. Сьогодні низький рівень попиту на фізкультурно-спортивні послуги. В Україні фізичною культурою і спортом займається близько 7 млн осіб, що становить 15,39 % населення [202]. Це є наслідком низького рівня доходів, обмеженого фонду вільного часу активного населення, відсутності реальних економічних стимулів зміцнення здоров'я. Обмеженість пропозиції фізкультурно-спортивних послуг та їхня невисока якість є наслідком низького рівня матеріально-технічного, кадрового, наукового, організаційного, нормативно-правового, інформаційного забезпечення сфери фізичної культури і спорту. Повільні темпи формування необхідних компонентів галузевого ринку внаслідок негативного впливу на сферу фізичної культури і спорту зовнішнього економічного середовища.

Відзначимо, що характер функціонування економіки України не сприяє створенню ринкових основ розвитку сфери фізичної культури і масового спорту [163]. Економіка країни не досягла такого рівня розвитку, коли бізнес стає надзвичайно зацікавлений у використанні ринку фізкультурно-спортивних послуг, і, отже, активно сприяє його розвитку. Цим обумовлено порівняно невелику кількість спонсорів та їхню низьку активність у підтримці фізкультурно-спортивних організацій.

Одним із головних протиріч сучасного етапу розвитку ресурсної бази фізичної культури і масового спорту в Україні є повна невідповідність між прагненням держави зберегти про-

відну роль у забезпеченні життєдіяльності сфери і її обмеженими ресурсними можливостями. Тенденція фінансового забезпечення сфери фізичної культури і масового спорту в Україні має позитивну динаміку. Однак, на жаль, збільшення бюджетних асигнувань на фізичну культуру і масовий спорт відстає від реального зростання “вартості життя”, цін на різні товари і послуги, що, врешті-решт, призводить до загострення проблем із реальним фінансовим забезпеченням реалізації державних і регіональних фізкультурно-спортивних програм.

Державне регулювання ресурсної бази в спорті передбачає вплив держави майже на всі складові фінансового механізму, а значить, і на весь фінансовий механізм загалом. Особливість цього впливу визначає ступінь втручання держави у функціонування економіки шляхом регулювання функціонування фінансового механізму та його складових [116, с. 17]. Усе це визначає високий ступінь державної участі і впливу на розглянуту сферу. Для розвитку сприятливих економічних і соціальних тенденцій у країні необхідна державна підтримка, яка повинна створити умови для гармонійного розвитку суспільства, реалізації культурних потреб громадян, найповнішого розкриття потенціалу творців культурних цінностей, дбати про безпеку і раціональне використання культурно-історичної спадщини.

Важливим чинником реформування економічних відносин у сфері фізичної культури і масового спорту є впровадження ефективного механізму залучення позабюджетних коштів, зокрема Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, відрахування роботодавцями коштів профспілкових комітетів на фізкультурну й оздоровчу роботу, як це передбачено Законом України “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності”, внесків підприємств, установ, організацій, об’єднань громадян та фізичних осіб, коштів від фінансово-господарської діяльності та закладів фізичної культури і спор-

ту, організацій фізкультурно-спортивної спрямованості, продажу прав на використання спортивної символіки і на трансляцію спортивних змагань, від проведення спортивно-видовищних заходів [130].

Дослідження комплексу механізмів державного регулювання сфери масового спорту свідчать, що основою державного регулювання є організаційний механізм. Тому він найбільше потребує вдосконалення, а саме: створення структурних підрозділів із питань спорту органів виконавчої влади на всіх рівнях; розмежування повноважень центрального та місцевих органів виконавчої влади в сфері спорту; освіті координаційних дорадчих органів із питань розвитку масового спорту; вдосконаленні шляхів взаємодії органів місцевого самоврядування зі суб'єктами господарської діяльності, пов'язаної з наданням спортивних послуг; створенні спортивних центрів; вдосконаленні системи підвищення кваліфікації державних службовців, на яких покладено обов'язки з розвитку спорту в країні [19].

Правовий механізм державного регулювання спортивної сфери визначається як система засобів і способів, що діють, визначають ступінь державного примусу щодо відповідної для держави моделі поведінки всіх суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, забезпечують стабільність сфери шляхом юридичного визначення її елементів і динаміку розвитку через регулювання вертикальних і горизонтальних зв'язків суб'єктів, забезпечуючи відтворювальні процеси суспільства і їхнє удосконалення, зокрема дію фінансового механізму державного регулювання галузі.

Фінансовий механізм є системою методів і відповідних інструментів, за допомогою яких відбувається накопичення, розподіл, витрати фінансових ресурсів і направляються грошові потоки. Водночас, організаційний механізм державного регулювання сфери масового спорту є ієрархічно побудованою

системою органів державної влади, громадських та суспільних структур, організацій, підприємств, установ усіх форм власності, які управляють та контролюють забезпечення відтворювальних процесів суспільства.

Розглянуті механізми державного регулювання мають системний зв'язок, в якому першість надано правовому механізму, що дає змогу визначити і юридично закріпити повноваження управлінської структури необхідної сфери, попередньо визнавши її наявність і доцільність. Існування правового та організаційного механізмів допоможе провести належне фінансове забезпечення сфери. Функціонування та ефективний розвиток масового спорту в умовах ринкової економіки передбачає постійний пошук додаткових джерел фінансування, інноваційних інструментів ведення конкурентної боротьби, здійснення ринкової комунікації.

У розвинених країнах спонсорство розглядають як один із найважливіших інструментів матеріального забезпечення розвитку масового спорту. Фізкультурно-спортивні організації практично не в змозі без багатосторонньої та різноманітної підтримки проводити спортивні змагання [43]. У країнах з централізованою економікою вплив держави, зазвичай, має прояв у вигляді директивних планів, державного розподілу ресурсів, держава є основним центром управління діяльністю господарських одиниць.

У країнах з ринковою економікою, ступінь втручання держави та її органів в економічну діяльність господарських суб'єктів істотно менше і є переважно непрямим. Держава впливає на соціально-економічний розвиток за допомогою законодавчих обмежень, податкової системи, інших фінансових інструментів і нормативів, інвестицій, субсидій, пільг, кредитування, реалізації соціальних програм [201, с. 7]. Визначальною рисою галузі масового спорту є те, що в економічному ракурсі вона постає

як невиробнича нематеріальна галузь, яка не обмежується єдиним органом управління, що створює специфіку її розвитку та фінансового регулювання.

На сучасному етапі розвитку світової економіки значна кількість країн, які раніше функціонували на засадах адміністративно-командної економіки, стикнулися з низкою проблем, що пов'язані з адаптуванням сфери фізичної культури і спорту до нових соціально-економічних умов. Перехід на засади ринкової економіки передбачає формування такої системи господарювання, яка б функціонувала на принципах самокупності та самофінансування. Проте, як свідчить практичний досвід, досягнути такого результату в сфері надання фізкультурно-спортивних послуг можливо лише за наявності ефективного фінансово-економічного механізму, який би стимулював до розвитку цих послуг [131, с. 12].

У XXI столітті у світовому спортивному русі зміцнюється такий самостійний соціальний феномен, як спорт для всіх, що становить спортивно-оздоровчі заняття різних груп і верств населення відповідно до власних потреб та інтересів, який виник у кінці XX століття. Світова спільнота визнає, що відповідні можливості для занять спортом надані всім, можуть як покращити фізичне та ментальне здоров'я людини з мінімальними витратами, так і призвести до значного соціального розвитку суспільства. Завдяки концепції спорту для всіх, кількість фізично-активних громадян у розвинених європейських країнах сягає 40–70 %. Водночас лише 6–8 % населення України залучено до спортивно-оздоровчих занять [163, с. 32].

Зокрема, М. В. Дутчак [66, с. 14] класифікував видові ознаки спорту для всіх: наявність доступної рухової активності, яка є визначальною ознакою цього соціального явища; виконання у вільний від навчання або трудової діяльності та побутових турбот і транспортних послуг час, тобто під час дозвілля; заняття у

формальних та/або неформальних групах, самостійно; спрямованість на збереження здоров'я людини та покращання якості її життя. Саме останні як видові характеристики відрізняють спорт для всіх від іншого соціального явища спортивного характеру – спорту вищих досягнень.

Розвиток спорту для всіх у Європі та світі зумовлений значним зростанням чисельності фізично активного населення, що сягає 40–70 % від загальної кількості жителів. Міжнародне співтовариство розглядає масовий спорт для всіх не тільки як засіб фізичного оздоровлення нації, а й як спосіб вирішення багатьох соціальних, економічних, політичних проблем, як інструмент освіти і розвитку в широкому розумінні. Аналіз вітчизняних систем і програм розвитку масового спорту та оздоровчої фізичної культури показує, що пропонувані підходи до державного регулювання спортивно-оздоровчих занять населення копіюють технології управління спортом вищих досягнень, спираються на адміністративні важелі управління, передбачають державну відповідальність за фізичний стан громадян, прагнуть до однаковості і уніфікації видів і форм спортивно-оздоровчої діяльності.

Водночас, державне регулювання розвитком спорту для всіх за кордоном більше спирається на особисту зацікавленість громадян у власних спортивно-оздоровчих заняттях, на залучення різних недержавних організацій в ці процеси, активну участь муніципалітетів. Важливим питанням є фінансування розвитку фізичної культури і спорту, аналіз зарубіжного досвіду. Наші дослідження джерел фінансування фізичної культури і спорту в розвинених країнах ЄС і Америки показують зовсім інший стан справ, ніж в Україні. А саме, грошових коштів на фізичну культуру і спорт виділяють значно більше, а позабюджетне фінансування цієї галузі багаторазово перевищує її бюджетне фінансування.

Для успішного державного регулювання масовим спортом в Україні необхідно змінити існуючу парадигму поглядів на специфіку взаємозв'язку елітного і масового спорту, коли масовий спорт розглядають із позиції соціальної самоцінності спорту для всіх як засобу поліпшення якості життя окремого індивіда і суспільства загалом, незалежно від завдань розвитку спорту вищих досягнень. Для розвитку масового спорту необхідні: різноманітність видів спорту і фізичної активності; облік місцевих особливостей; умови для прояву суспільних ініціатив; гнучке планування; державна протекціоністська підтримка.

Натомість І. Гасюк [36] зазначає, що фінансування галузі фізичної культури та спорту містить низку протиріч, зокрема: зміну участі держави у забезпеченні життєдіяльності фізкультурно-спортивних організацій, значне проникнення у галузь ринкових відносин і формування, раніше непритаманного цій галузі, приватного сектора, активне формування ринку фізкультурно-спортивних послуг. У Європейській хартії спорту вказано, що спорт для всіх має різні види і форми фізичної активності, які реалізуються епізодично або регулярно з метою зміцнення здоров'я, відпочинку, розваг, спілкування, самовдосконалення, участі в змаганнях, на основі власних потреб й інтересів.

Концепція спорту для всіх спирається на думку, що спорт має власні цінності, практичне освоєння яких має багатобічний позитивний вплив на фізичне, психічне і соціальне здоро'я особистості. Спорт для всіх, як соціокультурний феномен, входить у загальний простір фізичної культури і може розглядатися з позиції теорії фізичної культури [31, с. 45]. Розробка теоретико-методологічних основ державного регулювання розвитком спорту для всіх повинна дати відповіді на такі ключові питання: який взаємозв'язок між спортом вищих досягнень і спортом для всіх; які соціально-економічні умови формування мотивації

спортивно-оздоровчої діяльності та які принципи і механізми необхідно застосовувати під час розроблення державної політики у сфері розвитку спорту в Україні?

Питаннями координації та розвитку “спорту для всіх” у світі займаються такі авторитетні міжнародні організації, як Організація Об’єднаних Націй, Всесвітня Організація Охорони здоров’я, Дитячий Фонд ЮНІСЕФ, Міжнародний Олімпійський Комітет, Рада Європи, Асоціація міжнародних спортивних федерацій, Міжнародна Рада зі спортивної науки і фізичного виховання, Міжнародна конфедерація робочого спорту, Міжнародна Федерація спорту для всіх, організація TAFISA, національні федерації спорту для всіх [148, с. 21]. Міжнародне співтовариство розглядає спорт для всіх не тільки як засіб фізичного оздоровлення націй, а й як спосіб вирішення багатьох соціальних, економічних, політичних проблем, як інструмент освіти і розвитку в широкому розумінні.

Необхідність державного регулювання економіки була обґрунтована теоретично і підтверджена світовою господарською практикою XIX–XXI століть, як у Європі, так і в США. Це регулювання завжди наявне, але характер державного втручання в економіку, його принципи, форми і методи в сильно залежать від конкретної історичної ситуації, особливостей країни, концепцій про роль держави, які панують у суспільстві. Державний сектор у всіх країнах виконує важливу макрорегулюючу функцію, створює і підтримує сприятливі умови діяльності ринкової економіки.

На практиці немає чисто ринкової (приватної) економіки, але існує змішана державно-ринкова економіка, де ринок – головний виробник і продавець товарів і послуг, а держава – його регулюючий агент і важливий суб’єкт господарювання. Наші дослідження джерел фінансування фізичної культури і спорту в розвинених країнах ЄС і Америки показують зовсім інше ста-

новище справ, аніж в Україні. Грошових коштів на фізкультуру і спорт виділяють у значно більше, позабюджетне фінансування цієї галузі багаторазово перевищує бюджетне фінансування фізкультури і спорту [170, с. 9].

Функціонування та подальший розвиток фізичної культури і спорту в умовах ринкової економіки передбачає постійний пошук додаткових джерел фінансування, інноваційних інструментів ведення конкурентної боротьби, здійснення ринкової комунікації. Одним із таких комплексних засобів є спонсорство [89, с. 43]. Причому частка спонсорських внесків у спорт значно відрізняється у різних країнах і багато в чому залежить від соціально-економічних умов, виду спорту, його розвитку та рівня проведеного заходу.

У розвинених країнах спонсорство розглядають як один із найважливіших інструментів матеріального забезпечення розвитку фізичної культури і спорту. Ця галузь постійно розширюється й оновлюється. Фізкультурно-спортивні організації вже майже не в змозі без багатосторонньої та різноманітної підтримки проводити великі спортивні змагання, такі як Олімпійські ігри та чемпіонати світу з окремих видів спорту.

Другим за значущістю джерелом фінансування фізичної культури і спорту, після витрат населення, в переважній більшості європейських країн, є місцеві бюджети, які виділяють на функціонування і розвиток цього виду діяльності значно більше коштів, ніж державний бюджет. У розвинених країнах ЄС державний бюджет є другорядним джерелом фінансування масового спорту.

Якщо в економічно розвинених країнах з ринковою економікою в якості загальної тенденції є перевага приватних джерел фінансування фізичної культури і спорту над державними, то в Україні дещо інша ситуація. Населення ще не може бути головним спонсором фізкультури і спорту, як прийнято у ви-

сокорозвинених державах світу. На етапі становлення ринкових відносин у сфері фізичної культури нашої країни поки що не вдається забезпечити використання можливостей ринку в інтересах суспільства [202, с. 12]. Для розвитку спорту для всіх в Україні необхідні: різноманітність видів спорту і фізичної активності, облік місцевих особливостей, умови для прояву суспільних ініціатив, державна протекціоністська підтримка.

Значне навантаження (понад 50 %) з фінансування фізичної культури та спорту припадає на місцеві бюджети. У неприбуткових фізкультурно-спортивних організаціях та установах основну частку фінансування становлять бюджетні кошти, виділені державою на розвиток фізичної культури і спорту. Сьогодні, державне управління галузі фізичної культури та спорту не у повному обсязі забезпечує функціонування фізкультурно-спортивного руху, не забезпечуючи ефективного використання наявної матеріально-технічної бази та інтеграцію цієї галузі у ринкове середовище [19, с. 39].

Визнання муніципальних органів управління фізичною культурою і спортом у якості основної ланки державного регулювання спорту для всіх, дає змогу ефективно розвивати фізкультурно-спортивну сферу міського співтовариства. У сфері компетенції органів місцевого самоврядування входить забезпечення умов для розвитку на їхній території масової фізичної культури і спорту. Муніципалітети розташовані ближче до повсякденних потреб людей і способів задоволення цих потреб, мають більшу гнучкість і мобільність у вирішенні місцевих проблем, у покращенні якості життя громади.

Регіональні (муніципальні) органи регулювання фізичною культурою і спортом повинні оптимізувати систему розвитком масової фізичної культури і оздоровчого спорту за рахунок розмежування повноважень з розвитку спорту вищих досягнень та спорту для всіх між органами управління фізичною культурою і

спортом різних рівнів. Розвиток спорту вищих досягнень повинен перебувати у сфері державного управління, розвиток спорту для всіх – у сфері муніципального управління, при цьому органи муніципального управління фізичною культурою і спортом необхідно звільнити від обов'язків щодо розвитку спорту вищих досягнень.

Роль місцевого самоврядування у розвитку спорту для всіх є стратегічною і повинна бути спрямована на вирішення таких проблем: визнати соціальну цінність спорту для всіх незалежно від цілей розвитку спорту вищих досягнень як пріоритетний напрям державної гуманітарної політики, проводити статистичний облік і аналіз показників спорту для всіх муніципальних утворень, активізувати процес наукового пошуку і науково-технічних розробок, інформаційне забезпечення, випуск відповідних наукових журналів, проведення конференцій та семінарів з тематики спорту для всіх, координувати підготовку і перепідготовку кадрів для роботи в сфері спорту для всіх.

Державне регулювання фізкультурно-спортивною сферою в сучасних умовах охоплює пошук і залучення до фінансування спорту для всіх позабюджетних коштів. Одним із визначальних протиріч сучасного етапу розвитку економіки фізичної культури і спорту в Україні є повна невідповідність між намаганням держави зберегти провідну роль у забезпеченні життєдіяльності сфери та її обмеженими ресурсними можливостями. Сьогодні реалізується курс не лише на збереження, а у багатьох випадках і на посилення ролі держави у розвитку сфери фізичної культури і спорту.

Роль місцевого самоврядування у розвитку спорту для всіх є стратегічною і повинна бути спрямована на вирішення таких проблем: визнати соціальну цінність спорту для всіх незалежно від цілей розвитку спорту вищих досягнень як пріоритетний напрям державної гуманітарної політики, проводити

статистичний облік і аналіз показників спорту для всіх муніципальних утворень, активізувати процес наукового пошуку і науково-технічних розробок, інформаційне забезпечення, випуск відповідних наукових журналів, проведення конференцій та семінарів з тематики спорту для всіх, координувати підготовку і перепідготовку кадрів для роботи у сфері спорту для всіх [66, с. 9].

Для цих завдань адекватнішою є система державного регулювання, в якій важливу роль відіграють органи місцевого самоврядування. Ці органи координують сферу фізичної культури і спорту, вони повинні оптимізувати систему управління розвитком масової фізичної культури й оздоровчого спорту за рахунок розмежування повноважень з розвитку спорту вищих досягнень та спорту для всіх між органами управління фізичною культурою і спортом різних рівнів. Розвиток спорту вищих досягнень повинен перебувати у сфері державного управління, розвиток спорту для всіх – у сфері муніципального управління, при цьому органи місцевого самоврядування з фізичної культури і масового спорту необхідно звільнити від обов'язків щодо розвитку спорту вищих досягнень.

Сучасні тенденції розвитку галузі свідчать про наявність інтеграційних процесів, спрямованих на узгодження вітчизняних управлінських стандартів і норм сфери фізичної культури та масового спорту до рівня провідних країн світу.

Нова парадигма розвитку у сфері фізкультурно-спортивних послуг вимагає встановлення суспільно значущих цілей, формування економічної оцінки і критеріїв розвитку фізкультурно-спортивного руху, мотивації людей до занять фізичною культурою і спортом разом із мотивацією якісної праці працівників названої сфери, нових підходів до державного регулювання надання фізкультурно-спортивних послуг, підвищення інвестиційної привабливості фізичної культури

і масового спорту, пошуку ефективних джерел фінансування цієї сфери.

Характер функціонування економіки України поки що не сприяє створенню ринкових засад розвитку масового спорту. Економіка держави не досягла такого рівня розвитку, коли бізнес стає надзвичайно зацікавленим у використанні ринку фізкультурно-спортивних послуг, а отже, активно сприяє його розвитку. Цим зумовлюється порівняно невелика кількість спонсорів та їхня низька активність у підтримці фізкультурно-спортивних організацій. Якщо в економічно розвинених країнах з ринковою економікою в якості загальної тенденції є перевага приватних джерел фінансування масового спорту над державними, то в Україні дещо інша ситуація.

Суспільно-громадські та підприємницькі інституції ще не можуть бути джерелом дотацій фізкультури і спорту, як прийнято у високорозвинених державах світу. Однак тенденція фінансового забезпечення сфери масового спорту в Україні має позитивну динаміку. Щоправда, збільшення бюджетних асигнувань на фізичну культуру і спорт часом відстає від реального зростання “вартості життя”, цін на різні товари і послуги, що призводить до загострення проблем із реальним фінансовим забезпеченням реалізації державних і регіональних фізкультурно-спортивних програм.

У неприбуткових фізкультурно-спортивних організаціях та установах основну частку фінансування становлять бюджетні кошти, виділені державою на розвиток фізичної культури і спорту. Сьогодні, державне регулювання у сфері масового спорту недостатньо забезпечує функціонування фізкультурно-оздоровчої діяльності у суспільстві, не використовує наявної матеріально-технічної бази.

Одним із визначальних протиріч сучасного стану фінансово-економічного-забезпечення сфери масового спорту в Україні

є невідповідність між намаганням держави зберегти провідну роль у забезпеченні життєдіяльності сфери і її обмеженими ресурсними можливостями. Сьогодні реалізується курс не лише на збереження, а у багатьох випадках і на посилення ролі держави у розвитку сфери масового спорту. Державне регулювання фізкультурно-оздоровчої діяльністю в сучасних умовах має охоплювати пошук і залучення позабюджетних коштів до фінансування масового спорту для всіх.

Висновки до розділу 3

Фізична культура та спорт, у контексті впливу на соціалізацію молоді, формують поведінку особи крізь призму морального, естетичного та патріотичного виховання. Тому можна вважати, що фізична культура і спорт формують у студентської молоді активну позицію щодо її соціалізації, що своєю чергою, відповідає суб'єкт-об'єктному підходу в концепції соціалізації особи.

Вивчення об'єктивних і суб'єктивних чинників, що обумовлюють ступінь ефективності формування соціальних цінностей студентської молоді показало, що їхнє різноманіття взаємопов'язане й утворює цілісну структуру, і тільки з урахуванням усіх її складових можлива розробка комплексу психолого-педагогічних, організаційно-педагогічних умов і рішень, практичних дій та алгоритму педагогічних технологій.

Процес державного регулювання сфери фізичної культури і масового спорту охоплює такі напрями: прогнозування розвитку; розробку цільових програм, встановлення соціально-економічних нормативів; забезпечення виконання планових заходів. Сучасна система державного регулювання сферою фізкультурно-спортивних послуг повинна ґрунтуватися на концепції, що охоплює оптимальне поєднання таких основних елементів: організаційні структури, економічні методи регулювання, інформаційні системи, підготовку висококваліфікованих кадрів.

Державне регулювання фізичною культурою та масовим спортом має стати організаційним та регулюючим впливом держави на стан і розвиток суспільних процесів, свідомість та поведінку громадян з метою залучення їх до активної рухової діяльності під час дозвілля. Реалізація функцій масового спорту для зміцнення здоров'я населення України можлива завдяки

запровадженню державної політики через діяльність органів державної влади відповідної компетенції.

Йдеться про вирішення комплексного завдання, оскільки діяльність органів державної влади повинна враховувати політичні, економічні, соціальні, юридичні та організаційні аспекти, а також впливати на структуру і діяльність фізкультурно-оздоровчих та спортивних організацій і установ. На законодавчому рівні необхідне напрацювання нової стратегії державної політики розвитку фізичної культури та масового спорту шляхом міжгалузевої координації та функціонального регулювання цієї галузі; розробки та впровадження науково-обґрунтованої системи фізичного виховання населення. Актуальним є створення сучасної спортивної індустрії з метою залучення населення до занять масовим спортом та пропаганди “моди” на здоров’я і здорового способу життя у засобах масової інформації.

Дослідженням механізмів державного регулювання галузі фізичної культури і спорту в Україні визначено, що існування і розвиток цієї сфери можливі за умови державного регулювання, яке можна охарактеризувати як систему законодавчих, фінансових, економічних норм для відповідних державних органів і громадських організацій, що забезпечують формування та розвиток продуктивних сил людини, показником регулювання яких є соціально-економічний ефект від збільшення вільного часу, продовження терміну життя, здоров’я і творчих можливостей людини, її соціалізованості.

Розділ 4

КОНЦЕПЦІЯ СУСПІЛЬНО-ВЛАДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ В УКРАЇНІ

4.1. Державна соціально-гуманітарна політика у сфері фізичного виховання студентської молоді крізь призму соціалізації

Соціально-гуманітарна політика ґрунтується на визнанні невід'ємних прав людини, в тому числі права на гідне життя для кожного, незалежно від національних, расових, релігійних, вікових, статевих, індивідуальних або соціальних ознак. Сьогодні країни трансформаційного типу зустрілися з глобальними проблемами і найгострішими суперечностями суспільного розвитку, економічною, екологічною та, головне, духовно-моральною кризами, наростанням соціальних і національних конфліктів.

Державна соціально-гуманітарна політика – це системна і послідовна діяльність держави у відносинах з людиною зокрема і суспільством загалом, яка реалізується через органи державної виконавчої, законодавчої та судової влади зі залученням громадськості та з урахуванням основних прав людини і

ставити за мету досягнення високого життєвого, духовного та інтелектуального рівня особистості, як у її власних інтересах, так і в інтересах держави.

Соціально-гуманітарну політику держави можна визначити як систему рішень, що мають на меті створення умов для соціально-гуманітарного розвитку суспільства, соціальної, інтелектуальної, духовної безпеки людини, реалізації її духовних потреб і збагачення творчого потенціалу. У ролі суб'єктів гуманітарної політики, як і соціальної політики, поступає держава загалом, органи державної влади та місцевого самоврядування, політичні партії та об'єднання, соціальні групи, суспільство взагалі й окремі особи.

Поняття гуманітарної політики об'єднує дві основні складові: гуманізм і політику, що порушує безліч питань про майбутнє людства, роль духовної культури та освіти в суспільному житті. Варто розрізняти текстуальну і контекстуальну сторони управлінської діяльності суб'єкта, вони відповідають двом рівням аналізу. Ще Г.-Х. Гадамер виділяв рівень концептуального аналізу – розуміння сенсу тексту з позицій авторського задуму і його системи цінностей та рівень контекстуального аналізу – виявлення прихованого змісту або приводу, що виходить за межі [243].

Гуманітарні моделі управління мають кілька різновидів. Вони представлені передусім у різних концепціях, що виділяють суб'єктивний аспект організаційних відносин: концепція школи “людських відносин” (Е. Мейо), “організаційний гуманізм” (А. Маслоу), дихотомічний менеджмент – теорії X і Y (Д. Макгрегор), поведінкова теорія соціальних ролей (Р. Сайерт, Дж. Марч). Соціокультурні принципи управління викладені в концепції гуманістичного планування Е. Фромма, яка передбачає: заключення людини і умов її життя до системи планування, активізацію людського потенціалу за допомогою участі

в справах суспільства, зміну процесу споживання, утворення нових форм духовно-психологічної орієнтації як еквівалент релігійних систем минулого [44].

Гуманітарна сфера суспільства пов'язана з реалізацією духовного потенціалу особистості, з процесами зростання можливостей людини, її добробуту, безпеки, здоров'я і духовності. Сутність соціально-гуманітарної політики ґрунтується на розгляді людини як своєрідного центру суспільної гармонії і розвитку [221, 227]. Термін "гуманітарний" походить від поняття "гуманізм" (лат. *humanus* – людський, людяний) – принцип світогляду, пов'язаний з уявленням про людину як вищу цінність суспільства. Завдання освіти полягає в тому, щоб допомогти суспільству зробити свідомий вибір суспільних цінностей і сформувати на їхній основі стійку, несуперечливу індивідуальну систему орієнтації, здатну забезпечити саморегулювання і мотивацію поведінки.

Поняття гуманітарної політики тісно пов'язане з поняттям соціальної політики, і часто невіддільне від неї. Відмінність полягає у тому, що соціальна політика спрямована переважно на забезпечення гідного рівня матеріального добробуту в суспільстві, а гуманітарна політика має на меті досягнення високого духовного й інтелектуального рівня особистості, збереження та розвиток фундаментальних загальнолюдських і національних цінностей. Зі сутністю гуманітарної політики пов'язане поняття "гуманітарний потенціал нації", що визначається рівнем фізичного і психічного здоров'я нації, її соціального благополуччя, моральності, інтелектуального розвитку, солідарності.

Соціологічні рефлексії допомогли зрозуміти, що минуле століття пройшло під безумовним приматом техніки, воно увійде в історію не тільки як століття розуму і торжества раціоналізму, але і як початок систематичної критики традиційних уявлень про всемогутність науки і технології. Глобальний еколого-

моральний імператив [233], що постав у недавньому минулому, наполегливо вимагає від майбутнього нових правил поведінки, без освоєння яких людство може не вижити. Такі правила можуть бути вироблені в межах коеволюції природи і суспільства, що спирається в своєму розвитку на цінності гуманітарної культури й оновленої соціально-гуманітарної системи освіти.

На індивідуальному рівні у людини переважають прагматизм, духовне зубожіння, антигуманні якості. Йдеться про глибинні зміни в свідомості людей, про нову духовно-моральну культуру, про формування за допомогою освіти гуманітарно-орієнтованого середовища в загальнолюдському масштабі. Все більша частина громадськості вважає, що вихід із кризового стану можливий лише на основі пошуку нових парадигм гуманістичного розвитку для кожної країни і людства загалом.

Екологічна й антропологічна кризи, які насуваються на людство, спонукають до активного пошуку нових моделей розвитку суспільства, нової системи духовних цінностей, покликаних об'єднати людей в ім'я виживання [222]. Щоб радикально вплинути на подолання глобальної кризи, необхідний органічний синтез різних способів пізнання і перетворення світу, необхідне подолання того розриву в культурі духовного життя, який виник у новоєвропейській історії в результаті розведення в різні боки науки і моралі, раціоналізму і гуманізму, знання і віри. І мова не про те, щоб поставити ірраціоналізм і релігійну віру на місце раціоналізму та знання, а про створення нового, гуманістично-орієнтованого раціоналізму, що охоплює в себе всі ціннісні компоненти гуманітарної культури.

Для ефективного державного управління інституційними змінами в країнах трансформаційного типу потрібне знання вихідних принципів соціогенезу сучасної соціально-гуманітарної освіти, знайомство з якими необхідно проводити в університетській спільноті. При побудові соціальних інститутів та органі-

зацій, наприклад, систем приватного бізнесу або менеджменту, необхідно враховувати весь комплекс соціально-економічних змін. Аналіз процесів і протиріч, пов'язаних із процесом реформ у країнах трансформаційного типу, показує, що основний акцент у діях суб'єктів управління зроблено на проведення соціальних змін і нововведень.

Культурні ж зміни не встигають за розвитком подій у соціальній сфері – створенням нових організаційних форм, систем управління. Ще більше відстають від соціальних інновацій особистісні зміни, що зумовлює посилення напруженості і конфліктності в суспільстві. Нові соціальні системи й інститути можуть створюватися лише за умови дозрівання культурних передумов і шляхом відбору найбільш життєздатних культурних зразків. При цьому виключається пряме копіювання і перенесення на національний ґрунт зразків іншої культури без їхньої попередньої адаптації та асиміляції в межах уже існуючих інститутів. Нові соціальні форми є результатом не тільки цілеспрямованої діяльності людей, а й тривалої культурної еволюції [233].

Тому створенню ринкової економіки і ліберальної демократії в країнах трансформаційного типу повинні передувати певні культурні зміни, що впливають із об'єктивних потреб суспільної системи загалом та інтересів конкретних суб'єктів. Встановлення адекватних відносин між різними типами інституційних змін означає пропорційний і збалансований розвиток особистісної та соціально-організаційної підсистем суспільства, який передбачає в якості однієї з умов успішної соціоінженерної діяльності облік менталітету або, за Е. Фроммом, соціального характеру людей, що втягуються в перетворюючі процеси [245].

Як відомо, ці процеси змінюються значно повільніше, ніж самі соціальні інститути та їхнє матеріальне оточення. Ігнорування цього принципу в практиці соціальних перетво-

реть слугує, зазвичай, однією з головних причин їхнього гальмування й опору змінам і нововведенням. Схема інституційних змін повинна бути такою: культура–особистість–соціальна організація. Субсидіарність сприяє вирішенню проблем державного управління, в тому числі, пов'язаних із побудовою нових інститутів та організацій, приймається на максимально низькому рівні. У цьому, а не тільки у встановленні “вертикалі влади” заховано ключ до успіху ринкових і демократичних реформ, які не завершуються в країнах трансформаційного типу.

Культурна політика повинна бути спрямована на створення умов для всебічного розвитку духовного потенціалу особистості та суспільства, забезпечення доступності користування послугами установ культури, гарантії свободи творчості [238]. Пріоритетами державної політики у сфері науки має бути визначення потреб держави у сфері науки, формування інтелектуального потенціалу суспільства, формування нової системи національної науково-технологічної політики й органічне входження її у світовий науковий простір, підвищення статусу науки в суспільстві, посилення взаємної потреби науки й економіки.

В умовах сьогодення фізкультурно-спортивний рух є важливим компонентом соціально-культурного життя суспільства, а також поліфункціональним явищем, яке займає провідне місце у фізичній та духовній культурі; виступає відносно самостійною сферою національного виховання; має певний внесок у гуманітарну політику держави.

Загальний стан галузі фізичної культури і спорту та її подальший розвиток залежать від організації ефективної структури державного регулювання [131]. В сучасних умовах трансформації суспільного життя найважливішим завданням стає формування гнучкої системи державного регулювання фізкультурно-спортивними організаціями, яка повинна мати

таку систему, що забезпечить їй високу ефективність роботи, конкурентно-спроможність та стабільність.

Система фізичного виховання часто асоціюється з апаратом управління цією сферою як специфічним складником фізкультурно-спортивної організації, за відсутності такого апарату організація як цілісне утворення існувати та ефективно функціонувати не може. Важливим є не тільки наявність апарату управління, але і його структурний склад, характер зв'язків між ланками та елементами структури, ступінь централізації і децентралізації, повноваження та відповідальність працівників, які посідають різні посади в ієрархічній організації.

Відмінною рисою більшості фізкультурно-спортивних організацій є те, що в управлінні ними беруть участь їхні члени, у зв'язку з чим усе гостріше постають питання переходу від авторитарного (адміністративного) до демократичного стилю управління.

Державне регулювання у системі фізичного виховання і масового спорту – це сукупність конкретних форм і методів свідомої діяльності, спрямованої на забезпечення ефективного функціонування і планового розвитку сфери фізичної культури та масового спорту, з метою найповнішого задоволення потреб молоді у фізичному вдосконаленні [76].

Система державного управління і регулювання налічує значну кількість наукових шкіл та концепцій, що ними висунуті та розвиваються [44, 76]. Зокрема системний підхід – це спосіб наукового та практичного вирішення складних проблем, він розглядає всі фізкультурно-спортивні організації як відкриті системи і враховує всі стабільні та змінні взаємозв'язки з урахуванням змін у будь-якому елементі системи або в системі загалом. Тобто, на перше місце висувається не аналіз складових частин або окремих об'єктів системи як таких, а характеристика системи або проблеми загалом, це забезпечує взаємодію об'єктів

та цілісність усієї системи. Застосування системного підходу в управлінні дає підстави розглядати організацію в єдності частин і зв'язку зі зовнішнім середовищем. В останні роки у сфері фізичного виховання та спорту ідеї та принципи системного підходу все частіше застосовують при вирішенні проблем її розвитку, управлінні підготовкою спортсменів.

Процесний підхід розглядає державне управління та регулювання як процес, управлінську діяльність розглядають не як миттєву дію, а як серію безперервно пов'язаних дій, їх називають управлінськими функціями. Кожна управлінська функція теж уособлює процес, бо що складається зі серії взаємопов'язаних дій, процес управління, згідно з названим підходом, є сумою всіх функцій. Різні автори, фахівці сфери державного управління, розглядають різний перелік функцій, огляд сучасної літератури допомагає виявити такі функції: планування, організація, командування, мотивація, керівництво, координація, контроль, комунікація, дослідження, оцінка, прийняття рішень та ін. [44, 76].

Ситуаційний підхід є значним внеском у теорію державного управління, він вважає конкретно існуючу ситуацію середовища важливою у цей момент обставиною, яка впливає на долю всієї діяльності організації. Тобто, головним чинником названого підходу є сукупність конкретних обставин, які мають вплив на організацію в цей, конкретний час. Різні аспекти проблеми державного управління сферою фізичного виховання та спорту висвітлені у працях науковців, зокрема І. В. Городинської, О. М. Жданової, І. К. Залюбовської, М. С. Студенікіної, В. К. Колпакова, В. І. Курило, В. Л. Грохольський, С. Г. Стеценко та ін.

Згідно з теорією систем, сферу фізичного виховання і спорту можна розглядати як підсистему суспільства, а також як відносно самостійну систему, яка увібрала в себе декілька

підсистем, що своєю чергою можуть бути також розглянуті та вивчені як самостійні системи. Ознаками фізичного виховання і спорту як соціальної системи є: невід'ємність системи від загальної соціальної системи держави та суспільства; складність усієї системи та складність завдань, які вона вирішує; спрямованість її діяльності на молодь, особистість якої є об'єктом впливу всієї системи загалом та окремих її підсистем.

Сфера фізичного виховання і масового спорту як соціальна система має певні ознаки та характеристики, які доповнюють одна одну та дають можливість цілісного сприйняття. Відкритість системи фізичного виховання і масового спорту обумовлена тим, що вона існує завдяки постійному обміну із зовнішнім середовищем. На розвиток системи мають суттєвий вплив такі чинники: тип соціальної побудови держави, рівень соціально-економічного розвитку, склад населення, його традиції, інтереси, національні особливості. Тому система фізичного виховання і спорту є невід'ємною складовою соціальної системи суспільства. Сфері фізичного виховання і масового спорту, як і окремим організаціям, притаманне прагнення до досягнення цілей, саме для цього організації, які входять до складу системи, вступають між собою у взаємодію. Загальносистемні цілі формуються на рівні суспільства, на державному рівні, у разі перенесення на нижчі рівні системи вони набувають характеру конкретних завдань.

До сфери фізичного виховання і масового спорту входить багато компонентів (організацій). Взаємодія в системі організацій, які проводять фізичне виховання, набір, відбір, попередню базову та завершальну підготовку спортсменів, а також організації, які займаються матеріально-технічним, науково-методичним забезпеченням, полягає в тому, що кожна з них вирішує свої, властиві їй завдання. Однак сукупність результатів

вирішення завдань є потужним чинником розвитку цілісної системи фізичного виховання і спорту.

Сфера фізичного виховання і масового спорту одночасно є відносно самостійною системою, такою, яка має свої цілі, завдання, принципи функціонування у взаємодії зі середовищем, що також характеризує її як цілісну систему. Динамічність системи фізичного виховання і масового спорту характеризує безперервність її змін загалом, а також змін окремих складових. Змінюються методика, рівень спортивних результатів, інвентар, обладнання, форми організації діяльності фахівців, матеріально-фінансове забезпечення. Всі ці зміни відображають об'єктивний процес розвитку сфери фізичного виховання і масового спорту, що треба враховувати у діяльності її організацій.

Ієрархічність допомагає виділити управлінські вертикалі всередині підсистем більшості організацій, а структурність полягає у тому, що зміст діяльності ланок і системи взагалі обумовлює структуру, функціонування сфери, побудову її компонентів. Сфера фізичного виховання і масового спорту в Україні охоплює три підсистеми державного управління та регулювання: державне регулювання фізичною культурою і масовим спортом, яке виконують органи державної влади, центральним органом є Міністерство молоді та спорту України; державне регулювання громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості, до неї належать: фізкультурно-спортивні товариства, федерації, асоціації, спортивні клуби; управління у підприємницьких фізкультурно-спортивних організаціях, до цієї групи відносять організації професійного спорту (спортивні клуби з футболу, професійна футбольна ліга та ін.) та комерційні організації фізкультурно-спортивно напряму (спортивно-оздоровчі центри, фітнес-центри та ін.).

Функції державного управління у сфері фізичного виховання – це напрями управлінської діяльності, які дають змогу відповідно впливати. Основні функції управлінської діяльності:

- організація, діяльність зі створення нових та (або) якісного вдосконалення раніше створених і функціонуючих систем будь-якого типу відповідно до мінливих внутрішніх та зовнішніх умов;

- планування, діяльність зі створення умов для цілеспрямованого, динамічного та пропорційного розвитку об'єкта менеджменту шляхом розроблення різних планів;

- мотивація, діяльність зі створення системи стимулів, які активізують персонал організації ефективно працювати відповідно до розроблених планів;

- контроль, діяльність, яка охоплює спостереження за плином процесів в об'єктах менеджменту, порівняння розмірів параметрів, які контролюють, зі заданою програмою, виявлення відхилень від програми, їх місця, часу, причини та характеру;

- координація (фінансування, підготовка кадрів), діяльність зі забезпечення неперервності процесу менеджменту, досягнення узгодженості в роботі організацій, підрозділів і окремих виконавців за допомогою встановлення раціональних зв'язків між ними.

Отже, основні функції державного регулювання тісно пов'язані між собою, складаючи єдиний процес, який характеризує механізм управлінського впливу. Безпосередні функції державного регулювання фізичною культурою та масовим спортом (як галуззю) можуть охоплювати: фізичне виховання молоді, яка навчається; організацію фізкультурно-спортивної роботи з населенням; підготовку висококваліфікованих спортсменів за видами спорту, розвиток професійного спорту; підготовку спортивного резерву; проведення спортивних зма-

гань та масових заходів; наукове та програмно-методичне забезпечення фізичного виховання та розвитку масового спорту тощо.

Державне регулювання сферою фізичного виховання і масового спорту забезпечують органи державної влади на рівні двох гілок влади: представницької та виконавчої. До органів публічної влади відносять: органи державної влади (міністерства, обласні управління, районні відділи) та органи місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські та районні ради) [93, 114]. Найвищими органами державного управління усіх сфер суспільства є Президент та Уряд держави, які складають виконавчо-розпорядчий орган держави та забезпечують практичний розвиток сфери фізичного виховання і масового спорту одночасно з розвитком інших сфер. Президент видає укази і розпорядження з актуальних питань розвитку фізичного виховання і спорту, туризму. Уряд держави затверджує положення про Міністерство, приймає постанови з актуальних питань розвитку фізичної культури і масового спорту, організує їх виконання і контроль за ходом виконання прийнятих постанов і розпоряджень.

Державне регулювання сферою фізичного виховання і масового спорту в Україні відбувається на основі взаємодії двох чинників: державного та громадського. Державні органи управління, які впливають на розвиток фізичного виховання і спорту, можна поділити за ознакою компетенції на три групи: органи загальної, відомчої та спеціальної компетенції. До органів загальної компетенції належать такі, які у своїй діяльності розглядають та вирішують питання з різних сфер життя нашої країни, в тому числі – розвитку сфери фізичного виховання і масового спорту. Вони визначають повноваження органів державного регулювання сферою, а також найважливіші питання міжгалузевого характеру (наприклад, будівництво спортив-

них комплексів, підготовка спеціалістів з фізичного виховання, спорту та ін.).

Перетворення в сучасному світі, якими пронизані всі аспекти соціально-культурного існування індивідів, є глобальною проблемою сучасності, що характеризується різноманітністю, невизначеністю і неоднозначністю. Сьогодні, як це не парадоксально, процес глобалізації, несучи за собою новий вимір реальності, для молодого покоління є як основним джерелом загроз, так і можливістю власного розвитку. Молодь, за рахунок більшої пластичності та адаптивності до мінливої ситуації, може легше впоратися зі загрозами сучасного життя. Маючи широкий спектр варіантів, пропонованих у сучасному світі, молода особа може вільно вирішувати, яка її поведінка і дії будуть значущими в повсякденному житті, тобто здатна побудувати власний життєвий простір.

А це своєю чергою, впливає на вибір певних життєвих орієнтацій. Молодь, як суб'єкт передбачуваних змін, робить істотний вплив на трансформацію сучасного світу, залишаючись при цьому також їхнім основним замовником. Варто наголосити істотний вплив глобалізації на орієнтацію розвитку особи не лише на індивідуальному рівні, але і на напрями розвитку сучасних суспільств. Тому, важливо проаналізувати явища і процеси, які впливають на формування поглядів, цінностей та досвіду суб'єкта, що, як наслідок, обумовлює формування орієнтації особистості.

У цьому контексті цікавою теорією є теорія структурування, що описує закони соціальної дії і акцентує причинну суб'єктивність, яка має значення для формування орієнтації життя. Автор концепції А. Giddens [224], підкреслив, що здатність розуміти власні дії має вплив на поведінку людей, а також на те, як вони орієнтуються у соціальній реальності. Теорія структурування доводить, що якість соціалізації та досвіду

впливає на свідомість і поведінку людини. Соціалізація є одним із кількох істотних соціальних процесів, які впливають на формування особистості. Натомість Т. Гейнініцка-Безвінська [228] зазначила, що вибір життєвих цілей і заходів їхньої реалізації залежить від біологічних, соціальних та культурних чинників. Отже, формування життєвих орієнтацій молоді складається з багатьох складних взаємопроникних процесів.

Вплив на орієнтацію життя молоді можуть мати внутрішні чинники, пов'язані з визначенням власної ідентичності, і зовнішні, пов'язані з нездатністю до конструктивного самовираження та самореалізації, які людина повинна здолати, щоб стала можливою не лише її внутрішня інтеграція, але й інтеграція зі зовнішнім світом. У цьому сенсі надзвичайно важливими є соціальні чинники, що формують життєві орієнтири молоді. Теорія структурування [224] описує закони соціальної дії та обґрунтовує два головні процеси соціалізації і освіти, які створюють свідому поведінку людини в повсякденній практиці суспільного життя. Соціалізація – це складний процес, у якому, з одного боку, відбувається вплив на навколишнє середовище, що складається з різних шляхів інтеграції членів цього середовища та підготовки їх до певних соціальних ролей, з іншого боку, це набуття диверсифікованих індивідуальних компетенцій.

Процес соціалізації залежить від цінностей, стандартів та моделей поведінки особи. Освіта є навмисним і цілеспрямованим процесом, тоді як соціалізація – це взаємодія декількох неструктурованих блоків, у яких дії відбуваються на багатьох рівнях одночасно. Враховуючи соціальні детермінанти формування життєвих орієнтирів молоді, найважливішими чинниками їхнього формування поступають: сім'я, університет, група однолітків, засоби масової інформації, за допомогою яких особа підкоряється процесам соціалізації та виховання. Основним та

первинним середовищем, що виконує соціалізаційні та освітні функції, є сім'я.

З розвитком особистості пов'язані також соціально-економічні умови, в яких перебуває сім'я, рівень освіти батьків і місце проживання. Головний стимул для інтелектуального розвитку молоді, особливо зі сімей з низьким соціальним статусом і матеріальним становищем, є прагнення батьків здобуття освіти для своїх дітей. Такі чинники, як освіта батьків або фінансове становище сім'ї, можуть бути як стимулом для подальшого розвитку молодшої особи, так і сприяти формуванню пасивності та вилучення зі суспільства.

Важливу роль у становленні житєвих орієнтацій молоді відіграє освіта, соціалізаційну функцію університетської освіти розуміють значно ширше, ніж процес навчання або отримання знань, оскільки мета освіти – це не лише сукупність знань, необхідних для виконання професії, а вироблення стилю життя, який характеризується свободою, справедливим судженням, спокоєм, мудрістю. У процесі університетської освіти студенти розвивають риси особистості та набувають нових навичок, які допомагають їм належно виконувати майбутні соціальні ролі.

Увесь процес освіти, у тім числі дослідження, впливає на розвиток особистості, норми та цінності, які керують життям. Це своєю чергою визначає життєві цілі молоді та шляхи їхньої реалізації. Важливим середовищем, де відбуваються процеси соціалізації і виховання молоді, є група однолітків. Сприйняття світу крізь призму поглядів групи відбувається не на основі саморефлексії або індивідуального досвіду, а в результаті ідентифікації з цією групою. Сьогодні значну роль на формування житєвих орієнтацій молоді мають засоби масової інформації та інтернет. Вони є засобами впливу на громадську думку, формують звичаї, норми поведінки і смаки.

Процес соціалізації студентської молоді надзвичайно складний і суперечливий. Особливий, як науковий, так і практичний інтерес цей процес становить у межах окремої соціальної організації – певного вищого навчального закладу, який, маючи власне специфічне інституціональне середовище, впливає на перебіг цього процесу, створюючи свої унікальні умови. Вагому роль у соціалізації молодого людини має також і практика виховної, самоорганізаційної діяльності студентської спільноти.

Під соціалізацією розуміють процес активного відтворення особистістю соціального досвіду, який реалізується в її діяльності та спілкуванні. В основі чинників соціалізації перебуває активна творча діяльність людини, завдяки якій відбувається долучення її в життя суспільства, розвиток свідомості та самосвідомості, формування соціальних зв'язків, здатність орієнтуватися в суспільних подіях [91]. Соціальна політика – найбільш значуща сфера інтересів сучасного суспільства і є найважливішою ланкою діяльності держави, а соціальна політика тісно пов'язана з метою і завданнями, які ставить суспільство перед собою у своєму соціальному розвитку.

Аналіз концепцій соціалізації показує, що вони можуть бути поділені на групи, залежно від ролі самої людини у процесі соціалізації. Перша група концепцій ґрунтується на тому, що процес соціалізації – це процес адаптації людини до суспільства, а людина займає пасивну позицію. Цей підхід отримав назву об'єкт-суб'єктного, де суспільство є суб'єктом впливу, а людина – об'єктом. Друга група – розглядає людину в процесі соціалізації як активну, яка не лише адаптується до суспільства, але й впливає на власні життєві обставини та на себе саму. Такий підхід визначено як суб'єкт-об'єктний.

Студентський період життя людини характеризується оволодінням усім різноманіттям соціальних ролей дорослої людини, отриманням права життєвого вибору, набуттям

повної юридичної та економічної відповідальності, можливостями залучення до всіх видів соціальної активності (аж до державного рівня), здобуттям вищої освіти та опануванням певним фахом. Головними сферами діяльності студентів є професійне навчання, особистісне зростання й самоствердження, розвиток інтелектуального потенціалу, духовне збагачення, моральне, естетичне та фізичне самодосконалення.

Молодіжний вік – це сенситивний період для розвитку основних соціогенних потенцій людини як особистості [184]. До них належать: формування професійних, світоглядних і громадських якостей майбутнього фахівця; розвиток професійних здібностей як передумова подальшої самостійної професійної творчої діяльності; становлення інтелекту і стабілізація рис характеру; перетворення мотивації та всієї системи ціннісних орієнтацій; формування соціальних цінностей у зв'язку з професіоналізацією. Під час навчання у закладі вищої освіти відбувається соціалізація студента як особистості [154].

Свідомість сучасного студента також містить суперечності: з одного боку, наявна висока індивідуальна, колективна та масова активність у суспільному житті, енергійність, діловитість; а з іншого – страх, конформізм, нездатність протистояти та успішно пристосовуватися до мінливих соціальних умов життя. Фізкультурно-оздоровча та спортивна діяльність становить органічну частину студентського життя, тісно пов'язана з навчальним процесом і є системою організованих і цілеспрямованих занять, які допомагають досягнути успіхів у навчанні, виробляють у студентів соціальні навички, свідому дисципліну, колективізм, сприяють моральному, розумовому вихованню духовно і фізично здорової особистості, задовольняють їхні культурні запити і спрямовують активність у русло корисної діяльності.

Соціально-аксіологічний зміст фізичної культури та спорту у становленні молодшої людини полягає у розвитку фізичних, духовних та моральних цінностей. Громадянська освіта у спортивній діяльності передбачає формування особистості молодшої людини, впливаючи на її ставлення до життя, поведінку, звичаї, спосіб мислення тощо. Систематичне навчання, наполеглива фізична праця, самодисципліна, взаємоповага до суперників, дотримання правил сприяє формуванню особистості та є елементами соціалізації студента.

Через освітній простір фізична культура і спорт задовольняють такі потреби студента: необхідність відпочинку та релаксації; потребу в психофізичній активності; потребу в контакті з природою; необхідність приємних емоцій і відчуттів; необхідність неформальних контактів з іншими людьми; потребу у підвищенні власного статусу; необхідність суперництва та конкуренції; потребу у новому досвіді, розширенні знань і вмінь.

Фізична культура та спорт, у контексті впливу на соціалізацію молоді, формують поведінку особи крізь призму морального, естетичного та патріотичного виховання. Можна вважати, що фізична культура і спорт формують у студентської молоді активну позицію щодо її соціалізації, що своєю чергою, відповідає суб'єкт-об'єктному підходу в концепції соціалізації особи.

Головною метою державної політики у сфері освіти є забезпечення доступності освіти, створення засобами державної політики умов для всебічного розвитку всіх галузей освіти, як основи для соціально-економічного, духовного, культурного та інтелектуального розвитку суспільства, збереження позитивних досягнень і освіти, впровадження зарубіжного досвіду розвитку освіти, збагачення освітнього простору. Охорона здоров'я населення повинна бути спрямована на реалізацію забезпечення доступної кваліфікованої медичної допомоги кожному громадянину, запровадження ефективних механізмів фінан-

сування та державного управління у сфері охорони здоров'я, створення умов для формування здорового способу життя.

Релігійна політика, основним завданням якої є забезпечення прав і свобод світогляду і віросповідання, релігійної діяльності, рівності релігійних організацій має сприяти поєднанню інтересів держави, суспільства і церкви в процесі формування моральності та духовного розвитку, створення умов для релігійного середовища. Державна політика в сфері туризму, спорту та фізичної культури, основними пріоритетами якої є створення умов для задоволення потреб громадян у зміцненні здоров'я, у фізичному і духовному розвитку, повинна стимулювати державну підтримку внутрішнього та іноземного туризму, формування конкурентоспроможного на світовому ринку вітчизняного туристичного продукту.

Система державного управління в цій сфері – це не тільки проблема соціально-гуманітарного знання з його особливим баченням і розумінням, а також предмет раціонально-технологічної діяльності, і сфера освітньої діяльності. Можна констатувати, що в останні десятиліття намітився глибокий технологічний переворот у сфері управління. Все це обґрунтовує науково-методичні основи освітньої сфери та потребує корекції як існуючих навчальних підходів, так і розробки нових освітніх концепцій; існують різні концепції управління: соціоінженерна та гуманітарна.

Соціоінженерний підхід до управління пов'язаний із науково обґрунтованою і практично орієнтованою зміною соціальної організації, заснованою на раціональній побудові моделей людської поведінки та корекції набору нормативних вимог. Він не зачіпає ментальні характеристики і не дає змогу залучити до практики соціальних перетворень орієнтації всіх учасників управлінської діяльності. Управління освітою та освітніми програмами передбачає проектний підхід, за якого слухача розгля-

дають не як об'єкт педагогічного впливу, але як повноцінного суб'єкта процесу навчання, учасника проектної діяльності.

Гуманітарний підхід до управління, зокрема, передбачає іншу логіку дослідження, дискурсу і практичних дій та означає виявлення смислового змісту та символічних форм спілкування, використовуваних людьми як у процесах символічної взаємодії та обміну аргументованими позиціями, так і практичної взаємодії у сфері управління. Гуманітарний підхід до управління загалом орієнтований на формування нового образу управлінця – “людини, яка розуміє”, здатного отримувати нове знання та розшифровувати культурні коди, закладені в тексті і контексті управлінської діяльності.

Керуючись цим розумінням, можна запропонувати такі передумови гуманітарного підходу до розробки концепцій управління. “Розуміюча людина” є повноправним учасником і суб'єктом управлінського процесу, співавтором тексту діяльності; управління – це зміст і форма управлінської діяльності, а також різні технології. Контекст же управлінської діяльності – це уявна реконструкція всієї сукупності умов і чинників, які безпосередньо впливають на текстову складову процесів управління. Текст є фактичність або даність діяльності, а контекст – це те, що зазвичай мається на увазі, коли описують будь-які умови і ситуації.

Гуманітарна концепція управління істотно змінює наше уявлення про образ, у тому числі образ людини, яка розуміє уявлення про людяність світу і суспільства як нового світобачення та діяльності. Однак одного гуманітарного підходу до вивчення управління й управлінських механізмів недостатньо [244, 245]. Необхідно поєднати його сенс з пізнавальними та практичними можливостями соціоінженерного підходу, що передбачає розробку комплексного, соціально-гуманітарного підходу до зміни соціокультурних систем. Цей підхід спрямований на осмислен-

ня і конструювання організаційних форм, інших засобів, який, з тим або іншим ступенем адекватності, дає змогу змінювати соціальні системи: інститути, організації та структури.

У практичному плані гуманітарний і соціоінженерний підходи орієнтовані на різні стратегії і мету управлінської діяльності: гуманітарна складова управління полягає у формуванні особистості фахівця в екзистенційному і загальнокультурному сенсах, а соціальна – у зміні його соціально-нормативної ситуації і передусім професійного статусу та громадської позиції. Тому для студента важливі обидві сторони соціально-управлінської підготовки. Ці напрями об'єднують в межах соціально-гуманітарного підходу до управління в освітній сфері.

Соціально-гуманітарний підхід орієнтований на вивчення і цілеспрямований розвиток систем управління в єдності їхньої соціальної та культурної, суб'єктної та об'єктної, інституційної та символічної сторін, тобто всього соціокультурного контексту організаційних змін. Трансформації досягають шляхом формування у суб'єктів відповідних уявлень про бажаний або оптимальний з погляду самих суб'єктів стан об'єктів і систем. Це відбувається з урахуванням життєвої стратегії суб'єкта, такого виду технології вкрай необхідні в процесі реформування сучасної освітньої системи країн трансформаційного типу.

З погляду гуманітарного підходу ми змінюємо не власне соціальні системи як такі, а уявлення про них, що багато в чому структурує реальність їхнього існування [226]. Очевидно, що гуманітарні підходи покликані реконструювати смисловий зміст управлінської діяльності, необхідно розглядати в органічній єдності з іншим видом технологій – соціальними, спрямованими своєю чергою на перетворення реальних соціальних систем та інститутів, залучаючи їхню інфраструктуру та організаційні форми. До переваг соціальних технологій необхідно віднести

ефективність їхнього застосування для проектування соціальних систем і здійснення інституційних змін.

До недоліку, а точніше обмеження цього виду технологій, варто назвати їхню орієнтацію переважно на об'єкт, а не на суб'єкт управлінської діяльності, інституційний характер змін, а також недооцінку людського потенціалу і соціокультурних особливостей організаційних систем. Тому такі технології не дуже підходять до сфери освітньої діяльності, соціальної роботи з різними верствами населення, організації роботи з молоддю. Перевагою гуманітарних технологій, безумовно, є їхній яскраво виражений акцент на осмислення і вдосконалення структур управлінської та іншої професійної діяльності.

Їхнім недоліком є недооцінка інституційних аспектів здійснюваних соціокультурних змін, з надмірним акцентуванням уваги на особистісних проблемах суб'єктів управління. Інтеграційна природа управлінських технологій загалом і визначається їхньою належністю одночасно до двох класів технологій – соціальних і гуманітарних, а також можливістю створення нових засобів діагностики. Під впливом перетворюючої свідомості стала змінювати свій характер і наука, особливо гуманітарна, з науки для пізнання буття вона все більше перетворюється в науку спрямовану в майбутнє.

В інформаційну епоху може йтися про реальну можливість визрівання нового типу соціальності, суть якої виражається в зміні свідомості, в зміні пріоритетів і цільових орієнтації суспільства. Якщо на попередніх етапах його розвитку соціальні цілі визначалися тим, що людина залишалася лише засобом їхнього досягнення, то принцип нової соціальності – примноження багатств сутнісних сил людини, в усій повноті їхнього прояви на основі стійкої гуманістичної орієнтації, що формується під впливом освіти загалом, і перш за все соціально-гуманітарної освіти країн трансформаційного типу.

Формування особистості молодої людини в сучасному світі – це створення цілісного підходу до власного життя і визначення напрямку своєї діяльності. Молодь сьогодні переживає процес соціалізації та виховання в умовах постійних змін, коли вибір орієнтацій пов'язаний із набуттям нових життєвих поглядів та досвіду. Важливим чинником вибору є обсяг знань особи, тип її особистості, вид діяльності та тип мотивації, а також зміна соціальних чинників, які впливають на неї.

У наш час, у зв'язку з переходом суспільства до інформаційної цивілізації, докорінно і принципово стали змінюватися місце, соціальні функції і роль духовної культури і освіти у виробництві та відтворенні суспільного життя. Вихід із кризи системи освіти не може бути знайдений лише за рахунок її організаційно-структурної реформи, комп'ютеризації та збільшення інвестування, як це планується в документах, присвячених реформуванню системи освіти. Потрібна зміна теоретичної парадигми так званої підтримуючої освіти на парадигму інноваційної, гуманістично-орієнтованої освіти.

4.2. Реалізація заходів освітньо-педагогічного напрямку з формування новітньої концепції фізичного виховання молоді в закладах вищої освіти

Сформовані підходи і методи державного регулювання фізичною культурою і спортом почали активно розробляти в середині ХХ століття. На початку ХХІ століття сфера фізичної культури і спорту наштовхнулася на низку серйозних проблем, пов'язаних із погіршенням стану здоров'я людей, їхнім фізичним розвитком і фізичною підготованістю; з необхідністю модернізації системи державного регулювання фізичною культурою і спортом. Поширення здорового способу життя передба-

чає впровадження у суспільство усіх складових сфери фізичної культури і спорту.

У Національній стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року “Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація” до завдань, що потребують вирішення, віднесено вдосконалення управління фізичною культурою і спортом на державному рівні [77]. Для вирішення зазначених проблем державним і громадським органам управління всіх рівнів необхідно вживати адекватні організаційно-управлінські, нормативно-правові та соціально-економічні заходи. Цільові орієнтири державної політики мають бути спрямовані на ефективне використання можливостей галузі у формуванні в населення цінностей здорового способу життя; залучення молоді України до регулярних занять фізичною культурою і спортом; збільшення кількості студентів, які систематично займаються фізичною культурою і спортом; підвищення рівня забезпеченості населення спортивними спорудами; збільшення кількості спортивних клубів та центрів фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Розвиток і становлення незалежної України призвели до реорганізації в управлінській діяльності всіх сфер життя, а також в оптимізації механізмів державного регулювання в системі освіти та фізичного виховання [62]. Суспільно-історичний та економічний розвиток України спрямований на зміну фізичних, розумових, морально-вольових та духовних можливостей особистості за допомогою системи організаційних заходів, що визначають та регламентують розвиток фізичної культури у суспільстві та системі освіти.

Держави, що спрямували свої зусилля на перебудову, модернізацію своєї системи освіти, розглядають компетентність, як провідний критерій підготованості сучасного випускника навчального закладу до нестабільних умов праці та соціального

життя, його здатність до адаптивної безстресової соціалізації, продуктивної життєдіяльності, постійного саморозвитку, самовдосконалення і самоосвіти – неперервної освіти впродовж життя.

Аналіз і узагальнення літературних та історичних джерел, правових документів, практичного досвіду провідних фахівців із проблеми управління галуззю фізичної культури і спорту та інших публікацій, які відображають стан проблеми, допомогли визначити методологічні підходи до проблеми. Вони охоплюють в себе низку принципів дослідницької діяльності: об'єктивності, сутнісного аналізу, взаємозв'язку суб'єкта й об'єкта дослідження, єдності логічного та історичного [35]. Аналіз наукових праць з державного регулювання об'єктами фізичної культури і спорту в Україні дає змогу припустити, що в основі підходів до вивчення державного управління фізичною культурою і спортом лежать положення загальної теорії управління.

За минулий період отримано низку даних у цій царині та досягнуто певних позитивних результатів у практичній управлінській діяльності. Однак, незважаючи на цей факт у галузі державного регулювання цією проблематикою, у сучасних соціально-економічних умовах вони вже не відповідають об'єктивним потребам суспільства. Переважно у вітчизняних дослідженнях домінували роботи з формування теоретичних основ управління галуззю, були визначені принципи, функції та методи управління, досліджували управлінську діяльність керівників державних і громадських фізкультурно-спортивних організацій та низку інших проблем [206, с. 11].

Істотний вплив на розвиток теоретико-методологічних заasad державного регулювання фізичною культурою і спортом внесли роботи С. Вавренюка, І. Гасюка, Н. Дацій, С. Домбровської, І. Парубчака, І. Рибчича, О. Шаптали. Поштовхом до вирішення названої проблематики має бути узгодження реалій сьогоден-

ня та системи залучення населення до рухової активності оздоровчої спрямованості на основі програмно-цільового підходу та відхід від стереотипів, характерних для часів Радянського Союзу [110, с. 164].

Вища освіта України нині переживає процес кардинальних змін, зазнає істотної модернізації усіх її складових, що об'єктивно зумовлено політичними, економічними та соціальними чинниками [58]. Усе більшого значення набуває відповідність освіти як соціальної інституції потребам, запитам та інтересам суспільства і громади. У багатьох управлінських, соціологічних і педагогічних дослідженнях якості вищої освіти розглядають як один із ключових елементів системи освіти, яка має вирішальне значення для подальшого прогресивного розвитку суспільства.

Під якістю вищої освіти маємо розуміти інтегральну міру задоволення освітою, як соціальної інституції, вимог суспільства щодо освіченості, професійної підготовки та соціальної зрілості особистості, як активного учасника суспільного життя в усіх його сферах і проявах. Підвищення якості освіти є однією з найактуальніших проблем українського сучасного суспільства [78]. Актуалізація цього питання пов'язана з модернізацією змісту освіти, оптимізацією способів, форм і технологій організації навчального процесу та з переосмисленням і адекватною зміною ставлення до кінцевої мети й результату освіти. Сьогодні особливо важливим стає не стільки обсяг знань, скільки уміння ними оперувати, здатність до цілеспрямованої діяльності.

Незважаючи на ці та інші наукові роботи в галузі державного регулювання фізичною культурою і спортом на цей час відсутні дослідження з управління системою фізичної культури і спорту на основі програмно-цільового підходу. Найважливішими питаннями, які потребують дослідження, є такі, як розгляд сут-

ності управління, аналіз системи фізичної культури і спорту як об'єкта в сучасних соціально-економічних умовах. Сучасний рівень поставлених завдань перед вітчизняним фізкультурно-спортивним рухом висуває підвищені вимоги до державного регулювання цим соціальним явищем [92]. Накопичені наукові та практичні знання про систему управління не дають можливості успішного вирішення цих завдань.

Водночас, не часто трапляються роботи, в яких повною мірою використано методологію програмно-цільового управління. У цих дослідженнях застосування програмно-цільового підходу в управлінні є фрагментарним, невпорядкованим, не визначені сутність, структура і особливості управління на основі цього підходу [107]. Спостерігається нерівномірність подання інформації, що висвітлює теоретико-методологічні основи програмно-цільового управління сферою фізичної культури і спорту. Комплексне дослідження окреслених питань є складним завданням, котре полягає у вдосконаленні державного регулювання процесами розвитку фізичної культури і спорту в Україні та пошуку шляхів системних трансформацій для цього вдосконалення.

Дослідження етапів формування, розвитку і трансформації системи державного регулювання фізичною культурою і спортом в Україні показали, що вони не завжди відповідали конкретним соціально-економічним інтересам розвитку суспільства і держави. При цьому, головною характерною рисою залишалось недостатнє поєднання державницьких основ і громадських ініціатив. Успіх розвитку цієї сфери залежить від реалізації державної політики – комплексу заходів щодо створення правових, економічних та організаційних умов для задоволення потреб різних категорій і груп населення у фізкультурно-спортивній діяльності всіх рівнів: від оздоровчої фізкультури до спорту вищих досягнень [51].

Проведений аналіз засвідчив, що в Україні існують загальні засади організації діяльності у сфері фізичної культури і спорту фізкультурно-спортивними організаціями, установами, підприємствами, особливості діяльності суб'єктів фізичної культури і спорту, порядок визнання видів спорту та спортивних дисциплін [60]. Особливістю досягнення мети дослідження є створення умов, які забезпечать можливість усім громадянам вести здоровий спосіб життя, систематично займатися фізичною культурою і спортом, отримати доступ до розвиненої спортивної інфраструктури, підвищити конкурентоздатність масового спорту.

Головними завданнями державної політики у цій сфері є: створення нової національної системи фізкультурно-спортивного виховання населення; розробка та реалізація комплексу заходів щодо пропаганди фізичної культури і масового спорту як важливої складової здорового способу життя; модернізація системи фізичного виховання різних верств населення, в тому числі й в освітніх установах.

Організація державного регулювання фізичною культурою і спортом має характеризуватися провідною роллю держави в процесах розвитку фізичної культури та спорту з одночасним залученням і розширенням участі в цих процесах громадських органів управління та інших суб'єктів цієї сфери. Необхідним є створення умов для розвитку фізичної культури і спорту в Україні, сприяння фізичному удосконаленню громадян, підвищення рівня спортивно-масової роботи, забезпечення культурного розвитку суспільства [187].

Про рівень законодавчого забезпечення державного регулювання сферою фізичної культури і спорту у суспільстві можна зробити висновки з основних напрямів державної політики, зафіксованої в Конституції України, Законі України "Про фізичну культуру і спорт", Постанові Кабінету Міністрів України від

9 грудня 2015 року № 1045 “Про затвердження Порядку проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України”, Указі Президента України від 9 лютого 2016 року “Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року “Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація”, Постанові Верховної Ради України від 19 жовтня 2016 року “Про забезпечення сталого розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні в умовах децентралізації влади” [52, с. 111].

У складі Верховної Ради України діє Комітет Верховної Ради з питань сім’ї, молодіжної політики, спорту та туризму, він вивчає проблеми, бере участь у розробці рішень Ради, ініціює законопроекти та здійснює експертизу законопроектів. До органів відомчої компетенції входять декілька міністерств та їхні органи на місцях, зокрема: Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров’я, Міністерство внутрішніх справ та інші. Для керівництва розвитком фізичного виховання і спорту в межах міністерств утворені відповідні управлінські структури. У системі Міністерства освіти і науки України діє Комітет фізичного виховання і спорту, він керує розвитком фізичного виховання і спорту дітей, учнівської та студентської молоді.

Основні завдання Комітету [112]:

- участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики з фізичного виховання і спорту в закладах та установах Міністерства освіти і науки України;
- координація роботи з фізичної культури, фізкультурно-оздоровчої і спортивної роботи в навчальних закладах усіх типів і рівнів акредитації, участь у науково-методичному забезпеченні цієї роботи;
- забезпечення пріоритетного значення фізичної культури і спорту в процесі навчання та виховання дітей і молоді як найдієвішого засобу зміцнення їхнього здоров’я, гармонійного

розвитку, підвищення рівня працездатності та фізичної підготованості;

- організація навчально-тренувального процесу і проведення спортивних заходів, які належать до компетенції Комітету, пов'язаних із підготовкою спортивних резервів;

- організація і проведення всеукраїнських універсіад, кадетських ігор, всеукраїнських спортивних ігор школярів, змагань серед учнівської та студентської молоді в навчальних закладах усіх типів і рівнів акредитації незалежно від їхнього відомчого підпорядкування;

- забезпечення спільно з Національним олімпійським комітетом, спортивними спілками студентської і учнівської молоді України та іншими зацікавленими організаціями комплектування збірних національних команд студентів і учнів та їхня участь у всесвітніх універсіадах, молодіжних фестивалях, чемпіонатах світу серед школярів та студентів;

- сприяння розвитку олімпійського руху в Україні, створенню громадських фізкультурно-спортивних організацій, рад, фондів, комісій та координація їхньої діяльності згідно з чинним законодавством;

- сприяння зміцненню і розвитку матеріально-спортивної бази навчально-виховних, спортивних установ, закладів та організацій галузі;

- управління майном підвідомчих установ і організацій та контроль за цільовим використанням спортивних споруд навчальних закладів галузі;

- ведення інформаційно-пропагандистської діяльності щодо поширення фізичної культури, спорту, здорового способу життя серед дітей, учнівської та студентської молоді, працівників освіти і науки.

Органи спеціальної компетенції представляють головну організаційну форму державного управління та регулювання

сферою фізичного виховання і масового спорту в країні. До цієї групи належить Міністерство молоді та спорту України; на обласних, міських, районних рівнях – управління, відділи, сектори відповідних державних адміністрацій. Міністерство молоді та спорту України є центральним органом державної виконавчої влади спеціальної компетенції, його діяльність спрямовує та координує Кабінет Міністрів України. Міністерство забезпечує формування та реалізує державну політику у молодіжній сфері, сфері фізичної культури і масового спорту, несе відповідальність за їх розвиток.

У межах своєї компетенції Міністерство організовує виконання актів законодавства України та веде систематичний контроль за їх виконанням. Основними завданнями Мінмолодьспорту є забезпечення формування та реалізація державної політики у молодіжній сфері, сфері фізичної культури і спорту, участь у формуванні та реалізація в межах повноважень, передбачених законом, державної політики у сфері волонтерської діяльності

До його сфери належать фізкультурно-спортивні заклади, підприємства, будівельні організації, науково-дослідні, навчальні заклади, проектно-конструкторські установи, школи вищої спортивної майстерності. В умовах сучасної України вирішується проблема активізації фізкультурно-оздоровчої діяльності населення, тому спеціальною Постановою Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 року “Про утворення центрів фізичного здоров’я населення “Спорт для всіх” було організовано мережу обласних, міських та районних центрів.

Очолує систему Центрів всеукраїнський центр фізичного здоров’я населення “Спорт для всіх”, який належить до групи державних органів спеціальної компетенції. Метою діяльності центрів є створення сприятливих умов для реалізації права молоді на заняття фізичною культурою і масовим спортом, задоволення їх потреб у фізкультурно-оздоровчих і фізкультурно-

спортивних послугах за місцем проживання та відпочинку, пропаганди ведення здорового способу життя та впровадження відповідних принципів та ідеалів. Структура державного регулювання у сфері фізичної культури і спорту охоплює: Міністерство молоді і спорту, його підрозділи на рівні областей, Департамент фізичної культури і Департамент олімпійського спорту. Управління у справах сім'ї, молоді і спорту обласної державної адміністрації, відділ у справах сім'ї, молоді і спорту районної державної адміністрації (державні органи); постійні комісії, комітети, відділи органів місцевого самоврядування; Національний Олімпійський Комітет, його підрозділи на обласному рівні, Національні спортивні федерації і Місцеві спортивні федерації з видів спорту, визнаних в Україні, фонди, велика кількість громадських організацій, що водночас загострює наявні проблеми розмежування повноважень органів державної влади і місцевого самоврядування.

Державне регулювання в системі сферою фізичного виховання і масового спорту виконують: на центральному рівні – органи державного управління з питань фізичної культури і спорту; на регіональному рівні – органи державного регулювання фізичною культурою і масовим спортом; на місцевому рівні – місцеві органи управління. Комітети з фізичної культури і спорту районних адміністрацій і міських рад; на рівні селищних утворень – громадські комісії або відділи з фізичної культури населення [109].

Громадські органи управління фізичним вихованням і масовим спортом повинні доповнювати державні форми організації фізичного виховання, сприяти залученню широких верств населення до вирішення завдань, пов'язаних із оздоровчою фізичною культурою, розвитком масового, професійного та олімпійського спорту. Органи виконавчої влади та місцевого самоврядування можуть делегувати громадським

фізкультурно-оздоровчим організаціям окремі повноваження щодо розвитку видів спорту: підготовка спортсменів до участі у змаганнях, організація спортивних заходів. Громадські органи управління здійснюють керівництво галуззю з урахуванням територіально-відомчого принципу, зокрема колективи фізичної культури, спортивні та фізкультурно-оздоровчі товариства і клуби у своїй діяльності опираються на фізкультурний актив, створюють різні комісії, федерації з видів спорту з метою стимулювання зростання ділової кваліфікації фізкультурних кадрів, підвищення їхньої відповідальності. Власне на громадські фізкультурно-спортивні організації покладається розвиток фізкультурного руху в Україні.

Важливим також є визначення основних завдань та напрямів розвитку фізичної культури і спорту, прийняття та реалізація державних регіональних програм розвитку фізичної культури і спорту; встановлення почесних звань, нагород та премій у сфері фізичної культури і спорту таких суб'єктів; організацію та проведення регіональних офіційних фізкультурних та спортивних заходів, а також забезпечення комплексу заходів, пов'язаних з їхнім проведенням; організацію розвитку національних видів спорту; організацію підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів з фізичної культури і спорту; забезпечення діяльності регіональних центрів фізичної підготовки [51].

Розвиток фізичної культури і спорту, організація спортивно-масової діяльності з метою покращення фізичного стану і фізичної підготованості нації є обов'язком держави. Потрібно дотримуватися відповідних принципів державного регулювання сферою: розвиток фізичної культури і спорту має сприяти демографічному зростанню країни, зміцненню національної оборони, забезпечувати розвиток суспільства. Пропаганда має бути спрямована на популяризацію фізичної культури і спорту серед

широких верств населення; підвищення державних стандартів у галузі має створити умови для розвитку видів спорту, підвищити рівень спортивних досягнень; галузь фізичної культури і спорту вносять до загальнодержавних планів розвитку.

Компетентно-орієнтований підхід є одним із найефективніших способів побудови нової освітньої парадигми, який має стати новим орієнтиром модернізації освіти, формуванням змісту освіти та оцінювання її результатів. На відміну від терміна “кваліфікація”, компетенції охоплюють, окрім суто професійних знань і умінь, що характеризують кваліфікацію, такі якості, як ініціатива, співробітництво, здатність до роботи в групі, комунікативні навички, вміння вчитися, логічно мислити та використовувати інформацію [31]. Про все більш широке впровадження компетентнісного підходу свідчить те, що справжні знання – це індивідуальні знання, які формуються у результаті отриманого досвіду власної діяльності.

Ефективність системи фізичного виховання у навчально-виховному процесі може бути визначена як ступінь відповідності досягнутих результатів прогнозованим. Загальний критерій ефективності функціонування системи фізичного виховання визначають як сукупність показників, які підвищують якість її впливу на процес формування у студентів фізкультурно-оздоровчих цінностей. Сьогодні виникла певна необхідність у перебудові системи фізичного виховання, насамперед, у вищій школі, яка за короткий період самостійності накопичила велику кількість нерозв’язаних проблем у сфері фізичного виховання студентської молоді, які виникли через часті зміни найвищих органів державного управління у сфері фізичної культури і спорту та некомпетентність вищих посадовців.

До сучасних вимог, пов’язаних із перебудовою системи національної освіти у напрямі її інтеграції до європейського освітнього простору, належить трансформація мети та за-

вдань навчальної дисципліни “Фізичне виховання”. Ефективна система фізичного виховання повинна відповідати таким вимогам: забезпечувати цілеспрямовану рухову активність усіх верств населення і на цій основі сприяти зростанню фізичної підготованості, зміцненню здоров’я та профілактиці захворювань; гарантувати доступність і якість рухових оздоровчих послуг; формувати необхідні кадрові, фінансові та матеріально-технічні ресурси, їхнє раціональне використання [20, 66]. Метою фізкультурної освіти є задоволення інтересів суспільства, держави й особистості у наданні кожній людині широких можливостей щодо вибору змісту і форм навчання. Необхідність такого підходу тісно пов’язана з конкретнішою позицією, визначеною як “модернізація держави через модернізацію освіти”.

Фізичне виховання повинне ґрунтуватися на взаємопов’язаних соціально-філософських принципах: принципі “*epimelia*”, який полягає в тому, що мотивацією до раціональної поведінки людини є, насамперед, турбота про себе, зміна самої себе. У випадку з фізичним вихованням – турбота про власне здоров’я та дотримання загальних засад здорового способу життя; принципі «*kalokagathia*», який акцентує, що виховання людини має бути спрямоване на формування гармонії тіла і душі, створення фізично та духовно досконалої особистості [49].

Проблеми, з якими стикаються студенти у вищій школі, не можуть бути вирішені лише на основі тих знань, умінь і навичок, які були отримані раніше. У компетентно-орієнтованому підході застосовують відповідний зміст освіти, який не зводиться до освітньо-орієнтованого компоненту, а передбачає активне здобування цілісного інтегративного досвіду, особистого розв’язання життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей, реалізації певних компетенцій.

Професійна та компетентна підготовка студентства, як складова педагогічного процесу у вищій школі залежить від умов організації навчально-виховного середовища, в яких відбувається діяльність викладача і студента та реалізуються заплановані завдання [79, 113]. Чинники, які визначають і усвідомлюють учасники педагогічної взаємодії, реалізуються у навчально-виховному процесі закладу вищої освіти. Це спонукає викладачів і студентів до активізації власних дій для оптимізації підготовки майбутніх фахівців та підвищує ефективність професійної підготовки осіб з вищою освітою.

Міжнародна комісія Ради Європи розглядає поняття компетентності як загальні, або ключові вміння, базові вміння, фундаментальні шляхи навчання, ключові кваліфікації, вміння, або навички, опорні знання [24]. Компетентності, на думку експертів Ради Європи, передбачають спроможність особистості сприймати та відповідати на індивідуальні та соціальні потреби та комплекс ставлень, цінностей, знань і навичок.

Ефективність навчання, згідно з компетентнісним підходом є теоретично обґрунтованою, але в практику фізичного виховання фактично не впровадженою. З цих позицій першими освітніми компетенціями є ціннісно-сміслові – це компетенції у сфері світогляду, пов'язані з ціннісними орієнтирами студента, його здатністю бачити і розуміти навколишній світ, орієнтуватися в ньому, усвідомлювати свою роль, вміти вибирати цільові та смислові установки для своїх дій і вчинків, приймати рішення.

Загальнокультурні компетенції охоплюють коло питань, стосовно яких студент повинен бути добре обізнаний, володіти знаннями і досвідом діяльності [149]. Це особливості національної і загальнолюдської культури, духовно-моральні основи життя людини та людства, окремих народів, культурологічні основи сімейних, соціальних, суспільних явищ і традицій, роль

науки та релігії в житті людини, їхній вплив на світ, компетенції у побутовій та культурно-дозвільній сферах.

Навчально-пізнавальні компетенції студента у сфері самостійної діяльності охоплюють елементи логічної, методологічної, загальнонавчальної діяльності, співвіднесеної з реальними пізнаваними об'єктами. До них належать знання і вміння організації цілепокладання, планування, аналізу, рефлексії, самооцінки навчально-пізнавальної діяльності. У межах цих компетенцій визначаються вимоги відповідної функціональної грамотності: уміння відрізнити факти від домислів, володіння вимірjuвальними навичками, використання імовірнісних та інших методів пізнання.

Інформаційно-комунікативні компетенції формуються вмінням самостійно шукати, аналізувати та відбирати необхідну інформацію, організувати, перетворювати, зберігати і передавати її. Вони охоплюють знання необхідних мов, способів взаємодії з оточуючими і віддаленими людьми та подіями, навички роботи в групі, володіння різними соціальними ролями в колективі. Соціально-трудоі компетенції означають володіння знаннями і досвідом у царині цивільно-громадської діяльності, в соціально-трудоі сфері, у сфері сімейних відносин і обов'язків, у питаннях економіки та права, у сфері професійного самовизначення.

Компетенції особистісного самовдосконалення спрямовані на освоєння способів фізичного, духовного та інтелектуального саморозвитку, емоційної саморегуляції та самопідтримки [166]. Студентство опановує способи діяльності у власних інтересах і можливостях, що виражаються в його безперервному самопізнанні, розвитку необхідних сучасній молодій людині особистісних якостей, формуванні психологічної грамотності, культури мислення і культури поведінки у цивілізованому суспільстві.

Для виявлення ефективності методичної системи фізичного виховання студентів визначено критерії як ознаки, що засвідчують ступінь якісної фізкультурно-оздоровчої компетентності студентської молоді до їхньої професійної діяльності в соціумі. Під фізкультурно-оздоровчими компетентностями розглядають внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення: знання, мотиви, уподобання, інтереси, уміння, навички, програми дій, систему цінностей, ставлення до фізкультурно-оздоровчої діяльності, які виявляються у методичній компетентності з впровадження і передачі їх іншим членам суспільства, зокрема у процесі професійної діяльності та сім'ї.

Головними критеріями готовності майбутніх фахівців до впровадження засобів фізичної культури після закінчення закладу вищої освіти були визначені мотиваційний, когнітивний і діяльнісний [84]. Мотиваційний критерій готовності студентів до фізкультурно-оздоровчої діяльності визначається як система усвідомлених та особисто набутих потреб і мотивів до здорового способу життя, що дає змогу реалізувати індивідуальну програму саморозвитку, самовиховання і самоосвіти до об'єктивно заданої програми професійного й особистісного розвитку. Ознаками мотиваційного критерію є рівні готовності студентів до фізичної культури, бажання постійно вдосконалювати фізкультурно-оздоровчу і спортивну майстерність.

Когнітивний критерій готовності до фізкультурно-оздоровчої діяльності визначається, як система опанування знань теорії і методики фізичного виховання, практики організації та проведення спортивно-масових заходів. Діяльнісний критерій готовності студентів до фізкультурно-оздоровчої діяльності уособлює комплекс особистісно набутих способів дій з формування індивідуального арсеналу рухових умінь і навичок, необхідних у житті, навчання кожного застосовувати набуті знання і навички у побуті та під час професійної діяльності [176].

Критеріями постають стан фізичної підготованості, розвиток окремих фізичних здібностей, рівень професійно-прикладної фізичної підготовки, наявність сформованих фізкультурно-оздоровчих компетентностей.

Визначено компетенції, що характеризують специфічні методичні рівні навчання у фізичному вихованні майбутніх фахівців, тобто оволодіння студентом: понятійно-термінологічним апаратом методики навчання фізичних вправ; організацією, проведенням і суддівством спортивних змагань; особистісно орієнтованим вибором специфіки фізкультурно-оздоровчої діяльності; системою методичного інструментарію фізичного виховання з метою доцільного і специфічного використання в забезпеченні дозвілля та проведенні фізкультурно-спортивних заходів [120].

У межах компетентно-орієнтованого підходу освіта та навчання стають комплексним чинником; студентам у процесі фізичного виховання передають лише ті знання і навички, які потрібні для розвитку необхідних компетенцій. Важлива також психологічна підготовка, формуються необхідні установки, розвиваються певні особистісні якості, напрацьовують конкретні алгоритми ефективної діяльності. Компетентно-орієнтований підхід спрямовується на формування цілісного особистісного досвіду власної успішної діяльності та ціннісносислової критичної оцінки власних здобутків у процесі навчання. Цей підхід показав себе одним із найактуальніших та найефективніших способів побудови нової освітньої парадигми, він є новим концептуальним орієнтиром модернізації освіти, формування змісту освіти та оцінювання її результатів як кінцевої якості.

Одним із можливих підходів до вдосконалення державного регулювання треба розглядати створення системи дієвих механізмів, за допомогою яких інтегрується діяльність галузевих і міжгалузевих організацій, раціонально витрачають людські

та фінансові ресурси для досягнення поставлених завдань, зокрема йдеться про програмно-цільовий підхід до управління. Окреслений підхід у різних сферах життєдіяльності суспільства стає домінуючим, практичні результати підтверджують його ефективність. Програмно-цільове управління опирається як на загальні принципи управління, так і враховує специфічні особливості об'єктів управління та цільового планування, а відповідно – широке використання методології програмно-цільового управління характеризує його універсальність.

Дослідження розвитку і вдосконалення системи масових занять різних категорій населення фізкультурно-оздоровчою діяльністю дає підставу констатувати, що одним із визначальних чинників для забезпечення позитивної динаміки є адекватний і сучасний розвиток матеріально-технічного ресурсу цієї галузі. Це будівництво і реконструкція комплексних спортивних споруд різного фізкультурного профілю, забезпечення множинними спортивними спорудами місць проживання та відпочинку населення, створення на підприємствах фізкультурно-оздоровчих і відновлювальних центрів. У сучасних умовах характерною рисою організації державного регулювання є перенесення значної частини функцій фізкультурно-масової діяльності на рівень муніципальних утворень. Це викликано тим, що саме вони мають реальними важелями управління розвитком масового спорту і можуть вибудовувати власну політику в межах загальної стратегії розвитку галузі [106, с. 361].

Головними напрямками програмно-цільового управління у діяльності держави у сфері фізичної культури і спорту повинні бути створення необхідних умов для фізичного виховання молоді з метою покращення їхнього фізичного та розумового здоров'я; забезпечення розвитку фізичної культури та спорту спортивних талантів; забезпечення розвитку фізкультурної освіти та науково-дослідницької діяльності у сфері фізичної

культури і спорту, впровадження наукових досягнень, технологій у практику фізкультурно-спортивної роботи. Потрібно передбачити розробку та реалізацію національних програм з фізичної культури і спорту, державних стандартів з фізичної підготованості населення, проведення моніторингу за фізичним станом та здоров'ям усіх вікових груп [201]. Органи виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту відповідних адміністративно-територіальних утворень у межах своїх повноважень мають вживати заходів щодо розвитку фізичної культури і спорту з урахуванням національних традицій, умов, можливостей.

Не завжди враховують вплив, котрий чинять зовнішнє і внутрішнє середовище об'єкту програмного планування, переважно досліджують різні аспекти розвитку фізичної культури і спорту конкретної території, а не процеси управління на основі програмно-цільового підходу. Головними причинами є слабка розробленість загальної теоретичної концепції програмно-цільового управління, використання цільових програм розвитку фізичної культури і спорту, як ефективного інструментарію цього виду управління [117]. Внаслідок цього, ще не створено цілісне уявлення про програмно-цільове управління комплексною системою фізичної культури і спорту.

Органи державної влади повинні мати на меті підвищення показників фізичної підготованості та здоров'я населення, насамперед дітей і молоді. Усі програмні заходи повинні бути спрямовані на залучення кожного громадянина до щоденних занять фізичною культурою і спортом, оволодіння двома та більше видами рухової активності, на проходження щорічного медичного огляду. Стратегічною метою керівництва держави має бути створення дієвої системи всенародного зміцнення здоров'я, сучасної, доступної спортивної інфраструктури, передусім, обладнаних ігрових та тренажерних майданчиків у парках, місцях

відпочинку та проживання населення. Органи державної влади мають звітувати щодо проведених заходів, змагань, участі в змаганнях жінок, людей з обмеженими можливостями здоров'я, результатів реалізації програмних заходів щодо аматорського та масового спорту [36].

Фізична культура і масовий спорт мають бути обов'язковим компонентом середньої та вищої освіти і забезпечити всебічний розвиток особистості. Обов'язком закладів вищої освіти є створення умов для фізичного виховання студентів, переведення спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи. Заняття фізичною культурою і спортом має відбуватися відповідно до навчальних програм і стандартів, а спортивні змагання бути невід'ємною складовою навчального процесу. Медичне та кадрове забезпечення навчально-виховного процесу, моніторинг фізичного стану та здоров'я молоді є важливими напрямками роботи з розвитку шкільної та студентської фізичної культури і спорту.

Методологічною основою концепції програмно-цільового управління системою фізичної культури і спорту є системний підхід, який допоміг розглянути комплекс фізичної культури і спорту як відкритий соціальний простір, програмно-цільовий підхід, за допомогою якого розкрито сутність управлінської діяльності, визначаючи в якості її основного інструменту цільову програму, інформаційно-аналітичний підхід, що забезпечує ефективність управлінської діяльності, надаючи суб'єкту по каналах зворотного зв'язку необхідну інформацію, як для прийняття управлінських рішень, так і для внесення відповідних коректив у діяльність системи [26].

Основними завданнями програмно-цільового підходу є координація та організація заходів щодо розвитку масового спорту; організація змагань усіх рівнів на території країни; сприяння розвитку фізкультурно-спортивного руху в країні; розробка та

впровадження програми розвитку фізичної культури і спорту; здійснення нормативного регулювання та сприяння розвитку спортивної інфраструктури, фізкультурно-спортивних послуг; організація проведення наукових досліджень у сфері спортивної медицини; забезпечення дотримання законності з питань тендерної рівності; розроблення календарів спортивних заходів, програм; сприяння залученню до спортивно-масової діяльності інвалідів. Встановлено, що функціонування механізму програмно-цільового управління фізичною культурою і спортом відбувається лише з урахуванням перерахованих чинників [200].

Для успішного ведення управлінської діяльності важливими є організаційний механізм програмно-цільового управління системи фізичної культури і спорту, який представлено як складний багатокомпонентний об'єкт, що охоплює сукупність органів державного і муніципального управління фізичною культурою та спортом, громадських організацій, які розробляють і реалізують цільову програму, а також інформаційно-аналітичну систему, що забезпечує зворотний зв'язок. Організаційний механізм складається з кількох компонентів, кожен із яких є складним утворенням. Принципово важливим є взаємодія цих компонентів, що забезпечує організаційний механізм, надаючи їм органічний зв'язок між собою і цілеспрямований вплив на об'єкт управління.

Це досягається різними засобами і методами як індивідуального, так і колективного впливу. Модернізація організаційного механізму в державному управлінні фізичної культури і спорту показала ефективність взаємодії управлінських структур з громадськими організаціями. Одним із напрямів оптимізації та підвищення ефективності їх діяльності є зміна правового статусу частини державних і муніципальних організацій фізкультурно-спортивної спрямованості – з бюджетного на ав-

тономний, що надає організації більше самостійності, спрощення адміністративних процедур і розширення можливостей для підвищення позабюджетних доходів.

Держава визначає політику та напрями розвитку фізичної культури і спорту, сприяє підприємствам, організаціям, установам, громадським організаціям, громадянам, діяльність яких спрямована на розвиток та підвищення ефективності функціонування фізичної культури і масового спорту в країні. Державне управління фізичною культурою і спортом в Україні забезпечує центральний виконавчий орган державної влади, а інші міністерства та відомства керують фізичною культурою і спортом у частині функцій та повноважень, покладених на них. Держава, громадські організації, професійні спілки мають створювати усі необхідні умови для залучення до занять фізичною культурою і спортом інвалідів, людей, які мають обмежені можливості здоров'я [60].

Виконання поставлених завдань можливе лише завдяки дотриманню таких чинників: політичних – посилення ролі державних структур з управління галуззю, через систему цільових комплексних програм розвитку фізичної культури і спорту; організаційних – функціонування державного органу управління галуззю у статусі міністерства з покладанням на нього функцій регулювання та контролю, а також розробки стратегії розвитку фізичної культури і спорту; правових – формування галузевого законодавства на державному рівні; фінансових – фінансування галузі за рахунок використання державного бюджетного фінансування, а також постійне підвищення обсягів позабюджетного фінансування, спонсорства та особистих коштів населення на оплату фізкультурно-спортивних послуг та придбання спортивного інвентарю; демографічних – соціально-демографічна структура, що характеризує склад населення за статтю, віком, місцем проживання,

і є підставою для планування кількості осіб, що займаються фізичними вправами.

Сучасні тенденції розвитку сфери фізичної культури і спорту на державному рівні характеризуються зміною та ускладненням функцій органів, що становлять вертикаль управління галуззю; створенням галузевої нормативно-правової бази, що регулює різні суспільні відносини у цій сфері; стрімким розвитком системи комерційних фізкультурно-спортивних організацій, фізкультурно-оздоровчих послуг, які потрібні населенню; зміною конфігурації галузі суспільних фізкультурно-спортивних об'єднань. У проведеному дослідженні встановлено існуючі протиріччя: відсутність відповідних теоретичних підходів щодо нових можливостей цієї діяльності; недосконалість організаційних механізмів реалізації програмно-цільового управління сферою фізичної культури і спорту; необхідність використання існуючих інноваційних механізмів управління та слабкою адаптацією їх до реалій управління розвитком фізичної культури і спорту.

Фізичне виховання у закладах вищої освіти визначається потребами суспільства й обумовлюється рівнем розвитку матеріального виробництва, соціальними уявленнями про його мету та завдання. Освіта і навчання стають комплексними, багатофакторними; студентам у процесі фізичного виховання передають лише ті знання і навички, які потрібні для розвитку необхідних компетенцій. Ведеться також психологічна підготовка, формуються потрібні установки, розвиваються певні особистісні якості, напрацьовують конкретні алгоритми ефективної діяльності. Компетентнісно-орієнтований підхід показав себе одним із найактуальніших та найефективніших способів побудови нової освітньої парадигми.

4.3. Удосконалення управлінських підходів у суспільно-владній взаємодії з освітньо-виховної діяльності в Україні

Сучасний стан збереження та підвищення рівня здоров'я студентської молоді протягом десятків років перебуває у прогресуючій кризі, яка обумовлена відображенням багатьох проблем соціально-економічного розвитку суспільства. Несприятливі екологічні умови, посилені наслідками Чорнобильської катастрофи погіршили стан здоров'я на генетичному рівні, що негативно відобразилося на здоров'ї молодого покоління. Крім об'єктивних причин, які призводять до зниження рівня здоров'я, характерним є недбале ставлення молоді до нього та брак елементарних знань щодо його підтримання та покращення засобами фізичного виховання і спорту. Також вагомими причинами є знецінення соціального престижу здоров'я студентської молоді, ролі фізичної культури і масового спорту, як засобу зміцнення здоров'я і фізичного розвитку з урахуванням таких чинників, як акселерація, недостатня рухова активність, збільшення навантажень розумової діяльності у навчальному процесі, поширення шкідливих звичок.

Оптимальна рухова активність упродовж усього життя кожної людини є найефективнішим засобом від захворювань та зміцнення здоров'я. Реалізація цієї концепції потребує цілеспрямованої злагодженої роботи державних та самоврядних інституцій, територіальних громад, виробничих структур, приватних організацій, громадських об'єднань та фахівців з цієї сфери. Насамперед, це стосується категорій, які мають статус державних службовців або працюють в організаціях, які фінансуються з державного або місцевих бюджетів, тобто посадових осіб місцевого самоврядування. Тому це має бути одним із першочергових національних пріоритетів розвитку суспільства.

Держава повинна регулювати відносини у сфері фізичної культури і спорту шляхом формування державної політики, створення відповідних державних органів, фінансового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційного, нормативно-правового та іншого забезпечення розвитку фізичної культури та спорту, а також визнання статусу фізкультурно-спортивного руху та комплексної взаємодії органів державної влади із організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості.

Як показують реалії, політичні еліти, що перебувають при владі, змінюючи одна одну, ухиляються від проведення серйозних структурно-функціональних перетворень. Перед реформуванням такої значущої для суспільства сфери необхідно дуже ретельно розглянути соціально-психологічні аспекти цих змін. Відповідальність безперечно, лежить на органах державної влади, водночас, тільки створення ефективного механізму співпраці між державними інституціями й організаціями громадянського суспільства, широка громадська участь студентської молоді та зацікавленість населення є ключем до досягнення національних цілей. При цьому завданням органів публічної влади є сформулювати і запропонувати бачення цілей, стратегій і завдань отримати підтримку зацікавлених груп та побудувати згоду між цими зацікавленими групами.

Науковий пошук, присвячений проблемі зниження показників здоров'я населення в останні роки, зумовлює активізацію цих досліджень. Сьогодні фізична культура помітно втрачає своє ціннісне значення серед сучасної молоді. Це підтвердили: В. Язловецький, Ю. Івасюта, В. Шерста; А. Лотоненко, Е. Стеблецов; Т. Кутек, Г. Грибан. У вітчизняних дослідженнях особливу увагу приділяють теоретичним і практичним аспектам ціннісного ставлення до здоров'я: А. Фурманов, М. Юспа, здорового способу життя: В. Бобрицька, С. Закопайло, різним

аспектам формування культури здоров'я майбутніх фахівців: Н. Башавець, О. Гладощук, Ю. Драгнєв, та здоров'язберігаючої компетентності студентів засобами фізичного виховання: О. Шукатка, Д. Воронін.

На думку багатьох дослідників, зниження інтересу до занять фізичною культурою в наш час пояснюють недосконалою системою фізичного виховання: О. Буліч, С. Лисюк, О. Іванов, О. Потапова, невисоким рівнем фізкультурної освіченості фахівців середніх навчальних закладів: О. Молімон, А. Вольчинський, І. Кліш. Головною причиною є несформованість потреби у фізичній культурі, відсутність знань про здоровий спосіб життя, фізичне вдосконалення, нерозуміння ролі фізичної культури як соціальної цінності. Таку ситуацію науковці розглядають як соціально-економічну основу життя нації та результат політики держави, що формує у своїх громадян духовну потребу ставитися до свого здоров'я як до головної цінності, що забезпечує повне біосоціальне функціонування, фізичну та інтелектуальну працездатність, адаптацію до природних впливів та мінливості зовнішнього середовища.

Сьогодні багато хто з дослідників проводить інтенсивний пошук нових напрямів, форм і методів фізкультурно-оздоровчої роботи з населенням, що відповідають сучасним вимогам і можуть вирішувати комплекс важливих завдань, які постають перед системою фізкультурно-спортивного руху [107]. Вирішення цих завдань неможливе без удосконалення наукового, матеріально-технічного та медичного забезпечення, оптимізації системи державного регулювання сферою фізичної культури і спорту, а також без достатнього рівня фінансування сфери з боку державного та місцевих бюджетів.

За новітніх ринкових умов органи державної влади намагаються переосмислити державну соціально-гуманітарну політику у сфері захисту та оздоровлення суспільства, спря-

мувати її зусилля на вирішення пріоритетних проблем, розробити механізми, що допомагають найраціональніше використовувати виділені ресурси для соціальних цілей [133]. Ідеться про такі технології, що допомагають суттєво посилити зацікавленість спортивно-масовою діяльністю та забезпечити масштабнішу й ефективнішу соціокультурну значущість занять фізкультурою і спортом. Курс на підвищення здоров'я суспільства повинен ґрунтуватися на розроблені комплексних програм масового розвитку сфери фізичного виховання і спорту.

Незважаючи на різноманіття наукових підходів, у вітчизняній науці досліджують лише загальні тенденції збереження здоров'я сучасної студентської молоді. Відтак, стає відчутною проблема пошуку механізмів державного регулювання програм збереження здоров'я, умов та чинників впливу на її формування, усвідомлення особистої відповідальності та ціннісного ставлення до здорового способу життя. Сучасний стан системи збереження та підвищення рівня здоров'я студентської молоді обумовлений фрагментарністю і непослідовністю у проведенні перетворень, відсутністю загальної економічно обґрунтованої концепції її трансформації, що призвело до необхідності розробки теоретичної бази та практичних рекомендацій із реформування цієї системи [189].

У контексті цієї проблематики постає низка запитань, які викличуть велику кількість проблем, якщо не будуть вчасно розглянуті та вирішені. Потрібно звернути увагу на етичні та моральні якості особистості, які виявляються перш за все завдяки участі молоді в діяльності громадських організацій, особливо в роботі студентських товариств під час навчання. Підвищення ефективності системи державного регулювання вимагає пошуку найкращих організаційних форм, методів, технологій відповідно до встановлених критеріїв оцінювання ре-

зультатів, у якості таких можуть виступати критерії раціональної організації системи та її складових елементів.

Загострення соціально-економічного становища, недоліки соціального захисту, проблеми охорони здоров'я та низький рівень фізичної культури населення зумовлюють напружену демографічну ситуацію. Такий стан здоров'я в суспільстві обумовлює значні безпосередні та побічні втрати для вітчизняної економіки. Враховуючи практичний досвід розвинутих країн світу, перед суспільствами стоїть завдання створити оптимальні умови для сукупного поєднання усіх чинників різних складових фізичного, психічного, духовного й соціального здоров'я, що призведе до соціального, біологічного та психічного благополуччя населення.

Тільки за умови оптимального поєднання дій усіх зацікавлених суб'єктів системи державного регулювання, стане реальним забезпечення людей оптимальною руховою активністю протягом усього життя, досягнення ними достатнього рівня фізичної та функціональної підготованості, впровадження традицій здорового способу життя, сприяння їхньому соціальному, біологічному та психічному благополуччю [241]. Однією з головних умов позитивного вирішення цих проблем є формування і реалізація державного регулювання у сфері фізичної культури і спорту, лобювання її на рівні органів державної влади, фінансових структур, засобів масової інформації.

Стрімкі зміни соціально-економічного розвитку держави призвели і до зміни способу життя значної частини суспільства, що відобразилося на духовному і фізичному розвитку молодого покоління. Перманентне зростання вимог суспільства щодо самовдосконалення інтелектуальних, креативних і фізичних можливостей потребують впровадження новітніх освітньо-виховних технологій та засобів. Це охоплює, зокрема, формування широкого культурницького світогляду, національної са-

мосвідомості й фахових компетенцій на засадах відповідально-го ставлення до власного здоров'я як вагомих складових базису, на якому будується майбутня стратегія кар'єрного та життєвого успіху молоді [20, с. 3]. Важливою проблемою життєдіяльності студентської молоді на сучасному етапі розвитку суспільства є збереження та зміцнення здоров'я, підвищення рівня розумової та фізичної працездатності, дотримання основ здорового способу життя.

Для позитивного ефекту впровадження фізкультурно-виховної діяльності у повсякденний побут необхідно визначити державну стратегію формування здорового способу життя, для чого варто проводити постійний соціальний моніторинг, на підставі якого визначити специфічні потреби населення. Необхідно також підвищити рівень обізнаності різних верств суспільства щодо проблем здоров'я та пропаганди здорового способу життя як загальнонаціональної цінності. Необхідно запровадити різні програми територіальних громад за участю громадських організацій, що спрямовані на формування здорового способу життя.

Реалізація державного регулювання у сфері фізичної культури і спорту має відбуватися шляхом залучення широких верств населення до регулярних оздоровчих занять, надання фізкультурно-оздоровчих послуг, поєднання масових та індивідуальних форм організації фізкультурно-спортивної роботи за місцем проживання та у місцях масового відпочинку населення для профілактики захворювань, змістовного дозвілля та запобігання проявам асоціальної поведінки.

Значний досвід такої співпраці існує в розвинутих країнах, спортивне законодавство Великобританії, Німеччини, Італії, Іспанії, Франції має визначення спортивної федерації, як громадської організації, яка утворюється з метою популяризації відповідного виду спорту, або їх об'єднання. Воно також визна-

чає спрямування діяльності федерацій, серед яких організація спортивних та інших заходів серед своїх членів, розробка програми розвитку певного виду спорту, взаємодія федерації з міжнародними організаціями [216]. Значна частина коштів з держбюджету йде на фінансування спортивних федерацій, невеликі за своїми розмірами федерації у вирішенні своїх фінансових проблем можуть розраховувати тільки на державну допомогу. Відносини між урядом і певною спортивною федерацією повинні ґрунтуватися на підставі укладеної угоди, згідно з якою федерація бере на себе зобов'язання з виконання конкретних цільових програм у визначений термін. Саме під ці програми і виділяють фінансування, а надалі може відбуватися корекція розміру фінансової допомоги або підтримки залежно від того, наскільки успішно виконується ця програма. При розгляді бюджетів федерацій враховують такі критерії, як популярність виду спорту, чисельність федерації, її специфіка і рівень спортивних досягнень на світовій арені.

Природно, що в привілейованому стані перебувають олімпійські види спорту, і насамперед ті, де атлети займають високі місця. Аналіз фінансової діяльності багатьох національних спортивних організацій у розвинутих країнах показує, що здебільшого кошти з держбюджетів становлять від 60 % і більше, власне зароблені кошти – від 40 % і менше [229].

Зазвичай, федерації з видів спорту одержують велику частину коштів від міністерств спорту (у тих країнах, де вони є) та інших національних спортивних організацій. У країнах перехідного типу сьогодні відсутній реєстр громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості. Проте їх можна поділити на певні групи: загальнонаціональні спортивні об'єднання; фізкультурно-спортивні товариства; фізкультурно-спортивні громадські об'єднання (федерації, асоціації, спілки) з певного виду спорту або групи видів спорту; фізкультурно-спортивні

об'єднання соціальних груп населення; спортивні клуби різної організаційно-правової форми; колективи фізичної культури [247].

Фізкультурно-спортивні товариства – це громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості, які створюють громадян з метою сприяння розвитку фізичної культури і спорту [76]. Сьогодні діяльність фізкультурно-спортивних товариств лежить у площині організації фізкультурно-масової і спортивної роботи за місцем роботи та відпочинку громадян, надання спортивних послуг працюючим та членам їхніх сімей, організації фізкультурно-масової і спортивної роботи у сільській місцевості та надання спортивних послуг мешканцям села, організації фізкультурно-масової і спортивної роботи серед працівників правоохоронних органів та забезпечення їхньої професійної підготованості. Крім цього, в країні діють бюджетні інституції, які організують всю фізкультурно-масову і спортивну роботу в системі освіти, а також організують фізичну підготовку військовослужбовців та забезпечують залучення їх до регулярних занять фізичними вправами. Діяльність цих інституцій спрямована на підвищення фізичної підготованості та спортивної майстерності.

Серед першочергових заходів щодо покращення матеріально-технічного забезпечення сфери фізичної культури і спорту передбачено: затвердити соціальні нормативи забезпечення населення спортивними спорудами; розробити типові проекти різних спортивних споруд; запровадити систему сертифікації спортивних споруд та єдиного електронного всеукраїнського реєстру спортивних споруд; вжити заходи щодо облаштування сучасних спортивних майданчиків за місцем проживання та у місцях масового відпочинку населення за рахунок кооперації коштів державного бюджету, місцевих бюджетів та інших джерел; створити умови для забезпечення роботи пере-

сувних пунктів прокату спортивного інвентарю та обладнання за місцем проживання й у місцях масового відпочинку населення; створити умови для відвідування спортивних споруд особами з обмеженими можливостями; забезпечити реалізацію комплексних заходів щодо державної підтримки вітчизняних виробників спортивного одягу, взуття, інвентарю та обладнання, впровадити сертифікацію такої продукції [30].

Фізкультурно-виховні громадські об'єднання з різних видів спорту спрямовують свою діяльність на розвиток певного виду спорту, його інфраструктури, сприяють створенню відповідної матеріально-спортивної бази, підготовки спортсменів, тренерських кадрів, участі спортсменів – членів цих об'єднань у всеукраїнських та міжнародних змаганнях. До фізкультурно-спортивних об'єднань соціальних груп населення можна віднести організації, які створені певною соціальною групою громадян для ведення фізкультурно-спортивної діяльності [115]. До таких груп можна віднести спортивну спілку школярів, студентів, раду ветеранів фізичної культури і спорту.

Одними із найрозповсюдженіших громадських оздоровчо-виховних об'єднань є спортивні клуби та колективи фізичної культури. Спортивний клуб – фізкультурно-спортивна організація, що об'єднує спортсменів і любителів спорту дня задоволення їхніх спільних інтересів у сфері фізичної культури і спорту [143]. Колективи фізкультури є первинною ланкою фізкультурно-спортивного руху, створюють та функціонують на підприємствах, установах і організаціях незалежно від форми власності та виду господарювання. Загальна кількість колективів фізичної культури часто буває не відома, оскільки не визначений їхній правовий статус та механізм реєстрації.

Активізації фізкультурно-оздоровчої роботи за місцем роботи громадян мали би сприяти фізкультурно-спортивні товариства, які повинні організовувати фізкультурно-масову

роботу у виробничій сфері. Ці спортивні організації з огляду на низку об'єктивних і суб'єктивних причин останнім часом ці обов'язки майже не виконують, перетворившись на своєрідних посередників між бюджетом та спортивними школами. У названих напрямках їхня діяльність переважно обмежується організацією проведення галузевих фізкультурно-спортивних заходів. Враховуючи орієнтир на західну клубну модель, фізкультурно-спортивні товариства, найімовірніше, доживають свій вік.

Тому доцільно було б, щоби активізації фізкультурно-оздоровчої роботи за місцем роботи громадян сприяли центри спорту для всіх, оскільки матеріально-спортивна база сфери фізичної культури і спорту також на відповідає сучасним вимогам [157]. Повинна реалізуватися програма облаштування спортивних майданчиків у місцях компактного проживання населення. Серед пріоритетів державної політики у сфері фізичної культури і спорту важливе місце займає і забезпечення розвитку інфраструктури фізкультурно-оздоровчої роботи за місцем роботи громадян.

Наразі постає питання відтворення діяльності на виробництві колективів фізичної культури як доступної форми організації фізкультурно-спортивного руху серед громадян за місцем роботи. Такий колектив створюється та функціонує без статусу юридичної особи для заняття фізкультурно-спортивною діяльністю за місцем роботи громадян. Виконуючи зазначені рішення, першочерговими заходами місцевих органів державної влади є розроблення регіональних програм будівництва, реконструкції капітального ремонту та утримання спортивних споруд.

Для вирішення цієї проблеми необхідно регламентувати діяльність громадських фізкультурно-виховних об'єднань як платників податків, у яких одним із основних завдань, окрім постійного підвищення рівня здоров'я, фізичного та духовного

розвитку населення, ще й стоїть завдання економічного і соціального прогресу суспільства, це означає отримання фінансових коштів унаслідок своєї діяльності, надання послуг, консультацій, оздоровлення.

Податки на такий вид діяльності мають бути мінімальними або відсутніми взагалі протягом певного часу, що дасть можливість гідно оплачувати працівникам об'єднання їхню працю, покликану на виконання важливих соціальних завдань, розвивати матеріальну базу об'єднань, використовувати у своїй діяльності як новітні досягнення в наукових розробках, так і сучасні тренажери та інші засоби спортивного тестування і медичного контролю.

Розвиток фізичної культури та спорту може відбуватися за незмінності існуючої нормативно-правової бази, механізмів матеріально-технічного та кадрового забезпечення, збереження обсягів бюджетного фінансування, що призведе до подальшого занепаду сфери фізичної культури та спорту і викличе негативний резонанс у суспільстві; реалізації радикальних інновацій, які передбачають суттєве оновлення інфраструктури фізичної культури та спорту і значне підвищення ефективності діяльності системи та її окремих складових, що потребує значного додаткового ресурсного забезпечення; та системного підходу до комплексного розв'язання існуючих проблем за рахунок поетапного зростання матеріально-технічного, кадрового та фінансового потенціалу, яке використовуватиметься на засадах пріоритетності щодо підтримки найефективніших організацій фізкультурно-виховної спрямованості [220].

Державне регулювання в системі збереження та підвищення рівня здоров'я студентської молоді є складним механізмом, що призначений для досягнення поставлених цілей, має визначену структуру, сукупність правових норм, методи, засоби, інструменти державного впливу на об'єкт управлін-

ня. Скерований вплив реалізації відповідної державної політики у визначеній сфері суспільного розвитку дає можливість визначити основні напрями управлінських рішень у процесі проведення реформування сфери. У нових економічних умовах Україна потребує реформування системи управління задля ефективного інтегрування в структуру країн Європейського Союзу; ефективність управлінської діяльності визначається рівнем раціональної організації керованої системи і процесом управління. Відповідно, це має сприяти покращенню соціально-психологічною клімату в суспільстві.

Враховуючи низку проблем, які зумовлені певними об'єктивними та суб'єктивними причинами, головними серед яких є недостатній соціально-економічний розвиток держави та невідповідний менеджмент інституцій усіх рівнів системи охорони здоров'я, органи державної влади повинні приділяти більше уваги культурі здорового способу життя молоді, її соціальному становленню [54, с. 23]. Громадські студентські організації, що утворювалися на ґрунті незадоволеності молоддю неспроможністю влади досягти позитивних змін, стали посередницькими структурами між населенням і владними органами. Вони повинні забезпечувати поінформованість суспільства, контроль громадськості, доступ до оперативного моніторингу ситуації, корегування соціально-економічної політики в разі потреби.

Зменшення чисельності населення, висока смертність і низька народжуваність – це наслідки найнебезпечніших хвороб, які є у суспільстві [83, с. 12]. У сучасному суспільстві до переважаючих захворювань населення відносять так звані хвороби цивілізації, що природно позначається на тривалості життя, характеризуючи демографічну ситуацію в Україні як несприятливу. Встановлено, що дві третини захворювань розвиваються через порушення способу життя, ці причини можуть бути усунені волею і бажанням самої людини. Особливу заклопотаність

у цьому питанні викликає стан здоров'я студентської молоді та молодого покоління загалом. Це наймобільніша частина трудових ресурсів, від здоров'я та міцності якої залежить подальше соціально-економічне благополуччя України.

Одночасно, важливим чинником демократизації є реформа державного управління усіх рівнів, розвиток відповідних механізмів та інститутів. Засадами спільної роботи стають спільна мета, участь у прийнятті рішень, спільна відповідальність, а також контроль з боку представників населення. Процеси розвитку мережі неурядових організацій, сфер і масштабів їхньої діяльності вдосконалення системи державного регулювання у різних галузях відбуваються паралельно і мають взаємний вплив [6, с. 76]. Громадські організації є елементами “третього сектору”, який визначають як сферу, незалежну від держави і ринку, вони працюють за принципом неприбутковості, тобто метою їхньої діяльності є сприяння і захист інтересів та потреб особливо молодих громадян.

Головними чинниками діяльності громадських організацій в Україні є освіта, соціальні питання, охорона здоров'я, а також молоді, дітей [102]. Чинниками, що зумовлюють нижчі темпи зростання й активізації громадських організацій у цій галузі, порівняно з іншими є значна залежність українських організацій від міжнародної і зарубіжної донорської допомоги, що зумовлює відповідну орієнтацію діяльності неурядових організацій, а також слабкі темпи реформи державного регулювання у сфері збереження та підняття рівня здоров'я студентської молоді в Україні, зокрема, недостатнє залучення громадських організацій до управління сферою здоров'я, вироблення державної політики у цій сфері, прийняття окремих рішень

Саме оздоровча функція фізичного виховання дає підставу вважати розв'язання найважливішого соціально-суспільного завдання – досягнення високого рівня здоров'я та його компо-

нентів, що забезпечують гармонійний розвиток студентської молоді та їхню адаптацію до ефективної професійної діяльності та соціальної успішності [49]. Гуманістична сутність фізичного виховання тісно пов'язана з проблемою загальної культури людини у тій її складовій, що стосується процесів покращання стану здоров'я та вдосконалення фізичних якостей, а також свідомих відповідальності за стан здоров'я, право вибору мети, засобів та методів його корекції із врахуванням власних потреб і мотивацій.

Активність і взаємодія студентських громадських організацій в Україні зростає протягом останніх років; з боку органів державної влади посилюється зацікавленість у залученні передусім молодіжних організацій до прийняття управлінських рішень, у різних галузях державної політики, їх упровадження. Варто також зазначити, що неурядові організації, які обрали сферою діяльності право, вдосконалення державної політики, захист інтересів громадян при прийнятті рішень органами влади в Україні, досить часто долучаються до лобювання інтересів громадян у сфері управління охороною громадського здоров'я [100]. Такі тенденції свідчать про координацію діяльності та об'єднання зусиль громадських організацій різного спрямування, в тому числі й молодіжних, які мають різний досвід взаємодії з органами державної влади. Міжнародна спільнота визначає ступінь демократизації в окремих суспільствах, зокрема, і на основі участі громадськості опосередковано через неурядові організації, в управлінні державою. Особливої уваги у сфері публічного управління потребують питання взаємодії вдосконалення управління в системі збереження та підняття рівня здоров'я і залучення молоді до цих процесів. Для формування громадянського суспільства в нашій державі, яке повинно ґрунтуватися на персоналістичній концепції людини, варто проводити дієву роботу зі залучення молоді до громадської ді-

яльності, оскільки встановлено переважання у молодій частини українського суспільства індивідуалістичної концепції людини.

Досвід практичної діяльності свідчить, що фізкультурно-спортивна активність студентів у більшості визначається структурою їхніх інтересів, потреб, мотивів та ціннісних орієнтацій [114]. Однак для більшості студентів рівень їхнього розвитку у фізкультурно-спортивній сфері обмежується, в кращому випадку, проголошенням позитивного ставлення до занять, реалізація ж на практиці цієї тези, зводиться до мінімуму. Заняття фізичними вправами і спортом, використання загартувальних процедур, розумна організація власної життєдіяльності, орієнтація на здоровий спосіб життя є життєво необхідними для студентської молоді. Відповідно, стають зрозумілими місце та роль неспеціальної фізкультурної освіти і фізкультурного виховання в механізмі функціонування і розвитку фізичної культури та її видів з метою оздоровлення та виховання молоді. У зв'язку з цим, неможливо переоцінити важливість і необхідність не тільки самостійних занять фізичними вправами, але і навчальних занять з фізичного виховання.

Державне регулювання, як процес означає безупинний аналіз інформації та вирішення численних взаємозалежних завдань, при цьому потрібно враховувати, що система збереження і підняття рівня здоров'я має свої принципові особливості та складнощі, бо багато проблем здоров'я студентської молоді стають проблемами соціальними. Крім того, ця галузь носить імовірний характер функціонування, що своєю чергою вносить певні корективи [200]. Будь-яка керована система єднає сукупність суб'єктів і об'єктів, між якими циркулює різноманітна управлінська інформація. Через неї реалізується взаємодія, а також прямий і зворотний зв'язок.

Громадські студентські організації забезпечують можливість доступу всього суспільства до процесів розробки, при-

йняття та впровадження рішень владними структурами. Саме участь громадськості, особливо молоді в процесах обговорення і прийняття рішень владою робить дії влади прозорими, підвищує відповідальність політиків і представників влади перед громадянами, запобігає корупції, сприяє ефективному державному регулюванню та підвищує можливість покращення політичного і соціально-економічного стану суспільства [181]. Дії громадських студентських організацій є прикладом ефективної співпраці владних органів, територіального управління та населення і є головною умовою успіху та становить новий комплекс механізмів державного регулювання, що ґрунтується на засадах міжгалузевої взаємодії.

Виховання міжособистісного спілкування, поведінки в колективі, організація здорового змістовного дозвілля, відмова від шкідливих звичок – це ті складові, які повинні лягти в основу неспеціальної фізкультурної освіти, що супроводжується оволодінням руховими уміннями і навичками. Вивчення питання зниження рухової активності студентів та рівня здоров'я стало передумовою визначення мотивації, що спонукає, або заважає їм займатися фізичним самовдосконаленням. Усвідомлення потреби занять не для отримання оцінки, а задля покращення своєї фізичної кондиції – це позитивна особливість самосвідомості сучасної студентської молоді.

Системний підхід до вирішення проблем підтримки здоров'я студентської молоді означає залучення не лише самої галузі охорони здоров'я, але й галузі освіти, культури, соціального забезпечення та молодіжної політики [146]. Теорія державного регулювання ґрунтується на системному підході, відповідно до якого, суспільство представлено безліччю динамічних систем різної складності. Знання особливостей та властивостей системи має принципове значення в управлінській практиці. Це дуже важливо при організації системи та її складових частин, орга-

нізації та здійсненні процесу управління, розробці, прийнятті та реалізації рішень, плануванні діяльності системи; при визначенні виду та типу управління.

Істотне значення має підвищення ефективності та результативності участі студентських громадських організацій у прийнятті управлінських рішень з приводу надання державних послуг, зокрема, з охорони здоров'я та медичного забезпечення, а також форма і механізми участі громадськості. Визначення механізмів і методології участі громадськості в процесах прийняття рішень державної влади є важливим, особливо в умовах зростаючої ролі та ініціатив молодих представників громадянського суспільства [189]. Ефективним інструментом розвитку участі громадськості в розробці і прийнятті рішень органами державного регулювання варто вважати застосування комплексної методології зі залученням названих форм на всіх етапах управління процесами збереження і підняття рівня здоров'я, що сприятиме підвищенню ефективності, відповідальності та відкритості дій владних структур.

З урахуванням наведених міркувань ми розглядаємо знання й уміння, як необхідні важливі компоненти потреб молоді людини, що визначаються багатством і різноманіттям емоцій, які трансформуються в мотиви, інтереси, бажання, переконання, ідеали, спонукаючі до дії та досягнення поставленої мети. Треба зазначити, що потреби студентів у заняттях різними видами рухової активності визначаються не тільки сумою отриманих знань у галузі фізичної культури, рівнем обізнаності, загальної культури конкретного індивідуума, але і сформованими руховими уміннями та навичками [192]. Це дає змогу молодій людині відчувати себе конкурентно-спроможною особистістю, яка орієнтується у виборі засобів і методів, необхідних для реалізації завдань, які висувають для досягнення запланованого результату.

Доведено, що успіхів досягає та молодь, яка вміє оптимально поєднувати високий рівень фізичної підготованості та теоретичних знань у галузі фізичного виховання. Питання щодо зміцнення здоров'я студентів, які займаються різними видами рухової активності, залежить від багатьох складових, а саме: отриманих наукових знань про фізичну культуру і спорт; формування світогляду з пріоритетом здорового способу життя і турботи про власне здоров'я; розвитку рухових якостей і здібностей, з метою їхнього використання в практиці повсякденного життя; виховання потреби до самовдосконалення та самопізнання скерованих на формування мети та її реалізацію.

Гармонія фізичного, психічного і соціального – їх нероздільна єдність, повинна стати головною методологічною позицією в підході до процесу засвоєння й удосконалення молоддю цінностей фізичної культури, в основі якої лежить рухова активність особи, тобто використання нею фізичних вправ, спрямованих на розвиток і збереження фізичних якостей, покращення психофізіологічних процесів. Низький рівень фізичної підготованості не дає змоги особистості повно реалізувати власні природні можливості у процесі життєдіяльності і виконати своє соціальне призначення.

Перетворення суспільних і економічних взаємин, що зараз відбуваються в країні, залучили до процесу перманентних змін і систему охорони здоров'я населення. Поки що, органи місцевого самоврядування в Україні не фінансують заходи з громадського здоров'я. З метою покращення стану здоров'я та медичного забезпечення відповідно до потреб територіальної громади, особливо на рівні місцевого самоврядування необхідно залучати представників молодіжних студентських організацій до розробки, прийняття, впровадження та оцінки ефективності управлінських рішень [207]. Тому, трансформаційні процеси, які спостерігаються та будуть далі розгортатися, вимагають

удосконалення та подальшого поглибленого дослідження системи державного регулювання.

Впровадження державного регулювання в систему збереження та підняття рівня здоров'я студентської молоді припускає реалізацію низки неодмінних умов: наявність високоорганізованої системи та складових її підсистем, використання технологічно-функціональних механізмів в управлінській діяльності; достатню кваліфікацію управлінських кадрів; надійність і своєчасність інформаційних потоків, адекватність фінансування і матеріально-технічної бази; перерозподіл функцій при ширшому делегуванні прав і обов'язків на нижчі рівні управління.

Серед актуальних проблем державного регулювання варто виділити вивчення закономірностей та динаміки змін умов і чинників, що визначають функціонування збереження здоров'я на тлі недосконалих елементів ринкових відносин, наростання негативних тенденцій у стані рівня і якості здоров'я населення. При цьому, необхідно враховувати тісний взаємозв'язок медико-демографічних і соціально-економічних показників, до якого має пряме відношення освітня політика держави, залежність стану здоров'я населення та діяльності лікувально-профілактичних установ від недостатнього рівня фінансування та забезпеченості ресурсами системи збереження здоров'я [215, с. 32]. Дотепер, ще не вирішена проблема встановлення й оцінки причинно-наслідкових зв'язків між рівнем здоров'я населення і соціально-економічними умовами в державі.

Аналіз стану та розвитку сфери фізичного виховання та масового спорту в Україні дає всі підстави стверджувати, що управлінська діяльність у цій сфері залишається складною. Сьогодні численні проблеми існують щодо впровадження фізичного виховання серед усіх верств населення. На основі цього визначено

напрями реформування галузі з метою створення ефективної системи залучення кожного громадянина нашої держави до цілеспрямованої рухової активності. Така система з урахуванням передових світових взірців повинна відповідати наступним вимогам: забезпечувати оптимальний рівень фізичної культури усіх верств населення; гарантувати доступність і якість рухових оздоровчих послуг; формувати необхідні кадрові, фінансові й матеріально-технічні ресурси, забезпечити їхнє раціональне використання.

У багатьох країнах перехідного типу ще не сформовано необхідну інфраструктуру фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи за місцем проживання та масового відпочинку громадян. Органи державної виконавчої влади, відповідні органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції можуть делегувати громадським організаціям фізкультурно-спортивної спрямованості окремі повноваження щодо розвитку видів спорту та контролювати реалізацію таких повноважень.

Органи міжгалузевої компетенції координують діяльність інших органів виконавчої влади з вирішення окремих питань міжгалузевого характеру. Цю групу представлено переважно державними комітетами (державними службами) та деякими міністерствами (наприклад, у сфері спорту Міністерством фінансів тощо). На відміну від них, для органів галузевої (спеціальної) компетенції управління у галузі фізичної культури і спорту є основним або одним із основних напрямів їхньої діяльності.

На сьогоднішній день існує чітке протиріччя між завданнями, які визначає держава у сфері фізичної культури та спорту, задекларованих прав громадян на заняття фізичною культурою, оздоровленням свого організму та спортом, з одного боку, та умов діяльності, а особливо фінансових джерел діяльності спортивних товариств та клубів, з іншого.

В основі системи збереження та підняття рівня здоров'я студентської молоді лежить комплекс взаємопов'язаних особливостей: спадковість, виховання, навчання, умови проживання, фізичний розвиток, рівень фізичної підготованості, формування потреби у здоровому способі життя, знання та розуміння ролі фізичної культури для розвитку особистості; визнання фізичної культури як соціально-особистісної цінності. Тому, потрібно розробити нові підходи щодо вдосконалення механізмів державного регулювання на всіх рівнях горизонтальної та вертикальної взаємодії цієї складної структури.

Висновки до розділу 4

Нова парадигма комплексної освіти акцентує увагу на необхідності зростання таких функцій соціально-гуманітарної освіти, як формування і розвиток моральності, духовності, соціальної відповідальності, культури як чинників професіоналізму. Важливу роль у розвитку процесів накопичення знань для формування соціально-гуманітарної освіти створюють дослідження в галузі соціальної антропології, філософії, соціології світу і культури, ролі і значення ідеології, духовних процесів у відродженні країн трансформаційного типу. У зв'язку з цим, соціально-гуманітарна політика держави має прояв у послідовному вживанні заходів, спрямованих на підтримку гуманітарного розвитку суспільства відповідно до визначених пріоритетів і національних інтересів. Реалізація завдань і пріоритетів гуманітарної політики повинна відбуватися за багатьма напрямками, усіма органами державної влади та місцевого самоврядування. Основою єдності всіх напрямів є ідеї національного характеру гуманітарної політики, формування національної свідомості, захист свобод, консолідація суспільства до злагоди і праці.

Якість вищої освіти є однією з визначальних характеристик функціонування сфери освіти, задоволення нею соціальних потреб, об'єктивною основою прогнозування її подальшого розвитку та вироблення необхідних управлінських рішень. В умовах модернізації української системи вищої освіти її якість має стати тією основою, яка визначає пріоритетність і перспективність поставлених завдань та ефективність їхнього виконання. Відповідність освітніх послуг запитам суспільства та громади є ознакою якості освіти, її своєрідним індикатором.

Важливим чинником створення нової системи фізичного виховання у вищій школі є спрямованість на підготовку випус-

кника, який є професійно компетентним у вживанні заходів, що забезпечують високий рівень здоров'я впродовж усього життя, а це, відповідно, передбачає зміну змісту і завдань фізкультурно-освітнього процесу в закладі вищої освіти. Удосконалення системи фізичного виховання студентської молоді повинно також відбуватися в напрямі розвитку програмного, науково-методичного, нормативного і правового забезпечення, узгодження освітніх стандартів і нормативів з новими вимогами і можливостями розвитку суспільства.

Особливістю державного регулювання галузі фізичної культури і спорту органами загальної компетенції є те, що вони виконують зазначену діяльність і водночас розв'язують інші завдання, віднесені до їхньої компетенції, – розвиток економіки, соціальної сфери, національної безпеки та оборони. Першочерговим завданням у реформуванні системи має стати створення законодавчих та організаційно-правових механізмів щодо зростання кількості громадських студентських організацій в Україні, розмаїття сфери їхньої дії, посилення ролі молоді у різних суспільних процесах свідчать про активний розвиток громадянського суспільства в Україні. Тому, розробка механізмів динамічного аналізу, оцінки та прогнозування стану здоров'я населення, особливо молодого покоління у зв'язку зі змінними соціально-економічними чинниками, повинна стати основою для прийняття ефективних рішень на всіх рівнях системи державного регулювання з їхнім концептуальним обґрунтуванням.

Дослідження існуючих механізмів щодо вдосконалення державного регулювання фізичною культурою і спортом дали змогу розробити теоретичну основу програмно-цільового управління. Її суть полягає в органічній цілісності програмного і цільового підходів, об'єднання яких конкретизує розробку цільової комплексної програми, що охоплює програмні заходи

***Розділ 4. Концепція суспільно-владної взаємодії у державній політиці
освітньо-виховної роботи зі студентською молоддю в Україні***

для досягнення поставленої мети, концентрацію необхідних ресурсів, узгодження термінів і відповідальних виконавців. Розвиток фізичної культури і спорту пов'язаний у першу чергу з розробкою комплексних програм, що дають можливість вирішення поставлених проблем комплексно, з урахуванням міжгалузевих взаємодій.

ВИСНОВКИ

Основа успіху в досягненні сучасних цілей фізичного виховання студентської молоді полягає у прийнятті державної комплексної концепції діяльності в галузі фізичної культури та масового спорту. Державна концепція фізичного виховання має бути визнана, як форма громадянської свідомості молодого покоління, зокрема студентства. Загалом, фізична культура студентської молоді повинна складатися з таких елементів, як масовий спорт, фізичне виховання і фізична реабілітація. У розвитку фізичного виховання мають бути присутні знання про єдину ефективну роль фізичної активності щодо підтримки та підвищення здоров'я у системі закладів вищої освіти.

Масовий спорт має стати надзвичайно популярним, тому його потрібно розглядати як елемент культури студентської молоді. Фізичне виховання, як правило, пов'язане з навчанням, метою якого є вдосконалення та формування фізичної підготованості серед молоді. Масовий спорт є соціальним благом і, завдяки всім формам соціальної активності, він сприяє створенню соціальних відносин, позитивному психічному самопочуттю та покращенню фізичного стану молоді.

Державне регулювання фізично-виховної роботи має передбачати вплив держави майже на всі складові системи закладів вищої освіти в Україні. Для розвитку сприятливих соціальних тенденцій серед молоді необхідна державна підтримка, яка повинна створити умови для гармонійного розвитку молоді, реа-

лізації потреб студентства найповнішого розкриття потенціалу студентської молоді.

Тенденції розвитку галузі фізичного виховання свідчать про наявність інтеграційних процесів, спрямованих на узгодження вітчизняних освітянських стандартів і норм сфери фізичної культури та масового спорту з рівнем провідних країн Європи. Розвиток фізкультурно-виховної діяльності потребує встановлення суспільно значущих цілей, формування оцінки і критеріїв розвитку студентського фізкультурно-спортивного руху, мотивації молодих людей до занять фізичною культурою і масовим спортом, нових підходів до державного регулювання фізкультурно-виховної діяльності, підвищення привабливості занять з фізичної культури і спорту у закладах вищої освіти.

Сучасна система державного регулювання фізкультурно-виховної діяльності повинна ґрунтуватися на концепції, що охоплює оптимальне поєднання організаційних структур та економічних методів регулювання у системі закладів вищої освіти. Існування і розвиток цієї сфери можливий лише за умови ефективного державного регулювання, яке можна охарактеризувати як систему організаційних та економічних норм для закладів вищої освіти і громадських організацій, що забезпечують формування та розвиток продуктивних сил молоді, показником регулювання яких є соціальний ефект від продовження терміну життя.

У зв'язку з важкою соціально-економічною ситуацією і низкою соціальних проблем в Україні назріла ситуація прийняття комплексу заходів щодо якісного покращення стану здоров'я студентської молоді. Формуванню нових ціннісних орієнтирів молоді, високого рівня громадянськості має сприяти державна пропаганда, що є одним із найпотужніших чинників соціально-гуманітарної політики. Це комунікативні, навчальні, науково-просвітницькі заходи, спрямовані на розвиток фізичної культу-

ри і масового спорту та пропаганду здорового способу життя в закладах вищої освіти.

Водночас, багато проблем в організації роботи з розвитку фізичної культури і масового спорту серед студентської молоді ще залишаються невирішеними. Це непристосованість матеріально-технічної спортивної бази до особливостей студентського спорту недостатня кількість спортивно-масових заходів, відсутність фахівців з педагогіки фізичної культури. Але загалом, можна спостерігати зміни до кращого у сфері фізичної освіти, що, очевидно, сприятиме збільшенню тривалості життя нації. Треба вживати заходів, які надають можливість молоді безкоштовно займатися масовим спортом. Активну роботу треба проводити з розвитку фізичної культури і масового спорту молоді, особливо студентської та інших груп, які потребують підвищеного соціального захисту.

Значний вплив, як засіб пропаганди у закладах вищої освіти мають мати спортивні змагання, увага до масового спорту, який є основою розвитку студентського спорту, для виконання найважливіших умов фізичного вдосконалення молодих громадян України. Одним із головних напрямів розвитку фізичної культури та масового спорту на цей час є фізичне виховання молоді, що сприяє вирішенню багатьох важливих проблем, як зокрема покращення здоров'я населення, збільшення тривалості життя і його якості, профілактика правопорушень. Важливим є підвищення рівня діяльності студентської молоді систематичними заняттями фізичною культурою і спортом та досягнення стійкої конкурентоспроможності української молоді.

Системне і цілеспрямоване соціально-гуманітарне бачення держави та сформована в його процесі особистісна культура студентської молоді визначають властивості адаптивності, самоосвіту та ініціативність молоді особистості у сфері фізичної культури та масового спорту. Фізичне виховання може

врегулювати соціокультурний пласт молоді, спрямований на освоєння природних сил та опосередкованих її культурним ставленням до своїх фізичних можливостей. Досягнення молоддю особистістю такої гармонії забезпечує їй соціальну стійкість, продуктивне життя і працю, створює моральний комфорт під час навчання у закладах вищої освіти.

Гуманітаризація державної політики акцентує роль особистості, її самоцінність, вона може досягати такого стану, за якого стають можливими і необхідними соціальні та індивідуальні процеси саморозвитку молоді, її самовиховання; відображення найбільш дієвих та довготривалих результатів. Фізичне виховання прямо й опосередковано охоплює такі властивості й орієнтації молоді особистості, які допомагають їй розвиватися в єдності з фізичною культурою у закладах вищої освіти, досягати гармонії знань і творчості, вирішувати протиріччя між працею і відпочинком.

Характер спрямованості фізично-виховної діяльності частіше залежить від того, який особистісний сенс має система фізкультурних цінностей, що визначає дієвість відносин студентської молоді до тих об'єктів, заради яких ця діяльність реалізується. Розвиток фізичних здібностей молоді людини треба розглядати в межах процесу фізичного виховання як розвиток елементів фізичної культури, виховного процесу в закладах вищої освіти.

Предметом фізичного виховання молоді є особа як суб'єкт суспільства, як особистість, яка потребує розвитку, це створює передумови для розвитку діяльності, ініціативи, творчості та зацікавленої взаємодії. Формування молоді особистості за допомогою фізичної культури має відбуватися за міждисциплінарною науковою базою, а не лише знаннями про головні принципи. Варто використовувати інтегрований підхід та засоби й методи у формуванні всіх компонентів соціальних цін-

ностей молоді особистості. У процесі фізичного виховання студентська молодь істотно змінюється, покращує свої здібності, це відобразатиметься у відповідних результатах діяльності закладів вищої освіти. Підсумовуючи стан державного регулювання фізичного виховання у закладах вищої освіти, його організаційні форми, з метою підвищення соціалізаційної активності можна відзначити, що в умовах трансформації українського суспільства якісно нові підходи є життєво необхідними для усвідомлення сутності фізичної культури студентської молоді, її впливу на сферу молоді особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авраменко О. Соціалізація особистості як соціально-педагогічна проблема / О. Авраменко // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України . – 2013. – Вип. 5. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2013_5_3.pdf
2. Актуальні аспекти соціально-правового захисту молоді в сучасній Україні : [навч. посібник] / О. Полякова, Г. Приходько, Ю. Сапарай ; за заг. ред. О. Полякової. – Суми : Університетська книга, 2009. – 240 с.
3. Алексеєва В. Соціалізація студентської молоді в поза навчальній діяльності як соціально-педагогічна проблема / В. Алексеєва // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2016. – № 5 (59). – С. 419–425.
4. Антонова З. О. Соціально-психологічні особливості економічної соціалізації підлітків : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / З. О. Антонова ; НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. – Київ, 2012. – 13 с.
5. Антошкіна Л. І. Формування політики соціального розвитку в умовах становлення ринкових відносин / Л. І. Антошкіна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 12. – С. 22–26.
6. Аудит адміністративної діяльності: теорія і практика / пер. з англ. – Київ : Основи, 2008. – 206 с.

7. Бабенко С. С. Динаміка соціально-економічних нерівностей в Україні: масове сприйняття та структурні перетворення / С. С. Бабенко // *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. – 2009. – № 15. – С. 418–425.
8. Балл Г. А. Понятие адаптации и ее значение для психологии личности / Г.А. Балл // *Вопросы психологии*. – 1989. – № 1. – С. 92–100.
9. Бальсевич В. К. Спортивно ориентированное физическое воспитание: образовательный и социальный аспекты / В. К. Бальсевич, Л. И. Лубышева // *Теория и практика физической культуры*. – 2003. – № 5. – С. 19–22.
10. Бебик В. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз. – Київ : МАУП, 2005. – 440 с.
11. Бебик В. Сучасна глобалістика : провідні концепції і модерна практика / В. Бебик, Л. Дегтерьова. – Київ : Університет “Україна”, 2006. – 208 с.
12. Безпалко О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : [навч. посібник] / О. В. Безпалко. – Київ : Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
13. Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию / У. Бек ; [пер. с нем. А. Григорьева, В. Седелника ; общ. ред. и послесл. А. Филиппова]. – Москва : Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.
14. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : [монографія] / В. Ю. Биков. – Київ : Атака, 2009. – 684 с.
15. Біла книга національної освіти України / Т. Ф. Алексеєнко, В. М. Аніщенко, Г. О. Балл [та ін.] ; за заг. ред. акад. В. Г. Кременя; НАПН України. – Київ : Інформ. системи, 2010. – 342 с.

16. Білогур В. Є. Соціально-філософський аналіз спорту як головної субстанції самореалізації особистості: теоретико-методологічні виміри / В. Є. Білогур // Гілея (науковий вісник). – Київ, 2013. – Вип. 72. – С. 45–46.
17. Білогур В. Є. Світоглядні орієнтації студентів : тенденції змін у трансформаційному суспільстві : [монографія] / В. Є. Білогур // Дніпропетровськ : Пороги. – 2011. – 311с.
18. Білокопитов В. І. Інтернаціоналізація вищої освіти та забезпечення її якості як пріоритетні завдання сучасного етапу розвитку Болонського процесу / В. І. Білокопитов // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2009. – № 1. – С. 157–165.
19. Близнюк А. М. Механізми державного регулювання спортивної сфери України : сутність та шляхи удосконалення / А. М. Близнюк, Н. Коніщева, Л. І. Давиденко // Вісник ДІТБ. – 2007. – № 11. – С. 76–84.
20. Боднар І. Фізичне виховання студентів з низьким рівнем підготовленості : автореф. дис. ... канд. наук з фізвих. і спорту / І. Боднар. – Луцьк, 2000. – 20 с.
21. Бойко-Бойчук О. Семантичний аналіз та визначення категорії “державне регулювання” / О. Бойко-Бойчук // Вісник НАДУПУ. – 2007. – № 3. – С. 46–58.
22. Боровик В. Втілення традицій українського народу у систему фізичного виховання студентства / В. Боровик // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. – 2007. – Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – № 44. – С. 133–135.
23. Бородулькина Е. Совершенствование конституционного регулирования в области физической культуры и спорта / Е. Бородулькина // Спортивное право в Республике Беларусь. – Минск, 2011. – С. 59–70.

24. Братановский С. Н. Административно-правовое регулирование отношений в области физической культуры и спорта / С. Н. Братановский // Вестник Евразийской академии административных наук. – 2009. – № 2. – С. 83–91.
25. Вавренюк С. А. Роль виховних функцій фізичної культури і спорту серед студентської молоді: державноуправлінський аспект / С. А. Вавренюк // Інвестиції: практика та досвід. – Київ, 2015. – № 2. – С. 138–140.
26. Вавренюк С. А. Генезис організаційно-правового забезпечення державного управління фізичним вихованням молоді на теренах України / С. А. Вавренюк // Державне будівництво. – 2014. – № 2. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2014-1/index.html>.
27. Ведмеденко Б. Ф. Теоретичні основи і практика виховання молоді засобами фізичної культури : [навч. посібник] / Б. Ф. Ведмеденко. – Київ, 1993. – 229 с.
28. Визитей Н. Н. Физическая культура личности, проблемы человеческой телесности: методологические, социально-философские, педагогические аспекты / Н. Н. Визитей ; отв. ред. В. И. Столяров. – Кишинев : Штиинца, 1989. – 110 с.
29. Виленский М. Я. Социально-педагогические детерминанты формирования здорового образа жизни / М. Я. Виленский // Теория и практика физической культуры. – Москва, 2007. – № 9. – С. 9–11.
30. Вінніков О. Ю. Державне фінансування організацій громадянського суспільства. Як запровадити європейські стандарти? / О. Ю. Вінніков, Д. С. Ковриженко, М. В. Лациба та ін. // Український незалежний центр політичних досліджень. – Київ : Агентство “Україна”, 2010. – 224 с.
31. Вулах М. Г. Опыт правового регулирования отношений в сфере физической культуры и спорта в странах Европы /

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- М. Г. Вулах // Вестник Евразийской академии административных наук. – 2009. – № 3. – С. 20–24.
32. Выдрин В. М. Физическая рекреация – вид физической культуры / В. М. Выдрин, А. Д. Джумаев // Теория и практика физической культуры. – 1989. – № 3. – С. 2–3.
33. Галайчук Д. Л. Стан фінансового забезпечення сфери фізичної культури і спорту України та шляхи його вдосконалення // Д. Л. Гадайчук // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2002. – № 1. – С. 86–88.
34. Гапонова С. А. Особенности адаптации студентов вузов в процессе обучения / С. А. Гапонова // Психологический журнал. – 1994. – №3. – С. 9–12.
35. Гасюк І. Л. Програмно-цільовий підхід – наукова категорія теорії державного управління розвитком фізичної культури та спорту / І. Л. Гасюк // Економіка та держава. – 2011. – № 4 – С. 126–128.
36. Гасюк І. Л. Фізична культура в освітній сфері: перспективні шляхи державного стимулювання розвитку / І. Л. Гасюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 12. – С. 95–99.
37. Гасюк І. Л. Механізми державного управління фізичною культурою та спортом в Україні : автореф. дис. д-ра наук з держ упр.: 25.00.02 / Гасюк Ігор Леонідович ; НАДУ при Президентіві Україн. – Київ, 2013. – 39 с.
38. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI в. / Б. С. Гершунский. – Москва : Совершенство, 1998. – 608 с.
39. Глобалізація і безпека розвитку : [монографія] / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін. : керівник авт. колективу і наук. редактор О. Г. Білорус. – Київ : КНЕУ, 2001. – 733 с.
40. Глущенко Ю. В. Соціологія молоді: процеси концептуалізації в контексті соціокультурних змін : автореф. дис. ... канд.

- соціол. наук : 22.00.01. / Ю. В. Глущенко. – Харків : Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2006. – 20 с.
41. Головаха Є. Соціальне самопочуття населення України до і після помаранчевої революції / Є. Головаха, Н. Панін // Україна – 2005. Динаміка соціальних змін. – Київ : ІСНАУ, 2005. – С. 95–106.
 42. Гонтарук О. М. Проблеми функціонування системи підготовки кадрів та управління у сфері фізичного виховання і спорту в контексті розвитку державно-приватного партнерства в Україні / О. М. Гонтарук // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: збірник наукових праць. – Луцьк : Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки, 2016. – № 3 (35). – С. 5–10.
 43. Гончаренко А. Спортивне спонсорство як альтернативне джерело фінансового забезпечення дитячо-юнацьких спортивних шкіл / А. Гончаренко // Сталий розвиток економіки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2012_3/314.pdf
 44. Городинська І. В. Управління фізичною культурою і спортом: [навч. посібник] / І. В. Городинська. – Херсон : ХДУ, 2010. – 112 с.
 45. Городяненко В. Проблемы консолидации украинского общества на современном этапе / В. Городяненко // Социологические исследования. – 2007. – № 2. – С. 15–20.
 46. Гребнев Р. Д. Конституционно-правовые вопросы государственного управления спортом / Р. Д. Гребнев // Вестник Российского университета дружбы народов. – 2011. – Серия Юридические науки; № 2. – С. 22–28.
 47. Грибан Г. Аналіз стану здоров'я студентів вищих навчальних закладів / Г. Грибан, Т. Кутик // Спортивний вісник Придніпров'я, 2004. – С. 130–132.

48. Грибан Г. П. Фізичне виховання студентів аграрних вищих навчальних закладів : [монографія] / Г. П. Грибан. – Житомир : Рута, 2012. – 514 с.
49. Грибан Г. П. Критерії та рівні фізкультурно-оздоровчих компетентностей випускників вищих навчальних закладів / Г. П. Грибан // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2013. – № 5 (38). – С.78–81.
50. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку ; за заг. ред. Ф. М. Рудича. – Київ : Парламентське вид-во, 2006. – 412 с.
51. Гузарь В. М. Процес управління фізичною культурою і спортом / В. М. Гузарь // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків, 2009. – № 17. – С. 9–18.
52. Данилко М. Тенденції розвитку вищої освіти у галузі фізичного виховання і спорту / М. Данилко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2002. – № 2–3. – С. 49–52.
53. Дартау Л. А. Межсекторальное и социальное партнерство как инструмент выработки согласованных действий экспертного сообщества и органов местной власти, направленных на повышение медико-социального благополучия и качества жизни населения на местах / Л. А. Дартау, Л. Е. Сырцова, Ю. Е. Абросимова // Национальные проекты и сбережение нации. – Москва : ИНИОН РАН, 2008. – С. 49–51.
54. Державна політика з охорони громадського здоров'я в Україні : [навч. посібник] / І. М. Солоненко, Л. І. Жаліло – кер. автор. колективу. – Київ : Вид-во НАДУ, 2004. – 116 с.
55. Джура О. Болонський процес як прояв модернізації освіти / О. Джура // Вища освіта України. – 2008. – № 4. – С. 58–63.

56. Дзюндзюк В. Б. Зміна ролі держави в умовах глобалізації / В. Б. Дзюндзюк // Теорія та історія державного управління. – 2011. – № 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-2/doc/1/01.pdf>
57. Довгань Н. Ю. Зміст фізичного виховання студентів ВНЗ у процесі поза аудиторної діяльності / Н. Ю. Довгань // Сучасні проблеми здоров'я та здорового способу життя у педагогічній освіті : Вісник. – 2016. – № 139. – Т. 2. – С. 50–54.
58. Домашенко А. В. Концепція розвитку фізичного виховання студентів у вузах України 3–4 рівнів акредитації / А. В. Домашенко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. праць за ред. С. С. Єрмакова. – Харків : ХХІІІ, 2002. – № 22. – С. 53–57.
59. Домашенко А. В. Організаційно-педагогічні засади системи фізичного виховання студентської молоді України : дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. / А. В. Домашенко. – Київ, 2003. – 269 с.
60. Домбровська С. М. До питання про формування державної освітньої політики України та її вдосконалення / С. М. Домбровська // Інвестиції : практика та досвід. – 2011. – № 5. – С. 50–55.
61. Доннік М. Погляд на дефініцію “соціалізація” з точки зору наук про людину / М. С. Доннік // Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Пед. науки. – 2012. – № 19. – ч. 2. – С. 67–75.
62. Дорошенко Ю. О. Імперативи сучасної вищої освіти / Ю. О. Дорошенко // Актуальні проблеми реформування і розвитку житлово-комунального господарства України: управління, кадри, інновації, технології: Матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (м. Київ, 17–21 жовтня 2011 року). – Київ : ДАЖКГ, 2011. – С. 14–21.

63. Дробышевская К. В. Правовые аспекты обеспечения безопасности физической культуры и спорта / К. В. Дробышевская // Спортивное право в Республике Беларусь: сб. статей. – Минск : Редакция журнала “Промышленно-торговое право”, 2011. – Вып. 1. – С. 102–121.
64. Дубин Б. Спорт в современных обществах: пример России / Б. Дубин // Вестник общественного мнения : Данные. Анализ. Дискуссии. – 2004. – № 2. – С. 70–80.
65. Дусенко Д. І. Основи фізичного виховання студентів : [навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів] / Д. І. Дусенко. – Харків : ХАІ, 2005. – 208 с.
66. Дутчак М. В. Теоретико-методологічні засади формування системи спорту для всіх в Україні : автореф. дис... д-ра наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. / М. В. Дутчак. – Київ : НУФВСУ, 2009. – 39 с.
67. Дутчак М. В. Моніторинг в системі державного управління спортом для всіх в Україні / М. В. Дутчак // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту. – Харків : ХДАДМ. – 2008. – № 9. – С. 34–43.
68. Дырда С. Реализация прав граждан в сфере физической культуры / С. Дырда // Спорт, экономика, право, управление. – Москва, 2010. – С. 27–31.
69. Евтеев А. В. Правовое регулирование физической культуры и спорта за рубежом: опыт Швейцарии / А. В. Евтеев // Спорт: экономика, право, управление. – Москва, 2012. – № 4. – С. 23–29.
70. Евтеев А. В. О некоторых подходах к исследованию механизма правового регулирования в спорте / А. В. Евтеев // Право и государство: теория и практика. – Москва, 2011. – № 10. – С. 126–135.

71. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – Київ : НАДУ, 2011. – Т. 7 : Державне управління в умовах глобальної та європейської інтеграції / наук.-ред. колегія : І. А. Грицяк (співголова), Ю. П. Сурмін (співголова) та ін., 2011. – 764 с.
72. Ермаков С. С. Особенности мотивации студентов к применению индивидуальных программ физической самоподготовки / С. С. Ермаков, С. Н. Иващенко, В. В. Гузов // Физическое воспитание студентов, 2012. – № 4. – С. 59–61.
73. Жабин Н. Развитие нормативной базы Российской Федерации в области управления физической культурой и спортом / Н. Жабин // Административное право и процесс. – Москва, 2011. – С. 47–50.
74. Жабин Н. А. Спорт как объект правового регулирования / Н. А. Жабин // Право и государство: теория и практика. – Москва, 2012. – № 3. – С. 134–137.
75. Жабокрицька О. В. Педагогіка фізичного виховання : [навч. посібник] / О. В. Жабокрицька, А. Л. Турчак. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – 220 с.
76. Жданова О. М. Управління сферою фізичного виховання та спорту : [навч. посібник] / О. М. Жданова, Л. Я. Чеховська. – Дрогобич : Коло, 2009. – С. 9–20.
77. Жовнірчик Я. Ф. Обумовленість сталого розвитку регіону та необхідність його державного регулювання [Електронний ресурс] / Я. Ф. Жовнірчик // Державне управління: теорія та практика. – 2009. – № 9. – С. 3–10.
78. Завидівська Н. Організаційно-педагогічні засади формування культури вільного часу студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання / Н. Завидівська // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у су-

- часному суспільстві : зб. наук. пр. : у 3-х т. – Луцьк : РВВ “Вежа” Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2008. – Т. 2. – С. 111–113.
79. Завидівська Н. Н. Концептуалізація компетентнісно-орієнтованого підходу в умовах фундаменталізації вищої фізкультурної освіти / Н. Н. Завидівська // Слобожанський науково-спортивний вісник : [наук.-теор. журн.]. – Харків : ХДАФК, 2010. – № 4. – С. 114–117.
80. Зайчук О. В. Теорія держави і права : [підручник] / О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – Київ : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
81. Закон України “Про вищу освіту” від 01.07.2014 № 1556-VII: – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page5>
82. Закон України “Про фізичну культуру і спорт” від 24.12.1993 № 3808-XII, Редакція від 01.01.2016 р. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.
83. Здоров’я населення України та діяльність лікувально-профілактичних закладів системи охорони здоров’я. – Київ, 2008. – 386 с.
84. Зеленюк О. Трансформація навчальної дисципліни “Фізичне виховання” у контексті Болонської декларації / О. Зеленюк, А. Бикова // Молода спортивна наука України : [зб. наук. праць з галузі фізич. культури та спорту]. – Львів : Українські технології, 2006. – Вип. 10. – Т. 3. – С. 373–378.
85. Зеленюк О. Тілесне здоров’я студентської молоді: акмеологічний дискурс / О. Зеленюк, В. Чекмарьова, Г. Бикова // Актуальні проблеми фізичного виховання і спорту в сучасних умовах : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. ; редкол. В. В. Клапчук та ін. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2015. – С. 120–121.

86. Изаак С. Государственно-частное партнерство в сфере физической культуры и спорта / С. Изаак // Управление собственностью: теория и практика, Москва, 2011. – С. 25–28.
87. Іваницька О. М. Державне управління розвитком людського капіталу / О. М. Іваницька // Вісник Академії митної служби України. – 2010. – С. 19–24. – (Серія : Державне управління; № 2). – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vamcudu_2010_2_3.pdf
88. Іванов О. Оптимізація розподілу фінансових потоків у спортивній організації / О. Іванов, Ю. Іванченко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні пролеми фізичного виховання і спорту. – 2003. – № 18. – С. 66–72.
89. Імас Є. В. Протиріччя економіки фізичної культури і спорту в перехідних суспільних системах / Є. В. Імас, Ю. П. Мічуда // Економіка та держава. – 2008. – № 2. – С. 40.
90. Казміренко В. П. Програма дослідження психолого-соціальних чинників адаптації молоді людини до навчання у ВНЗ та майбутньої професії / В. П. Казміренко // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 6. – С. 76–78.
91. Кайгер В. Особливості процесу соціалізації особистості в сучасних умовах / В. Кайгер // Соціальна психологія : Спеціальний випуск, 2007. – С. 116–120.
92. Кандрашов О. М. Формування державних програм управління реструктуризацією промислового виробництва [Електронний ресурс] / О. М. Кандрашов // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2010. – № 5. – С. 5–13.
93. Каменков В. Роль местных исполнительных и распорядительных органов в сфере физической культуры и спорта / В. Каменков // Вестник Высшего

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Хозяйственного Суда Республики Беларусь. – Минск, 2010. – С. 159–165.
94. Карпьяк О. М. Адаптація особистості в системі політичних відносин (теоретико-методологічний аналіз): [монографія] / О. М. Карпьяк. – Дніпродзержинськ : Дніпродзерж. держ. техн. ун-т., – 2012. – 194 с.
95. Карякин В. В. Нормативное правовое обеспечение и совершенствование государственной политики в сфере физической культуры и спорта / В. В. Карякин // Спорт: экономика, право, управление. – Москва, 2011. – № 1. – С. 10–11.
96. Коваленко О. Державне управління в процесі соціалізації суспільного відтворення / О. М. Коваленко // Держава та регіони. – 2013.– С. 71–75. – (Серія : Державне управління ; № 2.)
97. Коновалова І. В. Механізм державного управління регіональними соціальними програмами в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з державного управління : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / І. В. Коновалова. – Харків, 2011. – 19 с.
98. Кон И. С. В поисках себя: Личность и ее саморазвитие / И. С. Кон. – Москва : Политиздат, 2004. – 335 с.
99. Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/category/54/2012/1>
100. Концепція розвитку охорони здоров'я населення України. Затверджена Указом Президента України // Офіційний вісник України. – 2006. – № 49.
101. Корецька А. Соціальне середовище як об'єктивний чинник формування особистості в контексті державотворення / А. Корецька // Вища освіта України. – 2008. – № 1. – С. 66.

102. Костюк І. Державне управління в Україні в період реалізації адміністративної реформи: основні поняття та категорії / І. Костюк. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/dums_2013_1_9.pdf
103. Крапивний І. В. Глобалізація : сутність, чинники та етапи розвитку / І. В. Крапивний // Вісник СумДУ. – 2008. – №1. – С. 129–137.
104. Кривоконь Н. І. Соціалізація та досвід особистості в контексті психології соціальної роботи / Н. І. Кривоконь // Пробл. заг. та пед. психології: зб. наук. праць. – 2011. – Т. 13. – Ч. 1. – С. 223–231.
105. Кривчик Г. Г. Вища школа і Болонський процес : конспект лекцій / Г. Г. Кривчик. – Дніпропетровськ : ПДАБА, ДРІДУ НАДУ, 2008. – 34 с.
106. Круцевич Т. Ю. Управление физическим состоянием подростков в системе физического воспитания : дис. ... д-ра физ. восп. ; Нац. ун-т физ. восп. и спорта Украины / Т. Ю. Круцевич. – Київ, 2010. – 510 с.
107. Куделко В. Э. Анализ проблемной ситуации развития культуры управления физкультурно-спортивной деятельности / В. Э. Куделко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків : ХДАФК, 2013. – С. 149–151.
108. Кузьменко О. О. Реалізація державної програми у сфері фізичної культури і спорту / О. О. Кузьменко // Науковий вісник молодих вчених, 2010. – Вип. 1. – С. 225–229.
109. Кузьменко О. О. Сучасний стан державного управління фізичною культурою та спортом в Україні та Європі : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/soc_gum/Dtr_du/2011_3/files/DU311_07.pdf

110. Кулинич Р. О. Статистична оцінка чинників соціально-економічного розвитку / Р. О. Кулинич. – Київ : Знання, 2013. – 311 с.
111. Куліченко В. В. Правова соціалізація особистості як об'єкт соціально-філософського аналізу: автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / В. В. Куліченко ; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. – 2013. – 20 с.
112. Куц Г. Управление: системный и ситуационный анализ управленческих функций : [пер. с англ.] : в 2 т. / Г. Куц ; общ. ред. акад. Д. М. Гвишиани. – Москва : Прогресс, 2017. – Т. 1. – 497 с.
113. Левків Л. В. Актуальні питання до формування фізкультурної освіти студентів / Л. В. Левків, В. В. Осінчук, В. Г. Осінчук // Актуальні проблеми організації фізичного виховання студентської та учнівської молоді Львівщини : Матер. II регіон. наук.-практ. конф. – Львів : ЛДФЕІ, 2003. – С. 85–86.
114. Левченко Л. Розвиток відносин неурядових організацій і органів державної влади: міжнародний досвід / Л. Левченко // Актуальні проблеми державного управління на новому етапі державотворення. – Київ : Вид-во НАДУ, 2005. – Т. 2. – С. 317–319.
115. Леонов Я. В. Внутренний ресурс развития сферы физической культуры и спорта / Я. В. Леонов, И. И. Приходько, Г. Н. Путятина // Теория и практика физической культуры. – 2013. – № 3. – С. 59–66.
116. Леонова А. О. Ефективність державного управління в контексті євроінтеграції України : [навч.-метод. посібник] / А. О. Леонова, В. П. Давидова, О. О. Новачук. – Київ : ДПА України, 2007. – 390 с.
117. Литвиненко С. Н. Педагогическая система управления развитием спорта для всех: автореф. дисс. докто-

- ра пед. наук. спец. 13.00.04 [Текст] / С. Н. Литвиненко; Российский государственный педагогический университет им. А. И. Герцена. – Санкт-Петербург, 2006. – 42 с.
118. Лотоненко А. В. Инновационные направления педагогической системы формирования физической культуры студенческой молодежи / А. В. Лотоненко, Л. И. Лубышева, Н. К. Чуриков // Весник ВГУ, 2000. – С. 38–45. (Серия : Гуманитарные науки ; №1).
119. Лубышева Л. И. Концепция фізкультурного виховання: методологія розвитку і технологія реалізації / Л. И. Лубышева // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 1996. – № 1. – С. 5–11.
120. Луговий В. І. Компетентності та компетенції : поняттєво-термінологічний екскурс / В. І. Луговий // Вища школа України, 2009. – № 3 (додаток 1). Тематичний випуск “Педагогічка вищої школи: методологія, теорія, технології”. – Київ : Гнозис, 2009. – С. 8–14.
121. Лукашук В. Консолідуєча функція спорту у сучасному суспільстві / В. Лукашук // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2009. – № 844. – С. 235–240.
122. Майбуров І. Глобалізація сфери вищого освіти / І. Майбуров // Мировая экономика и международные отношения. – 2005. – № 3. – С. 9–10.
123. Максимець Б. Політична ідеологія сучасного українського суспільства та системні чинники її формування / Б. Максимець // Вісн. нац. акад. держ. упр. – 2004. – № 5. – С. 319–326.
124. Маликов А. В. Актуальные проблемы физической культуры и спорта в современных условиях жизни [Текст] / А. В. Маликов // Педагогіка, психологія та

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2007. – № 6. – С. 105–107.
125. Мамонов І. Публічне управління, державне управління, соціальна політика і місцеве самоврядування як складові соціального управління / І. Мамонов // Державне управління: теорія та практика. – 2012. – № 2. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Dutp_2012_2_4.pdf
126. Мартякова Е. В. Экономический механизм формирования социальных процессов: страхование, маркетинг, риск – менеджмент : [монография] / Е. В. Мартякова ; НАН Украины. Ин-т экономики промышленности. – Донецк, 2003. – 590 с.
127. Марченко О. В. Індивідуалізація і соціалізація у системі неперервної освіти: історико-педагогічний аспект / О. В. Марченко // Вісн. Черкас. ун-ту. – 2010. – С. 65–70. – (Серія: Пед. науки; Вип. 183. – Ч. 2.)
128. Матыцин О. В. Студенческий спорт в России : проблемы и цели развития / О. В. Матыцин // Всероссийская научно-практическая конференция “Перспективы развития современного студенческого спорта: на пути к Универсиаде-2013 в Казани”. – Казань, 2012. – С. 6–10.
129. Мічуда Ю. Програмно-цільове управління матеріально-технічною базою олімпійського та паралімпійського спорту в Україні: питання теорії / Ю. Мічуда, Ю. Довгенько // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2005. – № 4. – С. 91–95.
130. Мічуда Ю. П. Сфера фізичної культури і спорту в умовах ринку: Закономірності функціонування та розвитку / Ю. П. Мічуда. – Київ : Олімпійська література, 2007. – 215 с.
131. Мічуда Ю. П. Функціонування та розвиток сфери фізичної культури і спорту в умовах ринку : автореф. дис. ... доктора наук з фіз.вих і с. : спец. 24.00.02 “Фізична культура, фізичне

- виховання різних груп населення” / Ю. П. Мічуда. – Київ : НУФВСУ, 2008. – 40 с.
132. Мельник М. Г. Проблеми розвитку студентського спорту України у XXI столітті / М. Г. Мельник, М. П. Пітин // Біомеханічні, педагогічні, медико-біологічні та психологічні аспекти фізичного виховання та спорту. – Вісник № 129 (1). – 2015. – С.169–173.
133. Мельник Т. Е. Государственное регулирование и саморегулирование в области физической культуры и спорта / Т. Е. Мельник // Журнал российского права. – Москва. – 2012. – № 3. – С. 23–40.
134. Мельник Ю. Пізнавальні та ціннісні аспекти у соціалізації особистості : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.03 / Ю. М. Мельник ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2011. – 15 с.
135. Мельниченко О. А. Державна політика щодо підвищення рівня та якості життя населення : дис. держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / О. А. Мельниченко. – Запоріжжя, 2010. – 448 с.
136. Мельниченко О. А. Соціальний діалог: теоретичні засади / О. А. Мельниченко // Публічне управління: виклики XXI ст. : зб. тез XIII міжнар. конгр., 21–22 березня 2013 р. – Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ, 2013. – С. 62–63.
137. Меляков А. Гуманітарна сфера як предмет досліджень в науці державного управління / А. Меляков // Теорія та практика державного управління : зб. наук. праць – Харків : В-во “Магістр”, 2012. – № 1. – 205 с.
138. Мерзляк А. В. Система механізмів державного регулювання рекреаційної сфери України : [монографія] / А. В. Мерзляк, Н. В. Яцук. – Запоріжжя : КПУ, 2011. – 248 с.

139. Механізми управління земельними відносинами в контексті забезпечення сталого розвитку / Ш. І. Ібатуллін, О. В. Степенко, О. В. Сакаль [та ін.]. – Київ : Державна установа “Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України”, 2012. – 52 с.
140. Мирзоев Д. О некоторых аспектах государственной поддержки развития адаптивного спорта и адаптивной физической культуры в Российской Федерации / Д. О. Мирзоев // Государственный аудит. Право. Экономика. – Москва, 2010. – С. 57–62.
141. Многоликая глобализация : культурные разнообразия в современном мире / Тамоцу Аоки, Энн Бернштейн, Артуро Фонтане Талавера и др. под ред.: П. Л. Бергера, С. П. Хантингтона ; пер. с англ. В. В. Сапова; под ред. М. М. Лебедевой. – Москва : Аспект-Пресс, 2004. – 378 с.
142. Морган У. Философия спорта. Исторический и концептуальный обзор и оценка ее будущего / Уильям Морган. – Москва : Логос, 2006. – № 3.
143. Мосс М. Техники тела / М. Мосс // Общество, обмен, личность. – Москва : Наука; Главная редакция восточной литературы, 1996. – С. 242–263.
144. Мудрык В. И. Организационно-управленческие основы физической культуры и спорта / В. И. Мудрык, Ю. П. Мичуда, С. А. Заветный. – Харьков : ХНАДУ. – 2008. – 408 с.
145. Наказ МОН України від 26.01.2015 № 47 “Про особливості формування навчальних планів на 2015/2016 навчальний рік”. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0132-15>
146. Николаев Ю. М. Интегративная сущность физической культуры – отражение понимания человека как целост-

- ности / Ю. М. Николаев. // Актуальные проблемы теории и практики физической культуры. – Санкт-Петербург, 2002. – С. 76–84.
147. Нижник Н. Р. Системний підхід в організації державного управління : [навч. посібник] / Н. Р. Нижник, О. А. Машков ; за заг. ред. Н. Р. Нижник. – Київ : УАДУ, 1998. – 160 с.
148. Нікітенко С. В. Особливості фінансування фізичної культури та спорту в Україні / С. В. Нікітенко // Вісник НАЦЗ. – 2016. – С. 103–106. – (Серія: Державне управління ; № 1 (53)).
149. Нікольська Н. Д. Виховання національно свідомої особистості засобами фізичної культури / Н. Д. Нікольська // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова ; М-во освіти і науки України, НПУ ім. М. П. Драгоманова // Київ : НПУ. – 2005. – С. 50–54. – (Серія 15: Теорія та методика навчання: фізична культура і спорт ; Вип. 2).
150. Огністий А. В. Актуальні проблеми підготовки майбутніх вчителів-предметників до роботи з фізичного виховання у школі / А. В. Огністий // Матер. II Всеукр. наук.-практ. конф. "Здоров'я і освіта, проблеми та перспективи". – Донецьк, 2002. – С. 249–252.
151. Олійник М. О. Правові основи організації та управління фізичною культурою, спортом і туризмом в Україні / М. О. Олійник, А. П. Скрипник. – Харків : Харківський державний інститут фізичної культури, 2000. – 292 с.
152. Олійник О. М. Глобальне та локальне як чинники формування феномена глокалізації / О. М. Олійник // Україна наукова : п'ята всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., Київ, 23–25 грудня 2008 р. : зб. матеріалів : [в 2-х ч.]. – Київ, 2008. – Ч. 2. – С. 51–52.

153. Ольховий О. М. Стан функціонування системи фізичного виховання закладів вищої освіти / О. М. Ольховий // Теорія і методика фізичного виховання і спорту (наук.-теорет. журнал). – Київ : НУФВС України, 2014. – Т. 2. – С. 79–83.
154. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : [підручник] : у 2 кн. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – Кн. 2 : Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія. – Чернівці : Книги – XXI, 2010. – 464 с.
155. Организационные аспекты управления физкультурно-спортивным движением: [учеб. пособие] / А. И. Шамардин, В. Д. Фискалов, Ю. А. Зубарев и др.; под общ. ред. В. Д. Фискалова. – Москва : Советский спорт, 2013. – 464 с.
156. Орлов А. А. Профессиональное мышление учителя как ценность / А. А. Орлов. – Тула : Изд-во Тул. гос. пед. ун-та им. Л. Толстого, 2006. – 228 с.
157. Парубчак И. Соотношение культурно-воспитательной функции с другими сферами и ведомствами государства с целью повышения эффективности социализационных процессов в стране / И. Парубчак // Социально-гуманитарный Вестник Юга России. – 2013. – С. 126–135.
158. Парубчак И. Реализация культурно-воспитательной функции в стране – основа социального назначения государства / И. Парубчак // Экономика. Управление. Право : научно-практический журнал. – Нижний Новгород, 2013. – С. 30–34.
159. Парубчак І. О. Ціннісні орієнтації як система соціального регулювання державної політики у сучасному суспільстві / І. О. Парубчак // Аналітика і влада / Інститут проблем державного управління та місцевого самоврядування НАДУ при Президентіві України. – 2012. – Вип. № 6 (12). – С. 217–222.

160. Парубчак І. Соціальна значимість молодіжних громадських організацій та об'єднань як суб'єктів реалізації державної молодіжної політики / І. Парубчак // Ефективність державного управління: зб. наук. праць. Львів. регіон. Ін-т держ. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; за заг. ред. В. С. Загорського. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. – Вип. № 30. – С. 212–219.
161. Парубчак І. О. Застосування європейського досвіду реалізації державної молодіжної політики в Україні на сучасному етапі / І. О. Парубчак // Публічне управління : теорія та практика : збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління. – Харків : Вид-во “ДокНаукаДержУпр”. – 2012. – Вип. 3(11). – С. 157–163.
162. Парубчак І. О. Публічне управління суспільно-виховними процесами в українському соціумі на засадах здорового способу життя / І. О. Парубчак, Р. Р. Сіренко // Вісник НУЦЗУ. – 2017. – С. 244–252. – (Серія “Державне управління”; Вип. 1(6)).
163. Петришин Д. Фінансово-економічна підтримка сфери фізичної культури і спорту / Д. Петришин // Спортивна наука України, 2015. – № 2(66). – С. 60–64.
164. Підлісна В. Принципи здорового способу життя студентської та учнівської молоді / В. Підлісна, М. Гуска // Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. Вісник Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. Івана Огієнка : зб. наук. пр. – 2010. – Вип. 3. – С. 149–153.
165. Пітин М. Теоретична підготовка в спорті : [монографія] / Мар'ян Пітин. – Львів : ЛДУФК, 2015. – 372 с.
166. Пономарева Т. А. Физическая культура и спорт в системе ценностных ориентаций учащейся молодежи /

- Т. А. Пономарева // Теория и практика физической культуры. – 2007. – № 5. – С. 68–69.
167. Попрошаєв О. В. Фізичне виховання в контексті інтеграції в загальноєвропейський освітній простір / О. В. Попрошаєв, О. А. Білик, М. В. Островський // Спортивна наука України. – 2015. – № 2. – С. 36–43.
168. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2007–2011 роки” від 15 листопада 2006 р. № 1594 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=1594-2006-%EF>.
169. Приступа Є. Н. Фізична рекреація : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту] / Є. Н. Приступа, О. М. Жданова, М. М. Линець ; за наук. ред. Є. Н. Приступи. – Львів : ЛДУФК, 2010. – 447 с.
170. Про державну підтримку розвитку фізичної культури та спорту в Україні : Указ Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/334/94>
171. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року : Постанова КМУ від 01.03.2017 р. № 115 / Кабінет міністрів України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-%D0%BF>
172. Про пріоритети розвитку фізичної культури і спорту в Україні : Указ Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=640%2F2008>.
173. Просандєєва Л. Є. Психологічні засади розвитку самоцінності особистості в процесі соціалізації : автореф. дис. ...

- д-ра психол. наук: 19.00.07 / Л. Є. Просандеєва; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – Київ, 2012. – 44 с.
174. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми “Здорова нація” на 2009–2013 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 трав. 2008 р. № 731-р // Офіц. вісн. України. – 2008. – № 37. – С. 26.
175. Радченко О. В. Категорія “механізм” у системі державного управління / О. В. Радченко // Держава та регіони: наук.-виробн. журн. – 2009.– С. 64–69. – (Серія “Державне управління” ; № 3).
176. Раевский Р. Т. Физическое воспитание студенческой молодежи в XXI веке: Олимпийский спорт и спорт для всех : тезисы V Междунар. научн. конгресса / Р. Т. Раевский, С. М. Канишевский, В. Г. Лапко. – Минск : Белорус. гос. акад. физ. культуры, 2001. – 374 с.
177. Рибчич І. Соціалізаційний контекст спорту як системи комунікації в гуманітарній сфері управління державою / І. Рибчич // Публічне управління : теорія і практика. – Харків, 2014. – С. 204–209.
178. Розпорядження Кабінету Міністрів “Про схвалення концепції Державної цільової соціальної програми розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури у 2011–2022 роках” від 27.10.2010 р. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2068-2010>
179. Рокотянська Л. Соціалізація студентів з особливими освітніми потребами: актуальність проблеми [Електронний ресурс] / Л. Рокотянська // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. – 2012. – № 9. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apnvlop_2012_9_12.pdf

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

180. Рубин Б. Г. Студент глазами социолога / Б. Г. Рубин, Ю. С. Колесников. – Ростов-на-Дону, 2008. – 121 с.
181. Рудий В. Сучасні стратегії поліпшення фінансування системи охорони здоров'я та можливі шляхи їх застосування в законодавстві України / В. Рудий // Ваше здоров'я. – 2010. – № 37. – С. 3–4.
182. Рудніцька Р. М. Механізми державного управління: сутність і зміст / Р. М. Рудніцька, О. Г. Сидорчук, О. М. Стельмах ; за наук. ред. М. Д. Лесечка, А. О. Чемериса. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 28 с.
183. Сергеев А. Ю. Зарубіжний досвід державного регулювання сфери фізичної культури і спорту / А. Ю. Сергеев // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2015. – Вип. 12. – С. 105–109.
184. Сергєєнкова О. П. Психологічні основи формування професійної індивідуальності майбутніх учителів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора психол. наук : спец. 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія” / О. П. Сергєєнкова. – Київ, 2005. – 41 с.
185. Сіренко Р. Р. Публічне управління суспільно-виховними процесами в українському соціумі на засадах здорового способу життя / Р. Р. Сіренко // Вісник НУЦЗУ. – Харків, 2017. – С. 244–252. – (Серія: Державне управління).
186. Сітнікова Н. С. Сучасний стан і тенденції державного регулювання розвитку спорту вищих досягнень в Україні / Н. С. Сітнікова // Теорія та практика державного управління. – 2013. – Вип. 2 (41). – С. 1–8.
187. Соколов А. С. Роль и участие местных органов власти Германии и Франции в развитии физического воспитания

- и спорта / А. С. Соколов // Теория и практика физической культуры. – 2010. – № 2. – С. 79–90.
188. Соловьев А. А. Актуальные вопросы правового регулирования обеспечения общественной безопасности при проведении спортивных мероприятий во Франции / А. А. Соловьев // Спорт: экономика, право, управление. – Москва, 2010. – № 1. – С. 21–25.
189. Солоненко І. Аналіз державної політики з реформування галузі охорони здоров'я / І. Солоненко // Управління сучасним містом. – 2007. – № 3. – С. 38.
190. Соціальні виміри суспільства. – Київ : Інститут соціології НАН України, 2005. – Вип. 8. – 325 с.
191. Стадник В. Методологічне забезпечення поза академічних форм занять фізичним вихованням студентів ВНЗ / В. Стадник, Т. Гуртова, Л. Цьовх, О. Куспиш // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2015. – Вип. 1 (68)16. – Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізично культури (фізична культура і спорт). – С. 83–86.
192. Стан здоров'я населення : Статистичний бюлетень / Держкомстат України. – Київ : 2008. – С. 157–165.
193. Степанюк С. І. Студентський спортивний рух: історія та сучасність / С. І. Степанюк, О. М. Вацеба. – Львів : Українські технології, 2003. – 60 с.
194. Сурмін Ю. Моніторинг соціально-політичної ситуації в Україні: питання методології та організації / Ю. Сурмін // Вісник національної академії державного управління при Президентіві України. – 2004. – № 4. – С. 20–29.
195. Сутність глобалізму як характеристики сучасного соціального простору // Нова парадигма. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. – Вип. 77. – С. 98–105.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

196. Сущенко Л. П. Соціальні технології культивування здорового способу життя людини / Л. П. Сущенко. – Запоріжжя, 1999. – 308 с.
197. Сущенко Л. П. Мета та завдання фізичного виховання у світлі цивілізаційного підходу : [навч. посібник] / Л. П. Сущенко. – Запоріжжя : ЗДУ, 2002. – 81 с.
198. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту: (теоретико-методологічний аспект) : [монографія] / Л. П. Сущенко. – Запоріжжя : ЗДУ, 2003. – 442 с.
199. Темченко В. А. Секционная форма организации физического воспитания студентов / В. А. Темченко, Р. Р. Сиренко // Физическое воспитание студентов. – 2010. – № 3. – С. 99–101.
200. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні / В. Тертичка. – Київ : Вид-во “Основи”, 2002. – 750 с.
201. Тимків В. М. Структура моделі ефективності діяльності органу місцевого самоврядування (на прикладі Івано-Франківської міської ради) / В. М. Тимків // Економіка та держава. – 2009. – № 3. – С. 81–84.
202. Україна спортивна в цифрах і коментарях [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
203. Усачова Г. М. Національні традиції українського виховання: минуле і сучасність / Г. М. Усачова // Духовність і художньо-естетична культура. Аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних керівників. – Київ : НДІ “Проблем людини”, 2000. – Т. 17. – С. 135–142.
204. Филимонова С. И. Правовое поле – основная детерминанта развития пространства физической культуры и спорта /

- С. И. Филимонова, С. И. Гостева // Право и государство: теория и практика. – Москва, 2011. – № 4. – С. 117–126.
205. Фомина Т. А. Социокультурная самоидентификация современного российского студенчества: региональный аспект : дис. ... канд. социол. наук / Т. А. Фомина. – Москва, 2000. – 242 с.
206. Формування змісту вищої освіти за спеціальністю “державне управління”: автореф. дис. ... канд. держ. упр. : 25.00.03 / М. В. Терентьев ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. – Дніпропетровськ, 2010. – 20 с.
207. Цибульський М. Етапи формування фізичної культури особистості / М. Цибульський, Р. Сіренко, В. Стельченко // Здоровий спосіб життя : зб. наук. статей ; ред. доц. Ю. М. Панишко. – Львів : ПП. Бодлак, 2007. – С. 54–55.
208. Цільова комплексна програма “Фізичне виховання – здоров’я нації”. – Київ, 1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/963%D0%B0/98>
209. Чигур Р. Ю. Феномен глобалізації: соціально-філософський аналіз / Р. Ю. Чигур // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. – Острог, 2015. – С. 96–102. – (Серія “Філософія” ; Вип. 18).
210. Шейко В. М. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.) : у 2 т. / В. М. Шейко. – Харків : Основа, 2001. – Т. 2. – 398 с.
211. Шилакин В. Б. Конституционно-правовое становление и развитие физической культуры и спорта в России / В. Б. Шилакин // Право и государство: теория и практика. – Москва, 2013. – № 3. – С. 134–138.
212. Шимко Т. Приоритетные направления развития физической культуры и спорта в перспективе / Т. Шимко //

- Проблемы прогнозирования и государственного регулирования социально-экономического развития. – Минск, 2009. – С. 266–268.
213. Шиян О. Державна освітня політика з питань забезпечення здорового способу життя молоді : [монографія] / О. Шиян. – Київ, 2010. – 296 с.
214. Шмалей С. В. Розвиток валеологічної компетентності старшокласників в умовах оздоровчого середовища гімназії / С. В. Шмалей, Т. І. Щербина, Н. Г. Малюк // Наука і освіта, 2014. – № 8 / СХХV. – Серпень. – С. 203–207.
215. Шукатка О. В. Формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх економістів на засадах аксіології : [монографія] / О. В. Шукатка. – Львів : ЛДФА, 2014. – 219 с.
216. Alonso S. The Future of Representative Democracy / S. Alonso, J. Keane, W. Merkel. – Edited by: Cambridge University Press. – 2011. – 328 p.
217. Bronikowski M. Zdrowie I Wychowanie Fizyczne – nowy swiatowy consensus (z polskiej perspektywy) / M. Bronikowski // Wychowanie Fizyczne i Sport. – Warszawa : AWF, 2011. – № 55(2). – P. 123–127.
218. Cendrowski Z. Nowa podstawa programowa wychowania fizycznego i edukacji zdrowotnej na ogolniejszym tle problemow cywilizacyjnych i zdrowotnych / Z. Cendrowski // Kultura fizyczna – Warszawa : AWF, 2009. – № 5–6. – P. 1–13.
219. Cybal-Michalska A. Rozwój autentycznego „Ja” – elastyczne i otwarte formy jednostkowej identyfikacji / A. Cybal-Michalska // Jednostka, społeczeństwo i edukacja w globalnym świecie ; red. A. Cybal-Michalska, WSH w Lesznie. – Poznań – Leszno, 2006. – P. 30.
220. Cordero-MacIntyre Z. Obesity a worldwide problem / Z. Cordero-MacIntyre // International Council for Physical

- Activity and Fitness Research Symposium. – Wrocław, 2006. – P. 61.
221. Derkx P. Modern humanism in the Netherlands / P. Derkx ; In A. Halsema & D. van Houten (Eds.) // Empowering humanity. – Utrecht : De Tijdstroom, 2002. – P. 61–97.
222. Dohmen J. Philosophers on the ‘Art of Living’ / J. Dohmen // Journal of Happiness Studies. – 2003. – 4(4). – P. 351–371.
223. Dziubinski Z. Studencka kultura fizyczna na przelomie wiekow. Proba diagnozy i propozycje zmian / Z. Dziubinski // Wychowanie fizyczne i zdrowotne. – Warszawa : AWF, 2000. – nr 2. – P. 148–163.
224. Giddens A. Socjologia / A. Giddens // Wydawnictwo Naukowe PWN. – Warszawa, 2007. – P. 97.
225. Gorzelak G. European Territories: From Cooperation to Integration / G. Gorzelak, K. Zawalicska. – Warsaw : Scholar, 2013. – 320 p.
226. Hansen D. Walking with diogenes: Cosmopolitan accents in philosophy and education / D. Hansen ; In D. Kerdeman (Ed.) // Philosophy of Education. – Urbana, IL: Philosophy of Education Society. – 2009. – P. 1–13.
227. Haste H. Constructing the citizen / H. Haste // Political Psychology. – 2004. – 25(3). – P. 413–440.
228. Hejnicka-Bezwińska T. Orientacje życiowe młodzieży / T. Hejnicka-Bezwińska // WSP. – Bydgoszcz, 1991. – P. 35.
229. Janssen I. Physical activity, fitness, and cardiac, vascular, and pulmonary morbidities / I. Janssen // Physical Activity and Health. – Wrocław, 2007. – P. 161–172.
230. Lipiec J. Filozoficzne podstawy edukacji – na marginesie pedagogiki Hessenowskiej / J. Lipiec ; H. Rotkiewicz (red.) //

- Filozofia wychowania Sergiusza Hessena. – Żak, Warszawa, 1997. – P. 181–198.
231. Mamzer H. Tożsamość w podróży. Wielokulturowość a kształtowanie tożsamości jednostki / H. Mamzer // Wydawnictwo Naukowe UAM. – Poznań, 2002. – P. 49.
232. Melosik Z. Kultura, tożsamość i edukacja. Migotanie znaczeń / Z. Melosik, T. Szkudlarek // Impuls. – Kraków, 2009. – P. 61–62.
233. Oser F. & Veugelers W. (Eds.). Getting involved. Global citizenship development and sources of moral values. – Rotterdam/Taipeh : SensePublishers, 2008.
234. Pastwa M. Prawno-ekonomiczne podstawy kultury fizycznej młodzieży akademickiej / M. Pastwa, Smolen, J. Zysko // Kultura Wychowanie Fizycznego Warszawa. AWF, 1999. – P. 28–293.
235. Pawłucki A. Pedagogika wartości ciała / A. Pawłucki // AWF. – Gdańsk, 1996.
236. Pawłucki A. Osoba w pedagogice ciała / A. Pawłucki // Prawo pokoju olimpijskiego. – Olsztyńska Szkoła Wyższa im. Józefa Rusieckiego. – Olsztyn, 2007.
237. Robertson R. Globality, global culture, and images of word order, za: P. Sztompka, Socjologia. Analiza społeczeństwa / R. Robertson // Wydawnictwo Znak. – Kraków, 2005. – P. 582.
238. Said E. W. Humanism and democratic criticism / E. W. Said. – New York : Palgrave, 2004.
239. Smolen A. Prawno-organizacyjne podstawy rozwoju akademickiej kultury fizycznej w Polsce / A. Smolen, J. Zysko // Kultura Wychowanie Fizycznego Warszawa. AWF, 2005. – P. 171–180.

240. The Global Competitiveness Report. World Economic Forum. Access mode, at http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf, (01.08.2018)
241. Tomik R. Ucniewskie kluby sportowe w procesie przygotowania mlodziezy do roli wolontariusza sportowego / R. Tomik, W. Kudlik, J. Nowocien, K. Zuchora // Wolontariat w edukacji, sporcie, w ruchu olimpijskim i paraolimpijskim AWF, PAOI, Fundacja "Centrum Edukacji Olimpijskiej". – Warszawa, 2011. – P. 101–108.
242. Ustawa z dnia 18 stycznia 1996 r. O kulturze fizycznej // Dziennik Ustaw. – Nr 25. – Poz. 113.
243. Verbeek P. Everyone's monkey: Primal moral roots / P. Verbeek ; M. Killen & J. Smetana (Eds.) // Handbook of Moral Development. – Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum, 2006. – P. 423–459.
244. Veugelers W. Youngsters in transformative and reproductive processes of moral and citizenship education / W. Veugelers; K. Tirri (Ed.) // Moral sensibilities in urban education. – Rotterdam/Taipeh/ Boston : SensePublishers, 2008. – P. 79–91.
245. Westheimer J. On the relationship between political and moral engagement / Westheimer J. ; F.K. Oser & W. Veugelers (Eds.) // Getting involved. Global citizenship development and sources of moral values. – Rotterdam/Taipeh/Boston : SensePublishers, 2008. – P. 17–30.
246. Wolanska T. Wychowanie fizyczne w minimach programowych / T. Wolanska // Kultura Wychowanie Fizycznego – Warszawa. AWF, 2001. – P. 255–261.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

247. Wytyczne UE dotyczące aktywności fizycznej. Zalecane działania polityczne wspierające aktywność fizyczną wpływającą pozytywnie na zdrowie. Czwarty projekt skonsolidowany, zatwierdzony przez Grupę Roboczą UE "Sport i Zdrowie". – Bruksela, 2008. – P. 41–42.
248. Zysk T. Orientacja prorozwojowa / T. Zysk // Orientacje społeczne jako element mentalności ; red. J. Reykowski, K. Skarżyńska, M. Ziółkowski. – Wydawnictwo NAKOM, Poznań, 1990. – P. 186–188.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

СІРЕНКО Романа Романівна

**УДОСКОНАЛЕННЯ
ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ФІЗКУЛЬТУРНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

Монографія

Редактор *У. Крук*
Комп'ютерне верстання *Л. Семенович*
Обкладинка *В. Роган*

Формат 60×84¹/₁₆.
Ум. друк. арк. 17,90. Наклад 300 прим. Зам №

Львівський національний університет імені Івана Франка.
79000 Львів, вул. Університетська, 1

С в і д о ц т в о
про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 3059 13.12.2007 р.

Видруковано з готових діапозитивів
у книжковій друкарні "Коло".
82100, Львівська обл., м. Дрогобич, вул. Бориславська, 8.

С в і д о ц т в о
про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 498 від 20.06.2001 р.